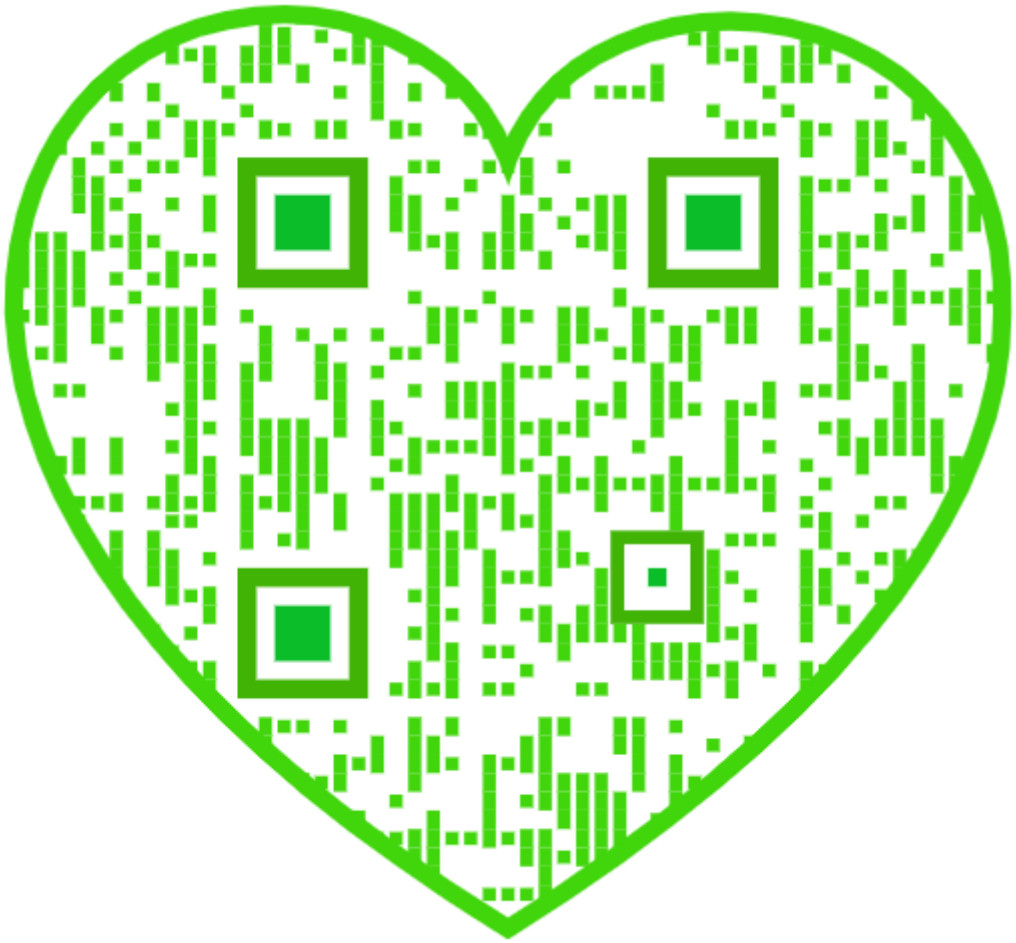
Biekorf. Jaargang 4

bron
Biekorf. Jaargang 4. L. De Plancke, Brugge 1893

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bie001189301_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. BIEKORF

[Nummer 1]

Eerweerde Vader Lievens, S.I.

ONZE vlaamsche geloofsbode verbleef omtrent de drie jaar te Torpa, en wat hij er al deed en leed dat vinden wij ten grooten deele aangehaald in het tijdblad *Les Précis Historiques* van 't jaar 1887, en in volgende afleveringen.

Toen vader Lievens ten jare 1885 te Torpa toekwam en waren er niet meer als 56 bekeerden, en om dat getal te bereiken moest men dan nog de gedoopten en de geloofsleerlingen te gare rekenen.

Na een jaar onvermoeibaren ijver en lastig werken had de moedige vlaming het genoegen het getal zijner geloovigen tot vijftien- of zestien honderd te zien stijgen.

Den 30sten in Hooimaand, ten jare 1887, zond Vader Lievens onder ander het volgende nieuws naar zijne oversten:

'De Heere zij geloofd en geprezen in de werken van genade en bermhertigheid die hij te Torpa uitgewrocht heeft! Verleden jaar, op den dag van den heiligen Igna-

tius, hadden wij goed duizend gedoopten. Serdert dien is dat getal bijna vertienvoudigd. Mijn werk is vele vermeerderd, en mijne gelduitgaven ook, maar God leeft die 't al geeft!

De protestanten liggen omverre, hunne geloovigen en willen niet roeren, zij en gaan noch naar tempel noch naar schole, en zij houden staan dat ze door die schoone ketters bedrogen geweest hebben.'

Wilt gij weten wat de zendelingen doen, leest hetgene Eerweerde Vader Lievens schreef op den 30sten in Oestmaand 1887, dat is veertien dagen na dat hij twee nieuwe geloofsboden als hulpe verkregen had.

'Sedert hunne aankomste,' zoo verhaalt hij, 'zijn vier dorpen, die te zamen 500 inwoners tellen, tot ons overgekomen: zij waren deels kettersch deels heidensch. 'k En kan uit mijn huis niet, want ik ben van 's morgens tot 's avond overlast met bezoeken; 'k hebbe meer werk als ik doen kan, bij zoo verre dat ik grootelijks vreeze, zoo er geene hulpe op en daagt, dat ik onder den drang zal bezwijken.

Hoe is 't ook mogelijk dat ik alleene eene christenheid beslave, die 10,000 zielen telt, die 30 scholen heeft, en waar het werk maar immer en groeit en toe en neemt! De toekomste van dat volk verontrust mij zoodanig, dat ik mij gedwongen gevoele hulpe te vragen!

't Is al meer als een jaar dat ik overmand ben; en, onlangsleden, binst dat ik te Rantsi verbleef, was ik toch zoo vermoeid en zoo ellendig, dat ik vele ruize hadde om mij rechte te houden in mijnen zetel, alhoewel ik door koortsen noch ziekte gekwollen en wierd.

De vracht van al de werken die hier nu bestaan weegt op mijne schouders. In al de dringendste noodwendigheden moet ik een handtje toesteken; maar, zonder groot gevaar en mogen wij al 't overige niet verwaarloozen. Van de 400 katholijke dorpen en hebbe ik nog maar de helft bezocht. Hoe lange zullen die menschen in 't Geloove volherden?

En toch, niettegenstaande ons kleen getal middelen en onzen overlast van werk, worden er ons van alle zijden

verblijdende maren toegezonden. Ja, vandage zelve nog hebbe ik vernomen van Takarma, dat is een streke waar er een Lutheraansche dienaar staat, alsdat het volk daar gereed is om tot onzen godsdienst over te komen.

Niet verre van Khunti, omtrent eene ure zuidwaards, zijn er drie dorpen die beloven onze Leeringe aan te nemen van zoo dat er een geloofsbode gaat wonen of dat er eene capelle gebouwd wordt.

In geheel de streke en hebben de ketters, buiten Rantsi en Lohardagha, maar drie standplaatsen meer, en 't volk verlaat ze effen op, om ons Geloove te aanveerden.'

Te dien tijde schreef de Broeder Seitz, die hulpe was van vader Lievens: '.....Burju, dat een welgekend broeinest van Lutheranen is, heeft onlangs eenige uitgelezene lieden naar ons gestierd; zij hielden staan dat geheel het dorp veerdig was ter bekeeringe, dat allen ons Geloove wilden aannemen, en zelfs dat zij gereed waren 25 roepies boete te betalen voor iedereen onder hen die zoude afvallen.

In acht dagen tijds heeft vader Lievens minstens door 100 huisgezinnen bezocht geweest: 't is een ware beevaart naar Torpa. Die eerweerde vader heeft groot gezag over dat volk, ook wordt hij ervan vereerd en bemind. Hij aanhoort ze met een wonder, met een ongehoord geduld. In der waarheid de heilige Franciscus Xaverius en zoude 't niet beter kunnen.'

Den 16sten in Zaaimand 1887, schrijft vader Lievens: 'Ons Heere zegent onze kranke pogingen want 't en is geen twijfel of de goede uitslag onzer zendinge is aan Gods hulpe te danken, 't is het werk zijner voorzienigheid.

Den dag van vandage, zijnder 400 dorpen die geheel of gedeeltelijk in onze leeringe gelooven; 't zijn 1500 bekeerlingen, 't zijn 60 scholen en verschillige capellen gebouwd. Binst deze laatste tijden hebben wij vele dopen moeten doen. Maar 't gene ongelukkig te kort schiet 't zijn de mannen en 't is het geld.

Van dag tot dag spreidt de zendinge wijder uit; sommige maanden is 't getal der bekeeringen wel tot duizend geklommen. Het werk groeit in evenredigheid aan, wij

moeten scholen stichten, capellen bouwen, de geloofleeraars betalen, en somtijds nog 't een of 't ander dorp uit de ellende trekken.

En om in al die noodwendigheden te voorzien, krijgen wij geenen duit van onze eigene geloovigen, die te arme zijn om ons ter hulpe te komen; 't eenige waarop wij mogen rekenen, 't is de mildheid en de almoesen der christenen, die ons toegestierd worden door dezen die de lelie der velden zoo glazend versiert, en die aan de vogelkens des hemels hun aas verleent.

Maar, zoo zult gij misschien vragen, welk zijn dan de wondere middels die de zendeling gebruikt om dat volk te bekeeren?

't Is hier dat de voorzienigheid van God kennelijk is: zij bestiert zelfs de stoffelijke zaken, op zulker wijze dat alles naar een hooger doel streeft, zij gebruikt de kwalen van dit leven, om den lijdenden mensch ter kennisse van den waren godsdienst te leiden, en om hem door de hope voor een toekomende geluk op te beuren.

't Volk dezer streke, in zijne diepe eenvoudigheid, en begeert noch de rijkdommen, noch de wetenschap, noch de weldaden, noch de genuchten die het beschaafde Europa op de overige werelddeelen verspreidt. Verre van daar, 't is zelfs lijk met tegenzin dat zij naar den zendeling gaan, om een geneesmiddel voor hunne lichamelijke kwalen te vragen.

Maar, als 't alzoo is, wat begeren die stammen dan? Wat wenschen de Mundaris, de Uraons en de andere volkeren?

Ach voor hen is er een last, dien zij niet en kunnen dragen! Die arme, die ellendige menschen beminnen den grond waarop zij geboren wierden; zij beminnen het veld dat zij bewerken, en dat hunne voorouders ontgonnen hebben; zij beminnen de eerde waar de overblijfsel van hun voorgeslachte in rusten. Maar de Hindoe is gekomen, slim en geslepen heeft hij hunne onvoorzienigheid te bate genomen, hij heeft aan de oude eigenaars hun goed en hunne erve ontstolen, en hij is rijk geworden met den loon van hun werk.

Komt deze ongelukkigen ter hulpe, en toogt hun de rechtmatige wijze, om de voordeelen, die recht en wet verschaft, te bekomen, en gij zult hun een vriend zijn. De Mundari zal, uit wederjunste voor den dienst of de weldaad die hij ontvangt, het blijde nieuws aanhooren en hem geheel rechtzinnig bekeeren.

Eens dat hij gekerstend en gedoopt is, staat hij sterk en standvastig. Zietdaar hoe het der goddelijke goedheid geliefd heeft onze wegen voor te bereiden. En 't is met eene ware rechtzinnigheid dat die goede menschen stillekens aan 't wangeloove hunner voorouders verlaten, om de heilige leeringe van Jesus Christus te aanveerden.'

'...Wij zijn hier met twee'n' meldt vader Lievens verder nog. 'De drang der talrijke bezoekers dwingt mij hier te Torpa te verblijven. Van 's morgens tot 's avonds sta ik ter beschikkinge der geloovigen: ik moet ze aanhooren, hunne moeielijkheden uitleggen en vereffenen; deze ontvangen, die voor den eersten keer komen, met het gedacht van te bekeeren, naar hunne klachten luisteren, ze troosten en hun zeggen wat er hun te doen staat.

Dan zijn het de leermannen, de schoolmeesters die komen rekenschap geven van hun werk en die ik moete onderwijzen, aanmoedigen en bestieren. 't Komt hier onophoudend zoo veel volk, en 't zijn zoo menige dorpen te doorreizen, dat wij er te kort bij schieten.

Maar vaart wel, wij moeten algelijk vooruit, met een volle betrouwen op de goddelijke goedheid.'

Zulke is de moedige tale van onzen vlaamschen zendeling.

Geheel den winter van 1887 en den zomer van 1888 en heeft hij weder maar altijd slag om slinger gewrocht en gedoopt.

Wij nemen de volgende inlichtingen uit eenen brief, dien vader Haghenbeek, op den 5den in Hooimaand 't jaar 1888, uit Digghia verzond.

'Van den eersten in Bloeimaand tot den eersten in Hooimaand hebben wij bekeerlingen aangeteekend uit wel 80 dorpen, waar er tot nu toe nog nooit een enkele katholijke gewoond en hadde. Tien, vijftien, twintig

huishoudens dier nieuwe dorpen hebben hen aangeboden om onderwezen, en om in de heilige kerke aanveerd te te worden.

Wie zou er, bij zulk een schouwspel, kunnen laten, met den Ziener Isaias uit te roepen: *Surge illuminare Jerusalem*, *quia venit lumen tuum et gloria Domini super te orta est... Filii tui de longe venient et filiae tuae de latere surgent.* Ja, zij komen eindelinge, die volkeren en die stammen, na eene verblindheid van meer als 50 eeuwen, naar de lichtbake, die ten heiligen berge ontsteken wierd; zij openen hunne oogen voor het goddelijk licht, dat al de duisternissen moet verjagen waarmede de vijand van 't menschelijk geslacht hunnen geest omgeven hadde.'

En 't is door vader Lievens dat God geweerdigde deze wonderdaden uit te werken!

('*t Vervolgt*).

C.D.

Hans Memlinc en de vierhonderdste verjaardag zijner dood. - 1494-1894

DE geleerde oudheidskundige W.H. James Weale heeft vroeger eene schets uitgegeven over '*Hans Memlinc*, *zijn leven en zijne schilderwerken.*' (Brugge, Aimé De Zuttere, drukker, 1871). Het laatste woord van dat kostelijk boekske staat bl. 70: 't is de eigen naam *de Doppere*, die als notaris en greffier het stuk teekent waarbij verklaard wordt welke dierbare reliquien in de prachtige rijve der H. Ursula, het meesterstuk van Memlinc gesloten wierden. Deze godsdienstige plechtigheid gebeurde den 21 October 1489, in den choor der kerke van Sint Jans Hospitaal, te Brugge. Zij wierd verricht door Z.D. Hoogweerdigheid Gillis de Bardemaker, bisschop van Sarepta, wijbisschop van Doornijk.

Romboudt de Doppere was van edele afkomste; hij wierd priester gewijd in 1466, en bleef zijn leven lang deel maken van de geestelijkheid van Sint Donaas, waar

hij het ambt bediende van *minor custos*, *clericus sanctuarii* of *sacrista*[1].

Romboudt de Doppere heeft in zijne hoedanigheid van notaris een groot getal acten geschreven waaruit blijkt dat hij veel en diepgrondige kennissen bezat. Maar hetgene waarvoor hij bijzonderlijk onze aandacht verdient, 't is een latijnsche *dagboek* in denwelken hij dag bij dag de bijzonderste gebeurtenissen aanstipt waar hij getuige van was of die hem ter kennis kwamen.

Een deel van dit belangrijk werk is berustende in de bibliotheke van Sint-Omaars in Vrankrijk; 't is een handschrift van J. de Meyer, en het wierd, in 1888, onderzocht door den Eerw. Pater Dussart, S.J., die het nu, over eenige weken, heeft laten drukken in de uitgaven der *Société d'Émulation*[2] te Brugge.

In ons toekomende blad zullen wij wegens den dagboek van de Doppere eenige bijzonderheden mededeelen; heden zij het genoeg een kort uittreksel te geven, over Hans Memlinc. '*Die XI augusti*, zegt R. de Doppere, *Brugis obiit magister Johannes Memmelinc*, *quem praedicabant peritissimum fuisse et excellentissimum pictorem totius tunc orbis christiani. Oriundus erat Magunciaco*, *sepultus Brugis ad AEgidii.*' hetgene zeggen wilt: 'den elfsten van Oegst stierf te Brugge Meester Hans Memmelinc, die toen ter tijde als de bekwaamste en de uitmuntendste schilder van geheel de kerstene wereld bekend stond. Hij was herkomstig uit Mainz, en wierd te Brugge begraven in Sint Gillis.'

Deze aanhaling uit den dagboek van de Doppere is om verschillige redens onzer aandacht weerdig. Het nauwkeurig tijdstip der dood van Memlinc was onbekend; het eenigste dat wij, dank aan M. Weale, wisten, was dat '*Memlinc*

(1) Boven den onder-koster, *minor custos*, stond de geestelijke opperkoster, *major custos*, de schatbewaarder der hoofdkerke. Er was ook nog een derde koster, die met de voorkerke belast was. Zie *De Schrevel*, *Hist. du Sémin. de Bruges*, bl. 13 en vlg.

(2) *Fragments inédits de Romboudt de Doppere*, *découverts dans un manuscrit de Jacques de Meyere*, *publiés par le P. Henri Dussart*, *de la Compagnie de Jésus. Chronique brugeoise de* 1491 *à* 1498. Bruges, impr. L. De Plancke, rue Sainte-Claire, 1892, in-4° van 137 bl.

stierf tusschen den 1 *september* 1492 *en den* 10 *december* 1495[1].'

Insgelijks dient het spellen van den naam des beroemden schilders opgemerkt te worden.

Pater Dussart zegt dat de naam van *Memmelinc* op de tweede *m* het welgekende teeken draagt waardoor er eene dobbele *m* aangeduid wordt. 't En is nogtans niet noodig daar veel op te steunen; M. Weale immers, die den naam van onzen meester 49 keeren in de schriften van den tijd gevonden heeft, geeft hem, bl. 11, volgens zestien verschillige schrijfwijzen!

Eene derde bemerkinge geldt den oorsprong en de geboorteplaats van Hans Memlinc. de Doppere leert ons dat hij *oriundus* is uit *Magunciacum* of beter *Mogunciacum*, dat is Mainz, in Duitschland. Wilt dat noodzakelijk zeggen dat de vermaarde schilder te Mainz *geboren* is? Of beteekent dit woord alleenlijk dat Memlinc's familie uit Mainz *herkomstig* was, terwijl de schilder mogelijks elders zou geboren zijn? Wij en zouden, met den aangehaalden tekst van de Doppere alleen, de zaak niet kunnen beslissen. *Oriundus* moet eigentlijk dikwijls van de geboorte verstaan worden; maar zonder twijfel ook beteekent het woord somtijds niets anders dan den *oorsprong* van iemands familie: *nati Carthagine sed oriundi ab Syracusis*, zegt Livius, *geboren* te Carthago, maar *herkomstig* uit Syracusa. Andere zulke voorbeelden staan ook bij latere schrijvers, die alzoo geheel wel den zin van *oriundus* bepalen. Volgens ons zou men ten hoogsten uit de Doppere kunnen besluiten dat Memlinc *misschien* te Mainz ter wereld kwam; maar om er een stellig bewijs van te bezitten, zouden er andere stukken dienen bijgebracht te worden.

Wij zullen verder gaan. En alhoewel M.J. Weale, die in 1871 den dagboek van de Doppere nog niet en kende, beweert dat '*Memlinc geen Bruggeling en is*,' (bl. 13) zijn wij van gedacht dat het, nu zelfs, niet onmogelijk en is de oude overlevering te verdedigen, volgens dewelke Memlinc te Brugge zou geboren zijn.

(1) Op. cit. bl. 26.

M.J. Weale staaft zijne meeninge op zes redens. De eerste is omdat hij *geen een keer den familienaam Memlinc te Brugge gevonden en heeft*, *als het niet en was van den schilder zelve of van zijne kinderen.* - Daarop zou men kunnen antwoorden dat er in de XIVe en XVe eeuwen, toen Brugge door zijnen handel en rijkdom onder de steden van Noord Europa de kroone spande, hier veel vreemde huisgezinnen het bestaan en de weelde zijn komen zoeken. Zulks gebeurt nog dagelijks te Hamburg, te Amsterdam, te Antwerpen, en elders. Zou het dus niet mogelijk zijn dat de Memlinc's van Mainz, in het begin der jaren veertienhonderd, hen te Brugge zijn komen huisvesten? En, in dat geval begrijpt men de stilzwijgenheid der oude papieren en handvesten te hunnen opzichte; en onze stad zou geheel wel de geboorteplaats kunnen zijn van den roemrijken man die den naam van een geslacht, dat voordien onbekend was, onsterfelijk gemaakt heeft. Het blijft in deze veronderstelling waar dat Memlinc *oriundus*, herkomstig is uit Mainz. Misschien heeft de Doppere, die alles in weinige woorden aanhaalt, nutteloos geoordeeld de omstandigheid der geboorte aan te duiden, omdat zij van elkendeen gekend was?... Alleszins is de korte tekst van de Doppere genoegzaam om aan Brugge eenige kanse te laten, tot dat er nieuwe ontdekkingen volkomen bescheed bijbrengen.

De vijf andere redens die M. Weale bij de eerste voegt kunnen zekerlijk den twijfel doen vermeerderen; maar het dunkt ons dat zij meer of min niet alleenlijk tegen Brugge, gelden maar ook tegen Noord-Holland waar, volgens M. Weale, Memlinc zou geboren zijn. En inderdaad zijn de veronderstellingen van M. Weale zoo doorslaande? Is Memlinc noodzakelijk een duitscher omdat hij *Hans* heet, en dat die naam in de oude papieren en liggers van Brugge maar zelden te voorschijn en komt, en steeds de voornaam is van vreemdelingen? Om den naam van *Hans* in plaats van den hier zoo gemeenen naam van *Jan* uit te leggen, ware het genoeg te aanveerden dat de ouders van Memlinc uit het Rijnland naar Brugge gekomen zijn, en aan eenen naam uit hunne geboortestreke de voorkeur gegeven hebben.

Verders, is 't dat de gebouwen die op Memlinc's eerste schilderien voorkomen, de kenmerken dragen van den Rijnschen bouwtrant; is 't dat de aangezichten, die Memlinc schildert, wanneer het geen portretten en zijn, eenen Rijnschen gelaatsstempel dragen, kan men zulks niet voldoende uitleggen met te zeggen dat onze Meester zijne kunste gedeeltelijk bij de Keulensche school is gaan leeren? Op de overige redens van M.J. Weale kan men omtrent in den zelfden zin antwoorden. Dit zij gezeid om niet al te toegevende te zijn in het beslissen over de geboorteplaats van Memlinc, als er iemand zou beweren dat hij van Mainz of van elders is. Ja, bij gebrek aan grondiger bewijsredens als deze van den geleerden Engelschman, zou men nog de aloude brugsche overlevering kunnen staande houden volgens dewelke Memlinc eens ziek zijnde in Sint Jans Hospitaal aanveerd wierd. Had hij deel genomen aan den slag van Nancy? Zulks is mogelijk. De legerbenden der jaren veertien honderd en bestonden niet uit soldaten gelijk deze der XIXe eeuw; en de kunstenaars, zoowel als de nijveraars en ambachtslieden, trokken desnoods op tegen de vijanden van hun land of van hunne vorsten. Het ware in allen gevalle wonderlijk dat Hans Memlinc, te Nancy gekwetst zijnde, naar Brugge zou gekomen zijn indien hij alhier van jongs af niet te huis en hadde behoord!

Wat er ook zijn moge van de geboorteplaats van Hans Memlinc, het gedacht van M.J. Weale is dat hij omtrent het jaar 1430 ter wereld kwam. Hij bezat, in 1480, drie huizen, in de tegenwoordige Sint-Joorisstrate waar hij woonde, rechts, tusschen de Vlamingbrugge en Ter Ballie[1]. Hij was toen een der welhebbenste burgers van stad[2].

De eigenschappen van Memlinc's schilderwijze worden door M. Weale met eene bijzondere kennis en vele nauwkeurigheid beschreven[3]. Eindelijk geeft de geleerde oudheidskundige de lijst en de beschrijving of den uitleg

(1) J. Weale, op. cit., bl. 24 en 25.
(2) Ibid., bl. 26.
(3) Ibid., bl. 35 en vlgg.

der schilderwerken die zonder eenigen twijfel van Hans Memlinc voortkomen[1].

Wij vinden er vijf in Sint Jans Hospitaal; een in het Museum der teekenschool te Brugge; een in het Museum van Brussel; een in de Pinakotheke te Munchen; een bij den hertog van Devonshire te Chiswick, in Engelland[2]; een in de *National gallery* te Londen; een bij de gravinne Duchâtel te Parijs; een in het Museum van Turyn in Italië. Buiten die meesterstukken ‘waarvan de echtheid gesteund en gestaafd is, vindt men in de openbare Museums en in de bijzondere kabinetten een groot getal werken die onzen meester toegeschreven worden. Een deel onder dezer laatste en heb ik niet gezien; wat de andere aangaat, daar zijn er waarvan de echtheid twijfelachtig is; doch het meeste deel zijn ofwel het werk van andere meesters, of alleenlijk 't zij namakingen of copien, 't zij navolgingen van Memlinc[3].’

In deze optelling ontbreekt er een der wonderste voortbrengsels van den ontsterfelijken Meeeter, te weten de prachtige luiktafel die te Lubeck hangt in de *Domkirche.* Er zou een geheele boek noodig zijn om ‘*die schone Tafele*,’ gelijk men ze in Noord-Duitschland noemt, te beschrijven. Wij hebben ze, in 1888, met de *Gilde van SS. Thomas en Lucas* kunnen onderzoeken, en sedert dien heeft ze besproken geweest in de *Revue de l'art chrétien*, VI B, bl. 457. Deze luiktafel wierd aan de *Domkirche* van Lubeck geschonken door kanonik Adolf Greverade, eenen inboorling van Lubeck, die te Leuven zijne hoogere studien deed, en er op het einde der jaren veertienhonderd priester wierd. Zijn broeder Hendrik, die een rijke koopman was, verbleef ook, rond dien tijd, verscheidene keeren, en zelfs nog al lange, te Brugge. De reizen en het verblijf der Greveraden in Belgenland en in onze stad gaven hun de gelegentheid om Memlinc te kennen en zijnen wonderen kunstzin ten nutte te brengen voor het opluisteren der hoofkerke van hunne vaderstad.

(1) J. Weale, op. cit, bl. 41 tot 62.
(2) Beschreven door J. Helbig in *Revue de l'Art chrétien*, laatste aflev. 1892.
(3) J. Weale, op. cit., bl. 61 en 62.

Tot slot dezer regelen en ter eere van dezen die in de schilderkunst een der grootste meesters der kerstenheid was en blijven zal, zij het ons toegelaten twee wenschen uit te drukken: de eerste is dat zijne schilderwerken, die wij hier te Brugge bezitten, meer en meer openbaarlijk ten toon gesteld worden, en daarbij dat de brugsche overheden die het aangaat ‘de andere van Memlinc's werken die ten vreemde zijn, zooveel mogelijk zouden kenbaar maken, met ze te doen naschilderen en overal photographien en prenten ervan te verspreiden[1].’

Onze tweede wensch is, dat men, in 1894, den vierhondersten verjaardag van Memlinc's dood zou waarnemen om te Brugge eenen bijzonderen toogdag in te richten, niet alleen van de zes meesterstukken die te Brugge nog bestaan, maar ook van Memlinc's andere schilderien die men hier te dier gelegentheid zou trachten bijeen te brengen.

Zulk een ontwerp en is zeker niet gemakkelijk om uit te voeren! Daartoe zouden er noodzakelijk bijzondere boodschappen tot de hedendaagsche eigenaars van Memlinc's schilderwerken moeten gestierd worden. Het ware zelfs noodig van welhaast met hen in onderhandeling te treden, en de stad Brugge, met de medehulp van het landbestier en bijzonder invloedhebbende lieden en genootschappen, zou daarin, hopen wij, kunnen gelukken. Wie weet het nogtans? Wij zien immers dat de bezitters van meesterstukken doorgaans over hunne kunstschatten buitengewoon weiger zijn, en niet zonder reden. Wij bekennen ook dat de teleurstelling groot is voor de reizigers die in eene stad komen om een Museum te zien waar de beste schilderien weggenomen zijn!

Doch niettegenstaande zulke en andere opwerpingen, zou men alle middels moeten aanwenden om te gelukken. Brugge alleene kan en moet den vierden eeuwdag van Memlinc's dood te baat nemen om zulk een ontwerp te verwezentlijken. Wat meer is het jaar 1894 zou alderbest geschikt zijn om veel reizigers naar Brugge uit te lokken,

(1) J. Weale, bl. 63.

om reden van den antwerpschen toogdag die dat jaar zal plaats grijpen.

Ten anderen, zijn de moeilijkheden van zulk eene onderneming groot, de voordeelen die er voor liefhebbers en kunstenaars uit spruiten zijn ontelbaar. Eene tentoonstelling van schilderwerken uit één en het zelfde tijdstip, of van scholen die in hunne strekkingen overeenkomen, kan de nuttigste gevolgen teweeg brengen. ‘Zij zou toelaten vergelijkingen te maken, met tegenover elkander schilderwerken te stellen die men anders nooit de gelegenheid en heeft zamen te aanschouwen. Ook gebeurt het zelden dat zulke toogfeesten zonder invloed zijn om de schilders en hunne werken beter te leeren kennen, en ook om zekere duisterheden te doen verdwijnen en meer dan een raadsel op te lossen waar dikwijls de zoekers en snuisteraars sedert langen tijd mede bekommerd zijn’.

Alzoo schrijft de Heer J. Helbig, in *la Revue de l'Art chrétien*, ter gelegentheid van eenen toogdag die in 1892 te Londen plaats had. Door de zorgen van ‘*Burlington Fine Arts Club*’ waren er een-en-zestig schilderijn uit de XVe en het begin der XVIe eeuw vergaderd, die toebehoorden aan vier en twintig verschillige liefhebbers. Men heeft, en te recht, met den meesten lof daarover gesproken.

Indien eene bijzondere Gilde in Engeland machtig genoeg is om eenen voldoenden uitslag te bekomen, mag men niet verhopen dat de stad Brugge ook niet nutteloos haren oproep zou doen aan de eigenaars van Memlinc's werken? Al de groote schilders van Europa zouden dit ontwerp toejuichen, en het zou oneindig veel bijbrengen tot den roem van den ontsterfelijken Memlinc en van de stad Brugge waar zijne scheppingskracht op het einde der XVe eeuw zoo menige meesterstukken heeft voortgebracht.

H. ROMMEL

Mingelmaren

IK ben blijde de eerzame lezers van *Biekorf* te mogen aankondigen dat, geheel in 't korte, eene 'Geschiedenis van Gheluwe' gaat verschijnen, geschreven door Em. Huys, boekhouder der Gemeente.

De boek beslaat 350 bladz. in 8°, een weinig meerder als deze van 'Biekorf', en is verrijkt met drie prenten: een lichtbeeld van de kerk, gelijk zij nu is; eene geschiedkaarte van Gheluwe; en eene schets van de vermeerderingen die opvolgentlijk aan de kerk zijn gedaan geweest. Het werk kost 3 fr., en is te verkrijgen bij de drukkers, de W^{e} Nys en zonen, Sweveghemstraat, te Kortrijk, en bij den schrijver.

De schrijver zegt, in zijn voorwoord, dat hij jaren lang gezocht en gewrocht heeft om deugdelijk werk te kunnen leveren; dat hij de oorkonden van Brussel, Rijssel, Brugge, Kortrijk en Meenen met zorg heeft nagezien; deze der gemeente verrijkt, gerangschikt en benuttigd; hoopen boeken doorloopen en menig vakman geraad pleegd.

Wij mogen hem gelooven, en die den boek leest zal er van overtuigd zijn. 't Is een werk dat 10 jaren arbeid gekost heeft, daargelaten dat de schrijver de buitengewone kans genoten heeft van te Brussel, in het onderzoeken van 's Lands oorkonden, eenen hem nauwverwanten Gheluwenaar voor hulpe gehad te hebben. Langs dezelfde zijde is hij met verscheidene oorkondmannen en liefhebbers in gemeenschap gerocht. Zijne ambtsbetrekkingen waren ook zeer voordeelig voor zijn werk.

Wat taal en opstel betreft, zij getuigen van goeden smaak en van degelijken letterkundigen aanleg.

Hier volgt een vluchtig overzicht van het werk:

EERSTE DEEL. Algemeen overzicht. Bevat: de *Plaatsbeschrijving* van nu en eertijds; de *Bevolking*, met haren vermoedelijken oorsprong en haren stoffelijken en zedelijken toestand, hedendaags en in 't verleden; dan verscheide hoofdstukken opvolgentlijk handelende over den *Landbouw* en over de *Nijverheden*, in de verschillige eeuwen; over het *Burgerlijk Bestier*, in 't verleden; over *Godshuis en Disch*, van over ouds tot op heden; over *kerk*, *klokken en kerkhof*; over geestelijke en wereldlijke Genootschappen, van den beginne af tot op onze dagen.

TWEEDE DEEL. Jaarboeken. De geschiedenis van de Gemeente is in verband gebracht met de Algemeene Belgische Geschiedenis, en dourzaaid met aanteekeningen van plaatselijke aangelegentheden.

Drij tijdvakken verdienen eene bijzondere melding:

a/ De slag van Roosebeke en volgende jaren. - Vijftien Gheluwenaren staan vermeld als dood gebleven op het slagveld van Roosebeke, of, ten minste, sedertdien vermist. Vier staan er

aangehaald als gijzelaars gevangen gezet te Gent, voor het betalen van de boeten, aan de bevolking opgelegd na den slag. Eindelijk, de Bortoenen richten hier, gelijk elders, schrikkelijke verwoestingen aan; twaalf Gheluwenaars staan aangeteekend als gedood door de Bortoenen.

b/ De Geuzentijd. - De Eerw. heer Pastor Vandevelde wordt gevangen en weggevoerd; de toren wordt in brande gesteken en de kerke geplunderd, in 1558; twee jaar later, in 1560, wordt de kerk in brande gesteken; later nog, binst dat de Geuzen in Oostende nestelden, wordt de E.H. Pastor Van Ackere gevangen genomen.

c/ Omtrent eene halve eeuw na de Geuzenberoerten, wordt de geschiedenis van Gheluwe bijzonder belangrijk, binst het Spaansch en Oostenrijksch tijdvak, tot de jaren 1800. En dit is gemakkelijk te verstaan uit de ligging van ons dorp bij Meenen en bij de Fransche grens. Meenen werd in dien tijd misschien vijftig maal ingenomen en heringenomen door verschillige legers en telkens kwamen te Gheluwe manschappen inlegeren, toevoer halen, rooven, branden, slag leveren.

DERDE DEEL. Leenroerigheid.

Het eerste hoofdstuk bevat algemeene begrippen, 't gene voor den gewonen lezer volstrekt onmisbaar was. Dat hier het laatste woord niet gezeid en is over de bestierlijke en rechterlijke vraagstukken der middeleeuwen, zullen wij wel aannemen (en ook, wie zou dat van eene plaatselijke verhandeling verwachten?); doch het meeste deel der lezers zal hier veel, zeer veel kunnen leeren, in weinig bladzijden; want de schrijver heeft goede bronnen geraadpleegd, meest ‘De Potter en Broeckaert, Geschiedenis van den Belgischen Boerenstand.’

Na dit eerste hoofdstuk komt, in deze die volgen, een volledig overzicht van de leenen van Gheluwe, met hunne rechten, en de opgave hunner opvolgentlijke bezitters, alles gestaafd en bewezen door oude stukken.

VIERDE DEEL. Adelstand.

Het 1e hoofdstuk geeft den oorsprong van den edeldom volgens de geschiedenis en de wetgeving, en zijne voorrechten. Het is meest gesteund op Poullet's ‘*Histoire Politique Nationale*.’

Dan volgen negen stamtafels van edele of voorname familiën die de parochie bewoond hebben. Verscheidene dezer stamtafels zijn onuitgegeven; andere, die uitgegeven waren, in sommige deelen volledigd of te recht gewezen. Dit deel zal, voor de ingewijden, van 't meeste belang zijn. Er is nieuws, en nog al veel.

VIJFDE DEEL. Bijlagen. - Zij bevatten:

1/ Inventaris van het oud gemeentelijk Archief, waaronder ook stukken over kerkfabriek- en pastorijzaken.

2/ Inventaris van het oud Disch-Archief.

3/ Bericht wegens het Notarieel Archief.

4/ Lijst der hofsteden ten jare 1495. - Een vijftiental behoorden aan de gebruikers.

5/ Lijst der Gheluwenaren aanveerd als buitenpoorters van Kortrijk van het jaar 1408 tot het jaar 1503.

6/ Plakbrief van de verkooping van het kasteel van Ter Hand, of Rattekasteel, in 1780, met beschrijving van het goed.

7/ Scheidsrechterlijk vonnis nopens de nieuwe tienden te Wervick, Gheluwe, Heule en Machelen (Oostvl.), A^{o} 1263 (in 't latijn).

8/ Spelwijzer, ofte '*programma*', van het spel 'Triumphe der Liefde, over Androphilus, Sone van den Grooten Cham, keizer van Tartariën, ende Amphilus, Keizers eersten veldoversten, gespeeld te Gheluwe in 1750. - De spelwijzer is in verzen.

9/ Naamwijzer, bevattende de namen van personen, plaatsen, molens, herbergen, gestichten en genootschappen in dit werk voorkomende.

10/ Feilwijzer.

De boek is niet alleenlijk van plaatselijk belang, onder opzicht van geschiedenis; maar hij helpt, door plaatselijke toepassingen, de Vaderlandsche Geschiedenis beter verstaan. Zijne strekkingen zijn vaderlandsch, godsdienstig, zedelijk.

Kortom, ik meen zonder overdrijven te mogen zeggen dat het een merkweerdig werk is.

L. LOOTENS

EEN goede vriend zendt ons, uit Bekeghem, het woord *verkalfloozen*, zoo schrijft hij het.

Het woord, beteekent, zegt hij: 'voor eene kleene weerde verkoopen of weggeven; om den hals bringen.'

Bij voorbeeld, zoo hoorde hij over een jongentje, dat zijn mes voor 10 centimen verkocht hadde, iemand zeggen: ''t En kan niet helpen dat-je entwat koopt voor de jongens: ze verkalfloozen 't algelijk altijd al.'

Wie kander ons dat woord ontleden, of nader bericht erover vinden en laten geworden?

BINNEN 't deksel van eenen ligger, op de handvestkamer te Kortrijk, staat er geschreven:

Int wel houden met de hand
na 't ghesichts beweghen,
hier in is t' verstant
van wel schrijven gheleghen.

[Nummer 2]

De ‘dagboek’ van Romboudt de Doppere 1491-1498.

DE *dagbladen*, gelijk er nu bij duizenden gedrukt worden, zijn eene uitvinding dezer laatste eeuwen[(1)]. In het heidensche Rome had men *jaarboeken*, *annales* (*libri*) ook *annales maximi* geheeten, die de priesters opstelden en waarin men de bijzonderste gebeurtenissen van ieder jaar aanteekende. Maar deze oude dagboeken verdwenen ten tijde der verwoesting van Rome door de Gallen. (389 vóór Christus). Later, te weten omtrent 200 jaar vóór onze tijdrekening, toen de geleerdheid meer in aanzien was, begonnen de priesters op nieuw, met nog andere schrijvers, de merkweerdigste dingen van hunnen tijd te

(1) De oudste gazette die men kent is *de Tydinghe*, die Abraham Verhoeven te Antwerpen reeds drukte in 1550. De eerste bladen liggen verbonden in Plantin's Museum, te Antwerpen. In Vrankrijk was het de *Gazette* die het licht zag den 30 Mei 1631. Deze *Gazette* verscheen eerst maar eenmaal, maar sedert 1762 tweemaal te weke, en alle dagen met het einde der zelfde eeuw. Zij bestaat nog onder den naam van *Gazette de France*, 263e *année.*

boeken. Eindelijk, nog wat later, (omtrent 150 jaar v. Chr.) bestonden er te Rome, onder den naam van *acta diurna urbis*, of enkelijk *diurna*, *dagboeken* met eenen inhoud die, in het algemeen aanschouwd, overeenkomt met den *Dagboek* van de Doppere, dien wij hier zullen bespreken. Men vindt daar immers melding van geboorten, sterfgevallen, kiezingen, gerechtsplegingen, en natuurverschijnsels, zoo wel als van marktprijzen, belastingen, openbare spelen, staatsgebeurtenissen, enz. In het begin mocht iedereen de *diurna* raadplegen, hetgene onder het keizerrijk niet meer geoorloofd en wierd.

Zulke dag- of jaarboeken vindt men ook bij de Chinezen, de Persen, de Egyptenaren, enz.; en gedurende de middeleeuwen zijn de schriften van den zelfden aard eene der bijzonderste bronnen der geschiedenis.

De koningen en de vorsten, zoo wel als de kloosters en capitels, hadden dikwijls eenen chronijkschrijver; bijzondere liefhebbers vonden ook hunne voldoening in het nauwkeurig aanstippen der gebeurtenissen van hunnen tijd. 't Is aan het genoegen en het nut dat zulke bezigheid verschaft, dat wij den dagboek van de Doppere te danken hebben.

Romboudt de Doppere, van edele afkomste, woonde te Brugge in de Waalsche strate, niet verre van Sint Donaas, waar hij tweede geestelijke koster was[(1)], alsook greffier van het capitel. Hij oefende daarenboven nog het ambt uit van *notaris*[(2)], en in deze hoedanigheid moest hij met veel menschen in betrek staan. Hij was ten anderen *Magister in artibus*, en bezat bij gevolg nog al groote geleerdheid. Alhoewel hij sedert 1444 zekere bedieningen in Sint Donaaskerke uitoefende, en zou hij maar in 1466 priester geworden zijn. Hij stierf in het jaar 1501.

Jacob Meyerus of Meyer (1491-1552), de beroemde

(1) Ziet *Biekorf*, IV^{de} j. bl. 7, (1).

(2) Deze naam van *notaris* was eertijds gemeen aan de ambtenaars zoowel der *geestelijke* als der *burgerlijke* macht, die met het opstellen der openbare acten belast waren. Het gebruik bestond zelfs dat de geestelijke notarissen alle slag van acten mochten opmaken. de Doppere was *publicus ss. apostolica et imperiali auctoritate et curiae episcopalis Tornacensis notarius juratus.*

schrijver der *Rerum flandricarum*, die den *Dagboek* van de Doppere uitschreef, zegt dat hij uit vier deelen bestond; ‘zijne twee eerste deelen,’ voegt hij erbij, ‘en kan ik nievers vinden, alhoewel ik het grootelijks begere... Hij teekent zorgvuldig veel der dingen op die hij gezien had. Ik wenschte dat er veel zulke mannen geweest waren en nog zijn zouden! Maar schier geene zulke en vindt men[(1)].’ Dit getuigschrift van Jacob Meyer is meer weerd als eene lange lofrede.

Vooraleer wij den dagboek van de Doppere ontleden en er eenige uittreksels van geven, zou men ons kunnen vragen waarom dit handschrift zoo belangrijk is? De geleerde geschiedenisschrijver Kervyn de Lettenhove, die het over eenige jaren te Sint-Omaars in de handen zag van den E.P. Dussart, en was de eerste niet om er groote weerde aan te hechten. Een haastig overzicht had hem geleerd dat er een aantal onbekende dingen in stonden over de geschiedenis van Brugge, binst de tien laatste jaren der XVe eeuw. En inderdaad, de gevierde schrijver die in zijn meesterlijk werk over Vlaanderen de minste bijzonderheden weet te benuttigen, en zegt bijna niets van dit voor Brugge zoo ongelukkig tijdstip. Hij beschrijft, wel is waar, de onheilen der aloude hoofdstad van Vlaanderen en hare plunderinge door Nassau en zijne Duitschers op het einde van het jaar 1490, en hij meent dat Brugge toen reeds in het diepste der ellende gedompeld was. Wat en zou hij er niet bijgevoegd hebben hadde hij den afgrond gekend waarin het Venetiën van het Noorden de twee volgende jaren ging nederzinken? En 't is rechts in een aantal onbekende bijzonderheden over dien tijd dat voor ons het belang ligt van den dagboek van de Doppere. Eene meesterlijke pen zou dat alles op eene voortreffelijke wijze weten af te malen; wat ons betreft, wij zullen eenvoudiglijk hier en daar op dat onlangs ontdekte veld wat zanten, en alzoo eene getrouwe beschrijving van den ondergang van Brugge pogen te geven.

Om een volledig gedacht van die schrikkelijke tijden

(1) *Fragments inédits de Romboudt de Doppere*, bl. 74.

te hebben vinden wij het geraadzaam, met eene korte schets van de voorgaande jaren te beginnen.

***

De laatste jaren der XVe eeuw waren voor Vlaanderen eene aaneenschakeling van ongelukken. Het huwelijk onzer gravin Maria van Bourgondiën met Maximiliaan van Oostenrijk had ons, ja, tegen Vrankrijk beschut, maar had hier ook duitsche legerbenden doen komen, die welhaast door onze voorouders als eene ware plaag aanzien wierden. Zoo lang de hertogin leefde bleven de Vlamingen verduldig; maar na hare dood (27 april 1482) stonden zij tegen de vreemdelingen op, en vereischten dat edellieden van het vorstelijk stamhuis de voogdij zouden hebben over den jongen hertog Philips-den-Schoone, die toen nog maar vier jaren oud en was. Deze schikking was veel min gericht tegen Maximiliaan zelven als tegen zijne hovelingen, die van de goedheid van hunnen meester misbruik wisten te maken en door aftroggelarijen het geld en goed der Vlamingen afpersten.

Maximiliaan stemde in het aanstellen van den voogdijraad toe (10 Januarij 1483); maar zijne toegevendheid speet hem welhaast, en hij ging tegen onze machtige gemeenten eenen oorlog aan waarin de drie leden van Vlaanderen Brugge, Gent en Iper moesten onderdoen, en gedwongen wierden Maximiliaan alleen als bestierder van het graafschap te erkennen. Het gevolg daarvan waren nieuwe en groote lasten, en de veroordeeling van honderden burgers tot de dood, tot het gevang of tot het ballingschap (Julij 1485).

Daarmede vertrok Maximiliaan naar Duitschland, maar als hij het volgende jaar wedergekeerd was, steeg de verbittering onzer voorouders ten toppe, en niet zonder reden: de hertog immers vereischte meer geld als ooit en bracht zelfs in 't geldwezen zekere veranderingen, die aan den koophandel het grootste nadeel veroorzaakten.

Gent en Brugge namen de wapens op, en Maximiliaan wierd in deze laatste stad gevangen gehouden (1 Februarij 1488), maar welhaast losgelaten (16 Mei 1488), mits be-

lofte dat de duitsche legerbenden zouden naar hun land terugkeeren, en dat het bestier van Vlaanderen namens den jongen Philips-den-Schoone, door de drie leden zou uitgevoerd worden. Maximiliaan zwoer die overeenkomste en liet hier drie gijzelaars, waaronder een zijner vrienden Philips van Cleven, zoon van Adolf van Ravenstein, die op eed beloofde de Vlamingen tegen Maximiliaan te verdedigen, indien de vorst aan zijn woord niet getrouw en bleef. En inderdaad, nauwelijks was Maximiliaan op vrije voeten of hij trok zijn woord in! Philips van Cleven, over dit trouweloos gedrag verbitterd, liet opentlijk hooren, en schreef naar verschillige vorsten en naar Maximiliaan zelve, dat hij gedwongen was, om zijnen eed te kwijten, den Vlamingen gewapenderhand tegen den aartshertog hulpe te bieden.

De oorlog breekt los, en Philips van Cleven, aan het hoofd van 12,000 Vlamingen, zegepraalt over Maximiliaan en wordt meester van de stad Brussel.

Maximiliaan trekt nogmaals naar Duitschland om hulpe, en laat 's lands bestier in de handen der hertogen van Saxen en van Nassau, die welhaast Leuven en Brussel overhalen en met den vorst verzoenen. Eene schrikkelijke ziekte, de peste, en eene algemeene ellende die over geheel het land heerschte, had de Vlamingen en de Brabanders gedwongen te buigen: Van Cleven gaf Brussel over, en verliet de stad, den 25sten Oest 1489.

Eene maand vroeger, den 22 Julij, had de vrede geteekend geweest tusschen Maximiliaan en den koning van Vrankrijk Karel VIII. De Vlamingen, door alle slag van onheilen overmeesterd, vroegen aan dezen laatste om hun middelaar te zijn, ten einde eene overeenkomste met Maximiliaan te kunnen sluiten. En eindelijk wierd er te Tours verdrag geteekend (30 Oct. 1489) tusschen de volmachtigden der beide vorsten en de afgezanten der Vlaamsche gemeenten, die Maximiliaan als Voogd van zijnen zoon Philips erkenden. Ongelukkiglijk, nevens deze eerste voorwaarde waren er andere, en veel hardere voor den vlaamschen inborst: de vertegenwoordigers der steden moesten barvoets, en met rouwkleederen aan, op

hunne knie'n, aan Maximiliaan vergifnis gaan vragen, en daarenboven eene aanzienlijke boete betalen.

Dit niettegenstaande ontstond er eerst overal vreugde: de burgeroorlog is immers eene wreede beproevinge! Maar, als het zake was de beloofde sommen te storten, begon er een wanhopige wederstand, eerst te Gent, en welhaast ook te Brugge.

Doch de Graaf van Nassau overhaalde Iper en Gent. En Brugge, dat aarzelde, bedreigde hij met moord, brand en plundering. De stad was zonder mondbehoeften en de nood dwong de inwoners met Nassau eene overeenkomste aan te gaan. Na verschillige onderhandelingen beslooten de Bruggelingen liever te sterven als het schandig verdrag dat men hun voorstelde te aanveerden. Zij rekenden zonder een verraad dat hen verplichtte te Damme, op 24 November 1490, een ongelukkig verbond te teekenen met Nassau aan wien zij moesten vergifnis vragen, 80.000 gouden kroonen betalen en 60 inboorlingen overleveren! Niemand en twijfelde aan het lot dat dezen laatsten te verwachten stond[1].

Tot stad's ongeluk en ging Brugge aan de plundering algelijk niet ontsnappen.

De Duitschers rukten uit de huizen, en uit de handen zelfs der burgers al hunne kostbaarste gouden en zilveren schatten; en dat gebeurde onder de oogen van Nassau, die een groot deel der weerden voor hem hield. Geheel Europa sprak er schande over en beklaagde de slachtoffers dezer wreede wrake[2].

En nochtans deze onheilen en waren maar een begin! Uit den latijnschen dagboek van de Doppere vernemen wij een aantal andere kwalen die de geschiedschrijvers tot nu toe nog nooit beschreven en hebben.

Laat er ons een gedacht van geven.

('*t Vervolgt*)

H. ROMMEL

(1) 'Up den XVIIIe der zelver maent, wierden te Brugghe, up een schavot voor die Halle, XIII persoonen omthooft van de ghuene die buyten den voorscreven paeyse ghesloten waren, te wetene...' enz. (Uit de Chronijcke van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, gemaect door Jo^{r} Nicolaes Despars.)

(2) Ziet Kervyn de Lettenhove: *la Flandre sous les ducs de Bourgogne.*

Spellewerk

SPELLEWERKEND zie 'k u geerne,
vingervaste, oudvlaamsche deerne;
die daar zit aan 't spinnen, met
't vlugge allaam, uw kobbenet.

Vangen zult g'...hoe menig centen,
in die looze garenprenten,
die gij neerstig, heen en weêr,
krabbelt op uw kussen neêr?

Schaars genoeg om licht en leven,
schamel dak en doek te geven
u, die kanten wijd en breed
werkt aan 't koninginnenkleed.

Vangen zult ge, o, schatten geene;
maar mijn hert, dat hebt ge, kleene,
vast gevangen in den draad,
dien gij van uw' klossen laat.

Geren zie'k uw lantje, al pinken,
nauwe een leeksken olie drinken,
en u, 't bolglas doorgebrand,
volgen, daar ge uw netten spant.

Spellewerkster, wat al reken
spellen zie'k u neerwaardsteken
in uw kussen, slag op slag:
meer als ik getellen mag!

‘Ieder steke maakt me indachtig
hoe men 't hoofd van God almachtig,’
zegt ge, ‘en tot zijn bitter leed,
vol van scherpe doornen smeet.

En ik rake, alzoo 't voorheden
altijd mijns gelijken deden,
eerst mijn hoofd, een spelle in d'hand,
eer ik ze in mijn kussen plant.’

Zingen hoore ik u, bij 't nokken
met uw' honderd spinnerokken,
wijls een lied wel, lieve: och laat
mij eens hooren hoe dat gaat!

En zij zong, de maged mijne,
't liedtje van Heer Alewijne,
hoe, uit wreedheid ongehoord,
's konings dochter hij vermoordt.

Dan, den ‘telling’ zong ze almede,
na des spellewerkens zede,
‘Een is een,’ dat oud gezang,
van wel dertig schakels lang.

Zingt mij nog, mijn lieve kleene,
van de Moeder maged reene;
van sinte Anne, die gij dient,
als uw' besten hemelvriend.

Zong zij dan, al twee drie hoopen
stokken deur malkaar doen loopen,
weêr een liedtjen, op den trant
van heur spellewerkershand:

‘Reine maged, wilt mij leeren,
na verdienste, uw schoonheid eeren;
die, van Gods gena verrijkt,
verschgevallen snee' gelijkt.

Onbevlekt zijt ge, en gebleven
reine maged, al uw leven:
wit als snee' zoo, Moeder mijn,
laat mij en mijn handwerk zijn.

Laat mij, een voor een, de vlassen
webben aan malkander passen,
die ge mij beginnen zaagt
te uwer eere, o Moeder maagd!

Onbevlekte, nooit volprezen,
laat 't begin en 't ende wezen
van al 't gene ik doe en laat,
als dit maagdelijk gewaad.

Dan, wanneer mij garen, stokken,
webbe en al wordt afgetrokken,
zoete lieve-Vrouw-ter-snee,'
spaart mij van 't onendig wee!’

Kortrijk 9/1/'93.
GUIDO GEZELLE

Bissezeele

IEDEREEN weet dat er veel schoone dorpsnamen te vinden zijn in Fransch-Vlanderen, door Guido Gezelle zoo dichterlijk ‘ons oud Vlaanderen’ gedoopt.

't Is eene oude en eerbiedweerdige streke voor den traditiegezinden navorscher van al wat ons eigenvlaamschwezen aangaat.

Onder de vele dorpen van germaanschen oorsprong, door oude Franken gesticht, komt ook het dorp van *Bissezeele.*

't Uitleggen der plaatsnamen was vroeger een blind raden; sedert Förstemann, alhier in Vlanderen door Johan Winkler bekend gemaakt, is 't ontstukken veler plaatsnamen heel eenvoudig en allerduidelijkst.

Gaat eerst naar de oude gedaante: hier vinden wij *Bissengesela*, in een *diploma* van 1167, door Miroeus medegedeeld.

***

Terwijl wij hier van oude gedaanten spreken, komt het ons te binnen dat er in *Biekorf* mannen werkzaam zijn, die twee groote voordeelen genieten; ze kennen de oudheden en de geschiedenis en ze beschikken over allerhande boeken en bescheeden, die een werker te lande maar zelden bij der hand en heeft.

Eene enkele vrage.

Zou *Biekorf* het niet geraadzaam oordeelen eene verzameling te drukken der oudste vormen onzer Westvlaamsche dorpsnamen?

***

Bissengesela ligt klaar in zijn deelen: *sela* is genoeg gekend; 't is een oudgerm. woord van algemeen gebruik, dat huis, ruime woonplaats beteekent.

Bissenge staat voor *Bissinga*; andere namen die beter bewaard zijn, staan borge voor onzen uitleg en *Bissinga* is de *genitivus* meervoud van *Bissing.*

Bissing beteekent zoon van *Biso*, en *Biso* is een mansvoornaam die vroeger bij onze voorouders in zwang was.

Bissezeele is de woonplaats der afstammelingen van Biso, evenals als *Bisseghem* in West-Vlanderen.

Overal waar er Germanen gewoond hebben, vinden wij 't zelfste grondbeginsel in 't maken veler plaatsnamen toegepast, en 't is aldus dat men dikwijls de zelfste namen tegenkomt vooral in deze streken die den germaanschen aard, oorbeeldigst vertoonen, lijk in Fransch-Vlanderen, in West-Vlanderen, in Friesland, in sommige Duitsche gouwen over den Rhijn.

In Duitschland zult ge nevens ons gewezen *Bissezeele*, en ons *Bisseghem*, *Bissinberc* en *Bissenheim* aantreffen.

***

Tot hier steunen wij op vasten grond; laat ons wat verder gaan; als men geen zekerheid meer krijgen en kan, gaat men over tot de veronderstelling, tot de gissing, die dikwijls, door verdere waarnemingen en later betoog, als waarheid bevonden wordt.

't Volk zegt *Bussezeele* alsof in dien naam de oudgermaansche mansnaam *Buso*, *Boso* verscholen zat.

Biso en *Buso* kunnen gemakkelijk wisselgedaanten zijn: *i* is immers oorklank van *u* en lijk het geschrift *Biso* tot ons heeft overgezet, zoo kan *Buso*, in *Bussezeele*, op de lippen van het oudsprakig volk tot ons gekomen zijn.

Buso ligt tot grondslag van *Buyse* en *Buyssens.*

De afstammelingen van *Boso* woonden te *Boeseghem*, in Fransch-Vlanderen, te *Boesinghe* in West-Vlanderen, te *Beusichem* in Gelderland.

J. SEGHERS

Volkszeg over dorp en steê

AELBEKE.

> Hij komt van Aalbeke
> en hij heeft gevespereerd.

Over Aalbeke wordt er in 't Kortrijksche gesproken gelijk over Wackene, in het Thieltsche.

AELST, z. *Dixmude.*

ALVERINGHEM.

Alveringhem, rijke en schoone,
Vortem spant de kroone.

Vortem is een gehuchte van Alveringhem, men hoort het ook *Fortem* en *Vorteghem* heeten.

ANTWERPEN.

In 't wapenbeeld van Antwerpen staander twee afgehouwene handen. 't Volk vertelt dat er een reuze was die te Antwerpen de lieden te zijnen wille dwong, op boete, in geval van weerstand, dat hij hun de handen afhieuw en ze in d' Scheld wierp.

In zeeuwsch-Vlanderen is er meer als eene plekke die *aan werp*, of met ingevoegde *-t- Aantwerp* heet. Ondertusschen is *aanwerp* in 't latijn *alluvio* te zeggen, dat is aangeworpen, aangeslijkte grond. De grond daar Antwerpen op staat kan, wie weet, door de Schelde, of d'Scheld, zoo men zegt, aangeworpen zijn.

De Antwerpsche zakneusdoeken zijn eigentlijk *handwerpsche.* Vergelijkt *Zedelghem.*

AUTRIJVE, z. *Bossuyt.*

BEKEGHEM.

Beechem kermesse
is gestampte eerappels.

BOSSUYT, z. *Landuyt.*

Bossuyt
steek 'et uit
Helchin, steek 't in,
en Autrijven
mag er blijven.

BOVEKERKE, z. *Hooglede*, en *Biekorf* 3de j., bl. 232-233.

BRIELEN, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 233.

Is 't dat er iemand krijscht: ‘'t Is nog ne keer Brielen kermesse,’ zeggen de lieden.

BRUGGE, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 233.

Van Brugge op Gent vallen is *du coq à l'âne*, in 't Fransch gezeid.

Brugge is zot,
Gent is bot,
Kortrijk heeft ne' zin,
Ronse heeft van den duivel in.

CACHTEM, z. *Biekorf*, 3de jaar, bl. 234.

Als 't te Cachtem noene luwt,
de roste gaan aan tafele;
en 't en is maar een te kort,
en 't is Pe Joenens rostekop.

Het woord *Joenens* bediedt eigentlijk een zone van *Joenen*; welk *Joenen* zone van *Joen* bediedt.

Jan Joen, of, zoo 't onze Fransche boeken opgeven, *Jean Yoen*, was een Gentenare, en hij stond aan 't hoofd van de Witte Caproenen, in Grave Lodewijk zijnen tijd, van Maele.

CAESTER.

Bij menschen onthouden en wierd er te Caester nooit iemand van den ver'oeden hond gebeten: sint Hubrecht wordt er gediend en jaarlijks gevierd.

CANEGHEM, z. *Biekorf*, 3 j. bl. 234.

Als er iemand van eene zake niemendalle en weet, zoo zegt men:
'Hij weet er zoo vele van als de zwijns van Caneghem platse!'

COUCKELAERE, z. *Hooglede*, en *Biekorf*, 3de j. bl. 235.

CROMBEKE, z. *Loo.*

CUERNE, z. *Biekoef*, 3de j. bl. 235.

Te Cuerne, te Cuerne,
't zijn al warme zakken:
he'en ze'n quarte vol water en melk,
ze doen 't den ezel djakken.

Iets *djakken* is er haastig meê weggaan; hier is 't de gedoopte melk naar Kortrijk voeren, met zeven haasten.

Cuerne is van overouds vermaard als eene ezelprochie.

Van iemand die overlijk dwaas en bot is zegt men, 'Hij komt van Cuerne-Fransch'.

't Was de koster van Cuerne die asschenkruiskes deelde, en die zei: ‘Gij zijt ezel en gij zult ezel blijven.’ De Pastor had het hem anders geleerd, maar hij en hadde't latijn niet kunnen onthouden. ‘Och’ zei de pastor eindelijk: ‘koster, ge zijt ezel en gij zult ezel blijven!’ Dat onthield hij!

DENDERMONDE.

Dendermonde,
leeg van gronde,
hoog van gemoed
en kleene van goed.

DIXMUDE.

Te Smuide, me' vindt ze;
tot Aelst, men buidt ze;
te Ronse, hier en daar een;
en te Gheel is 't algemeen.

EECLOO.

Als er geklaagd wordt van iemands hoofd- of lijfsgedaante, dan hoort men dikwijls:

Doet 'n naar Eecloo,
om t' herbakken.

Van die bakkerije *à la mode* spreekt Pater Adrianus Poirters, S.J. in *Het masker van de wereld:* zij staat er te aanschouwen in 't laatste zinnebeeld op een naar, en de bakker spreekt er als volgt:

‘Sa, jongens, blaast den hooren wat,
blaast overhoop de heele stad,
gaat henen en roept, wijd en breed,
langs al de straten: Heet, al heet,
voor klein en groot, en wien 't belieft
te zijn naar eisch en wensch geriefd,
God zij geloofd, ik heb een hand,
trots eenen meester van het land,
hier groeit de winning dag op dag,
en 'k bak wat dat ik bakken mag.
Is daar wel bakker in de stad
die zulke nering heeft gehad?

En, ziet eens hoe dat 't volksken loopt;
hoe al de wereld van mij koopt.
Waar zijn kalanten als de mijn?
ziet heel de stad wilt bij mij zijn!
Maar wat is 't wonder dat ik win:
ik doen daar zulk 'en gistjen in,
en heet den oven zoo van pas,
het bakt als of 't geschilderd was.
God geeft hoe kwaad een hoofd het zij,
betrouwt 't aan mijne bakkerij:
al waar 't een hoofd vol grillekens,
al waar 't een hoofd vol willekens,
al waar 't een hoofd vol spijt en trots,
al waar 't een hoofd heel vijs en schots,
al waar 't een hoofd heel *fantastique*,
al waar 't een hoofd heel *colérique*,
al waar 't een hoofd van zijnen zin,
daar muisenesten steken in,
al waar 't een hoofd dat altijd suft,
dat al de hersens zijn vermuft,
al waar 't een schaapshoofd nog zoo slecht,
bestel' het maar door mijnen knecht,
zoo gij mij in mijn konst gelooft,
ik zal verbakken ieders hoofd!

Waarom 't volk dat tot Eecloo doet gebeuren, dat wiste ik geerne!
EEGHEM, z. *Sweveseele.*
EESSEN, z. *Hooglede.*
ELVERDINGHE, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 236.

Dinge,
van Elverdinghe,
al gunte' kant den hawaardsten,
waar dat de pit over den abeele hangt,
waar dat ze schoen tappen,
en kleen bier lappen,
en zakkeband verkoopen bij de pinte,
en hagen stoppen met worst-ends.

Gehoord te Loo.

('*t Vervolgt*)
GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

Rozeliederen

WIJ vernemen dat Alfons Siffer, te Gent, eene prachtuitgave onder druk heeft van eenen nieuwen dichtkrans van *D*r *Karel de Gheldere*, geheeten *Rozeliederen.*

Het werk zal de inschrijvers geleverd worden tegen 1 fr. 50.

Wij hebben vele lieden gesproken die 't een of 't andere van die Rozeliederen, *sub rosa*, hadden hooren lezen, of liever uit der herten hooren spreken, door den dichter zelve.

Allen waren 's eens om te verlangen naar dien nieuwen bundel, wenschende dat iedereen zou kunnen 't genoegen deelachtig zijn dat zij bij 't hooren gesmaakt hadden.

Een enkel rozenliedtje is ons, bij gelukke, ter hand gekomen. Het heet *De Rozenwijding in Vlaanderen. Aan G.G.*, en het luidt als volgt:

Och, ik denk nog dikmaals aan
Al die oude, schoone zeden,
Christene geplogentheden,
Nu verwaarloosd en vergaan!

'k Zie de maagden daar nog treden
Aan den bloemenlast gelaân,
En voor 't outer Gods gaan staan,
Rozen offrend en gebeden.

'k Hoor het priesterwoord vol kracht
Zeegnen al die bloemenpracht,
Hulde aan God der zomerdagen.

God is God nog als weleer....
Kunnen niemands handen meer
Een gewijde Roze dragen?
Elk zegge't den anderen!

MEN zegt: ‘Blazen lijk ne gentere,’ en dat is verstaanbaar: de genters, de mannelijke ganzen, blazen geweldig, als men ze te keere gaat.

Maar, ‘Hij blaast lijk ne veemol, hij is zoo dempig als ne veemol,’ hoe daar eenen uitleg van gevonden?

Blazen de veemols?

De veemol, Kramers veenmol, heet in 't Fr. *la courtilière*, bij de Wetenschap *Gryllotalpa.*

Blazen lijk ne veemol, dat hoorde ik te Kortrijk.

HOE sommige familienamen al verloopen en verspringen, zoodanig dat ze op een einde niet meer kennelijk zijn!

Den 22 nov. 1892 stierf te Pitthem Julia *Wyckstandt*, oorspronkelijk *Wtstand* of *uitstand*, later *Witstand*, en bij wisselinge van T en K, *Uyckstandt.*

Te Kerstdage stierf te Spiere Francisca *Wittendaele*, vroeger *Wyttendaele*, en in 't dagelijksch verkeer *Wiekendaele.* Blijkbaar spelen T en K hier al wederom hun spel. Als men nu hooger opklimt, dan vindt men geheel eenvoudig de middeleeuwsche gedaante *Wttendaele*, dat is *uit den daele* of *Vanden Daele*, bij verkorting *Vandaele.*

't **G**EEN de geleerden *Coccinella septempunctata* heeten, heeten wij in 't Vlaamsch, hemelbeestje, capoentje, olifant, olipoli, koorndief, Onze-lieven-Heeren beestje, pieboele, piepauw, pimpalioentje, pimpampoentje, enz.

Te Maeseyck heeten de kinders het smalle kruiperken, het Leven-Heers kuikske; en, terwijl zij 't in hunne hand gevangen houden, spreken zij het aan in dezer voegen:

Leven-Heere kuikske,
geef mich olie en brood;
geefs-de mich geenen olie,
dan slaan ich dich dood!

Misschien heet het arm dierke *olifant*, *olipoli*- koorndief, om reden van de *olie* die men hem vraagt?

ALS de jongens te Westcapelle een pimpampoentje, *Coccinella septempunctata*, gevangen hebben, zoo zetten zij 't op hunne hand en ze zeggen;

Pimpampoentje,
peerlamoentje,
hoeverre ga-je vliegen?
Over de zee,
putje carree,
klinke, klinke, belletje.

Peerlamoentje, is verworden uit *peerlemoeder*, dat is, met een Fransch-Perzisch woord, *nakar*, *nacre.* Vergelijkt *sporruwaar*, *sporruwaan*; *merelaar*, *merelaan. Corree* is in 't Mechelsche ons *cordeel*; *putjecorrée...*? Daar hapert iets! Wie kan 't mij verbeteren, uit den mond des volks, wel te verstaan?

[Nummer 3]

De ‘dagboek’ van Romboudt de Doppere 1491-1498.

DE latijnsche dagboek van de Doppere begint om zoo te zeggen met den naam van Philips Van Cleven, aan wien men met reden den eeretitel heeft toegekend van *laatsten held der middeleeuwen in Belgenland*(1). Deze moedige ridder en wilde voor Maximiliaan niet buigen: hij aanzag hem trouwens als eenen verrader; en meester van Sluis, waar hij met zijne gewapende mannen verschansd zat, had hij besloten de meerderjarigheid van den jongen hertog Philips en betere tijden af te wachten. Ongelukkiglijk voor de oude hoofdstad van Vlaanderen belette Van Cleven de zeeschepen de haven van Brugge binnen te varen, en hielp hij alzoo het Venetie van 't Noorden eenen doodelijken slag toebrengen. Sedert den voetval der Bruggelingen voor Nassau, den veldheer van Maximiliaan, rekende Van Cleven bijzonderlijk op Gent,

(1) *Bull. de l'Acad. roy. de Belgique*, 2e *série*, *Tom.* 28.

waar zijne partijgangers ook wederom meester gerocht waren.

Omtrent het derde van de Doppere's dagboek behelst de bijzonderheden van den strijd, die alzoo ontstaan is tusschen Van Cleven en Gent van den eenen kant, en den graaf van Nassau met zijne Duitschers van den anderen kant. Dit gebeurde in de jaren 1491 en 1492.

Binst dien tijd was geheel Vlaanderen gedurig in opschudding. Menige steden en dorpen, onder andere Dudzeele, Ter Doest, St. Michiels, en later, wanneer alles rond Brugge verwoest was, Oostende, Couckelaere, Wercken en veel andere plaatsen wierden door de duitsche krijgsbenden vernield of geplunderd. Ten anderen de soldaten van Sluis en bleven in het vernielingswerk niet ten achteren: Dudzeele voor den tweeden keer, met Snelleghem, Oudenburg en zijne abdij, Breedene, enz. ondergingen het zelfde lot.

Het grootste kwaad kwam echter van de hatelijke *Custodia* of duitsche wacht, eene verzameling van vreemde schurken die ten dienste van Maximiliaan's veldheeren stonden. Men ziet deze zwervers, geheel Vlaanderen door, overal den schrik injagen; en wanneer de overheid van Brugge aan dat gespuis de stadspoorten weigert te openen[1], gaan zij elders hunne razende woede uitoefenen. Den 24sten julij dwalen zij rond Gent, en den 30sten in de omstreken van Doornijk. In September zwerven zij rond in Henegouwen; later bij Dendermonde, Oudenburg, Thorhout, Dadizeele, Kortrijk, enz. Meestendeels nochtans verbleven die Duitschers te Damme; en de Doppere beweert dat zij herwaards uitgenoodigd zouden geweest zijn door de inwoners van 't Vrije, die Brugge wilden ten onder brengen! (bl. 18.)

Deze droevige toestand en veranderde maar na het sluiten van de vrede met Philips Van Cleven, den 12sten October 1492; dan alleenlijk vertrok die verfoeielijke krijgsbende[2] om te gaan oorlogen langs de kanten van Boonen of Boulogne.

(1) 9 en 1 Julij 1491.
(2) 30 Oct.

Jammer maar dat er te Brugge een vreemdeling bleef, die binnen stad het gewillig werktuig was der uitheemsche dwingelanden: wij willen spreken van capitein Jan de Tinteville, die, na de onderwerping der stad door den graaf van Nassau, als zijnen plaatsvervanger aangesteld wierd. Het bestier van dezen hatelijken Burgonder duurde van den 22sten Februarij 1491 tot in September 1496. Maar welk eene verfoeielijke loopbaan binst deze vijf jaren! ‘Dagelijks, “zegt de Doppere,” ging hij naar het stadhuis en sprak er vonnissen uit, terwijl de burgemeesters nevens hem zaten en niet spreken en dorsten. Zei er iemand iets dat hem mishaagde, Tinteville gaf hem uit als een *oproermaker*, een *schavuit*, een *schooier*, of riep hem dergelijke scheldwoorden toe(1). De Bruggelingen waren door capitein Tinteville en anderen zoodanig onderdrukt dat zij te midden al het ongeluk dat hun overkwam zelfs geen enkel woord en dorsten spreken; hadden zij iets moeten zeggen zij zouden geslegen en gegeeseld, ja gedood geweest zijn, en al hun goed zou men verbeurd hebben(2).’

Tinteville had nauwelijks eenige weken zijn ambt uitgeoefend als hij reeds verschillige poorters deed halsrechten(3). Andere onthoofdingen(4) kwamen den schrik der inwoners vermeerderen. Het ballingschap of het gevang, uitgesproken tegen deze die vrijmoedig hun gedacht zeiden,(5) deed aan iedereen kennen dat de oude vrijheid der vlaamsche gemeenten voor de dwingelandij moest plaatse maken. Onder de verbannen inwoners telt men verschillige priesters(6); hunne aanspraken tot het volk en hunne vrijheidsminnende woorden hadden den haat van den *Gouverneur* op hen getrokken.

Tinteville poogde ook de duitsche krijgsbenden in de

(1) Bl. 27.
(2) Bl. 37.
(3) 7 April 1491.
(4) 12 April en 19 Julij.
(5) 12 April; 22 Junij; 12 Julij 1491.
(6) 12 April; 28 Oct. 1491.

stad te brengen[1]; maar de stedelijke overheid had die kwaal weten af te keeren; en de capitein, wanneer hij aan het hoofd dier bende plundenaars staan wilde, moest ze buiten stad in hunne zwervende optochten vergezellen. Alzoo handelde hij den 25sten Julij 1491: hij viel met zijne Duitschers op eenen troep Sluisenaars, doodde er rond de vijftig en keerde met buit beladen naar Brugge weder; korts nadien deed Tinteville met den graaf van Nassau eenen anderen veldtocht. ‘Zij vertrokken den zaterdag 10den September naar Lichtervelde; 's anderendaags begonnen zij een hevig geschut tegen het casteel van Lichtervelde, en beschoten het geweldig. Zij hadden een machtig brugsch canon mede, dat men Sint Jooris heette. Geheel den zondag bestormden ze schrikkelijk het slot, maar zonder er veel kwaad aan te doen: het was immers uitermaten wel versterkt... en de bezetting die binnen lag bestond uit onversaagde mannen.... Den maandag 12sten September wierd het kasteel stormderhand ingenomen; zijne verdedigers wierden insgelijks gehalsrecht en het casteel verbrand ..... Nassau gaf de heerlijkheid van Lichtervelde aan Jan Tinteville, *gouverneur* van Brugge, tot belooning van de dapperheid die hij daar aan den dag geleid had[2].’

Indien Tinteville, gelijk meest al de ridders van zijnen tijd, moedig wist te strijden, hij muntte veel meer uit door alle slag van ondeugden. Hij gaf meer als eens ongodsdienstige voorbeelden in kerkelijke geplogentheden: het volk, dat hier geheel christelijk was, stond daarover met reden verbitterd[3]. Men wist ook dat Tinteville een bedorvene mensch was, en dat hij een deel zijner rijkdommen in de schatkiste der gemeente ging putten[4]; op zijn eere en zijne woorden mochte men weinig staat maken. Is het te verwonderen dat de algemeene verontweerdiging

(1) 22 Junij 1491.
(2) de Doppere bl. 10. - Het slot van Lichtervelde was bezet door de Sluisenaars, en de heer van Lichtervelde was by Philips van Cleven.
(3) Bl. 5 en 56.
(4) Bl. 30.

meer als eens stond om tegen den dwingland uit te bersten[1]? 't En was dus niet zonder reden dat Tinteville eene wacht bezat van 24 mannen aan wie hij, gelijk aan zijn eigen zelven, op stads penningen eenen rijken loon verzekerde.

Na den oorlog dwong Nassau de Sint Jooris gilde hem als Hoofdman te aanveerden en belastte hem met de juweelen en schatten der gilde te bewaren! Zij kosten voorwaar aan geene betere handen toevertrouwd worden! Tot twee maal toe vindt men den naam van Tinteville, onder deze der afgezanten die na den oorlog naar England gezonden wierden, om uitsluitelijk aan Brugge den handel van het engelsch laken te verzekeren. Deze twee reizen duurden maanden en maanden. Het eenigste dat eruit volgde was dat eene rijke belooning den afgeveerdigden en bijzonderlijk Tinteville te beurt viel.

Als hij Brugge verliet, geen wonder dat de stad hem aanzienlijke sommen schuldig stond[2].

Tinteville had Brugge op alle wijzen verdrukt en vernederd; maar hetgene bijzonderlijk den haat der burgerij tegen hem veroorzaakte, 't waren de belastingen die de eene nu en de andere later aan Brugge opgeleid wierden: niemand en wist, zegt de Doppere, waar dat geld naartoe ging, en de hoofmannen van alle slag bleven altijd in den nood![3] Wanneer de inwoners in het betalen aarzelden, men bedreigde ze de duitsche soldaten binnen de stad te doen trekken, en dan zou het stelen en plunderen geweest zijn zonder einde!

de Doppere schrijft hier en daar eenige bijzonderheden in het vlaamsch. Op 12sten Januarij 1492, lezen wij in zijnen dagboek: ‘Als was de stede van Brugge niet ghewonnen, zoe was nochtans ghenouch ghepiilgiert. Int jaer XC, *per pacem*, moeste de stede hooftghelt gheven, cafcoenghelt, calioten *gravissimas*, assijsen. Zij moesten leenen,

(1) Bl. 31.
(2) Ziet daarover den *Inventaire des archives de Bruges*, door M. Gilliodts-van Severen.
(3) Bl. 12, 13, enz.

renten coopen, ende waeren zoo zuere ghetravalgiert, dat zij moesten bringhen te tresorie ende ter munte van Brugghe ale heurelieder zilveren ende juwelen, als scalen, croezen, waterpellen, tragienappen, zelvere plateelen, riemen, ringhen, ende andere juwelen, zoo veele dat elcken menschen verwonderen mochte van de menichte van den zelvere datter gebrocht was. Maer waer 'tgelt bevoer en wiste de ghemeente niet, ende men voerdet huter stede met perden ghelaeden met gheld'.

Het was, ja, gelijk de Doppere het getuigt, eene zorgvuldige en behendige plundering[1].

('*t Vervolgt*)

H. ROMMEL

Kneipp's geneeskruiden

Angelica sylvestris L.

'**U***NE ombellifère*' zoo zeggen't de Franschen, eene '*kokte*' vertaalde Deken De Bo, en in de woordenboeken is het: eene '*schermbloemige*,' eene '*bloemschermdragende plant.*'

En wat is dat? zal de lezer, die niet thuis en is in kruidkunde, misschien vragen.

Wat eene '*ombellifère*,' eene '*kokte*' is, dat zouden wij kunnen wetenschappelijk uiteendoen, gelijk het in de boeken staat, met een tal van aardige benamingen, die elk hunnen uitleg vereischen; dat zou hier veel te lang zijn en ons veel te verre brengen.

Maar horkt.

Hebt gij in uwen hof nog Wortels anders gezeid Caroten[2] zien bloeien? en Persyn[3], en Kervel[4], en Selderij[5], en Venkel[6]? en Wilde Vlinder[7] te lande en in de hagen?

(1) Bl. 17.
(2) *Daucus Carota* L., in de wdb. *gele Peen.*
(3) *Apium Petroselinum* L. = *Petroselinum sativum* Hoff., in de wdb. *peterselie*, fr. *persil.*
(4) *Scandix Cerefolium* L. = *Anthriscus Cerefolium* Hoff., fr. *cerfeuil.*
(5) *Apium graveolens* L., fr. *céléri.*
(6) *Foeniculum officinale* All., fr. *fenouil.*
(7) *AEgopodium podagraria* L., fr. *podagraire.*

Dat zijn al kokten, in 't fr. *des ombellifères*, of volgens uwen keus *schermbloemigen* of *schermbloemdragende planten.* Dat is - om ‘echt nederlandsche woorden’ te gebruiken en niet beschuldigd te worden van ‘*taalparticularisme*’, gelijk hooggeleerde mannen met veel wijsheid en verdraagzaamheid het eenvoudig vlaamsch van Vlanderen noemen, bij 't minste woord dat in hunnen woordenboek niet en staat-.

Nu, belet het eens, gij zult zien dat de bladeren van al die planten overhands langs den steel staan; die bladeren zijn gemeenlijk diepe uitgesneden en in eene menigte van bladtjes verdeeld; boven op den stam schieten er, al nevens malkander en gelijk van langde, mindere stammekens uit, die openspreiden lijk de rieten of stalen reezekens van uwe reinwere, en daarboven, op mindere takkelingskens nog, een tal van blommekens met vijf bloeien (fr. *étamines*) en twee styletjes (fr. *styles*).

Zoo vergaard boven op den stam gelijken ze wonderwel inderdaad aan eene reinwere.

En nu, onze ‘westvlaamsche particularistische reinwere’ is een ‘echt nederlandsche regenscherm’, in 't fr. een *parapluie*, en van dien ‘regenscherm’ hebben de ‘echt nederlandsche woordenmakers’ *regen* afgekapt, en met *scherm* dat overbleef *schermbloemigen* gemaakt en *schermbloemdragende planten.* Het latijnsche woord *umbelliferoe*, daar de Franschen *ombellifères* van mieken, is schooner.

Is het nu eene wet, dat wij om eene wetenschappelijke taal te maken, alles uit het fransch *letterlijk* moeten vertalen? Dat wij deel voor deel van al die samengestelde woorden ook deel voor deel moeten weêrgeven in een vlaamsch woord?

Waar staat dat? En wie is er verplicht ‘vol bewondering te staren’ op de volgende woorden, letterlijk uit het fransch vertaald, en die men in 't wetenschappelijk vlaamsch als ‘echt nederlandsch’ wil doen aanveerden:

fr. *amarillidées* = amaryllisachtigen,
fumariacées = aardrookachtigen,
asparaginées = aspergieachtigen,

cactées = fakkeldistelachtigen,
tropoeolées = kapucijnbloemachtigen,
apocynées = maagdenpalmachtigen,
alismacées = waterwegbreeachtigen,

en honderd zulke ‘ellenlangachtigen’?

De Bo vond dat zulke woorden eenigszins tegen den aard onzer tale strijden en geen gangbare munte en kunnen worden bij het volk.

Om 't fr. *ombellifère* te vertolken koos hij *kokte* en die wil weten waarom leze in ‘Kruidwoordenboek’ bl. 63.

‘Het woord *kokte*’ zegt De Bo aldaar, ‘is oorspronkelijk hetzelfde als l. *cicuta* (uitgesproken *kikuta*, en vandaar met inkrimping in het vlaamsch *kikte*, *kukte*, *kokte*, door verloop van den klinker, even als tikken, tukken, tokken; schip, schup, schop; ip, up, op; grippe, gruppe, groppe; diffelen, duffelen, doffelen; sliffer, sluffer, sloffer, enz.), en bijgevolg de eigennaam van den Dullen Kervel, fr. *la grande cigüe.*

‘Doch, even als bij de Romeinen de naam *cicuta* ook gegeven wierd aan andere *umbelliferoe*, die meer of min aan Dullen Kervel geleken (zie den latijnschen wdb.), zoo ging het insgelijks met onze vlaamsche *kokte*, getuige het volk dat nog hedendaags dezen naam toepast niet alleen op Dullen Kervel (*Conium maculatum* L., fr. *grande cigüe*, bij Kil. Koycke), maar ook op Engelwortel (*Angelica sylvestris* L., fr. *angélique des bois*), op Hondepersijn (*AEthusa cynapium* L., fr. *petite cigüe*) op Koeimommel (*Heracleum Sphondylium* L., fr. *berce brancursine*), enz.

‘Niets belet dit gedacht nog verder uit te breiden, en *kokten* te heeten, gelijk wij doen, alle de planten die hunne bloemen in kroonen (fr. *ombelles*) dragen en l. *umbelliferoe* genaamd worden’ zoo schreef De Bo.

Stond *kokte* nu met dien zin in Kramer's woordenboek, dan zou het van iedereen als een ‘echt nederlandsch’ woord aanveerd worden, maar eilaas! 't en staat er niet!

Bekent dat het jammer is dat men hedendaags eerst verplicht is ‘taalparticularist’ te zijn om te vinden dat *kokte* korter en beter is als *schermbloemigen* en *schermbloemdragende planten.*

Niet nochtans dat er iemand in Vlanderen bij stokke en bij steene aan De Bo's *kokten* houde! Maar die een beter woord kent, hij steke zijnen vinger op!

***

Genoeg daarvan.

De kruidkenners weten wel van twintig Angelica's te spreken, die meest al in de Pyrenee'n, in 't Noorden of in Nieuw-Zeeland te huis behooren.

Hier in ons land en groeit er in 't wilde maar ééne, de *Angelica sylvestris* L., daar Pastor Kneipp van spreekt.

't Is een allejaarsche plante, die met de lente uit heur zaad schiet en die vóór den winter dood is; 't gebeurt dat ze met den herfst uitkiemt, dan blijft ze over winter met haar wortelbladeren alleen, schiet haren blomstaal in Juli, Oegst of September en is insgelijks ten wortele toe dood en uitgedroogd vóór den tweeden winter.

In de hoven staat er eene andere: de *Angelica Archangelica* L.; de liefhebbers en sommige menschen van te lande, die aan kruiden houden, kennen ze geheel wel en kweeken ze, maar gebruiken ze zelden. Dat is een drijjaarsch gewas: 't en is maar 't derde jaar dat ze bloeit - 't zou toch soms gebeuren dat ze bloeit van haar tweede jaar - en daarna sterft ze.

Dodoens beschrijft ze alle twee[1].

'De groote of tamme Angelica (*Angelica Archangelica* L., fr. *angélique*) heeft eenen hoogen, effen ende kalen, maar geknoopten ende geleedden steel, die van binnen hol is ende somtijds zoo dik wordt als een arm van 'nen man, ende ook wel een manslengde hoog opschiet, ja nog hooger. De bladeren zijn zeer groot, wijd ende breed uitstaande, in vele zijdscheuten verdeeld ende van veel verscheiden breede deelen gemaakt die rondom de kanten gekerfd zijn ende geschaard. De kranzen (fr. *ombelles*) zijn breed, de bloemkens witachtig; het zaad is wat geelachtig, breed, plat, velachtig of liesachtig. De wortel is

(1) Kruidboek f° 511. De derde daar hij van handelt f° 512 'archangelica oft water-angelica' is de *Laserpitium Archangelica* L., een Noorweegsch gewas, waarvan Lobel ook handelt in zijne Beschr. der planten ende cruyden, Antw. 1581, f° 851. Dat en is geene Angelica.

bijster groot ende dik, van binnen witter dan van buiten, zeer goed ende aangenaam van reuk, ende eenigszins naar de specerij riekende: uit dezen wortel vloeit een vet olieachtig of gomachtig zap, wat geelachtig van verwe, ook desgelijks, dat is specerijachtig van reuk: welke reuk in de bladeren en de steelen van dit gewas ook is.'

'De Wilde Angelica (*Angelica sylvestris* L.) is de tamme in alles van gedaante gelijk, maar nochtans in alle haar deelen kleiner dan die. De steelen zijn ook veel dunner, ende en wassen niet hoog. De bladeren zijn groot ende wijd uitgespreid, nochtans kleiner ende zwarter dan die van de tamme. De wortel is ook dunner ende niet zoo vet of olieachtig, noch ook zoo welriekende niet als die van de voorgaande.'

***

Die kruiden wierdon meer als eens gedoopt en herdoopt, door de oude botanisten.

Zoo is de *Angelica Archangelica* L. de *Smyrnium Cordi* en de *Costus niger superorum* van Lobel, de *Angelica major* en de *Angelica sativa* van Dodoens, de *Sphondylium sativum* van het Bijvoegsel van Dodoens' Kruidboek, en thans ook de *Archangelica officinalis* van Hoffmann.

De *Angelica sylvestris* L. is de *Angelica minor* en de *Angelica sylvestris* van Dodoens, de *Sphondylium sylvestre* van den Bijvoeg, de *Angelica sylvestris* en de *Phellandrium Plinii* van Lobel, de *Angelica sylvestris major* van Bauhin(1) en thans ook de *Imperatoria sylvestris* van P. De Candolle.

In Vlanderen is de *Angelica sylvestris* L. gemeen; ze geneert haar meest in moerassige bosschen en natte meerschen. De gaande man kan ze nog al gemakkelijk herkennen uit al andere kokten onzer streke, aan haar dikken gerebden steel, aan de menigvuldige reezekens, van twintig tot dertig in getal, daar de bleeke blommekens op staan en aan 't zaad - of liever de vrucht - die in twee vellekens besloten zit. Het volk van Vlanderen heet ze soms Kokte, maar op dien naam en mag men niet

(1) De *Angelica sylvestris minor* Bauhin, is de *AEgopodium podagraria* L., ons Wilde Vlinder.

voortgaan, daar het volk ook dien naam aan andere kruiden geeft.

Ziet dus wel toe dat gij, die onervaren zijt in de kruidkunde, geen Koeimommel (*Heracleum Sphondylium* L., fr. *berce branc-ursine*, anders Koeiwafel en in de wdb. Valsche Berenklauw) en neemt in stede van Wilde Angelica.

Gij kunt den Koeimommel gemakkelijk onderscheiden aan 't onderste van de bladsteerten, die wijd uitbeurzen dichte bij den stam, en aan de vrucht die in geen vellekens en zit.

De Bo noemde ze *Gelikawortel* en *Engelwortel*, maar die namen zijn ook bij hem aan de ‘tamme Angelica’ gemeen.

De Gorter noemt ze *Wilde Angelica.*

Kramers en maakt geen onderscheid en vertaalt met *Engelwortel* en *Angelica.*

Van Hall heet ze *Engelwortel*, *Wild Engelkruid*, *Bosch Angelica*, *Wilde Angelica.*

Fuchs hiet ze naar 't duitsch van zijnen tijd *Heilig Geestwortel* en *Borstwortel.*

De reden van die laatste benaminge staat bij Fuchs te lezen: ‘Sij scheydet oock die taeye vochticheyt ende fluymen die op de borst leyt, en is oock goed voor den hoest die van koude compt’.

In sommige nieuwere werken staat ze bekend onder den naam van *Bosch-engelwortel.* In 't fransch noemt ze *angélique sauvage*, *angélique des bois.*

***

Buiten de apothekers en de heelmeesters die den droogen wortel en het zaad, ons herwaards uit Bohemen en Noorwegen toegezonden, als geneesmiddel toedienen, en buiten de suikerbakkers, die den stam en de bladsteerten in suiker leggen om er hunne eierkoeken mede te pinten, en gebruikt er schier niemand in Vlanderen de temme Angelica.

't Gaat er anders in Lapland en in Noorwegen.

Daar worden de groene steelen als groensel bereid, en

in melk en vleeschzap gekookt; in 't brood aldaar steken zij brokskens van den wortel, gelijk wij rozijnen in ons koekebrood; ze koken thee met de botjes van de blommen, en weten drank te stoken uit het zaad.

De Wilde Angelica en wordt in Vlanderen schier nooit gebruikt. 't Was anders in den tijd in Engelland. ‘Deze plante’, zegt Lobel, ‘is alleman in Engelland bekend, waar dat zij die geerne gebruiken omdat ze bekwamer is om op etelijke sausen te gebruiken.’

Zulke ‘sausen’ en maken onze vlaamsche keukenmeiden niet!

Leonhard Fuchs, de eenvoudige man, vond er nog merkweerdiger deugden in. *Risum teneatis amici!* ‘Dit cruyt is goet’ zegt hij, ‘tegen allerhande tooverie, alst een mensch bij hem draecht’.

Die, heden ten dage, in onze ‘verlichte’ 19^{e} eeuwe, een ‘galgejong’ dragen, om van kwaad bevrijd te zijn[(1)], of die eenen rauwen aardappel in hunnen zak steken, om de ‘kozijntjes’ *alias* ‘t voeteuvel of de voetjicht’ niet meer te krijgen, en mogen naar Leonhard Fuchs geen steenen smijten.

JOSEPH SAMYN

Volkszeg over dorp en steê

GENT, z. *Brugge*, en *Biekorf*, 3de j. bl. 236.

't zijn der die zeggen:

> Doet 'n naar Gent
> om 't hergieten.

Vergelijk *Eecloo.*

GHEEL, z. *Dixmude.*

HALLE, z. *Biekorf* 3de j. bl. 236.

‘Hij komt van Halle’ zegt zoo vele als Hij is moe.

HANDSAEME, z. *Hooglede.*

(1) Zie De Bo's Idioticon in v. Galgejong.

HELCHIN.

De dronkaards van Helchin
he'n van den duivel in.

HOOGLEDE, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 237.

Hooglêe
schoone stêe,
Lichtervelde lacht ermêe,
Eessen
is een deesem,
Zarre is een trog,
Wercken loopt er om nog,
Handsaeme is een leegaard,
Couckelaere is alderbest,
Bovekerke is 't kakkernest.

HOUCKE.

Houcke,
vorte koeke,
stad
van...,
waar een oude soldaat
voor Pastor staat.

Houcke was vroeger eene wel bevolkte stad en zeehaven.

IPER, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 238.

Iperling,
je stertje stinkt,
jen neuze is krom,
van ouderdom!

De Iperlingen, de Ipersche *kinders*, wierden met eenen *leeband* vereerd, zegt men, door Keizer Karel, om de reden die Biekorf (3de j. bl. 238) vermeld heeft.

ISEGHEM, z. Biekorf, 3de j. bl. 237.

Als er iemand komt te vragen, 't zij van welke zake:

‘Waar scheedt dat hier?’

zoo is de antwoorde dikwijls:

‘t' Iseghem, aan 't stroomke’.

KORTRIJK, z. *Brugge*, en *Biekorf*, 3de j. bl. 247,

Kortrijk zal vele zien
en weinig lijen.

Dit voorzeide Pater Marcus ab Aviano, zegt het volk, als de wetheeren van Kortrijk den wonder werkenden capucijn te Doornijk gingen verzoeken Kortrijk te willen zegenen.

> Cortraisanen
> razianen.

ofwel ook:

> Cortraisanen,
> broek vul panen,
> broek vul striepen:
> de cortraisanen gaan 't al uitpiepen.

De Kortrijknaars dragen meest hunnen franschen name *courtraisain*, *courtroisin*, *courtraisan*, *cortraisaan.* De inwoonders van *Parma* zijn *Parmesanen* zoo de inwoonders van Kortrijk *Cortraisanen* zijn.

LANDUYT.

> Dronken boer
> wordt Heere van Landuyt.

De name *Landuyt* is op dezelve wijze gebouwd als *Bossuyt*, dat is *den bosch uit*, of *ten bosche uit*, tenden den *bosch* en *heester uit*, gekrompen *heestert*, in 't waalsch *hestrud*, *hestru.*

Heester zegt Kiliaan, is eene streke waar *kleen hout* groeit.

Daar bestaat een gehuchte Landuyt onder Wynghene, in West-Vlanderen; een onder Eecke, in Oost-Vlanderen, en een onder Braine (Brakel) le château, in Brabant.

LEDEGHEM, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 248.

> Naar Lêeghem gaan
> en Rolleghem optrekken.

Dat is gaan slapen.

LICHTERVELDE, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 248.

> Lichtervelde,
> beuter in de keldere.

('*t Vervolgt*)

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

ALS de aksters al schetteren en schreeuwen boven iemands hoofd vliegen dat is:

's nuchtens geluk
's avonds druk.

***

EENE kudde schapen tegenkomen voorspelt eene goede reize; eene kudde schapen achterhalen is een voorteeken van rampen en van ongelukken.

***

TWEE vrienden gaan te zamen wandelen, maar 't loopt een hond tusschen beiden voorbij, enwel hunne vriendschap zal eerlang verbroken zijn.

***

DE eiers die op goeden vrijdag geleid zijn blijven goed en en bederven niet; zoo leeren de bijgeloovigen maar zij dolen, want meer als een heeft het tot stoornis zijner neuze ondervonden.

Die eieren dienen voor alle slach van dingen, onder andere houdt men staande dat, zoo men twee zulke eiers, kruisgewijze over eenen brand smijt, het vier aanstonds zal uitdooven.

***

DE geheimen van uw huis zullen algauwe ruchtbaar worden zoo gij ze vertelt wanneer een bezem in den hoek van den heerd staat.

G.P.

GEVONDEN op de opgehamerde en uitgekapte schijve van eene bedwarmpanne, uit de jaren 1600:

Besckt u Huis, wilt Godt aen cleven;
Want ghi sult sterven en niet leven.

Dat is: *Beschikt* uw huis, enz.

Uit Londen (Brixton), 24/1/'93.

H.B.J. VAN DOORNE

A*DAM*, *primus homo*
damnavit secula pomo,
sic solo pomo
fit miser omnis homo.

Adam, tot ons aller leed,
deerlijk in den appel beet!

DRIE studenten hadden het hondeken van hunnen leeraar met zijne ooren aan den muur genageld; en, zoo het kefferken groot getier maakte, wilde zijn eigenaar weten wie dat gedaan hadde.

De drie handplichtigen, met name *Maitre-Pierre*, *Toussaints* en *Vincent*, zonden hem hunne namen te geraden in de volgende Latijnsche reken:

Ponere cum cunctis lapidem, *duo millia*, *divis*,
Fixerunt muro viscera viva canis.

Dat is:

Ponere lapidem, Maitre-Pierre;
cum cunctis divis, met Toussaints;
duo millia, is twintig honderd, Vincent;

Hebben den levenden hondenbalg aan den muur gefijkt.

HET muisken kwelt den olifant,
de haan den fellen leeuw vermant,
de vliegen kwellen peerd en koe,
en maken os en ezel moe;
ja, 't minste vlooiken, 't welke schier
is aller dieren 't kleenste dier,
dat kwelt zoo dikwijls menig man,
dat hij des nachts niet rusten kan.

Pater Olivier à S. Anastasio, van Iper, ord. carm., in De sedighe Apologiën, C. Woons, 1666, bl. 87.

Hoe *de haan den leeuw overmant*, dat en zegt Pater Olivier niet: Weet er het iemand?

A. Abel,
B. Babel,
C. Cek,
D. Dienare,
E. Eêlman,
F. Fijgeman,
G. Gek,
H. Hypocrit,
K. Kandelare,
L. Luttelare,
N. Notekraker,
O. Oppel,
P. Poppel,
Q. Quickelsteert,
R. Roert-de'-pot,
S. Schuimt-de'-pot.
T. Trommelare.
U. Enkele u, vee.
W. Dobbele u, wee.
X. Ekse, wee, zee.

M. Mandemaker, 't Is 't laatste van den A.B.C.

Wat is *babel*, *cek*, *fijgeman*, *luttelare*, *oppel*, *poppel* te zeggen?

[Nummer 4]

Hoe onze ouders spraken

J*ONKHER D*r *Karel de Gheldere*, lid van 's Konings vlaamsche Taalvroedschap te Gent, de vermaarde dichter van de *Landsliederen*, enz., heeft de taalminnende jeugd van Vlanderen ook eens willen leeren *hoe onze ouders spraken.*

Dat heeft de wakkere dichter betracht met het uitgeven van zijnen *Ghetiden Boec. Naar een handschrift der XV*e *eeuw uitgegeven door D*r *K. de Gheldere*, *van de Koninklijke Vlaamscke Academie*, *Gent*, ter Drukkerije *Excelsior*, onder de Evangelische kenspreuke *Colligite.*

Afgedrukt op St. Eloy'sdag 't jaar O.H.J.C. 1892 *bij mij A. Siffer wonende in 't Capittelhuus op St. Baafs kerkhof te Gent.*

Colligite quae superaverunt fragmenta, verzamelt al de verstrooide brokkelingen die nog overschieten, van hetgene onze ouders te boeke en te pergamente brachtten, en gij zult een reuzenwerk volbracht hebben. Ja, ongelijk

de reuzen van eertijds, geen rotsbergen maar boekenbergen zult gij op malkaar gestapeld krijgen.

‘Vele handen maken licht werk,’ zegt het spreekwoord, en zoo is 't dat *Karel de Gheldere* ook zijne hand uitgesteken heeft, en 't zijne gedaan, tot het groot werk.

‘Kon het... dienen voor de jonge lieden,... om hun den lust in te boezemen om verder door te dringen in de wetenschap onzer heerlijke, onbedorvene, Oude Vlaamsche Tale,’ zegt schrijver, (bl. VII) ‘dan zou onze arbeid den hoogsten loon ontvangen hebben.’

Het werk dat *Karel de Gheldere* uitgeeft is van eene vrouwe, waarschijnelijk eene kloosterzuster geschreven, zoo niet gemaakt: ‘*Orate pro scriptrice hujus libri*,’ zegt ze, op het einde: bidt voor de schrijvinge of voor de schrijfster van dezen boek.

Wat er verder te weten is aangaande het handschrift en het wederhandschrift dat te Charleroi berust, en dat schrijver met het zijue vergeleken heeft, dat leze elk in de prachtige uitgave, die nu overal en te kleenen gelde te krijgen is.

Ondertusschen, hoe aangenaam en is 't niet, of ware 't maar den *kalendier* te doorloopen, die aangeboodschapt wordt door het volgende bericht, dat ik herspelle, tot meerder gemak van den lezer:

‘Het is te weten dat men op den nabeschreven kalendier vindt de nieuwe maan.’

Men vindt er nog meer als de nieuwe mane. Men vindt er namelijk in de 1ste maand: *Jaarsdag*, *Dertienendag sinte Agniete jonkvrouw.*’

In de 2de: ‘*Onzer vrouwen lichtmis*,’ enz.

In de 3de: ‘*Marien geboodschapt*,’ enz.

In de 5de: ‘*Sint Pancraas*, *Sint Servaas*, *Sinte Pieternelle*, *jonkvrouw*,’ enz.

In de 6de: ‘*Sint Pauwels geheugenis*,’ enz.

In de 7ste: ‘*Ons Vrouwen vandinge*,’ die men nu heet bezoekinge of visitatie.

In de 8ste: ‘*Sint Jan Baptiste onthoofd*,’ enz.

In de 9ste. ‘*Verheffinge des kruises*, *Maurijs ende zijn gezellen*,’ enz.

In de 10ste: ‘*Twee sinte Ewalden*,’ enz.

In de 11ste: ‘*Sinte Caecilia jonkvrouw*, *sinte Katherina jonkvrouw*,’ enz.

In de 12ste: ‘*Marien ontvangenisse*, *sint Stevensdag*, *Sint Thomas van Kantelberg*,’ enz.

Op bladzijde 28 staat eene prachtige vertalinge van den *Te Deum.*

Hier volgt de *Onze-Vader*, zoo hij op bl. 40 staat, min de oude spellinge.

‘Vader ons, die biste in den hemelen, geheiligd werde dijn name; toekomende zij dijn rijk; dijn wille geschie, alzoo in der aarden als in den hemel; gif ons huden onze dagelijksche brood; ende vergif ons onze schulden, als wij den genen doen die tegen ons misdoen; ende en inleide ons niet in bekoringe, mer verlosse ons van kwade. Amen.’

Een overtreffelijk zedenschouwspel levert ons bl. 141 en volgende; waar, in de litanie van alle heiligen, om verlossinge van al de kwaden en ellenden waarvan onze ouders begeerden vrij te blijven gebeden wordt.

Zoo baden zij:

‘Van allen kwaden behagen ons zelven, of onzer goeder werken; van dunken dat wij iets goeds uit ons zelven hebben; van alle hardwilligheid en ongelatentheid eigens willens; van nijd ende haat ende bitterheden, ende van allen mismogen op onzen evenkersten... enz., Verlost ons Heere!’

‘Hij is zoo preusch,’ zegt men in 't vlaamsch, ‘alsof hij den *Magnificat* gemaakt hadde.’ Hier volgt eene vertalinge van dat heerlijk Mariëngedicht (bl. 152):

‘Mijn ziel maakt groot den Heere. Ende mijn geest heeft hem hooge vervrouwd in Gode mijnen heil.

Want hij heeft aangezien de ootmoedigheid zijnder deernen: ziet, daarvan zullen mij zalig heeten alle geboorten.

Want hij hevet mij groote dingen gedaan die machtig is, ende zijn heilige naam.

Ende zijn ontfermhertigheid is van geslachte tot geslachten: dien die hem ontzien.

Hij hevet macht gedaan in zijnen arme: hij hevet verstrooid de hooveerdigen van gedachten zijns herten.

Hij hevet afgezet de machtigen van den stoel, ende hij hevet gehoogd de ootmoedigen.

De hongerigen hevet hij gevuld met goeden: ende de rijken liet hij ijdel.

Hij hevet ontvangen Israël, zijn kind: hem gedachtte zijnder ontfermhertigheid.

Als hij gesproken heeft tot onzen vaderen:

Abraham ende zijn geslachtte van beginne.'

Hier volgt nu (bl. 186), het vermaarde gebed *Anima Christi*, dat men vroeger placht *het gebed van Sint Ignatius* te heeten, maar dat onze ouders in 't vlaamsch lazen al lange eer Sint Ignatius geboren wierd.

Die 't begeert leze meer daarover in *Le Bien public* 12 Jan. 1893, onder *Bibliographie.*

'Ziele Christi, maakt mij heilig; lichaam Ch., maakt mij zalig; bloed Ch., maakt mij in dijner minnen dronken; water der zijde Ch., wascht mij van zonden; zweet des vriendelijken aangezichtes Ch., maakt mij gezond; Passie ende lijden Ch., sterkt mij; o goede, zoete Jesus, verhoort mij, ende in dijnen diepen heiligen wonden verbergt mij, ende en laat mij niet scheiden van dij. Van den boozen geeste beschermt mij. In de ure van mijnder dood, roept mij tot dij, ende heet mij komen tot dij; ende zet mij bij, opdat ik, met den engelen, dijn schoon, klaarblinkende aanzichte aanschouwe, ende dij love eeuwelijk zonder einde. Amen.

Dit gebed zal men lezen als men in der missen den kelk ophevet.'

Na het laatste gebed, (bl. 189), 'Ik bidde dij, o, reine, zoete Maged ende Moeder Maria,' komt schrijver, te lijve en zelve voor den dag, ten eersten:

Met eenen '*bladwijzer*,' die bericht levert over ieder stuk dat in den getijdenboek te vinden is, als gebeden, lofzangen, harpgezangen of psalmen, enz., al volgens den A.B.C.

Ten tweeden:

Met eene zeer uitgebreide ‘*woordenlijst.*’

In den bladwijzer staan allertier wetensweerdigheden. De schrijver, die in alle vakken thuis schijnt, heeft eene macht van boeken (bl. 1-3) te rade gegaan, om zoo den bladwijzer, zoo de woordenlijste iedereen nuttig en aantrekkelijk te maken.

Hapert de jonge lezer ievers, bij 't een of 't ander oud woord, hij sla, (bl. 213-246) den uitleg open en hij leze.

Van alle kanten hoore 'k lof en eere spreken van *Karel de Gheldere* zijnen getijdenboek.

Uit Holland hebbe ik een schrijven van een die, in zulke zaken, recht tot spreken heeft; het luidt als volgt:

‘Welke eene aangename verrassing bezorgde mij onze goede vriend, de achtbare Heer en Dr K. de Gheldere, met zijn schoon oud Ghetiden boec. Hoe heerlijk is het, en hoe zoet, die Psalmen en Gebeden in zoo schoone en liefelike tale te lezen.’

Hetgene ze, ook in Holland, heerlijk en zoet om lezen vinden, 't ware al wonder smaakte het in Vlanderen niet!

Ja, en ik verwachte dat er velen het oud-nieuw gewrocht zullen koopen, lezen, en anderen, die te kort van gelde zouden zitten, te hebben en te lezen geven.

Wat schoon geschenk en ware 't niet voor Jan van N. of N., die eerste in 't vlaamsch is?

De eischen van de wetenschap zijn hedendaags zeer groot.

Wie weet of er geen hooggeleerde vakmannen en zullen komen *Karel de Gheldere* reden vragen van 't eene en terecht wijzen op het andere?

Missen is immers menschelijk!

Ik voor mij, 'k en zegge maar een, en 't is dat het Passchendaelsch woord *maladable* (bl. 230) van *mal en diable* niet en komt, maar van een hedendaags nog wel gekend waalsch woord *mal aidable.*

GUIDO GEZELLE

Eerweerde Vader Lievens, S.I.

OORDEELT nog over de macht van den vlaamschen zendeling, en over de rechtzinnige bekeeringe van dat volk.

Op zekeren dag was de eerweerde vader Lievens bij gevalle in 't voesterhuis te Rantsji.

Poeran-Parsath was daar ook. Dat was een Lutheraan, die dienstman was in 't gerechtshof van Rantsji, en die al drie maanden lang onze goddelijke diensten regelmatig bijwoonde. 't Was een man van groot gezag in zijne geboortestreke.

Hij was hooge van gestalte, edel van gelaat; brandende oogen laaiden in zijn hoofd; hij was met eene groote welsprekendheid begaafd en hij scheen diensvolgens als voorbeschikt om 't bevel over anderen te voeren.

Deze ketter begeerde vader Lievens te spreken, en hij zei hem dat hij en 't volk van zijn geboortedorp gereed waren om het Geloove te aanveerden. De zendeling nam zijne voorstellen aan en gelastte hem de opperhoofden van zijnen stam naar Rantsji te ontbieden.

't Was op den derden in Zomermaand. Een ongemeen schouwspel was te zien in den hof van 't voesterhuis. Van alle zijden zag men de overheden der omliggende dorpen te zamen stroomen.

Die lieden moesten eenen weg afleggen van tot 5, 10, ja 15 uren, en dat te voete, in de brandende zonne; daarenboven waren zij nog geladen met eenen verijzerden stok, waaraan er een koperen ketel hong, die dienen zou om rijs te koken.

Zij kwamen aan den dienare des Heeren het licht vragen en 't ware leven. Meer als 40 dorpen waren daar, door hunne uitgelezenste inwoners, vertegenwoordigd.

Na menige gewichtige beslissinge sprak Poeran Parsath met fierheid tot vader Lievens, en hij zei:

‘Gij zoudet mij 50 roepies aanbieden om eene maand het ambt van geloofsleeraar uit te oefenen, en 'k en zoude ze niet aanveerden; maar van zoo gij mijne diensten noodig hebt, en moet gij maar spreken, en ik zal alles doen wat gij vraagt.’

Na eenige dagen ging onze zendeling, samen met Poeran Parsath, die dorpen bezoeken, en in eene weke bekeerde hij meer als duizend menschen!

Eene andere maal kwam er een uitzendeling der ketters tot den schoolmeester van vader Lievens, en hij vroeg hem: ‘Zijt gij nog wel betaald van uwen eerweerden vader?’

- ‘Ik ontvange met rooi genoeg om te leven, dat is drie roepies te maande.’
- ‘Komt mede met mij, ik zal u beter voldoen.’
- ‘Hoevele zoudet gij willen geven?’
- ‘Tien roepies.... vijftien roepies.’
- ‘Ik en wille niet, 't is te weinig.’
- ‘Gij zult er twintig.... vijf-en-twintig krijgen.’
- ‘'t Is te weinig. Al gaaft ge er mij tot honderd en daar boven, 't en zoude nog niet voldoende zijn. De sluier is af onze oogen gevallen, men heeft ons maar al te lange bedrogen. Wij gelooven in de katholijke kerke, en 't is in haren schoot dat wij willen leven en sterven.’

Eens dat onze geloofsbode aan eenen bekeerling vroeg of hij wilde gedoopt zijn, kreeg hij voor antwoorde:

‘Maar, eerweerde Vader, waarom dat vragen, 't is al lange dat ik het u gezeid hebbe!’

‘Verzaakt gij den duivel?’ vroeg hij aan eenen anderen, en de verontweerdigde ziele antwoordde: ‘Weg van hier met den duivel! wij en hebben maar al te lange onder zijne klauwen gezucht.’

Ten anderen de wonderbare uitbreidinge van 't Geloove, en de doorwegende werkzaamheid van Vader Lievens in Tsjota Nagpoer, zijn gemakkelijk te bespeuren in het getal bekeeringen die gebeurden in die gouwe, binst dat onze zendeling aldaar verblijvende was.

Immers op eene landafteekeninge van West-Bengalen, die te Brussel, door *l'Institut national de Géographie* uitgegeven wierd, staat de volgende opgave aangeteekend.

In Tsjota Nagpoer en waren er in 1881, maar 378 dopen, in 1882 telde men er 669, 't jaar 1883 stegen zij tot 2,070; 't volgende jaar had men er 2,092; 't zelfste getal wierd behouden in 1885. Maar in 1886, klom dat getal tot 3,274,

om in 1887, tot 8,000 te stijgen, en ten jare 1888 't verbazend getal van 35,000 te bereiken.

Is dat plotseling toenemen der bekeeringen, in deze streke, het werk van vader Lievens alleene niet, toch is het zeker en vaste dat hij er een groot deel in heeft, en dat die vermeerderinge begonnen is van zoo hij te Torpa hand aan 't werk geslegen heeft. Want 't en is maar al te gemakkelijk zichtbaar dat het getal bekeeringen met 1886 begonnen is, en 't valt te bemerken dat de zendelingen het gebruik hebben hunne berekeningen te maken van Bloeimaand van 't een tot Bloeimaand van 't volgende jaar, bij zoo verre dat 't jaar dat hier aangegeven is als 1886 eigentlijk de bekeeringen zou bevatten die voorgevallen zijn tusschen Bloeimaand 1885 en Bloeimaand 1886, en zoo komt die tijd zeer nauwkeurig overeen met de werkingen van vader Lievens.

Ten anderen zijne ambtgenooten zijn het eens om aan onzen zendeling die eere te schenken, en zijne oversten bewezen dat ten vollen met hem eerst aan te stellen als algemeen overste der zendingen van Loherdaga, en met hem daarna, in Zomermaand 1888, te Rantsji te benoemen dat het nieuw middenpunt der zendingen wierd.

De bekeeringe van Rantsji was van 't aldergrootste belang voor de uitbreidinge van ons Geloove, en dat om twee bijzondere redens:

Deze stad stond aan 't hoofd van de streke, en voerde diensvolgens 't groote gezag over het omliggende; 't was ook daar dat het hoog gerechtshof van 't geweste zetelde, 't was daar dat de gedingen beslist wierden tusschen pachters en eigenaars, tusschen de onrechtveerdige verdrukkers en de machtelooze bevolkinge, geschillen die maar al te dikwijls, 't zij door de onwetendheid der rechters 't zij door hunne toegevendheid, 't zij eindelinge door 't geld en door 't miskennen der heiligste rechten, ten nadeele van den schamelen land- of werkman uitvielen. Bijgevolge zoo hadden die zwakke rechters, met hunne pleitverzorgers, hunne dienstmannen, en al hunne achterloopers; mitsgaders de onrechtveerdige dwingelanden met hunne huisgezinnen en geheel hunnen aanhang er

alle belang bij, hunne onrechtveerdige handelwijze te zien verdoken blijven, en zij waren de geborene vijanden van den katholijken zendeling die het licht der waarheid en de hulpe der verdrukten is.

Daarenboven hadden de Protestanten, die al hunne volgelingen zagen wegsmelten gelijk de sneeuw voor de zonne, bij dieren eede gezworen niet alleen Rantsji te behouden maar er een sterkte van te maken voor hunne dwaalleeringe; en diensvolgens hadden zij al hunne macht in die stad samengevat, om onze zendelingen te bestrijden.

Deze twee vijanden bevechten, was het bijzonder werk van Vader Lievens. Het onderzoeken en 't geleiden der gerechtszaken eischen van al de zendelingen der streke eenen kostelijken tijd die beter zoude besteed worden aan 't onderwijs van den godsdienst, en 't bedienen der heilige sacramenten. Dat werk zal onze schrandere vlaming voortaan op hem alleene nemen; hij alleene zal beslissen of de aanklagers hunne geschillen mogen voor den rechtbank brengen ofte niet. Al de andere geloofsboden zullen hun volk, van den eersten keer naar Rantsji overzenden en alzoo ontslegen zijn van een groot deel van hun werk.

Verders nog moet Vader Lievens de andere zendelingen bestieren door zijnen raad en zijne ondervindinge; en daar hij wonderwel de Hindoesche tale spreekt en groot gezag heeft over de inboorlingen, zal hij te Rantsji de schole bezorgen en de geloofleeraars der verschillige zendingen onderwijzen en bestieren. Terwijl hij als gebogen gaat onder den last van al die zware plichten zal hij nog den tijd vinden om menig nuttig werk voor de zendinge te verrichten, en onzeggelijk vele bekeeringen te doen. 't Is hetgeen wij nogmaals vinden in de brieven zijner medezendelingen, want 't schijnt dat hij zelve, door den overlast van 't werk, niet vele meer geschreven en heeft, van dezen tijd voort.

('*t Vervolgt*).

C.D.

't Dooit!

WAAR nu gegaan? De ongansche wegen,
als rotsen nog, nen tijd gelêen,
zoo vast, zijn vort en vuil bedegen
en bodemloos, den voet benêen!
Waar nu gegaan om 't lijf te reppen,
en, zittensmoe, eens lucht te scheppen?

o Waterweg, o vlugge beken!
o Visschen, gij op vrijen voet
nu loopen kunt, en baantjes steken,
onvolgbaar, in den vollen vloed;
kunt, scheef of recht, in 't helder vlieten
des waterkens, uw' schichten schieten!

o Vogels, die gezwind van leden,
de hooge, blauwe lucht bebouwt;
die al onze erge ellendigheden
ontwijkt, en in den hemel schouwt;
o mochte ik..., maar, 't en helpt geen kijken,
naast u mijn' vrije vlerken strijken!

Neen-neen, gij, mensch, die 's Konings eeren
u toekent, mat- en moegekweld,
zult nederwaards uw' zinnen keeren,
't is winter nog in 't aardsche veld:
't is vort en vuil, en, thuisgebleven,
zult machteloos ge aan de aarde kleven.

Zult, heerdwaards en bij 't vier gekropen,
gij dichter uw papier beslaan
met al te onvast gevlerkte hopen
van vrij ook eens uw' gang te gaan.
Maar ei! wat zal 't genot nadezen,
als hopen reeds zoo zoete is, wezen!

27/1/'93.
GUIDO GEZELLE

Volkszeg over dorp en steê

LOO. z. *Biekorf*, 3de j. bl. 249.

Te Loo zegt men van eenen schelf, van eene vumme, of van eene mijte die kwalijk gezet is, die niet vaste, die te bij 't water staat:

'Ze staat op drie prochiën: Loo, Schoore en Crombeke.'

En 't zijnder die 'over Pithem' staan ook.

MANNEKENSVERE.

> Al de koeien van Mannekensvere
> liepen te Schoore op het kerkhof.

Sommigen hebben dat misverstaan en zeggen:

> Al de koeien van mannekes vele
> liepen te schoone op het kerkhof.

MEENEN, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 249.

'Meende is twee uren van Kortrijk.'

'De beste veint van Meende heeft nog ne kortewagen gestolen!'

'Die ze-zelven prijst en deugt niet,' zei 't zotje van Meende: 'maar ik ben fraai!'

Eertijds zei men *Meenene*, *Meninis*, *in casu locativo*, zoo de geleerden dat heeten; en dat bediedt *te* of *in* Meenene. *Meenene* wierd, korter gesproken, *Meen'ne*, of *meenne*; en eindelijk,-*nn*- ontlijkt zijnde, *per dissimilationem*, tot *nd*, *Meende.*

MEESEN.

> Meesen,
> slechten deesem;
> stad van me'...
> wet van me' zet
> canonicaat,
> *pret* van ne soldaat.

De reke die begint met *stad* late ik oningevuld.

Pret, uitsprake *pree*, is een fransch woord, dat den vijfdaagschen trek van eenen krijgsknecht bediedt. De kaneuningen van Meesen en trokken al niet veel meer, zegt het volk. *Zet* is een beleefder woord voor *gut.*

NIEUWCAPELLE, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 250.

> Je 'n meugt na Niecapelle ni' gaan:
> ze zou'n je keeren.

NIEUWKERKE.

Zwicht-je van Waals en Niekerkenaars: de fraaie menschen en gaan-je geen kwaad doen.

't Is zake van Nieuwkerke nabij 't Fransche.

PITHEM, z. *Loo*, *Sweveseele* en *Biekorf* 3de j. bl. 250.

RONSE, z. *Dixmude*, *Brugge*, en *Biekorf*, 3de j bl. 251.

SCHERPENHEUVEL.

> 'k Slachte O.L.V. van Scherpenheuvele:
> ik beminne die mij beminnen.

Ego diligentes me diligo, staat er in den Boek der spreuken, VIII. 17, ik beminne die mij beminnen; en in de kerkgebeden wordt dit woord op de heilige Maagd Maria toegepast.

't En is niet van naar Scherpenheuvel te gaan, maar 't is al van weêre te keeren.

SCHOORE, z. *Mannekensvere*, *Loo*, en *Biekorf*, 3de j. bl. 252.

SCHUIFERSCAPELLE.

'Naar Schuiferscapelle gaan' is verdwijnen, weggaan, de bijze steken, om niet weêre te keeren.

STAVELE, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 252.

'Hij is van Stavele,' zeggender velen, als ze iemand tegenkomen die rood of roste van haar is.

Daarenboven:

> Stavele
> is capabele
> van te kappen met de savele,
> en te schieten met 't *canon*,
> *Viva Napolion*!

Bij den eersten of den tweeden inval van de Franschen in ons land hebben de Stavelnaars bewezen dat het niet ten onrechte en is dat er zoo loffelijk van hun gedicht wordt.

Wie uit Stavele schrijft er mij daar een verhaal van in Biekorf?

STEENVOORDE, z. *Watou.*

SWEVESEELE, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 253.

> Sweveseele,
> papteele,
> Pithem, droogenbrood,
> Eeghem steekt de 'mood.

THIELEN.

> Thielensche gurten,
> beenen gelijk spurten,
> buiken
> gelijk kruiken,
> koppen gelijk zanevaten.

Thielen ligt in 't Antwerpsche.

Wat het woord *gurten* bediedt is mij onbekend. Een *gurtig* zwijn is *un porc ladre*, *atteint de ladrerie.* Een *spurte* is eene *sporte*, b.v. van een leêre. Een *zanevat* is eene zanemijne, een roomvat.

VEURNAMBACHT, z. *Biekorf*, 3de j. bl. 253.

> Het beste peerd van Veurnambacht
> en doet ook maar dat 't kan.

VORTEM, z. *Alveringhem.*

WAERDAMME.

De name van die gemeente was vroeger *Waeromme*, zegt het volk.

Daar kwam eens een Ridder gereden, met zijne glavie in zijne hand, en ziende den torre van Waerdamme staan, zoo vroeg hij daar ievers eenen voorbijgaanden landsman:

‘Vriendschap, hoe heet dat dorp daar?’

‘Waeromme,’ zei de vent.

‘'k Vrage hoe dat dat dorp daar heet,’ herhaalde de de Ridder, half gestoord.

‘Waeromme,’ zei de veint, nog nen keer.

‘Scheedt eruit van met mij den zot te houden, of ik rij u aan den grond,’ zei de Ridder.

‘Waeromme?’ zei de veint.

En de Ridder reed hem aan den grond.

Om zulke ongemakken te voorkomen, hebben ze *Waeromme Waerdamme* geheeten.

WATOU.

Grimminik heeft voorzeid dat Watou en Steenvoorde nooit geen besmettelijke ziekten en zullen onderstaan.

WESTVLETEREN.

Hebt ge nog van die landmenschen tegen gekomen, met 'nen regenscherm, gemeenlijk van die oude, groote, groene, overdweers op hunnen rugge gebonden met eene koorde gaande van op de eene schouder over de borst tot onder den anderen arm? Enwel, dat warender van de Moesprochie. De Moesprochie voor Westvleteren, dat is mondsgemeene in den westen onzer gouwe. Ge moet weten dat de landman aldaar te wintertijde veel moes maakt, bijzonderlijk bamespruimemoes, dat hij te markte, 't zij te Poperinge, 't zij elders, ronddraagt ende uitverkoopt.

ZARREN, z. *Hooglede* en *Biekorf*, 3de j. bl. 261.

ZEDELGHEM.

Een Zilleghemsche zakneusdoek, dat zijn de vier vingers met den duim. De Zilleghemsche en de Antwerpsche zakneusdoeken zijn al van de zelfste webbe geweven.

Biekorfs vermaan is gehoord geworden, maar tegen éénen volkszeg die ingezonden wordt en dankbaar aanveerd, zijnder honderd die achterblijven, die van niemand aangeteekend en worden, en die allengskens verloren zullen gaan.

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

‘**M**EN zoekt steun in de oude schrijvers, men verheerlijkt de langvervlogen tijden, men beweert studie te maken van de streekspraak! - uitstekend: die studie van streekspraak en de oudere taal werken gunstig op de vermeerdering van den taalschat; maakt het zoeken gemakkelijker en menigeen zal dan zien, dat hij geen nieuw woord behoeft te maken, daar het *oude* woord reeds bekend was. Eene *Académie*, die woorden veroordeelt, hebben wij hier gelukkig niet.’

Zoo spreekt Taco H. de Beer, van Amsterdam, in *Noord en Zuid*, 1892, bldz. 429.

IN Zwitserland zijnder herders die 's zondags eerst in 't Duitsch, dan in 't Italiaansch en eindelijk in 't Fransch preken, al in eenen keer.

In Belgenland, hebbe ik meermaals een sermoen hooren in 't Fransch beginnen en in 't Vlaamsch eindigen.

Wij hebben ook tweetalige nieuwsbladeren. Te Bergen zijnder die half in 't Fransch, half in 't Waalsch gedrukt worden. Te Ronse bestaat de *Gazette de Renaix*, die een Fransch hoofd en eenen Vlaamschen steert heeft.

In het 'Vlaamsch deel' van genaamde *Gazette*, uitgegeven op zondag den 15sten van Nieuwjaarmaand 1893, vinde ik een prachtig gedicht, opgedragen *Aan de eerweerde Moeder van 't ziekenhuis te Ronse op haar naamfeest*.

De Dichter zegt in den elfsten van de twaalf schakels die hij de eerweerde Moeder toewijdt, het volgende:

'Gij strooit hier zalf en balsemwalmen,
terwijl de dood haar zeisen zwaait;
zoo zamelt gij uw' zegepalmen,
terwijl de dood haar offers maait.
Uw' kranken zijn den krans aan 't vlechten
door God aan christen moed beloofd,
zij zullen hem voor eeuwig hechten
aan 't Godgewijde Moederhoofd.'

Het stuk en is niet onderteekend, maar, dorste ik zoo vrij zijn, ik zou er gerust den name onder zetten van eenen leeraar uit het Bisschoppelijk Collegie te Ronse, te weten van den eerweerden Heer *Alfons Beelaert.*

N*IEUWE SPELLINGE.* - Den 6den in Slachtmaand laatst, heeft eerw. heer Jan Bols de Leden der *zuidnederlandsche maatschappij van taalkunde* tegen de nieuwe spellinge gewaarschuwd die een Amsterdammer, Heer R.A. Kollewijn, voor onze tale zoekt te doen aanveerden.

Als ge zet, zooals iedereen '*ee*ninge h*oo*ge b*oo*men', dan volgt ge de oude spellinge.

Zet ge integendeel '*e*nige h*o*ge b*o*men', dan zijt gij volgeling van de nieuwe, Kollewijnsche spellinge.

Jan Bols en moet van die nieuwigheid, van die 'taalkrenking in de spelling der woorden' niet weten. Hij heeft immers, ten jare 1891, een boeksken gemaakt daarin hij met negen grondige redens bewijst dat het verschil tusschen de scherp-en de zachtlange *e* en *o*, in de beschaafde uitsprake, dient gehandhaafd te blijven. Alle geleerden, mag men zeggen, in Nederland en in Belgenland, gaven den Heere Jan Bols groot gelijk en waren van zijn gedacht.

Geen wonder dus of houdt hij aan de oude, aan de algemeene spellinge, aangezien ze dat verschil van uitsprake in acht neemt en verbeeldt.

Tot nu toe en vindt Heer Kollewijn's spellinge geenen bijval, noch in Nederland, noch in Belgenland. Maar wacht!

't Zijn redens genoeg om die nieuwe spellinge ‘*e*nige h*o*ge b*o*men’ overal te doen aanveerden. 't Is waar.

1/ Zij verbeeldt eene slechte uitsprake die strijdig is met de afleidinge en de geschiedenisse der woorden;

2/ Zij verbeeldt eene uitsprake die strijdig is met deze van geheel vlaamsch Belgenland en met deze van verre 't meeste gedeelte van Nederland;

3/ Zij doet een dierbaar overblijfsel der oude tale verdwijnen;

4/ Zij verarmt onze tale van twee klanken *ee* en *oo*;

5/ Zij verbeeldt eene uitsprake die al de taalkundigen afkeuren;

6/ Zij doet de groote meerderheid der dietschers buigen voor de groote minderheid;

Doch.

1/ Zij verbeeldt de aangeboren uitsprake sommiger Hollanders;

2/ Zij verbeeldt, de kunstmatige uitsprake sommiger leervrouwen van Belgenland;

3/ Zij verbeeldt, voor het meeste deel der dietschers, eene teenemaal vreemde uitsprake, die bijgevolge schoone en deftig klinkt;

4/ Zij bewijst en bevestigt het oppergezag van de gouwe Noordholland over al de andere dietsche gouwen van Nederland, van Belgenland en van Vrankrijk.

Geen twijfel dus of de nieuwe spellinge moet er door!

Eens dat Heer Kollewijn's ‘h*o*ge b*o*men’ in 't Zuiden zoowel als in 't Noorden wortel geschoten hebben, dan schikt een tweede Noordhollander een ander taalbederf uit zijne streeksprake in de algemeene boektale te doen overgaan: ‘Alle dietse manne zulle de slot-*n* afbijte van de woorde, omdat de Noordhollanders die -*n* gelieve af te bijte als ze prate’.

Na hem zal een derde wetgever afkondigen, overmits de hollandsche gouwsprake alle naamwoorden mannelijk maakt dat voortaan alle naamwoorden van levenlooze zaken, van levende dieren en zelfs van menschen, in de beschaafde boek- en spreektale als mannelijk moeten gebezigd worden en dat iedereen het voorbeeld zal navolgen van het Workumsche nieuwsblad *Friso* hetwelk op den 19den in Nieuwjaarmaand 1892, drukte in dezer voegen:

‘Onzen hartelijken dank voor de belangstelling en deelneming, die wij mochten ondervinden tijdens ziekte en overlijden van onz*en* onvergetelijk*en* Moeder en Behuwdmoeder’.

Andere nieuwe taalwetten zullen naderhand gemaakt worden.

Elk zegge 't voort!

[Nummer 5]

De ‘dagboek’ van Romboudt de Doppere 1491-1498.

BRUGGE, dat eeuwen lang de rijkste stad van Europa was, verviel in de droevigste ellende. De hongersnood en de armoede waren er zoo groot, dat schatrijke vrouwen, hunne inkomsten niet meer ontvangende, 's avonds late, of 's morgens vroeg, of ook nog bij nachte, voor hen zelven en voor hunne kinderen gingen bedelen. De welhebbenste eigenaars gingen heimlijk hulpe vragen aan de armmeesters en beloofden bij geschrifte het verschoten geld later aan den disch weder te geven. Vele inwoners stierven van honger; velen ook, bijzonderlijk kinders en ouderlingen, vergingen van de koude, die in Januarij en Februarij 1492 ten strengste heerschte. 't Was vereend om zien hoe de kleene kinders de zonden hunner ouders moesten uitboeten![(1)] Het volk verkocht zijne kleederen, en de rijken hun zilverwerk: schotels, pateelen, bekers,

(1) Bl. 6, 13, 15, 17, 21 enz.

enz. om eten te koopen. Al dit gerief wierd naar Vrankrijk, in Normandiën of in andere gewesten, vervoerd. Geheel Vlanderen was uitgeplunderd: geen geld en was er meer te vinden[1]!

Elders nochtans[2] zegt de Doppere, dat er veel eigenaars, van Brugge en van het Vrije, talrijke schatten naar Dixmude hadden overgebracht. De Gentenaars, die het wisten en die met Philips van Cleven samenspanden, liepen er naartoe en overrompelden Dixmude: zij trokken de stad binnen, over het ijs der vestingen, in den nacht van 17den tot 18den Januarij 1492. Zij namen er goud en zilver met de macht; en wanneer zij, eenige dagen later, door de Duitschers uit de stad verdreven wierden, vonden zij geradig, om hun geld te behouden, van menige goudstukken in te zwelgen: hetgene aan sommigen onder hen het leven kostte[3].

Hier zijn nog eenige andere bijzonderheden over de ellende die te Brugge heerschte. Veel huisgezinnen met hunne kinders vluchtten naar vreemde landen, zelfs tot naar Compostella en Roomen, waar zij met bedelen zochten te leven[4]. Hetgene pijnlijker was, 't waren de ziekten die uit den hongersnood volgden. Eerst was het de roode loop, waarvan '*tvolc ginc achter strate al stervene in zyn scoen*'[5]. Later kwam er eene *peste* op, 'eene ziekte met hoofdpijne, waardoor de menschen zinneloos wierden, tot zooverre dat zij moesten bewaakt en met koorden vastgeleid worden[6]'. Velen lieten er hun leven bij. De ellende overtrof al wat men ooit in de verledene eeuwen gezien had[7].

De eerste oorzaak van dien droevigen toestand was dat de Brugsche haven gesloten was: de Doppere steunt daar op in verschillige plaatsen.[8] Er volgde daaruit dat de koophandel geheel en gansch te niete gegaan was[9], en dat Philips van Cleven, spijts zijn heldhaftig gemoed, als de vijand van Brugge aanzien wierd. Antwerpen echter

(1) Ibid.
(2) Bl. 19.
(3) Bl. 20.
(4) Bl. 22.
(5) Bl. 30, 30sten Mei 1492.
(6) 27sten Juni 1492.
(7) Bl. 38, *miseria inaudita omnibus seculis;* 4den October 1492.
(8) Bl. 16, 29.
(9) Bl. 28.

moest er ook door lijden, want vele koophandelaars wierden er tot armoede gebracht, nadat eene rijke vloot, uit het Oosten, in de handen der Sluisenaars gevallen was[1].

Men kan oordeelen dat al de pogingen, die nu en dan aangewend wierden om de haven te heropenen, te Brugge veel bijval vonden. De onderhandelingen tusschen Philips Van Cleven en den grave van Nassau of zijne afgeveerdigden grepen plaats te Sluis, en later te Mechelen; zij duurden meer als een jaar. Maar intusschentijd deden de vijanden van weêrkanten zooveel kwaad mogelijk. Op het einde van Junij 1492 begon Albrecht, hertog van Saxen, Sluis te beleggen. Hij had eene groote vloot te zijnen dienste, en den zondag 8sten Julij snelden er nog 19 engelsche oorlogschepen hem ter hulpe[2]. 't Is onder andere omdat de val van Philips van Cleven nakende scheen dat de Gentenaars vrede vroegen, hetgene de hertog van Saxen hun namens Maximiliaan op genadige voorwaarden toestond. Het verdrag, dat men op het eiland Cadsand den 29 Julij teekende, wierd twee dagen later te Brugge afgekondigd en met zooveel vreugde onthaald dat er den 1sten Oest een plechtige ommegang van dankzegginge gedaan wierd.

Weken en weken gingen voorbij, maar de belegering van Sluis en nam geen einde; integendeel Philips van Cleven bracht aan de Duitschers en hunne engelsche bondgenooten groote verliezen toe. Hij zou nog langen tijd wederstand geboden hebben zonder eene ontploffinge die hem, in éénen oogenblik, van al zijn buskruid beroofde.

De tijding dat de vrede gesloten was kwam te Brugge toe den vrijdag 12sten October. Al de klokken van stad meldden die blijde mare, en luidden den ganschen nacht om door hunne blijde toonen dit vreugdevolle nieuws aan Vlanderland te verkondigen[3]. Den maandag daarna, 15sten der zelfste maand, droeg men nogmaals eene processie van dankzegging, met de rijven van Sint Elooi, Sint Bonifaas en Sint Donaas; de wijbisschop van Doornijk was er tegenwoordig, en zong de Misse in Sint Donaaskerke.

(1) Bl. 8, 9sten Aug. 1491.
(2) Bl. 34.
(3) Bl. 38.

In welken toestand verkeerde Brugge na die lange en woelige onlusten?

De inwoners hadden veel en bitter geklaagd over het afsluiten hunner haven; maar nu dat het Zwin wederom openstond, zou de rijkdom en de weelde, zouden de kooplieden van weleer en de vreemde schepen wederom in Brugge's muren binnenkomen?

Zekerlijk wierden daartoe vele pogingen gedaan; en, drie maanden na de overgave van Sluis, den 24sten Januarij, verkrijgt de stad, dank aan het geld der spaansche kooplieden(1), de afschaffing van het tolrecht van den 20sten penning, die tot dan toe had moeten betaald worden op al de koopwaren die in het Zwin gelost wierden. 's Anderdaags deed de stad nogmaals eene processie van dankzegging, en in de Oestmaand van het zelve jaar ‘keerden al de kooplieden weder naar Brugge, tot hunne oude stand- en verblijfplaatse, te weten: de Oosterlingen, de Venetianen, de Florentinen, de Biscaïers of Cantabers, de Portugeezen, de Schotten en de Engelschmans: de Spanjaards uitgenomen’(2). Maar in Februarij 1494 wordt er met deze laatsten eene overeenkomste gesloten, waarbij zij ook zouden terugkeeren(3).

Dit alles en belet ongelukkiglijk niet dat ‘de handel, dees jaar, te Brugge zeer kleen is, en onbeduidend, en behoeftig, en bijna nietig’(4). Ten anderen, de inboorlingen van Brugge zelven, als Hendrik van Wy en Jacob Despaers, ‘doen hunne schepen in Zeeland liever als te Sluis aanlanden. Hoe zouden dan de vreemdelingen Brugge genegen zijn, wanneer de inwoners hunne eigene stad niet en begunstigen?’(5). Wij weten nochtans(6) dat binst dit zelfste jaar de ‘heeren van de wet’ vele ‘communiquacien’ gehouden hebben ‘metten voors. nacien, omme hemlieden te bet an te treckene ende te behoudene, hier binnen der voors. stede van Brugghe.’ Diensvolgens

(1) Bl. 41. Een zeker getal onder hen en had nooit Brugge verlaten; zie bl. 57.
(2) Bl. 44.
(3) Bl. 46.
(4) Bl. 48. *Mercatus hujus anni Brugen. tenuis admodum et parvus pauperque, et fere nihil.*
(5) Bl. 50.
(6) GILLIODTS, *Invent. des chartes*, *Tom. VI*, *bl.* 397.

gaf de stad aan elkeen der zaakbezorgers ‘van der nacien van den Spangaerden... van den Bisquayeiren... en van den Portugaloysen’ een prachtig huis, gelijk zij in 1457, ten behoeve der Oosterlingen, een waar paleis gebouwd had, de heerlijkste woning die te Brugge, binst de middeleeuwen in baksteenen, opgericht wierd(1).

Eilaas, de ellende bleef duren! Menige inwoners waren weggevlucht, om reden der hooge belastingen en der armoede die op Brugge zoo zwaar drukten(2). Er dienden middels geschaft te worden om nieuwe burgers naar stad te trekken. De Heeren van de Wet, ingevolge een besluit van Philips den Schoone, uit Mechelen gedagteekend den 13sten September 1496, stelden dus vast dat het ‘poorterscap’ of burgerrecht in het toekomende voor vijf grooten, eene geringe somme geld, zou geschonken worden.

Maar de schepen bleven het Zwin voorbij zeilen, tot grooten spijt der inwoners. ‘Den vrijdag 9sten September was er uit Spanjen eene koopvaardijvloot toegekomen, grooter, rijker, en met eenen meerderen overvloed van waren dan men er, sedert dat er menschen zijn, gezien had. Zij voer met gunstige wind en weder, en zij had hoog water, zooveel men er wenschen kan, om in de vlaamsche haven van Sluis aan te landen. Dit niettegenstaande zeilde zij naar Zeeland, door de sluwe raadgevingen, zoo men meende, van sommige vijanden, die aan Brugge over het geluk en den voorspoed welke daaruit volgen zouden, afgunstig waren.

‘Onder die schepen waren er drie of vier “Craken” waarvan er een bij Cadsand op eenen zandbank ging stooten en schipbreuk lijden: hetgene men zou voorkomen hebben met in Sluis aan te landen. Men zei dat deze vlote de bruid van onze vorst Philips den Schoone had aangebracht..... Deze vloot bleef langen tijd haperen in de waters van Zeeland; zij deed er veel kwaad, en kon bij gebrek aan wind niet vertrekken..... Men zei dat het vierde of vijfde deel der Spanjaards gestorven waren; zoodanig besmettelijk was eene ziekte die deze vreemdelingen aanrandde.

(1) GILLIODTS *Invent. des chartes*, *Tom. VI*, *bl.* 287.
(2) Bl. 57.

Zij kwamen in een koud land, met het naderen van den winter; zij en waren niet genoeg gekleed, ja schier naakt; hun eenig voedsel was appels, peeren, druiven, enz. Daarenboven dronken zij water. Zij aten ook rapen, en loof van rapen, dat zij in water kookten en met zout bereidden. Alzoo leefden zij! Daarenboven namen en stolen zij al wat zij kosten, zooveel mogelijk.....[1].'

Nevens dat uittreksel van de Doppere vindt eene andere bijzonderheid hier natuurlijk plaats. Wij weten immers dat Isabella van Castillie, in het jaar 1496, toen Christoffel Colomb reeds twee keeren de nieuwe wereld bezocht had, den grooten zeeman verzocht den weg te willen aanwijzen, dien men volgen moest om gelukkig in Vlanderen aan te landen, met hare oudste dochter, de Infante Dona Juana, die de vrouw van Philips den Schoone moest worden. De brief waarin Isabella Colomb over zijne raadgevingen bedankte, is, volgens Rossely de Lorgues, gedagteekend uit de haven van Luredo, den 18sten Oest. De gevierde schrijver voegt erbij dat de koningin nog twee dagen en twee nachten bij hare dochter aan boord bleef. 'Zij had haar een gevolg gekozen onder den edeldom van Castillie en Arragon. De vloot bestond uit honderd en dertig vaartuigen, onder het bevel van den opperamiraal van Castillie don Frederic Henriquez, en bevatte een leger van rond de 20,000 mannen. Den 22sten Oest zeilde zij weg met eenen gunstigen wind..... enz.[2]'. Volgens de Doppere kwam Dona Juana te Antwerpen toe, den 19sten of den 20sten September[3]. 't Is deze zelfste vloot die den 28sten Januari 1497 uit Zeeland naar Spanje terug keerde, met Margareta, de zuster van Philips den Schoone, die met den zoon van den koning van Castiliën ging in echt treden[4].

de Doppere eindigt zijnen dagboek in November 1498; hij en spreekt op de laatste bladzijden niet meer over den toestand van den koophandel. Wij weten, eilaas, dat al de

(1) Bl. 58 en 59.
(2) Rossely de Lorgues, Christophe Colomb, bl. 560 en 561.
(3) Bl 59.
(4) Bl. 61.

pogingen, om Brugge op te helpen, te vergeefs gedaan wierden. Antwerpen groeide dagelijks meer aan, en langzamerhand ging Brugge geheel en gansch ten onder[1].

('*t Vervolgt*)
H. ROMMEL

Eerweerde Vader Lievens, S.I.

TE Rantsji bouwde men een groot gesticht voor de katholijke zendinge. Eene maand na de stichtinge van deze nieuwe standplaatse geeft Vader Motet 't volgende nieuws:

'De genade Gods verricht troostende wonderdaden in de streke die wij bewonen. Het nieuw gesticht voor de bekeerlingen, die te Rantsji toekomen, en is nog schier niet opgebouwd, en 't is al te kleene.

Vader Lievens, de bekeerder van Tsjota Nagpoer heeft het bestier van 't gesticht, dat men een *deraghar* of *Dera* noemt. Hij doet de heilige Messe in eene capelle, die 300 menschen kan bevatten, en die dikke vol zit met onze 84 leerlingen en met de bewoners van ons huis.

Na de heilige Messe, gaat het leeren en 't onderwijzen aan den gang, en dat voor geheel den ganschen dag.

's Morgens en 's avonds is er leeringe voor iedereen, waarin inboorlingen en de leerknapen tegenwoordig zijn; daarna komen de bijzondere lessen voor de geloofsleerlingen, en de beste onder hen worden tot het ontvangen der heilige Sacramenten voorbereid; hierachter geven de onderwijzers hunne lessen, 't zijnder die zelfs in 't engelsch aangeleerd worden. Zulks zijn de bezigheden die de werkzaamheid van den vierigen zendeling verslinden!'

De Heere en wachtte niet 's Vaders arbeid te zegenen. In drie maanden tijds telde men te Rantsji al meer als 60 katholijke huishoudens, men doopte er van twee tot

(1) Er zou eenig belang zijn in het bespreken van *Brugge-Zeehaven* in den ouden tijd. Wij zullen misschien dat onderwerp later trachten te behandelen.

drie honderd heidenen; 't gesticht was te kleene geworden en men bouwde er een dat tot 300 leerlingen kon bevatten; voor dat het jaar 1888 ten einde liep, had Rantsji al 100 katholijke huisgezinnen, en tegen dat Vader Lievens daar een jaar woonde hadde men er reeds 2102 dopen gedaan. Dat stak geweldig af tegen de werkinge der ketters, die aldaar twee afdeelingen hebben, die al dertig, veertig jaar bestaan en die met ruize eenige honderden volgelingen tellen!

Die rasse bekeeringen vonden naast God hunnen oorsprong in de schole van Rantsji, en in den onverdroten ijver waarmede onze vlaamsche zendeling aan zijn edelmoedig werk maar immer onvermoeibaar voort en wrocht. Luistert naar het nieuws dat Vader Motet in Zomermaand van 't jaar 1889 afzond:

‘Het gesticht van Vader Lievens is wonder om zien en eigenaardig en indrukwekkend erbij. Men ziet er Kolen en Uraons, die in eenen hoek der omsluitinge bij drommen op hunne hukken zitten, en die nu eens hunnen rijs doen koken op een kleen vier tusschen twee steenen, dan met hulpe van den geloofsleeraar hunne gebeden opzeggen, oftewel die op eene matte zitten te rusten en die doen denken op het volk dat onzen Heere volgde om geen woord van zijne leeringe te verliezen.

In 't voorenste gedeelte van 't gesticht, vóór de kamer van Vader Lievens, zijn de dienstlieden, de geloofsleeraars en de schoolmeesters aan 't werk.

De moedige zendeling schijnt hem te vermenigvuldigen om zijne talrijke bezigheden te kunnen afwerken. Zijne kleene kamer, wier wanden met landsafteekeningen der streke bedekt zijn, gelijkt wonderwel aan eene leerzale van 't stafwezen.

Boven het ontvangen van een veertigtal bezoeken en twee onderrichtingen daags, vindt onze vlaming nog den tijd om kerkzangen en liederen in de Hindoesche tale op te stellen; om de drukkladden van eenen katechismus en van eenen gebedenboek in de zelfste tale na te zien. Voegt daarbij de afwisselende koortsen; eene overgroote briefwisselinge; verhaaste rondreizen waarin hij, in drie

uren tijds, negen tot 10 uren weg aflegt, om eene bedreigde standplaats te verdedigen, enz.... Men zoude vragen hoe het mogelijk is dat een mensch zoovele bezigheden kan verrichten, zonder te bezwijken onder den last.

Bezwijken! Welhoe! Weet dan dat het de hoofdstad alleene niet en is die getuige was van de edelmoedige zegepralen van den vlaamschen geloofsbode, die stad en was niet groot genoeg om het laaiende vier van zijnen brandenden ijver te koelen!

Omtrent het midden der Herfstmaand 1888, ondernam hij eene reize in 't zuidwestgedeelte der zendinge, en in veertien dagen tijds, zoo meldt hij zelve, bekeerde en doopte hij te Palkot, te Basia en ommelands, vijftien honderd menschen; 't waren meest huisvaders: de vrouwen en de bejaarde kinders moesten bij gebrek aan de noodige leeringe nog eenigen tijd uitgesteld worden. Op eenen en den zelfsten dag heeft hij bijna geheel de bevolkinge van vier dorpen, ten getalle van acht honderd, kersten gedaan'.

Meer nog, voor 't einde van 't eerste jaar meldde men uit die zendinge:

'De Heidenen komen ons van alle zijden toegestroomd. Al den westen is er eene zeer merkelijke beweginge tot den katholijken godsdienst ontstaan. Honderden en duizenden lieden komen van 30 tot 35 uren verre naar Rantsji toe, en het gesticht dat wij er voorn gebouwd hebben behelst somtijds wel duizend vreemde gasten.'

Vele dezer menschen keerden van Vader Lievens bekeerd naar hunne streke terug, en verspreidden daar volgens hun vermogen de goddelijke leeringe en bereidden alzoo den schoonsten oest dien ooit zendeling maaien mocht!

Het was den 16sten in Zaaimaand 1889 dat hij met twee reisgezellen naar die streke trok die westwaards ligt en Barwai genoemd wordt. Hier volgt in 't korte hoe Vader Motet dat verhaalt.

'...Van zoo de Eerweerde Vader de bergengten dier streke voorbij was, wierd hij langs alle zijden als een verlosser begroet. 't Was immers de eerste keer dat er in

dat geweste een zendeling zijnen voet stelde. De bergbewoners kwamen uit hunne bosschen met hunnen boge in hun hand en hunne pijlen in hun haar. 't Volk stroomde toe; mannen, vrouwen, kinders, die op hun moeders armen zaten, en ouderlingen, buigende onder den last der jaren, allen liepen hem blijgeestig te gemoet.

- Wat begeert gij van mij? vroeg de zendeling.

- Wij willen gedoopt, en kinderen Gods worden, de duivel immers en vermag niets tegen de kinderen van God!'

Haastig wierd er onder den eenen of den anderen boom een slag van huisvestinge met stroo en takken opgemaakt; dat was de capelle en de woonstede voor den zendeling. Alle gereedschappen en mondbehoeften wierden bijgehaald. In ieder dorp viel hem het zelfste gulhertig onthaal ten deele, maar ook het zelfste werk en de zelfste last! 't Was de klachten aanhooren der verdrukten, 't was onderwijzen en dopen.

De geloofsleerlingen zaten op het gers in reken van 30 tot 40, de mannen al de eene, de vrouwen al de andere zijde, onder 't bestier van eenen geloofsleeraar. Vader Lievens gaf de laatste vermaninge, ondervroeg en doopte; zijne hulpen teekenden de namen op der nieuwe bekeerden en de engelen des hemels schreven ze in den boek des levens.

Dat werk wierd van 15 tot 20 keeren daags herhaald, in verschillige gehuchten; en dikwijls, wanneer het avond wierd, had de vlaamsche zendeling, wiens hand stram stond en stijf, de waters van het doopsel over meer dan duizend hoofden doen vloeien.'

Den dertigsten der zelfste maand meldt Vader Lievens zelve:

'Vandage hebbe ik sedert dezen morgen 1557 lieden gedoopt, mannen, vrouwen en kinderen. Men kwam toegestroomd gelijk men in Belgenland op eenen hoogdag naar de kerken gaat'.

Drie weken lang bleef die zegetocht aanhouden, 13.000 menschen ontvingen het doopsel, en 10.000 nieuwe bekeerlingen verwachtten het met ongeduld, toen de ketters

opgesprongen zijn en alles in 't werk geleid hebben om die uitbreidinge te beletten.

In alle gewesten spanden de dwingelanden met de Musulmannen te gare, om eene hatelijke vervolginge tegen de christenen te verwekken. 't Is alzoo dat Vader Lievens genoodzaakt wierd naar Rantsji weder te keeren en er te blijven, omdat hij alleen de man was om de christenen bij het bestier en 't gerechtshof tegen het aanklagen der verdrukkers te verdedigen.

In weinig tijds was alles effen en geredderd, de vervolginge was ingetoomd en de onrustwekkende schreeuwers wierden gedwongen stille te zwijgen.

In Kortemaand 't jaar 1890, vergezelt Vader Lievens zijnen bisschop, den Hoogweerdigsten Heer Goethals, binst zijne omreize in de zendingen van Tsjota Nagpoer.

Toch en kon hij de nieuwe zendinge van Barwai niet vergeten, ook in Wintermaand van dat jaar trok hij er weder naartoe. Hij zelve vertelt het volgende:

‘Met Kerstdag waren er te Bendora meer als drij duizend lieden tegenwoordig in de heilige Messe, die in de opene lucht gedaan wierd. Om het goddelijk Kind eere aan te doen, hadden die menschen hunne overgroote drijhoekige vanen mede gebracht, vanen die voortijds dienden in de heidensche vieringen en waaronder in de dagen der onafhankelijkheid hunne ouders te samen kwamen, om den vijand te gaan bevechten.

Trommels, bekkens, en ander speeltuig uit die streke en ontbraken er niet. De menigte in hare wilde en eenvoudige tale, verkondigde den lof van den algemeenen Verlosser.’

Vader Lievens sprak er zoo dikwijls aan die menigten, die toch zoo benieuwd waren om hem te hooren, dat hij er eene onsteking in de kele en eenen kwaden hoest erbij gewonnen heeft, en dat hij hem voor verschillige dagen moest gerust houden: 't was 't begin van de kwale die de gezondheid van onzen zendeling grootelijks gekrenkt heeft.

In deze reize wierden er nogmaals 6.269 menschen gedoopt. De afkeer die in die streke tusschen de ver-

schillige standen der samenlevinge bestaat is overwonnen. De zendeling is er te huis en de bewoners komen van verre om voor de kerke te trouwen.

De ketters en lieten het niet liggen, want zij ook doorliepen dat geweste en trachtten door leugens en bedrog de nieuwe bekeerden al hunnen kant over te halen. 't Is alzoo dat er tijdens een derde bezoek van Vader Lievens in Barwai, rond Meie in 't jaar 1891, een Lutheraansche dienaar was, die naar Dungri, een groot nieuws ging aankondigen.

- Enwel welk is dat nieuws? wierd er hem gevraagd.

- En weet gij niet dat al de Roomsche katholijken tot de Lutheraansche leeringe overkomen? En gij gaat gij alleene ten achteren blijven? Wat hebt ge van Vader Lievens nog te verwachten? Weet gij dan niet dat het Staatsbestier hem verboden heeft nog eenen voet uit zijn huis van Rantsji te zetten, en dat men u in uwe gedingen niet meer en zal kunnen helpen? 't En blijft u maar eene keure meer over; komt bij ons en wij zullen u bijstaan.'

Deze leugens met eene ongeloofbare stoutmoedigheid door de ketters uitgekraamd, deden onze arme inboorlingen wankelen; vol onruste en twijfel namen zij eene beraadslaginge, en zij en volgden de lessen van onzen geloofsleeraar niet meer.

Toen Vader Walraeve S.J. daar aankwam en hun bevestigde dat Vader Lievens zelve in Barwai was, dan stonden zij stom van verwonderinge, en beloofden voortaan de leugens en de bedriegredens der Lutheranen niet weer te aanveerden, maar standvastige katholijken te blijven.

Binst zijne laatste reize in dit geliefkoosd geweste, gaf onze vlaamsche zendeling, den 5den in Hooimaand 1891, het getal christenen op, in Barwai, en 't beliep tot 35.789.

't Was daar ook dat de moedige geloofsbode de laatste krachten van zijn kloek en jeugdig gestel, ter bekeeringe der ongeloovigen verspeelde. 't Is immers lastig ook, voor een edelmoedig herte, hem niet dood te slaven: als men het werk ziet, en 't klein getal zendelingen, dan doet iedereen meer als hij kan.

Uitgeput en afgewrocht, wierd Vader Lievens van zijne zendinge ontlast, hij verliet Rantsji in de hope van elders ruste te vinden, en genezinge voor zijne slepende kwale. Vruchteloos gewacht, want de uitputtinge, de ontstekinge der longen en zijne vervaarlijke hoest, namen gestadig toe! Eene laatste hope bleef nog over. De goede, de gezonde lucht van 't lieve Vlanderen zoude den moedigen zendeling misschien herstellen. Daarom verliet hij Indiën op den 2den in Herfstmaand 1892, en, na in verschillige plaatsen in Italiën stille gehouden te hebben, kwam hij in Zaaimaand te Aarlen aan, en eenige dagen later in 't voedsterhuis te Drongen.

De ongehoorde vruchtbaarheid van dit wonderbaar leven is naast God te danken aan de edele zelfsopofferinge en 't grootmoedig streven van onzen vlaamschen zendeling.

Luistert wat hij in een zijner eerste zendelingsbrieven meldde: ‘Hoe geern en zoude ik niet sterven voor de bekeeringe mijner geliefde Kolen?’ En verder: ‘Ik hope in weinige jaren eene hoogeschole te stichten te Rantsji, mitsgaders eene drukkerij en honderd duizend ongeloovigen tot onzen godsdienst te bekeeren, 't is daar het einde van mijn leven, 't is dit doel dat ik zoude willen bereiken, vooraleer mijn hoofd neder te leggen.’

God verleende hem te grooten deele de vervullinge van zijnen wensch, want wanneer hij ziek viel, was het getal bekeerden in de omstreken van Torpa, Rantsji en in Barwai reeds tot boven de 100.000 geklommen; en hij zelve, alhoewel hij vele volk, dat door hem onderwezen en bekeerd was, door anderen liet kersten doen, heeft in den tijd van 6 jaar tot 26 duizend menschen met eigen hand gedoopt. Dat is gemiddeld twaalf menschen daags!

Hij en is wel is waar niet gevallen als bloedgetuige onder het moorddadig staal van den verdrukker des geloofs, maar de overlast van 't werk, de lange en lastige reizen onder de brandende zonne, de dervingen van allen aard, de woede der ongeloovigen en de liefde voor zijn volk, hebben zijn kloek gestel verteerd, en spijts zijne vastberadene ziele, de levenskrachten van zijn lichaam verbroken.

Wat dwergen en zijn zij niet, bij zulke edelmoedige reuzen, die kettersche zendelingen, die gesteund zijn door het geld der Landbestieren en der kettersche genootschappen, en die, onder den dekmantel van den godsdienst, maar al te dikwijls de weelde en hun gemak gaan zoeken in die verre streken!

Buigen wij eerbiedig het hoofd voor onzen grooten vlaamschen zendeling, en schenke God hem zijne kostbare gezondheid weder!

C.D.

Paus Leo

1843-1893

Vandage is 't, dat te Roomen
de Paus vervijftigjaart
als Bisschop: heel de wereld
naar hem toe bedevaart.

In verre en vreemde landen
staan vreugdeteekenen op,
en zingend haalt de Vlaming
zijn' Pausenvane in top.

De koning van den vrede,
ontwapend en geboeid,
staat hooger als de hoogsten
gegrootmacht en gegroeid.

Beneden zijne voeten,
gebot aan ooge en straal,
daar wentelt, hem ontziende,
de helsche logentaal.

De raadsman aller volkeren,
des werelds hope en troost,
de dagraad en de toekomst
staan blinkende in den oost.

Hij sluit: geen mensch en andert
zijn vonnis; geen geweld
en bindt het recht in banden,
dat hij heeft vrijgesteld.

't Is Salomon, 't is David,
   't is wijsheid en 't is macht;
't is licht voor al die doolt daar,
   in 's werelds blinden nacht.

Gij werkers, reikt de hand hem,
   geen een in honderdduist
en vatte er ooit zoo vriendlijk
   uw' vrome werkmansvuist.

Ons Belgenland bezocht hij,
   was Roomens afgezant;
hem dierbaar onze Vorst is,
   ons Volk, ons Vaderland.

Alhier heeft hij gebeêvaart,
   het Dierbaar Bloed gekust,
gehuisd in 't noordsch Venetiën,
   gewaakt daar en gerust.

Vandage is 't dat de wereld
   Paus Leo valt te voet;
vervijftigjaard als Bisschop,
   den grooten Paus begroet.

In al de vlaamsche gouwen
   hergalme 't weg en weêr:
voor geen' en haalt de Vlaming
   zijn' leeuwenvane omneêr.

Dan, klinke uit aller monden
   Paus Leo's zoete naam,
en leve in hem, onschendbaar,
   Sint Pieters erfgenaam!

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

WIJ ontvangen de volgende tijdingen, die de Eerweerde Vader De Beerst, vlaamsche geloofsbode in Congoland, den 15sten in October of Zaaimaand 1892 uit Kibanga verzond.

‘De Heere God heeft goed gevonden onze zendinge diepe te beproeven. Over twee dagen kwam ik hier in Kibanga aan, en verbeeldt u hoe ik verstomd stond bij 't vernemen dat Vader Marques, ten gevolge van bloedverlies al sedert den 11sten van

Oest laatstleden, deze wereld verlaten hadde, ongetwijfeld om een gelukkiger leven in den schoot van dien God dien hij zoodanig bemind hadde te gaan ontvangen. Als ik tot zijner ziele lavenisse 't heilig Misoffer opdroeg, dacht het mij als eene verwijtende stemme te hooren, die mij zei eerder den belijder zijne tusschenkomste bij den Heere af te smeeken!

Bidt voor den dierbaren overledene, bidt voor onze zoo diep beproefde zendinge opdat de Heere 't groote verlies te zijnen voordeele gelieve te vergoeden.'

Leo Marques wierd te Thorhout in West-Vlanderen geboren ten jare 1863. Hij leerde zijn latijn en de wijsbegeerte te Rousselare.

In Herfstmaand 1884 deed hij zijne intrede in 't voedsterhuis der Witte Vaders te Algiers. In 't jaar 1887 wierd hij naar Roomen gezonden, alwaar hij, na eenige jaren, doctor in de Godheid wierd; daarna keerde hij naar Algiers weder om er zelve, voor eenigen tijd, de wijsbegeerte te onderwijzen.

Onze Vlaming was bijzonder dierbaar aan zijne Hoogweerdigheid Card. Lavigerie die hem, uit reden zijner uitstekende begaafdheden, altijd met den name van 'Hoogweerdigste' aansprak.

In 1891 wierd hij algemeene bestierder der zendinge van Opper-Congoland benoemd, en tot de weerdigheid van Provicaris dier streke verheven, in afwachtinge dat hij 30 jaar oud wierd, en de bisschoppelijke wijdinge kon ontvangen. In Zomermaand van 't zelfste jaar ging hij met vier andere zendelingen te schepe, om naar het land der Zwarten te varen. Ziet Biekorf, 3de jaargang bladz. 78, 95 en 191.

't Was op het einde van Schrikkelmaand 1892 vooraleer hij te Kibanga aangekomen is. Wat hij er in de vijf zes maanden, die hij er verbleef, al gewrocht en geleden heeft, is ons tot nog toe onbekend. Hij stierf er den 11sten in Oestmaand 1892 in den ouderdom van 29 jaar en 3 maanden, ten vollen gelaten in Gods wille, en tijdelijk door zijnen medebroeder Eerw. Vader Engels, voorzien van al de kerkelijke Gerechten.

Zijn lichaam wierd besteed in den gewijden grond van Kibanga's kerkhof, bij en nevens het graf van Eerw. Vader Vyncke.

De droeve mare zijner vroegtijdige dood kwam op het einde van Schrikkelmaand 1893 in Vlanderen toe. Een plechtige dienst is den 6den van Lentemaand, in de kerke van Thorhout gezongen tot zijner ziele lavenisse.

Eene groote menigte kennissen, vrienden en bloedverwanten kwamen een gebed storten voor den goeden vriend, den moedigen vlaming, en den christen held die zoo vroegtijdig aan de liefde der zijnen ontrukt wierd.

Dat zijne schoone ziele door de bermhertigheid Gods in vrede ruste.

[Nummer 6]

Van laaksken en lakinneken

DAAR was e keer een edelman en een edelvrouwe en z' hadden twee kinders, een knechtje en een meiske. Het knechtje was de wêersplete van zijn vader en het meiske de wêersplete van zijn moeder. Ze waren alle twee geboren op den zelfsten dag en te gâre gedoopt, en het knechtje wierd Jaaksken genaamd en het meiske Jakinneken.

Op zekeren dag viel de vader ziek en hij ging sterven, en de moeder viel ook ziek en ze ging ook sterven.

De vader riep zijnen broeder bij zijn sterfbedde en hij zei tegen hem: ‘Broeder, mijn liefste broeder, ik stelle u tot voogd aan van mijne twee kinders, ze zijn nog zoo jong en zoo kleene. Wilt hun beiden tot vader en moeder dienen. Bewaakt hun erfdeel met zorge en behandelt de kinders alsof het de uwe zoûn zijn.

Oomke beloofde 't en 't zei: ‘Ik zal hun beiden tot vader en moeder dienen, ik zal ze bezorgen gelijk mijne eigene kinders.’

De moeder zei ook tegen hem: ‘Och broeder, houdt toch uw woord! Ze zijn nog zoo kleene mijne kinderkens en zoo jong. De oom beloofde 't en hij zei: ‘ik zal mijn woord getrouwig zijn.’

Vader en moeder stierven. - De broeder deed ze beiden begraven in het zelfste graf en hij nam hunne kinders bij hem.

***

Jaaksken en Jakinneken verbleven bij hunnen oom en ze waren geerne gezien; ze wierden bezorgd gelijk twee kinderkens van den huize, wel twaalf maanden lang. Maar eilaas, 't en bleef niet duren!

Jaaksken en Jakinneken hadden een schoon erfdeel. De gierigheid is in 't herte van den oom gekropen, bij zoo verre dat hij naar hunne dood verlangde.

Hij heeft twee booze mannen doen komen, twee baanstroopers. Hij heeft hun honderd gouden kronen beloofd, was 't dat zij de kinders wilden vermoorden in een bosch. En zij hebben 't hem gezworen.

De voogd zonder herte sprak dan tot zijne vrouwe met boozen list: ‘Vrouwe,’ zei hij, ‘een vriend van mijnen broeder heeft mij zijne twee kinders gevraagd om ze voor eenigte weken te zijnent te zien. Hij heeft mij twee boden gezonden om ze af te halen. Morgen zullen zij voort.

***

's Anderendaags zijn Jaaksken en Jakinneken vertrokken. Lacy! Ze gingen mêe met dezen die moesten hunne beulen zijn. Doch ze dansten en huppelden over den weg, want ze waren zoo vroolijk. ‘Jaaksken ging een sneeuwwit peerdtjen berijden, een schoon wit peerdtjen, en Jakinneken zou een nieuw kleedtje dragen, een schoon rood kleedtjen met saijene lint!’

De roovers hunne herten klopten als de onschuld sprak. De eene en kon 't niet meer lijden, en hij wierd gansch bleek. ‘Vervloekt zij mij dit geld!’ zei hij, ‘dit moordenaarsgeld! Neen, ik en doode geene onnoozele kinders!’ Maar, de andere roover is harder van herten geweest. Hij

heeft zijnen medegezel met verwijt overladen en hij heeft besloten zijn schandelijk werk te volvoeren.

Ze zijn gekomen aan een groot zwart bosch. De roovers zijn er binnen getrokken, met Jaaksken en Jakinneken, en ze zijn er aan 't vechten gegaan om het leven der kinders.

De roovers hebben messen en dolken getrokken, en deze die mildst van herten was heeft den anderen ter plekke doodgesteken. Jaaksken en Jakinneken, ziende 't geschil, en den wilden strijd en den roover die viel, zijn aan 't schreemen en 't kermen gegaan.

De roover die overbleef nam ze zachtjes bij der hand en hij zei: ‘Kinderkens, kinderkens lief, staakt uw geschrei! Gij en hebt niets te vreezen. Volgt mij voorts door het bosch.’

Jaaksken en Jakinneken hebben den roover gevolgd door het bosch, tot wel drie uren verre.

Dan kregen zij grooten honger, en ze weenden wederom, en ze schreiden om brood. En ze kregen koud en ze schreiden van koude. Jaaksken zei: ‘o Man, ik heb zulk nen honger!’ En Jakinneken zei: ‘o Man, ik heb zoo koud!’

De roover bleef staan langs den weg en hij zei: ‘Kinderkens, kinderkens lief, en wilt niet meer schreemen, ik ga achter brood, ik ga achter dekkinge, wilt hier wachten een stondeken.’

De roover is voort gegaan. Jaaksken en Jakinneken zijn er blijven staan. Maar de roover, hij is weggebleven.

En Jaaksken en Jakinneken, die schrikkelijken honger leden, ze hebben schaapzurkel getrokken en ze hebben ervan g'eten.

Maar de nacht viel en zij hadden zoo koud. Zij hebben hen geleid op den vochtigen grond, en zij zijn in slape gevallen.

Maar als de zonne de bosschen kwam beschijnen, vond ze de kinderkens alle twee dood, dood van honger en van koude.

Geen priester en bad op hun lijk, geen grafmaker en dolf er hun een graf.

De vogels die zuchtten hun treurige lied. - Het

loover..... het loover van de boomen viel nêer en 't miek er een graf boven hunne lijkskens.

***

En de voogd had de erve der twee kinderkens.

En de twee zonen van den voogd zijn gestorven in een vreemd land, en zijn huis en zijne stallingen zijn verbliksemd geweest, en zijne akkers met onvruchtbaarheid geslegen. En lange, lange jaren doolde de voogd rond, de wreede, met den bedelzak op zijnen rugge en eenen knagenden worm aan zijn herte, tot op den dag dat hij aan de schandpale stierf.

De roover, hij wierd op het schavot gebracht voor baanstrooperij en 't was hij die de schuld van den oom aan den dag bracht en de wreede gevaarten vertelde van Jaaksken en Jakinneken.

L. WALTERS

Kneipp's geneeskruiden

Potentilla Anserina L.

HEBT gij nooit, al wandelen door de velden, dat lief rankende kruid met zijn geluwe vijfblâarde blomkens gezien, dat ons volk *Schaaptenkte*, *Meulenaarstenkte* of *Zilverblad* noemt, en dat in de boeken genoeg bekend staat onder den naam van *Ganzerik*?

Het groeit en 't bloeit geheel Vlanderen door, langs dijken en grachten, langs staande waters en vlietende beken, langs hagen en kanten, op onbebouwden grond, op meerschen en vochtige velden. Met zijn lange dunne geknoopte rankskens, kruipt het langs de eerde, en uit iederen knoop schieten bladeren en blomkens, benevens wortelkens die de ranken vast in den grond snoeren, net gelijk het gaat met de Eerdbezie (fr. *fraisier*, *Fragaria vesca L.*).

En beziet eens wel zijn ‘langachtige gevederde bla-

deren' zoo Dodoens zegt, 'zeer gespleten en rondom zaagswijze gekerfd'. Het staan er zoo vijftien-twintig aan de middenribbe, al gersgroene al boven en 'zilverwit op de averrechtsche zijde ter eerdenwaard.' Het blad staat inderdaad, al onder, geheel bezet met een korte witte wuggelinge, die blinkt in de zonne, als 't overkeert, en doet peizen op 't witte stof dat onze meulenaars - binst de weke, wel te verstaan - op mutse en kleederen dragen.

Van daar komt zeker de naam van *Meulenaarstenkte.*

Tenkte bij ons, in 't fr. *tanaisie*, *Tanacetum vulgare L.*, *Reinvaar* in de boeken, is een kruid dat al ons jongens van te lande wonderwel kennen om reden van de tenktekoeken die moeder weet te bakken als 't nood doet, en die de knapen geren eten omdat het koeken zijn, al smaakt de groene tenkte daar in zoo bitter en zoo brak.

Nu, de bladeren van Ganzerik gelijken wonderwel, al zijn ze minder, aan de bladeren van Tenkte. 't En is dan ook niet te verwonderen dat Dodoens en Fuchs aan Ganzerik den name gaven van *Tanacetum sylvestre*, en dat men nu nog dat kruid, in sommige streken van Vrankrijk, lijk in Dodoen's tijd, *tanaisie sauvage* heet, en in Noord-Holland *Reinevaar*[1].

Van daar ook misschien komt ons vlaamsche benaming van *Schaaptenkte*, daar die witte wuggelinge eenigszins kan vergeleken worden met de kortgeschoren vacht van een schaap. Anders en weten wij geen voldoenden uitleg van dat woord, 't en zij men wilde aanveerden dat die naam bij misverstand aan ons kruid gegeven wierd. De schapen immers en geren die groente niet, zij zullen 't gers dat boven de Schaaptenkte uitschiet den top afknauwen, en de Schaaptenkte ongeroerd laten.

Van daar ook ons vlaamsche benaminge van *Zilverblad* en die van *Zilverkruid*, *Zilverschoon*, *Zilverschoone Ganzerik* en *Blik*, in oude en nieuwe boeken. Van daar het fransch *Argentine*, naar het latijn *Argentina*, gelijk Fuchs

(1) In Noord-Holland heet het Ganzerik ook Berkhouterklaver en zelfs Varen (dat eigentlijk fr. *fougère* bediedt). Het blad van Ganzerik gelijkt eenigszins aan 't blad van sommige Varens.

en Dodoens het kruid van over jaren doopten. Van daar eindelijk dat andere kruidbeschrijvers het *Pentaphylloïdes argenteum* (Pit. Tournef.) en *Pentaphylloïdes argentina* (Raii hist.) noemden.

***

Dat eenvoudig kruideken heeft waarlijk veel namen gekregen. Dodoens en Fuchs heeten het nog *Agrimonia sylvestris*, wederom omdat zijn bladeren aan die van de Agrimonie (= *Agrimonia Eupatoria L.*, fr. *aigremoine*) eenigszins gelijken; en zoo wordt het nu nog, in sommige streken van Belgenland, *Wilde Agrimonie* genoemd, en *aigremoine sauvage* in 't fransch.

Dodoens, Lobel, Parker, Bauhin en Pitton de Tournefort heeten het ook *Potentilla*, maar die naam is aan veel kruiden gemeene.

***

Van over ouds is ons kruid nog bekend onder den naam van *Ganzerik*, *Genzerik*, *Gensrik*, *Grensing* of *Grenzink.* Die benamingen brengen het in verband met *gans*, fr. *oie.* Zoo ook het italiaansch *piè d'oca*, het duitsch *Gensinc* en *Gänsefingerkraut*, het fransch *Bec d'oie* en *Herbe aux oies*, het latijnsch *Anserina* van Dodoens en anderen, en het *Potentilla Anserina* van Linné. Fuchs, die in 1543 zijn kostbaren ‘Nieuwen Herbarius’ uitgaf te Basel bij Michiel Isengrin, geeft er reden van: ‘Dit cruyt dwelck wi hier Argentine noemen, dat heeten sommige Ganserick, want de gansen eten dit cruyt geerne.’

Ons Ganzerik wordt in het fransch soms ook *ansérine* genoemd. Maar hier dient de jonge liefhebber voorzichtig te zijn en op te letten. Het fransch *Ansérine* bediedt trouwens ook een geheel ander kruid, dat in de wetenschap *Chenopodium* (χην, χηνος = gans, en πους, ποδος = voet) heet; en zoo is er een *Chenopodium Bonus-Henricus* L., fr. *ansérine bon Henri*, een *Chenopodium murale* L., fr. *ansérine des murs*, een *Chenopodium polyspermum* L., fr. *ansérine polysperme*, en veel andere nog. Maar die kruiden zijn verre van ons Ganzerik te zijn.

Ziet ook dat gij het fransch *argentine* (*Potentilla anserina* L.) niet en verwart met het *Potentille argentée* (*Potentilla argentea* L.), dat geheel anders geschapen is van blad: Ganzerik heeft aan ieder middenribbe van vijftien tot twintig zaagtandde bladtjes, de *Potentilla argentea* L. en heeft er maar vijf op het einde staan, gevingerd. Dit laatste kruid ten anderen is in Vlanderen zeldzaam; langs de zeekust en zult gij het hoegenaamd niet vinden; 't staat hier en daar een staalken, ons wetens, beneden den Kemmelberg en elders in de streke van Poperinghe, en waar nog in Vlanderen en weten wij niet.

***

Een woordeken nu voor de landslieden. Wij schrijven het letterlijk uit van Hall[1].

'In groote hoeveelheid voorkomende, is het een zeer schadelijk onkruid op de weilanden, omdat de runderen en schapen daarvan afkeerig zijn en het laten staan. Runderen eten het nooit en schapen alleen als zij geheel uitgehongerd zijn. Volgens de opmerkingen van den Heer J. Bouman, in de Beemster, is het op hooilanden minder nadeelig, omdat het gedroogd door het vee wel gegeten wordt. Aangenaam is het hun echter ook dan niet. Eene goede bemesting, waardoor het gras zelf welig opschiet, zal wel een der beste hulpmiddelen tegen dit onkruid wezen.'

***

Eindelijk, eer wij ons kruideken, dat zoo rijke van namen is, wegleggen, lust het ons den goeden lezer te vermanen dat het, in den ouden tijd, bij de Engelschen hooge in eere stond, uit hoofde van eene deugd daar Kneipp niet van en spreekt, en om reden. Pastor Kneipp geneest wel ziekten, - zulke schrikkelijke plagen, eilaas, niet! Mathiis de Lobel[2] weet te melden dat de Engelschen van zijnen tijd 'tghedistilleert water van dit

(1) *Néerlands Plantenschat*, Leeuwarden, Suringar 1854, bl. 70.
(2) Kruidboek. Plantin 1581.

cruydt' gebruikten 'om te verdrijfven..... de sproeten.'
Er zijn misschien redens om te peizen dat de Engelschmans van onzen tijd dat vergeten hebben.

JOSEPH SAMYN

Slaapt gij nog?

SLAAPT gij nog, gedaagde kruinen
van de onzachte doorentuinen;
slaapt gij nog, en weet gij niet
dat de ontwekte zonne u ziet?

Dat alrêe de dagen langen
zichtbaar, en de stralen strangen
van de lente? Ontwekt, welaan,
doornen, en wilt wakker staan!

Onlangs nog, met sneeuw doorschoten
hebt gij, naast uw' stamgenoten,
weken lang den tijd verbeid,
vaste in uwe onroerbaarheid.

Tijd is 't om den dag te groeten:
't Oosten blinkt en wakker moeten
al die zon- en zomerglans
schuldig zijn hun' liefde, thans.

Doorentuin dan, botten open,
los uw' dichte looverknopen,
los uw zilv'ren reukallaam,
los uw sneeuwwit blommenkraam!

Ei! 't en baat niet, dat robijnen
naalden deur de toppen schijnen
heen te bersten, hier en daar,
van uw doornig streuvelhaar!

Ei! 't En baat niet dat uw' leden,
zwellende op van vruchtbaarheden,
drinken 't zog der aarde, en bloot
laten heuren moederschoot!

Blâren moet ge en blommen schieten,
vol de vaten ommegieten
uwer zalven, en voortaan,
hagedoornen, bloeien gaan.

Slaapt gij nog? De bien ontwekken,
langende om uw zeem te lekken;
't vogelken zoekt, nestgezind,
waar 't uw' vrije daken vindt!

Slaapt gij nog? De zangermonden,
zullende uwen lof verkonden
zoo gij wakker wordt, ze slaan
reeds hun liefste leisen aan!

Slaapt gij nog? De dichters dragen
droevig, dorre doorenhagen,
het geheugen, lang verbeid,
van uw' zomerschoonigheid!

't Water zucht; de blauwe lochten,
de aarde deunt, vol minnetochten:
alles, alles wenscht om... och,
doorenhagen, slaapt gij nog?

7/2/'93.
GUIDO GEZELLE

Kokte

HET woord *kokte*, dat in Biekorf, 4de jaar, blz. 40, besproken wordt, is merkweerdig genoeg, om een oogenblik onze aandacht te vestigen.

Kokte en is geene rechtstreeksche voortzettinge van het latijnsche *cicûta*, waaruit alleenlijk *kikte* zou kunnen

gesproten zijn. Dat *kikte* naderhand, mogelijks door *kukte*, zou veranderd zijn in *kokte*, en schijnt mij geenszins te rechtveerdigen: de klanken en wisselen niet willekeurig onder elkander. Overigens zijn de vormen *kikte* en *kukte* alleenlijk tot staving der voorgedragene afleiding uitgevonden; nievers, voor zooveel ik heb kunnen geware worden, en komen zij als werkelijk bestaande bijvormen van *kokte* in het taalgebruik voor. - Wat aangaat de overige voorbeelden van klankwissel *i-u-o*, waarover *ibid.*, deze zijn verschillig te beoordeelen en gemakkelijk om uit te leggen.

Maar nevens *cicûta*, bestond in de latijnsche volkstale een vorm *cucûta*: deze was ontstaan uit den vorigen, door aanlijking van den klinker der onbeklemtoonde ingaande lettergreep aan den klinker der volgende beklemtoonde lettergreep: een verschijnsel, dat in het volkslatijn niet al te zelden waargenomen en wordt. Het bestaan van de woordgedaante *cucûta* is bewezen en verzekerd door het Albaneesch *kukute*, het Rumeensch *cucuta*, het Saintongoois *cohüe* en het Limousinsch *kuküdo* (*Grammaire des langues Romanes*, *par W. Meyer-Lübke*, *trad. par Eug. Rabiet*, *p.* 304.) Bij het overgaan van het latijnsche *cucûta* in het Dietsch, is de stemzate versprongen van de tweede lettergreep op de eerste, wat overigens ook het geval is met de oude leenwoorden, zooals *keuken*, *kelder*, *zolder*, enz.

Opmerkelijk is het dat het woord *kokte* uitsluitelijk westvlaamsch schijnt te zijn; ten minsten en heb ik het, na neerstig snuisteren, nievers elders kunnen ontdekken: noch in de andere dietsche gouwspraken, noch in de hedendaagsche, noch in de oudere germaansche zustertalen. En nochtans, te oordeelen naar het gansche uitzicht van het woord, en vooral naar het verloop der stemzate, gezien ook de onwaarschijnlijkheid dat het woord in latere tijden onder dien volkslatijnschen vorm zou ingedrongen zijn, moeten wij hier met eene overoude ontleening te doen hebben. *Kokte* zal wel tot onze tale overgekomen zijn, tijdens de drukke beroeringen der Germaansche volkeren met de Romeinen, in de eerste eeuwen onzer

tijdrekening, evenals vele andere fruit-, plant- en kruidnamen, zooals: *keerze*, *perzik*, *koole*, *venkel*, *kervel*, *wikke*, enz. En bijgevolg en ware het niet vermetel dit woord in de lijste te brengen der latijnsche leenwoorden in het Oudgermaansch, die door Fr. Kluge, *Grundriss der Germ. Philol.*, *I Band*, *blz.* 309, aangegeven wordt.

A. DASSONVILLE

Sapinen

HIER is iets voor de schoemakers!

Hooghielde schoen, houtjesschoen, schoen met hooge *talons*, dat hiet men vroeger *Sapinen.*

Het woord *sapine* zal wel van *sapinus* komen, en *sapinus* van *sapium*, dat eigentlijk eenen sap- op zapboom beteekent; bezonderlijk dien tranenden zapboom, dien wij den *kien-*, *vuur-*, *dennen-*, *sperreboom* heeten.

De sperren tranen wijerook of hars, zoo iedereen weet. Van sper- of dennenhout maakte men allertier gerief, misschien ook zuiderwaards de *houtjes* van de hooghielde *houtjesschoen.*

Dat daar gelaten, de name van gezeide schoen komt mij eerst te voorschijne in den *Nomenclator* van *Hadrianvs Ivnivs*, Antwerpen, Christ. Plantin 1567, waar het luidt:

'*Tyrrhenicum siue Hetruscum sandalium*, *est crepidae genus Italis feminis atque Hispanis vsitatum*, *aedito admodum solo*, *quod Hesychius clarè satis innuit. Tyrrhenikon sandalion*, *kattumati hypsêlon; dicitur autem tyrrhenikon sine adiecto*, *tyrrhenikon sandalion Cratino*, *tyrrhenikourges*, *quod Phidias suae Palladi addidit. Tyrrhena vincula ita exponit Seruius apud Virgilium. Allemanice* Hispanische Weiber pantoffel. *Belgicè* Hooge oft Spaensche pantoffele, suppinen. *Gallicè* sappin, pantoufle Spagnole. *Italicè* sappino. *Hispanicè* sappino.'

Kiliaen in zijnen *Appendix* van vreemde woorden, en voegt niet anders bij al 't bovenstaande als dat men

vulgo, in 't vlaamsch en in 't kwaad keukenlatijn, ook *sappine*, *sappinus* zei.

Pater Adriaen Poirters, S.J., die geen woordenboekmaker maar een vriendelijke gisper was van den snof, van den zwier, in 't fransch gezeid van de *mode*, te zijnen tijde, heeft de jonge Heeren en Vrouwkens zien komen aangepekkeld, op hunne sapinen, en hij schrijft daarvan als volgt, in *Het leven van de H. Rosalia patronesse tegen de Peste. T' Antwerpen*, *bij de Wedue ende Erfgenaemen Ian Cnobbaert bij het Professenhuijs der Societeijt Iesu in Ste Peeter. A*^{o} 1658, blz. 42-43:

'Zoo schoon blonk en straalde Rosalia in de oogen van allen de hoofsche Princen en Damen. Zoo dat 't gene de zon is onder de planeten, het vier onder de elementen, het goud onder de mineralen, de rooze onder de bloemen, dat was Rosalia onder de hovelingen.

Waarom en zal ik dan niet zeggen: *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filioe principis*?

> Hoe schoon is, heele dagen lang,
> o edel dochter uwe gang!
> Men vindt, door het voorzichtig gaan,
> de stappen van uw deugden staan.

Eertijds, droeg de hoofsche jonkheid sappynen, die onder beslagen waren met zilveren, gefigureerde nagelen, en drukten, daar ze gongen, in 't zand, bloemen en sterren, en diergelijke beelden. Maar waar Rosalia gaat en komt, daar drukt ze voetstappen daar ootmoedigheid, rijpigheid, heiligheid, eerbaarheid in is te lezen.'

Tot hier loopt het schrijven van Pater Poirters.

Daarbij weten wij nu nog iets naders aangaande de *sapinen*, en hoe, in de jaren 1600, de zwiergodinne, de snof en de snêe ook dienstvolk hadde, die, van hoofde te voete, van top tot teen, ja tot onder hunne hielen toe, haar te gebode stonden.

't Was toen de spaansche zwier, 't is nu de fransche: wanneer zal 't ne keer de vlaamsche zijn?

Pascent in aethere cervi!

G.G.

Mingelmaren

TE Waerschoot las ik boven de deure van eene herberge:

Ik woon hier op de keere
wat kan ik beter wenschen
als den zegen van den Heere
en de nering van de menschen.

Wangeloove

ALS een' jonge dochter heuren neusdoek scheef draagt, ze zal met ne weêware trouwen.

***

Als de dieven inbreken ze zetten een brandend keerske op den hangel; en, zoo lang als dat 't brandt, zoo en zalder niemand ontwekken.

***

Als er een moord gebeurt en dat 't lijk met zijn aanzichte naar den vloer ligt, zoo en zal de handpleger niet gevonden worden.

***

Als ge naar de kerke gaat met eenen boek kaarten in uwen zak, ge 'n kont geen messe hooren.

***

Laat gij de helft van uwen boterham vallen en valt hij met de beuter neêrewaards, gij hebt ievers kwaad gedaan.

***

Als g'heel de Maartemaand besloten is (in den vasten valt), zoo zullender vele van kinde komen te sterven.

***

Betooverde appels, in 't vier gesmeten, vliegen ter kaven uit.

Twee vragen voor Biekorf

VELE lezers van Biekorf moeten, in het voorbijrijden, eene hoogte bemerkt hebben, ten oosten der spoorbaan van Meenen naar Rousselare, op weinig afstand der laatstgenoemde stad. Deze aardhoop, met gers en eenige boomen bewassen, biedt eenigszins het uitzicht van eenen halven kogel; zijn voet schijnt rondom bewaterd geweest te zijn, want de grond, thans in meersch gebracht, ligt er tamelijk diepe. Geen twijfel, of die hoogte is aan menschenarbeid haar bestaan verschuldigd.

Waartoe mag zij gediend hebben?

A. ‘Het volk vertelt’, zegt Fr. De Potter in *Geschied. van Rousselare*, ter blz. 19, ‘dat daar oudtijds een kasteel van Templiers heeft gestaan; maar die traditie heeft ons niet gebleken op eenige stoffelijken grond gestaafd te zijn.’

B. Laatst, in het voorbijrijden, hoorden wij beweren, dat die hoogte in de middeleeuwen gediend had om er het gerecht uit te oefenen. Dit schijnt ons ook twijfelachtig.

C. ‘De ligging langs den Rijsselschen of Meenenschen steenweg,’ zegt nog Fr. De Potter, ‘laat geenen twijfel over dat hier vroeger eene sterkte moet geweest zijn:’ - In een werk over Bouwkunde vonden wij de afbeelding eener zoogezeide ‘*Colline factice*,’ die in uitzicht volkomen gelijkt aan de voormelde hoogte. Dit schijnt eene woonstede, ofwel eene wijk- of verdedigingsplaats geweest te zijn, die door aloude volkeren wierd opgemaakt, in de landstreken waar er geene bergen of heuvelen te vinden waren. - Dat de Romeinen langs de ‘oude heirstrate’ ook veel verkeerd hebben, blijkt uit het herhaald uitdelven van oude geldstukken. ‘Ten jare 1804, ontgraafde men te Rousselare eenen kleenen pot van gebakken aarde, gevuld met lijkasschen, en eene bronzen medalie van Vespasiaan bevattende. In de maand Augustus 1805, wierd door eenen landbouwer een gouden gallisch muntstuk uitgedolven.’ (*Gesch. van Rousselare*). Te Dadizeele vond men in 1884 eene kleene kruik van roode gebakken aarde, gevuld met geldstukken van Trajanus, Galliënus, Cassianus Posthumus, Salonina, enz. Nog wierden er twee geldstukken van keizer Augustus, ook langs de heirstrate gevonden: het eene was uit der maten wel bewaard; het andere, een zilveren, was eenigszins geschonden.

Welnu, 1° is er niets anders gekend over de bestemming en de geschiedenis van den voormelden aardhoop? Zou niemand kunnen doen blijken, dat de hooger opgegeven beweringen gegrond, of wel ongegrond zijn?

2° Zou iemand den oorsprong der ‘oude heirstrate’ van Rijssel op Brugge kunnen bewijzen? ‘Zoo oud als de heirstrate’ is bij ons een spreekwoord.

Dr J.B.

WIJ lezen in de eerste afleveringe (1893) van ‘*School en Studie*’ hetgene volgt over den vermaarden, vlaamschen *Duik- of Plukalmanach:*

Tot de verrassingen - als zij ten minste zoo nog heeten kunnen - die HH. Uitgevers met elken naderenden winter ons bereiden, behooren o.a. een legio scheurkalenders, van zeer verschillend allooi. Te dwaas zou het zijn in een tijdschrift als ‘School en Studie’ de aandacht voor deze wandversieringen te vragen,

ware het niet dat het gold ‘één uit de velen’, die, wat bewerking en strekking betreft, nadere kennismaking verdient bij allen, die zich op 't gebied der wetenschap bewegen, en inzonderheid bij hen, die belang stellen in de Folklore, welke misschien de nieuwste der wetenschappen kan heeten.

De studie van den Folklorist bepaalt zich in hoofdzaak tot a. de volkstaal, b. de volksverhalen, c. het volksgeloof, d. de volksgebruiken. Al wie in deze dingen belang stelt, voor hem zal zeker de *Duik-Almanak* - zoowel in scheurkalender- als boekformaat te verkrijgen voor den prijs van 1 fr. bij den uitgever A. Siffer te Gent - een welkome uitgave zijn.

Misschien vereischt aanstonds de naam van dezen kalender eenige verklaring, welke te vinden is in de omstandigheid, dat ‘al de bladeren op malkaar liggen, en 't een het andere verbergen, op de wijze van den *duik*[1], van den dos, van den doodboek, in het kaartspel.’

Wat nu de bewerking betreft, zij er op gewezen, dat ieder blaadje behalve datum en dagnaam den heilige noemt, aan wien de dag is gewijd. Voorts vindt men een of andere spreuk of uitdrukking, die in den volksmond voortleeft, zooals: ‘Tegen Doods komste en klinkt men geen bekken,’ ‘Sparen is een groot inkomen,’ ‘De meulen en draait niet met wind, die voorbij is!’ enz. enz.; terwijl voorts bij elken dag, behalve de verschillende namen die hij draagt, aangeteekend wordt eenig volksgebruik, zooals het eertijds op dien dag in zwang was of nog is. Zoo wordt bij Maandag 11 April gezegd:

‘Kalfdag, kalfmaandag: die laatst in schole komt is “'t kalf.” Men maakt de gedaante van een kalf, verbeeldende den Vasten, den winter, 't oud heidendom, en men versmoort het.

Zwaluwdag. De eerste zwaluwe, die de torenwaker zag, moest hij “aanblazen” in zijn tuithoorn, en dat wierd hem vergolden.’ -

Bij Woensdag 2 November heet het:

‘Allerzielenmesse of zielendag. De zielkesweke begint. Ommegang en beêweg op het kerkhof. Men gaat rond in de kerke, zingende de Miserere, besproeiende de zerken met gewijd water. Of, vroegertijds in 't Veurnsche, zong men, in elken hoek van de kerke, een van de vier Evangeliën, uit de vier zielmessen, die in den Messeboek staan.’

‘Zielewagen, kruiskensbrood, Zeelen Doodkeerse. = *Arum Maculatum.*’ -

Verder worden er op afzonderlijke blaadjes telkens van iedere maand de verschillende benamingen gegeven, op welke dan later soms nog wordt teruggekomen. Zoo heet Februari o.a. Sellemaand, en nu staat bij den 18den dezer maand:

(1) Het kan den lezer bekend zijn, dat men hier en ginds het stapeltje kaarten, die bij 't rondgeven overblijven en ter zijde gelegd worden, den duik noemt.

‘Zeelen is nog gieten, storten, te zeggen bij de Vlamingen; vandaar zeele, gietkoeke, vla, pannekoeke - Sellemaand beteekent pannekoekmaand. Een vla is ook een platte streke lands; een zeele idem; vandaar 't woord Vlanderen en het tweede gedeelte in Sysseele en Aarseele.’ -

Met deze voorbeelden meen ik te kunnen volstaan, waar het mij te doen is den aard en de strekking van den Duik-Almanak te doen vermoeden. Zijn er onder de lezers - en men mag het van onderwijzers in de eerste plaats verwachten - die belang stellen in de wetenschap der Folklore, die iets weten willen over 't volksgeluk, de volksgebruiken, den volkshumor en wat dies meer zij, welnu, zij leggen den Duik-Almanak op of hangen hem bij hun schrijftafel, en zij zullen zeker nog dikwijls met genoegen en vrucht hem door- of afbladeren, en 't zal hun in den vervolge gaan als 't mij ging ‘geen jaar zonder den Duik-Almanak!’

F.W. DRIJVER

W*AAROM en eten de Joden geen zwijnevleesch?* Menige lezer zal zeggen bij zijn eigen: Dat is mij nu eene vrage! Het is gekend dat de eigentlijke Joden nog altijd de wet van Moyses onderhouden, en dat die wet het eten van zwijnevleesch verbiedt.

Zoo is het inderdaad. Het vlaamsche volk, intusschentijd, weet eene geheel andere reden bij te brengen, die een duitsche geleerde, Wolf, in zijne *Niederländische Sagen* geboekt heeft. Hoort hoe het tijdblad *Noord en Zuid* van 1892, op bladz. 476, Wolf's vertelsel verdietscht:

‘Toen onze Heer Jezus Christus nog op aarde leefde, kwam hij ook eens door Vlanderen, en daar stonden eenige dozijnen Joden bij elkaar, die al lachten en spotten, toen zij hem van verre zagen.

‘Wacht’ zei een der Joden, ‘we zullen toch eens zien hoe dat met zijne wonderen zit en of hij ook goed raden kan’. En daarop zetten ze een hunner onder eene ton; en toen Jezus nu bij hen kwam, vroegen ze hem: ‘Zeg ons eens, wat zit in deze ton?’ - ‘Dat wil ik wel zeggen,’ antwoordde Jezus, ‘dat is een varken’. De Joden lachten en waanden Jezus gefopt te hebben; en ze beurden de ton op. Doch wat voor oogen zetten ze op, toen hun vroegere makker, in gestalte van een varken, onder woedend geknor wegliep naar een troep varkens, die juist voorbij kwamen. De Joden liepen het na in de hoop hun kameraad weer te vinden, doch ze konden het eene varken niet van het andere onderscheiden, zoo waren ze allemaal aan elkaar gelijk. En nog heden eten de Joden geen varkenvleesch, uit vrees een afstammeling van dat varken te dooden en op te eten.’

[Nummer 7]

De ‘dagboek’ van Rombondt de Doppere 1490-1498

HOE belangrijk de bijzonderheden zijn die in eenen dagboek voorkomen, 't en zijn doorgaans maar afgezonderde trekken of schetsen, die de geschiedkundige moet te zamen brengen en volledigen, om het tafereel van een volk of eene stad binst een bijzonder tijdperk af te malen. Doch de lezer, die uit andere bronnen reeds ingelicht is, zal zelve dit algemeen denkbeeld opvatten; hij zal zien, bij voorbeeld, dat de Doppere niet alleenlijk zijne getuigenisse bijbrengt over de ellende en den val van eene rijke handelstad, maar dat hij ook een treffend bewijs is van de aanzienlijke plaats die Brugge, onder de hertogen van Bourgondiën, in Europa bekleedde. Dat staat klaarblijkend en ten allen kante op de honderd bladzijden van den eenvoudigen schrijver, dien wij voor handen hebben. Hetgene onze nakomelingen zullen vernemen over Londen, Parijs, Brussel, Berlijn of Weenen, wanneer zij de dagbladen der 19de eeuw zullen doorloopen,

kan den indruk verbeelden dien wij genoten bij het lezen van de Doppere 's werk: Brugge komt daar voor als eene ware hoofdstad.

Zekerlijk, op het einde der XVde eeuw, en was zij de gewoonlijke verblijfplaats niet meer der hertogen van Bourgondiën; maar toch komt onze jonge vorst, Philips de Schoone, er nu en dan eenige weken overbrengen. Den 28sten Maarte 1494, weinige maanden na zijn huwelijk, lei hij hier zijnen eed af, en vierde men zijne plechtige intrede. Maar hij was te Brugge reeds aangekomen sedert den 20sten Maarte, daags na Palmenzondag. Hij wierd in groote triomphe onthaald, bijzonderlijk door de Spanjaarden, die als vreugdeteekenen onder het volk menige geldstukken uitwierpen[(1)]. Op Witten Donderdag deden de vorsten, waarschijnelijk in Sint-Donaas, de voetwasching van dertien arme menschen, aan wie zij ook milde geschenken uitdeelden; en op Goeden Vrijdag bezochten zij de kerken, kloosters en bidplaatsen, er alles naziende[(2)]. Op Paaschenmaandag hoorden zij de H. Misse in O.L.V., met een schitterend gevolg. Den vrijdag 31sten Maarte vertrokken zij, ja, naar Iper, Rijsel, Kortrijk en Gent; maar wij vinden ze reeds, den 13sten April, wederom te Brugge, en den zondag daarna vereerde de hertog Philips met zijne tegenwoordigheid de plechtige inhulding van meester Frans Busleide als Proost van Sint-Donaas. De stoet was allerprachtigst: ruiters, edelmans, en overheden van alle slag namen er deel in. De hertog zelve leidde den nieuwen Proost, hand en hand, van den Burg tot op den hoogen autaar der hoofdkerke. Overigens, onder hun gevolg bemerken wij eenen Bisschop en acht abten of kerkvoogden, die in hun prachtgewaad de hoogmisse bijwoonden.

Het aankomen van een afgezantschap uit Vrankrijk keerde nauwelijks voor eenen oogenblik de aandacht af van de feesten en vermakelijkheden. Den 3den Mei was het de H. Bloedprocessie; 's anderendags, zijnde O.H. Hemelvaart, wierd er feeste gehouden op het water, door

(1) Bl. 63 en 64.
(2) Ibid.

‘*den deken ende ghesellen van den sciplieden... ter liefde ende verblydinghe van onsen geduchten heere*’ den hertog[1]. Eindelijk, nog twee dagen later, den Zaterdag 6den Mei, trad de jonge vorst in zijn ridderlijk gewaad zelve op, in een steekspel, waar hij, te peerde zittende, met de grootste stoutmoedigheid zes of zeven glaviën brak op zijnen tegenstrever, altijd bereid om meer te doen, had men, om reden van zijne jonge jaren, hem daar niet van afgekeerd[2].

Men weet dat de ‘tournoysen’ en de steekspelen, het vermaardste tijdverdrijf der ridders in de middeleeuwen, nievers met meer pracht en tooi als te Brugge verricht wierden. Het ware moeilijk er den oorsprong van na te speuren: maar te Brugge zouden de steekspelen eerst gedaan geweest zijn ter gedachtenisse van de oude Forestiers van Vlanderen. Nadat zij, in 1418, op nieuw ingericht waren, grepen zij plaats korts na Paaschen, op de markt, en waren de gelegentheid van eenen overgrooten toeloop van volk. Daar moesten bijzondere redens zijn of die vermaken wierden jaarlijks hernomen. In 1491, 1492, enz., stipt de Doppere meermaals aan dat zij, ten gevolge der algemeene ellende, moesten onderblijven. Het achterlaten van die vertoogen was altijd voor het volk eene bittere teleurstelling.

Indien de jonge hertog moedig kon te peerde rijden en strijden, hij wist ook aan andere volksvermaken deel te nemen. Reeds in 1491, Philips-de-Schoone, toen hij nog maar 13 jaar oud en was, ‘*scoot den Papegay of te Mechelen*, *arcu balistario*’[3]. Later, te Brugge, den 5den Mei 1498, had hij de zelve kanse[4], en hij wierd er, gelijk weleer zijn vader, *koning* eener schuttersgilde uitgeroepen; en ja, eenige dagen later ging hij in die hoedanigheid, met de Bruggelingen, naar Gent aan eene schietinge met den stalen kruisboge deel nemen.

Iedereen begrijpt hoe gemakkelijk onze vorsten door zulke handelwijze de liefde en de genegentheid van hunne onderdanen verwierven.

(1) Gilliodts-van Severen, *Inventaire*, VI, bl. 423.
(2) de Doppere, bl. 65.
(3) de Doppere bl. 2.
(4) Ibid. bl. 72.

In 1497 verbleef de hertog te Brugge tot den 1sten Junij: dien dag vertrok hij naar Antwerpen.

Uit hetgene wij aangehaald hebben, en meer nog uit stads rekeningen over het jaar 1497, blijkt dat Brugge, spijts de ellende van 1491, nog voor geene andere steden en moeste onderdoen.

Onder het geestelijk opzicht en bleef zij niet min merkweerdig. Alhoewel het bisdom van Brugge maar in 1559 tot stand en kwam, zien wij in de aanteekeningen van de Doppere dat de groote kerkelijke geplogentheden hier, in de vijftiende eeuw, talrijk en luisterlijk waren.

Eerst en vooral is er dikwijls sprake van eenen wijbisschop, die hier ter stede te huis was. Het bisdom van Doornijk, dat over het grootste deel van Vlauderen uitstrekte, was in drie Aartsdiaconaten verdeeld: Doornijk, Gent en Brugge; de brugsche aartsdiaken was gewoonlijk met de bisschoppelijke weerdigheid bekleed, en onze stad, zonder de zetel van een bisschop te zijn, had regelmatig de gelegentheid al de bisschoppelijke diensten te zien vieren.

Men kent twee huizen waar onze wijbisschoppen woonden; eerst was er een in de Dweerschstrate, en later, in 1559, in de Sint-Jacobsstrate.

De brugsche kerkvoogd wijdde hier priesters, consacreerde de H. Olie op Witten Donderdag, deed de vormingen, zegende de abten der kloosters, ging in de processiën, en deed op de plechtige feestdagen de pontificale diensten in de eene of de andere van onze capitelkerken.

Niet zelden en was er zelfs te Brugge eene bisschoppelijke wijding; dit gebeurde namelijk op O.L.V. Boodschap, in het jaar 1498, met den bisschop van Doornijk, Z.H. Petrus Quicke, die zijne wijdinge ontving in Sint-Salvators, in de tegenwoordigheid der aanzienlijkste personen, edelen en kerkvoogden van dien tijd[1].

Ondertusschen kwamen de bisschoppen van Doornijk zelve de hoofdstad van Vlanderen bezoeken; zulks was het geval den 2den Mei 1495, toen een nieuw benoemde

(1) Bl. 71.

kerkvoogd hier toekwam aan het hoofd van een aanzienlijk getal ridders[1].

Er waren ook dikwijls vreemde bisschoppen binnen onze muren: een onder hen, deze van Aberdeen uit Schotland, wijdde de H. Olie op Witten Donderdag 1495, en deed de priesterwijdingen op Paaschavond. Deze twee plechtigheden grepen plaats in de oude Sinte-Walburgkerke, die in de Ridderstrate stond. Het volgende jaar, op den zelfsten dag, verrichte een andere vreemde kerkvoogd de zelve plechtigheid[2]. 't Was, ten anderen, bij uitneming dat er op de Quatertemperdagen geene priesterwijdingen gedaan en wierden; de Doppere geeft daar verschillige voorbeelden van, voor de jaren 1496 en 97.

De Bruggelingen der vijftiende eeuwe moesten reeds als milde weldoeners der goede werken bekend staan. In het jaar 1496, ‘de kerke van Ghistel binst den oorlog door de Duitschers verbrand zijnde, kwamen de Ghistelnaars naar Brugge, met de Rijve der Heilige Godelieve, hunne martelares, om in al de kerken almoesen voor het herstellen van hun heiligdom te vragen’[3]. In 1493, op den feestdag van Sint Jans onthoofdinge, was de fierter van Sint Piatus, uit Seclin bij Rijssel, ook naar Brugge overgebracht geworden, en wierd er in eene algemeene processie rondgedregen. ‘Sint Piatus,’ zegt de Doppere, ‘bezocht de kerken van Brugge en van geheel Vlanderen, om almoesen in te zamelen’[4].

Zeggen wij nu eenige woorden over de talrijke processiën die door de Doppere vermeld worden. De gewone processiën hadden plaats op hunnen gestelden dag, ter eere van het H. Bloed, van het H. Sacrament, enz. Maar in de vijftiende eeuw gebeurde het zeer dikwijls dat er buitengewone processien ‘gedregen wierden.’ Tusschen de jaren 1491-98 worden er door de Doppere boven de twintig vermeld. De verschilligste oorzaken gaven tot deze ommegangen gelegentheid. Somtijds waren het boetprocessien, om van God het ophouden van den oorlog, van het slecht weder, enz. af te smeeken. Andere keeren gold het eene dankzegging voor het sluiten van den vrede,

(1) Bl. 52.
(2) Bl. 54.
(3) Bl. 61.
(4) Bl. 45.

voor de geboorte eener dochter des hertogs, en ook nog, hetgene wonderlijk zal schijnen, voor het afschaffen van zekere tolrechten ten voordeele der brugsche haven[1]. Het nieuws van zulk een voorrecht zou hedendaags gelegentheid geven aan betoogingen of stoeten van eenen geheel burgerlijken aard: getuige daarvan de optocht van 5den Maarte ll. ter eere der verdedigers van Brugge-Zeehaven! Onze voorouders verstonden anders de erketenis als in onze tijden, en 't was tot voor den throon van God, den oorsprong van alle goed, dat zij hunne dankzeggingen deden opstijgen. Wie en zou zulke christelijke en edele gevoelens niet bewonderen?

Maar hetgene die feesten in onze oogen nog belangrijker maakt, 't is dat zij niet alleen door de stedelijke overheid beschermd, maar ook ingericht en aanbevolen wierden. De schikkingen die door het Magistraat genomen wierden voor de eerste der processiën waarvan in de Doppere spraak is, bestaan nog, en wij meenen dat men eenig belang zal vinden in het lezen der bepalingen die, daags voor den ommegang van 22 Junij 1491, aan de inwoners van Brugge kenbaar gemaakt wierden. Wij schrijven ze letterlijk uit:

> ‘Zo is ghebiet ende beveilt dat hem elc, alzo wel gheestelic als weerlic, oud als jonc, mannen als vrauwen, jn goeder deuocien hebbe ende stelle, de priestren omme deuotelike te celebrerne ende messe te doene, andre persoonen omme hemlieden te biechtene ende ten heleghen sacramente te ghane, elc naer zyne devocie.
> Voort zo ghebiedt men ende beveilt dat niemant gheene neeringhe noch ambochten en doe, ende dat men gheen broot, wyn, bier noch andre leiftuchten en vercoope, van dat de voorn. processien zullen beghonnen porren tote die weder jnne ghecommen zullen zijn.
> Voort dat men gheene taveernen opene en houde, noch dancsers en stelle, stove en heete, caetsspelen, closbanen noch andre spelen en houde, morgen voor de noene gheduerende, maer dat hem elc, die goed kerstene meinsche ghehouden ende gherekent wille zyn, jn de kerke ende ten ghetide van dien houde ende stelle ghelike den heleghen paeschedach.
> Voort dat elc zyn huus ghesloten ende toe houde, tot dat de voorn. processie, elc jnt zyne, weder thuus commen kunnen zyn.

(1) Bl. 4, 10, 12, 15, 21, 32, 37, 38, 41, 44, 56, enz.

Voort dat elc de strate ende grippe schoone make ende zuvere, dat de voors. processien lyden zullen.
Voort dat elc voor zyne duere de strate bestroye met garse, ende zyn huus ende plaetse verchiere, alzo hy loon ende danc van den ghebenediden almoghenden God ontfanghen zal willen.
'Voort dat elc die deuocie heift de voorn. processie te lichtene met toortsen ende anders, dat hy datte doet alsoot hem ghelieft, ende die toortsen ofte andre licht draghen of zenden met zulken persoon als dat zy manierleke ende devotelike ghaen, zonder clappen, lachen of andre onmanierlichede thoudene.
Voort zo bidmen, begheert, ende beveilt elken die metter voors. processie ghaen zullen, dat zy devotelike ende manierlike ghaen, jn ordenen, deen neffens den andren, zonder dromen, clappen of lachen; ende die datte alzo niet doen en willen, dien bidmen dat zy thuus bliven, ende andre goede herten hare devocie niet en benemen.
Voort dat negheene mannen, vrauwen, knechten of kinderen en gheorlove te ghane by den kerckeliken persoonen jn de voors. processie, ofte der achtere, maer dat elc die devotelic ende manierlic laten ghaen, jn der manieren ende alzo zy datte onderlinghe gheordonneirt hebben.
Voort dat naer de laetste processie volghen zullen de heere, de wet, de hooftmannen, dekenen ende goede mannen van der stede, deen neffens den andren, processiewys, zonder spreken, dromen of te stuken.
Voort ende die allen leden zynde, dat daer naer volghen zullen de vrauwen, processiewys als boven.
Elken ter contrarien doende, edele, rycke, oud, jonc ofte aerme, up de verbuerte van zynen uppersten cleede; ende tote dien ghecorigiert te zyne alzo de zake dat heesschen ende begheeren zal'[1].

Deze '*processien generale*' gelijk men ze heette, waren groote kerkelijke feesten en duurden omtrent den geheelen dag. De ommegang begon gewoonlijk in Sint-Donaas; in de bijzonderste omstandigheden droeg men het H. Sacrament of het H. Bloed; somtijds ook de 'Riven van Sinte Baselis, Sinte Bonifacius ende Sinte Loy.' Men predikte twee sermoenen, een 's morgens en een 's avonds; maar ondertusschen worden er drie of zelfs vier predicanten vermeld, en men koos daartoe de beste redenaars. In eene *processie generale* van het jaar 1471 wierden er

(1) *Inventaire des archives de Bruges*, *par L. Gilliodts-van Severen*, *VI*, bl. 353.

vier ‘sermoenen ghedaen... by viere docteurs jnder godheit’[1].

Er dienden nog menige aanteekeningen uit de Doppere hier of elders plaatse te vinden; doch wij achten het geraadzaam te staken, alhoewel deze artikels verre zijn van ons eerste gedacht te beantwoorden. In het verhandelen van zulke stoffen loopt men gevaar te kort of te lang te zijn: te lang voor de lezers aan wie noch tijd noch boeken en ontbreken; te kort voor de liefhebbers die het oude Vlanderen tot in de kleenste dingen begeren te kennen en hunne nieuwsgierigheid met het lezen van tijdschriften moeten te vreden stellen. Aan de eene en de andere vragen wij verschooning in geval dat de honig dien wij voor *Biekorf* trachtten te verzamelen anders zou smaken als dezen van de meer geoefende medewerkers. Mochten deze vlijtige zoekers meer en meer het zuiverste zap der uitgekozenste geschied- of letterkundige blommen tot iedereens genot uitzuigen, en in den *Biekorf* met overvloed inbrengen!

H. ROMMEL

Oorkomste der gewassen

AL dikwijls hebt gij, beminde lezer, in 't midden van eene *openstaande blomme* heur machtallaam, dat is heure busse en heure bloeiknopkes bemerkt en gadegeslegen.

Gij hebt gezien hoe de kleene knopkes of buidelkes, die aan de bloeidraadtjes hangen, op hunnen tijd opengaan en een fijn meelachtig stof uitlaten: dat meel uitlaten is het eigentlijke *bloeien* der blommen.

Die kleene meel- of bloeikerntjes zijn altemale bestemd om op het bovenste deel of den mond van de busse vast te geraken en door de kleverige vochtigheid die zij daar ontmoeten aan 't zwellen te gaan.

(1) Gilliodts, VI, bl. 106.

Het buitenvlies dier kerntjes gaat dan open, en het binnenvlies puilt uit, onder de gedaante van eene oogontvluchtende, neerwaardszinkende ader.

Die ader voert eene vochtigheid, die de macht der blomme heet, door den loop van de busse tot in de zaadkamer, en verwekt de eierlingen die daar geborgen zitten.

Die eierlingen worden aldus verwekt tot zaden, en ieder zaad is in 't kleene reeds een jong gewas.

Het zaad en 't nieuw gewas dat in dat zaad besloten ligt, zullen grootendeels al de eigenschappen en de hoedanigheden hebben van het moergewas, wegens oorije of erflijkheid.

Van eenen anderen kant zullen er oude hoedanigheden verdwijnen of zullender nieuwe bijkomen: dat geschiedt door verloop of verwandelinge.

Zoo gij de verwandelinge vergelijkt tegen het oorijschap, zoo bevindt gij ze geheel zwak als bloeie en busse eene en de zelfste blomme behooren; zij is sterker als het zaad uit twee eenlingen of enkelingen komt van 't zelfste slag, door brekkelinge of kruisinge; nog sterker, is 't dat de bloeie van 't een slag op de busse van een ander slag komt te werken, binnen 't zelfste maagschap of gesibbe, dus door slagbrekkelinge, muilkruisinge of overhalinge, zoo men zegt.

Als nu het nieuw gewas op zijne beurt eenen keer zaad draagt hoe zal 't met de zaailingen vergaan?

Het nakomelingschap is aan de zelfste gevarenissen onderworpen als de ouders; meestendeels heeft de verwandelinge de overhand en 't gewas verliest de hoedanigheden die 't bij zijn ontstaan verworven had, om weder, zonder eenig verschil, 't eerste moergewas geheel gelijk te worden.

Somtijds krijgt de oorije de overhand en zoo oorijen de hoedanigheden, die eerst door de verwandelinge verworven wierden, erfelijk voort.

In 't eerste geval en is de verworvene hoedanigheid maar in een gewas te vinden; en, wilt gij ze op andere doen overgaan, ge'n zult naar 't zaad uwen toevlucht niet nemen om ervan voort te zetten, maar naar andere middels.

Alzoo is het gelegen met de Tulpanen, de *Pelargoniums* of *Geraniums*, zoo ze het volk heet, met de peerlaars, de appelaars, de pruimelaars, enz., waarvan gij uit het zaad nooit geen eene der menigvuldige verscheidenheden en zult kunnen wederwinnen.

In het tweede geval zetten de nieuw verworvene hoedanigheden voort door 't zaad en geven alzoo een blijvend nieuw gewas, al en zijn die nieuwe hoedanigheden niet altijd zoo standhoudende van eersten af.

In de eerste geslachten is het getal dergene die de verworvene hoedanigheden verliezen nog al groot; maar bij de volgende geslachten, gesproten uit het zaad van deze die de hoedanigheden bewaard hadden, gaat dat getal al verminderen, tot dat eindelijk al de gewassen of wasselingen die eruit voortkomen gelijk zijn, en de nieuwe gedaanten standvastig bewaren.

Alzoo komen de verscheidenheden tot stand. Een en 't zelfste gewas kan te zelver tijde of opvolgentlijk een groot getal verscheidenheden leveren.

Alzoo en is 't maar een honderd jaar of zoo leên dat de enkele geluwe Dahlia uit Mexico in Europa gebracht wierd, en nu vinden wij in de hoven Dahlias van alle grootten, van alle verwen, van alle gedaanten.

't Zelfste gebeurt met de *Vedelblommen* of *Passyntjes*, die zoo verschillig zijn van verwe en gedaante, en die na twee eeuwen kweekens altemale gesproten zijn uit de enkele *viola tricolor. L.*, die in 't wilde in onze velden groeit.

De verscheidenheden van de pampoenen, *cucurbita pepo*, zijn nog veel talrijker en vele meer afgewijderd de eene van de andere.

Sommige gewassen die in 't wilde groeien slachten daarin van de gekweekte.

Spruiten er nu uit een gewas twee verscheidenheden voort, op hunne beurt verwandelen, verworden zij, en brengen zij nieuwe verscheidenheden voort, die ten langen laatsten zoo geweldig van malkaar afsteken, dat hun gemeene oorsprong maar moeilijk te bewijzen en valt, 't en zij men de boeken te rade ga.

Schiet de geboekte geschiedenisse ook te kort, en ontbreken de overgangsgewassen, dan schijnen de verscheidenheden teenemaal andere gewassen te zijn.

Alzoo weten wij dat al de koolen, die zoodanig verschillen, van twee drie koolgedaanten afkomen, die nog langs de middellandsche zee groeien en die waarschijnlijk zelve maar verscheidenheden en zijn van een en dezelfste koolgedaante die nu niet meer en bestaat.

Als het wilde gewassen geldt, de geschiedenisse zwijgt ervan, en daarom valt het nog veel moeilijker met eenige zekerheid te oordeelen welke verschillende gewassen van elkander afstammen, 't en zij de overgangsgewassen talrijk genoeg zijn om klaar den oorsprong van iedere gedaante aan te wijzen, 't gene dikwijls ontbreekt.

Het is wonder om nagaan, hoe de hoedanigheden en eigenschappen der gekweekte verscheidenheden wel beantwoorden aan het doel dat de mensch hem voorenstelde bij het kweeken.

Zoo en is er maar weinig verschil van stam en blad tusschen de verscheidenheden der terwe, *Triticum vulgare*, maar al 't verschil ligt in 't zaad: verschil van grootte, van gedaante, van koorn of samenstellinge, dus rechts in dat deel waarvoor 't gewas gekweekt wordt.

Integendeel, bij de koolen is er nauwelijks verschil merkbaar tusschen het zaad, de vrucht en de blomme, al 't verschil ligt in den stam en de blaren, dus nog eens in de deelen waarvoor 't gewas gekweekt wordt.

In de beeten is het verschil nog eens kleene, 't en zij in de gedaante en in de bestanddeelen der wortels.

In de hovingen zijn het eerder de blommen en zelfs de kroolen of blombladen die verschillen, want daar en worden de gewassen meestendeels maar gekweekt om door hunne bonte verwen een lievelijker uitzicht te geven.

Hoe dat dit komt is gemakkelijk om verstaan: aangezien de mensch onder de verscheidenheden die voortgebracht wierden deze uitgekozen heeft, om ervan voort te kweeken, die volmaakter de eigenschappen bezaten die hij wilde benuttigen.

In de afstammelingen vond hij er nog eens die meer

begaafd waren als andere met hetgene hem naar zijn doel leidde, en wederom heeft hij deze gebruikt om ervan te winnen en voort te zetten.

Zoo komt het door den vrijen keus van den mensch dat de verscheidenheden der gekweekte gewassen zoo wel aan zijn doel beantwoorden.

Onder de verscheidenheden die bij de wilde gewassen ontstaan, zijn 't deze die best in state zijn weerstand te bieden aan 't geweld van andere gewassen of dieren, van koude, van warmte, van wakte, van droogte, van overvloed of schaarsheid aan licht, enz., die in stand zullen blijven, terwijl andere verdwijnen.

Alzoo vergaat in dien strijd voor 't leven de eene verscheidenheid hier en leeft en bloeit ze elders; terwijl er eenige altijd en overal vergaan. Daarbij komt het dat de verscheidenheden der wilde gewassen altijd beantwoorden aan den staat van 't midden waarin zij groeien.

Daardoor legt men gemakkelijk uit hoe de gewassen die hier leefden binst de wordinge der eerste en tweede wereldlagen of wereldschollen altemale verdwenen, zoodanig dat er geen eene van over en leefde tot in 't ijskoude en bevrozene tijdstip, dat het derde wereldvak kwam sluiten.

Die gewassen weken voor andere die beter tegen de koude kosten, en later binst het vierde tijdvak, binst de wordinge der bovenste wereldlagen, als de luchtgesteltenisse warmer wierd, zochten die zelfste gewassen een beter oord en klommen ze stillekens aan naar de bergen toe, waar zij hunne koude streken wedervonden, terwijl zij in de warmere dalen en dellingen ruimte mieken voor andere wier samenstellinge met eene warmere luchtgesteltenisse overeenkwam. Daarom vinden wij nu nog op de bergen die gewassen die vroeger in de leegten te vinden waren en die nu van daar verdwenen zijn.

De boekeboom is dat 't geval.

In onze noorderstreken bedijgt de boekeboom geheel wel, zelve in de leegten, maar in 't zuiden van Vrankrijk, waar hij vroeger moet dichte gestaan hebben, en tiert of en bekomt hij maar meer op eene hoogte van 1200 tot 1400 meters.

Hieruit ook is gemakkelijk te verstaan dat het meest de overgangsgewassen zijn die zullen verdwijnen, terwijl de verscheidenheden die verst van malkaar afgewijderd staan, volgens de omstandigheden waarin zij leven, best zullen stand houden en voortzetten.

Hedendaags zien wij voor onze oogen een oneindig getal verscheidene gewassen. Van waar komen ze al?

Zijn het misschien geene ware verscheidenheden, die ten langen laatsten altemale, door den langen duur, van een en 't zelfste gewas voortskomen?

Het verschil tusschen de eene verscheidenheid en de andere, in het zelfste slag; tusschen 't eene slag en 't andere, in de zelfste oorije, tusschen de eene oorije en de andere, in 't zelfste gesibbe; tusschen 't eene gesibbe en 't andere, in de zelfste gadinge; tusschen de een' gadinge en de andere, in den zelfsten zijtak; tusschen den eenen en den anderen zijtak, van den zelfsten stam; en tusschen de verscheidene stammen van geheel het gewasdom, zijn het al geene uitwerksels van de brekkelinge, overhalinge en verscheidenwordinge, die wij hooger leerden kennen?

Immers geheel die verdeelinge en vertieringe en is maar gesteund op min of meer recht geschatte gelijkenissen en ongelijkenissen tusschen de gewassen, bij zooverre dat vele gewassen door andere schrijvers bij andere gesibben en bij andere gadingen geschikt worden.

Het meerdere verschil zou voortkomen gelijk het mindere bij brekkelinge of verscheidenwordinge, maar door eene brekkelinge van langeren duur.

Alzoo en mieke geheel de vertieringe der gewassen maar eene keten of schakelinge van verscheidenheden, die ontstaan zouden zijn uit een en 't zelfste gewas.

Dat is de leer der verwordinge in het gewasdom.

(*'t Slot volgt.*)

JULIAAN FOVÉ

Spero lucem! (*Job.* XVII.12.)

o **L**EEKSKEN licht,
dat dóór het glazen dak mij
beloopen komt
en vóór de vuisten valt;
mijn herte lust,
het langt om uw gezelschap,
en neerstig uw
bezoek genieten zal 't.

Hoe tijelijk uit
en schaarsch is uw' beleefdheid;
uw lief gelaat
hoe ras is 't mij geroofd:
ge 'n zijt nog maar
volrezen, of weêr af zijt
gij, levend licht,
gedaald en uitgedoofd!

Zijt willekom
nochtans, en, eer den nachttijd,
de vlerken los,
en, leeuwerke in 't gevang,
eens vrij gepoogd
te vliegen naar het daglicht;
gezongen eens
den blijden hemelzang!

't Is weêrom weg,
noch licht en is 't noch dag meer;
mijn' penne moet
voortaan weêr in den hoek:
verleene God,
die leven, licht en liefde is,
o leeksken licht,
mij morgen uw bezoek!

12/2/'93.
GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

Antwoord op de eerste vrage van Biekorf, 4de jaargang, bl. 93

DE welgekende hoogte, langs de kalsijde van Rousselaere naar Meenen, is de eigendom van den weledelen en zeer geleerden graaf de Limburg-Stirum, van Rumbeke. Deze heer is van gedacht dat gemelde hoogte of wel een *tumulus* zijn kan, of wel de plaatse waar een oud casteel zou gestaan hebben. Wij verhopen dat er daarover binnen eenige maanden iets meer zal gekend zijn. Indien men daar reeds opzoekingen gedaan heeft zij en hebben geen gegrond gedacht over de zake gegeven. Maar een jonge liefhebber aan wien Mr. de Limburg-Stirum de noodige toelating heeft verleend, zal doen delven en graven tot dat zijne nieuwsgierigheid voldaan is. Hij belooft met den uitslag van zijne nasporingen zijne handgifte te doen aan '*Biekorf*,' waar hij ook te dier gelegentheid, andere vondsten die hij in West-Vlanderen gedaan heeft zal kenbaar maken.

H.R.

DE BO doet *loeverig*, - lomp, vet en slordig - afstammen van *loef*, een loebas, eene leure. Is 't altemets geen latijn van oorsprong's wegen? Immers *Luber* maakt *lubricitas; lubrifier les intestins*, den geslachtsname *Le Lubre*, bij de Walen, dat zoo veel te zeggen is zeker of *s- loeber.*

DIE den hik hebben, en hem willen kwijt zijn, zeggen te Maeseyck:

Ik heb den hik,
ik heb de' pik,
ik heb hem nu,
ik heb hem dan,
ik geef hem an
mijnen nab'rman.

Hik (Kramers), Engelsch *hiccough*, *hiccup*, *hicket;* Fransch *hoquet*, Deensch *hikke*, Zweedsch *hicka*, is de *snik* (De Bo).

Nab'rman is *nabuurman*, te Maeseyck.

***

'**H**IJ is zoo oud als Belle Moeiens puppe: de die was van klaar hout!'

***

'**H**IJ is zoo rijke dat hij van zij' goed niet en kan spuigen..., als hij 't op zijn' kleeren doet.'

Op de zilveren Bruiloft van Pastor De Haene, te Wevelghem

DE Pastor past op mij,
om mij den weg te leeren
naar 't hemelsch Paradijs,
en zegt zoo menig keeren:
Past op, of gij verdoolt
en mist het eeuwig goed.

Ik passe op iedereen
zijn stappen, om te weten
hoe breed ik en hoe lang
het zoolgerief zal meten,
om langs dien weg te gaan
met welgeschoeiden voet.

Wij passen alle twee:
hoe langer het kan passen
dat hij noch ik van hier
naar dáár en moet versassen,
hoe liever, Pastor, leeft
en mij ook leven doet!

Schoemaker, *H.P.*, 1893.

Nog van de Wevelghemsche zilveren Pastorbruiloft:

De haene kraait den dag,
't mag regenen of waaien.
De haene kraait hem wel;
laat, God, nog lang hem kraaien!

Nog:

Heer Pastor, moge God, nog vele en volle jaren,
in uwe eerweerdigheid den goeden herder sparen;
en 't Wevelghemsche volk, standvastig in de deugd,
voor uw goed herte zijn een' ware pastorvreugd!

OP eene herberge te Bachte-Maria-Leerne staat er:

In 't oude Land van Nevel,
met zijnen witten gevel,
tapt men vandaag voor iet
en morgen voor niet.

***

NE mensch moet
Tere naar nere zetten.

[Nummer 8]

Oorkomste der gewassen

GEHEEL dit aanschouwen, of die leeringe, steunt gewis op het veronderstellen dat de brekkelinge, van kleene dat zij was in den beginne, zoo groot kan worden als men belieft, is 't dat men daartoe eenen tijdloop toelaat die lang genoeg is.

Daartegen wendt men in dat al de veranderingen die wij een gewas zien ondergaan zoo kleene zijn tegenover 't groot verschil dat er nu bestaat tusschen de gewassen; gevolgentlijk dat zulke groote verwordinge niet mogelijk en is.

Maar dit ook steunt op een wankel beweren, te weten: dat hetgene in eenige jaren niet en kan geschieden ook niet en kan geschieden in vele en lange jaren.

't Is waar, de voorstaanders van de leere der verwordinge moeten een verbazend getal jaren laten lijden en loopen sedert het eerste gewas dat op de wereld verscheen; maar de aardkundigen leeren dat onze aarde eenen geheel langen tijd aan 't worden bleef, onder de schep-

pende hand van God, lang genoeg om vele, lange en trage verwordingen mogelijk te maken.

Onder de voorstaanders van deze leeringe zijnder nu die denken dat al de gewassen van een gewas voortkomen; anderen zeggen van een geheel kleen getal gewassen. Maar, 't is gelijk van welk gedacht zij zijn, als het erop aankomt dit hun beweren goed te maken, dan valt het hun moeilijk zoo niet onmogelijk. De gewassen wier overblijfsels in de steenkoollagen gevonden worden schijnen meest al bij de varens, *les fougères*, bij 't gesibbe der schraafstrooien, kattesteerten, *Equisétacées*, enz. te behooren, dus bij de gesibben die nu beneden de leere staan, verre onder vele ander gewas, dat volmaakter is van gedaante.

In de lagen van lateren oorsprong komen eerst de pijnboomaardigen, *les conifères*, dus de blootzadigen, dat is die hun zaad in geen huizekens en dragen; en maar later de blomzadige of ware blomdragende gewassen, wier zaad in een huizeken geboren wordt en besloten ligt.

Een dingen staat vaste, en 't wordt nu van iedereen aanveerd, 't is dat de verschillige geslachten in den bezinkgrond opvolgentlijk en rekewijs verschenen zijn. Daaruit trekken de leeraars der verwordinge hun besluit: de verschillige geslachten stammen het eene uit het andere.

Maar Sachs zelve, de groote voorstaander van de verwordinge der gewassen, bekent met spijt dat die zaken niet teenemaal bewezen en zijn en maar en rusten op eene veronderstellinge die niet recht bewezen en kan worden; hij hoopt nochtans, zegt hij, dat men eens zal gelukken, en den stamboom der gewassen opgemaakt krijgen tot aan hunnen oorsprong, iets dat men zoo dikwijls betracht heeft maar waarin men nog nooit gelukt en is. *J. Sachs*, *in zijn Lehrbuch der Botanik*, 4de uitgave, bladz. 916.

Moeilijk zal het gewis zijn, aangezien de gewassen die in de wereldlagen gevonden worden toch zoo weinig in getal zijn, en dat er nevens dit getal zoovele zijn, wier bestanddeelen, niet houtaardig zijnde, in die lagen spoorloos verdwenen zijn.

Markgrave de Saporta, in zijn *Origine paléontologique des arbres cultivés...*, bekent ten laatsten ook dat 't al schikken en gissen is, omdat de gevonden overblijfsels te weinig in getal zijn om er iets op te kunnen bouwen dat vaste staat. Dus, uit de oorschepselkunde niet meer als uit de beschouwinge der veranderingen in den tegenwoordigen staat der schepselen, en is die beweringe bewezen. Zij en kan daarom alleszins maar voor eene gisse gelden.

Ware nu die veronderstellinge als waarheid aanveerd, men zou gemakkelijk de opvolgentlijke verschijninge der geslachten ermede uitleggen; ja, maar het gedacht der standhoudendheid van de geslachten, waarop geheel de verdeelinge en vertieringe der gewassen gesteund is, zou erbij verliezen.

Maar, zijn de geslachten inderdaad zoodanig standvastig?

Het is vooreerst onmogelijk waar te nemen wat er in ieder geslacht tot de bestanddeelen behoort en wat er bij de toevalligheden dient geschikt te worden.

Wat er in eenen beperkten tijd verandert en wat er ongedeerd blijft, dat kan waargenomen worden: alzoo zal 't onveranderde als bestanddeel, 't overige als toevalligheid beschouwd worden van het gesibbe.

Zoo komt het dat ieder geslachte eene zekere standvastigheid heeft maar nog geene onbeperkte, aangezien misschien in eene langere tijdruimte sommige deelen zouden veranderen die nu als bestanddeelen beschouwd worden en eigentlijk maar toevalligheden meer en zouden zijn.

Nochtans, als men alleenlijk de daadzaken beschouwt, schijnen de geslachten stand te houden en 't kwame de voorstaanders van de verwordingleeringe toe het tegendeel te bewijzen, 't gene hun nog eens als eene onmogelijkheid voorkomt.

‘Maar,’ schrijft H^{r} De Candolle, ‘daar zijn tijden op dewelke de oude gedachten een lastig pak schijnen te zijn, dat de geleerden naar eene nieuwigheid doet verlangen. Komt er dan een stoutmoedige geleerde, die taai van wille en geduld is, met eene nieuwe leeringe voor den dag, hij heeft het schoone om te gelukken.’

Voor de schepselkundigen verscheen op zulk eenen tijd Karel Darwin, met zijn stout gewrocht over *I' Origine des espèces*, dat verscheen in 1859.

't Valt grootelijks te betwijfelen of de wetenschappelijke vraagstukken zoo vast en onwederlegbaar beslist en beantwoord zijn door het stout beweren zelfs van eenen Darwin.

In allen gevalle kreeg Darwin volgelingen, en nog al vele, waaronder een groot getal, die de nieuwe leeringen in klare tegenspraak meenden te vinden met de godgeleerdheid, en die een nieuw wapen daarin zochten om den godsdienst aan te randen.

De duitsche Hoekel was een dier mannen, die de verwordingleere als waar aanzag, immers zulk eene leere die de oude leeringe en den godsdienst moest in den grond helpen.

De Heer de Quatrefages, die de geschriften van Hoekel beoordeelt, is verre van die leeringe voor waar te aanveerden, want hij schrijft, in *Le journal des savants* 1890, bl. 233:

‘Dat men de schriften van de voorstaanders der verwordinge leze en vergelijke, dat men die verscheidene beweringen die elkander den kop inslaan, de eene tegen de andere stelle, en men zal moeten bekennen dat wij nog niets en weten aangaande de eerste verschijninge, de voortzettinge en de verspreidinge der bewerktuigde schepselen of lichamen.’

Op bl. 188, zegt hij:

‘De tijd kan alles leeren, maar voor den oogenblik, als er sprake is van de innigste werkingen van 't leven, geen een geleerde en is er die zal aarzelen om te zeggen: *Ignoramus.*’ En, ware het nu nog dat de leere der verwordinge later bewezen wierde, nog en zou daar geen wapen in te vinden zijn tegen den godsdienst.

Daar zijn immers goede christenen en goede katholijken onder de geleerde voorstaanders der verwordinge; zij aanveerden het bestaan van God, van den Schepper en van de Voorzienigheid; de verwordinge der levende wezens en is voor hun maar eene scheppingswijze, de

gang dien Gods wille verkoren heeft om de stoffelijke wereld in 't wezen te brengen.

Sommigen aanveerden die verwordinge tot aan den mensch, andere begrijpen er zelfs het lichaam van den mensch in, terwijl zij zeggen dat de ziele rechtevoort uit Gods handen komt.

Die leeringe, alzoo verstaan zijnde, en schijnt het heilig Schrift in 't geheele niet tegen te spreken, gelijk het de heer Jean d'Estienne bewijst, in *La revue des questions scientifiques*, *tome* XXV. bl. 76, 371 en volgende.

Misschien is het daar wel het uiterste en 't laatste dat men aan die leeringe kan toegeven, zonder het geloove te kwetsen. Maar Hoekel, Jules Soury en anderen en zijn daarmêe niet tevreden; zij passen hunne leering toe op alles, zij en hebben noch God noch Schepper, noch ziele noch geest meer van doene, om alles uit te leggen, immers alles wordt voortgebracht door de werkinge, zoo zij beweren, van eenige stoffelijke zellen.

Zijn de gewassen nu de eene van de andere gekomen, zijn ze, elk op hun eigen en afzonderlijk van God geschapen, wij en weten 't niet. Moyses zegt wel, in 't eerste *Genesis*, elfste v., dat God al de gewassen geschapen heeft, maar hij en voegt er niet bij op welke wijze de Schepper daarin te werke gegaan is, om ieder wasselingsken, ieder gerzeken, ieder kruideke volgens zijnen aard, *juxta genus suum*, tot stand te brengen.

En daar staat nu het peerd gebonden!

Zoo, wij weten 't nu wat de geleerde schrijvers daarvan zeggen, en 't staat bij ons vaste dat de leere der verwordinge op verre na niet bewezen en is; en, wierd ze ooit bewezen, 't gene grootelijks te betwijfelen valt, dat ze de heilige boeken en de leeringe van onzen heiligen godsdienst niet het minste van hun gezag en geloofbaarheid en kan noch ooit en zal ontnemen.

En, alles wel gewikt en gewogen, zoo moeten wij besluiten dat de ware wetenschap niet anders en kan als de goddelijke veropenbaringen staven, goed maken en bevestigen.

JULIAAN FOVÉ

Wabbeke

EEN zeldzaam woord is het woord *Wabbeke*, dat men hoort in 't Jpersche, en dat deken De Bo zaliger aldus beschrijft, in zijn *Idioticon*:

'*Wabbeke*, *wabeke*, v., volle klemtoon op *wab*, halve klemtoon op *be.* Groot drinkglas, b.v. eene halve pint. Eene wabbeke wijn. Geef dien werkman eene wabbeke bier.

- Men zegt ook *Wabbeek*, m. - Eenigen laten den halven klemtoon weg van de tweede sylbe, zoo in *Wabbeek* als in *Wabbeke.*'

Ik hebbe 't woord *wa'beke* veeltijds hooren bezigen, maar tot nu toe mij nooit daaraan gewaagd om er de naamreden van op te zoeken.

Het docht mij vruchteloos, 't en ware, zei ik altemets heel zuutjes bij mij zelven, dat er de geboorte- of stedename *Van Wambeke* onder schuilde.

Daar ligt immers een *wambeke* niet verre van Brussel, en een ander niet verre van Wijtsgaete, in 't Jpersche.

Ik vergeleek alreê *Wambeke* met andere dorpnamen, b.v. *Wambos*, *Wambrouck*, *Wampenberg*; en *wam*, *wamp*, met *wambuis*, dat een *buikkleed* is, met *wam*, *wamme*, *wammen*, die *ingewand*, runderborst*kwabbe*, en ontweien bedieden, enz.

Om van daar op *Wabbeke*, een groot drinkglas, te springen, 't is al te rijschelijk.

Gelukkig komt een zeer geleerde en dichtveerdige Jperling mij ter hulpe geloopen, met een schoon oud boeksken, dat eertijds zaliger den zeer eerweerden Heer Dominicus K. Verdeghem toebehoorde, en dat, over Aalst en andere steden, eindelijk te mijnen gehaafd en toegekomen is.

Die brave Jperling heet Pater Olivier; te boeke, Pater *Oliverius à S. Anastasio*; en zijn boekske *Dry vermaeckelycke t' saemenspraecken tusschen het Italiaens ende Nederlandts herderinneken onder den naem van Italica ende Belgica over den H. Propheet Elias... In 't licht en dicht gestelt door* Pater Olivier van Jper, en gedrukt *Te Ghent*, *by Maximiliaen Graet*, *in den Enghel. M.DC.LXIII* (1663).

Die twee herderinnekens spreken al schoone ‘t' saemen,’ over veel zaken, tot dat ze allengskens, op 't einde van het tweede deel, bl. 230, vermoeid geraken, en dat *Italica* tot *Belgica* zegt als volgt, geweerd de oude spellinge:

‘Zeker, *Belgica*, gij en hebt tot nog toe geen perijkel gehad van dat de zwaalmen in uwen mond zouden komen nestelen, of de spinnekoppen hun' webben spinnen; want uwe tonge heeft gedurig aangegaan als een schaapschare. Daarom hebbe ik medelijden met u, omdat wij hier niet wat beters te drinken en hebben als het dun waterken van de beke, het welke onze schaapkens zoo geren drinken als wij den koelen wijn. Maar, haddet gij nu een teugsken van den klaren, lieve *Belgica*, zeker, het zoude u beter smaken, op uw drooge borst, als twee vuisten tegen uwe oogen!’

Belgica antwoordt daarop:

‘Lieve zuster Italica, ik en begere noch wijn noch bier, want ik hebbe meerderen dorst en begeerte om te hooren spreken van de wonderlijke openbaringen ende zeldzame wonderheden die nu onlangs in uw Vaderland zijn gebeurd als om een *Wagh-beeksken* vonk uit te droogen; daarom, wilt gij mijn' vierige begeerte volbrengen, begint uwen mond te openen en daarvan te spreken, en ik zal toeluisteren als een vinke, om op al te letten dat gij zeggen zult. Welaan dan, *Italica*, begint, als een fraaie dochter.’

Daar hebben wij, buiten allen kijf, ons woord *wabbeke*, zoo men 't in de jaren 1600 tot Jper placht uit te spreken; en bovendien de reden waarom men tot heden toe het woord met twee *bb* spreekt: de eerste door inlijkinge of *assimiliatio* zoo men zegt, de *-g* van *wag-* vervangende.

En een *wabbeeksken vonk uitdroogen* is dat wabbeeksken, dat *nat* en vol van den koelen wijn voorengesteld wordt, in een-twee-drie *vonkdrooge*, dat is zoo drooge als *vonk*, zoo drooge als *barnst* of *baanst*, uitdrinken.

Het woord *wabbeke* is dan samengesteld uit het w. *wag-* en het woord *-beke*, dat al zeer vele genaderd is tot den vollen uitleg van dat zeldzaam Jpersch woord.

Neme ik nu in acht dat de geboortename *Vuylsteke* vroeger *Vuylsteker* klonk, dan valt het mij in dat *wagbeke* vroeger ook wel *wagbeker* kan geloden hebben.

En een *wagbeker*, dat moet, voor die vlaamsch verstaat, een *beker* zijn die *wagt*, die *waggelt*, die niet vaste en staat; een beker zonder voet, dien men, tot dat hij vonkdrooge gedronken is, in de hand houdt, en dan bodem opwaards op tafel zet.

In 't Engelsch heet zulk een beker *a tumbler*, een tuimelaar.

De vroegste drinkvaten waren zulke bekers, voetlooze hoorns te weten, die men in de hand hield, vollen liet en dadelijk uitdronk. Er bestaan zulke glazen en voetlooze drinkhoorns, in het slot te Stolberg, bij Covelents aan den Rhyn, en in menige andere verzamelingen van middeleeuwsch huisallaam en drinkgerief.

Het bestaan zulker bekers is onloochenbaar; hiet men ze *wagbekers?* 't Is mogelijk maar niet goedgedaan.

Heeft het woord *wagbeker*, met eene *-r* op 't einde, ooit tot de gangbare vlaamsche tale behoord, het moet, van voor de jaren 1600 al, zijne uitgaande *-r* verloren hebben en, misverstaan, onder de gedaante *wagbeke*, *wabbeke*, de name geworden zijn van andere als voetlooze drinkglazen.

Dat men, volgens De Bo *den* beker (manslachtig) zegt en *de* wabbeke (vrouwslachtig), dat bewijst dat men, alle gedacht van *beker* verloren hebbende, bij 't gebruiken van 't woord enkel op eene *beke* kwam te denken.

Daarbij dient nog gezeid dat men elders '*den*' *wabbeek* zegt, en niet '*de*' *wabbeke*, 't gene ten voordeele zou zijn van de gisse: *wabbeke*, *wagbeke = wabbeker*, *wagbeker.*

In de *Versaemelinge der brieven van den waeren auteur van Keuremenne... Laetsten druk* 1790. *Tot Michilsberg*, *by Crabezel*, bl. 65, leze ik als volgt:

'Maer eer zij vertrokken, hebben zij zamen *stante pede* eenen wabbeek wijn genomen: alsdan in de herberge wedergekeert zijnde, hebben zij wederom eene flesse witte wijn gedronken en zijn omtrent 5 uren 's avonds van Diest vertrokken na Loven.'

In 't Brabantsch is dus het woord *wabbeek* bekend,

en met ‘*den*’ gelijk het woord *beker*, gebruikt gebleven tot in 't jaar 1790.

Als Pastor Wulleman, van Dudseele, zei: ‘Haalt een wabbeke’, dan kwam zijne maarte met een *flassche* wijn voor den dag.

De dorpname *Wachtebeke* wordt in 't Gentsche uitgesproken als of er *Wabbeke* stonde, met de stemzate op *Wab-* en de eerste *e* van *-beke* zachtlang.

Wie is er onder de menige lezers en lezeressen van dit blad die nog iets weet te korve te brengen aangaande het zeldzaam woord *wabbeke*?

Noch zeem noch was en vinde ik meer.

GUIDO GEZELLE

O Blommeke lief

O Blommeke lief, gij doet uw blaân,
gij doet uw knopkes open,
en, blinkend in het zonlicht, komt
uw hertje eruit gekropen.

O Blommeke lief, gij drinkt den dauw,
gij drinkt de druppelen regen,
die God u uit den Hemel zendt,
en spreekt hem nimmer tegen.

Gij volgt de zon langs hare baan:
gij slaapt wanneer het nacht is,
ontwaakt, en beurt uw hoofdeken op,
van als het licht verwacht is.

Gij wiegelt als de wind u raakt,
en buigt, vol ootmoed, neder;
en is de wind voorbij, gij recht,
zoo God het wilt, u weder.

Gij vlucht de zonnestralen niet
't is God die z' heeft gezonden
en nooit en hebt gij in zijn werk
iets kwaads voor u gevonden.

O Blommeke lief, gij spelt de les
aan menige stervelingen,
die tegen hunnen Heer opstaan
en Hem geen hulde en bringen.

Hij heeft u, in zijn wijsheid, langs
de baan, aan onze voeten,
gezaaid, opdat ge ons leeren zoudt
hoe we ons gedragen moeten.

O Blommeke lief, gij zijt een boek
waar veel in staat te lezen;
en, las men u, de wereld zou
voorwaar zoo boos niet wezen.

Neen, Blommeke, neen, 'k en pluk u niet,
gij staat op uwe plaatse,
en zijt gij somtijds min geacht
van booze menschen, laat ze,

ja, laat z' hun droeve wegen gaan,
onachtzaam, zonder zorgen;
zij zullen immers nooit verstaan
wat ligt in u verborgen.

J. NOTERDAEME

Kalewala

IN den tijd der grauwe oudheid was de tooverkunste bij vele volkeren in zwang, lijk zij nu nog de godsdienst is veler wilde volksstammen.

De name der bovennatuurlijke wezens stond op gelijken voet met die wezens zelve: men meende door het uitspreken van dien name, met die wezens in aanrakinge te komen, hunne macht over te nemen, mits dit vermeugen wondere dingen uit te werken en te gebieden over gansch de scheppinge, over menschen en dieren.

In 't uitoefenen van de tooverkunste wierd men geholpen door 't gebruiken van wondere teekens en 't zingen van voorvaderlijke tooverliederen.

Die teekens wierden *runen* geheeten, met een name die ook overging tot de tooverliederen.

't Is alzoo dat bij de Finnen, van ouds en eeuws tot heden toe, eene letterkunde gevonden wordt, die men ten onrechte het *epos*, het heldendicht, der Finnen genoemd heeft, bestaande in allerhande tooverliederen.

Het lied heet *laulut*.

Die liederen worden gezongen door de volkszangers, *laulaja's*: 't is op hunne lippen dat de letterkunde leeft en ontwikkelt, groeit en bloeit, vrij en vrank, ongedwongen en ongewrongen voortzet lijk een weeldig struikgewas.

Ge en kunt niet oordeelen tot welk slag van lettervruchten die tooverliederen behooren.

't Zijn lierdichten onder, die op blijde en droevige plechtigheden weêrklinken.

't Zijn sagen onder, die de wangeloovenis en de heldendaden der voorvaders verhalen.

Wilt ge een staalke, beste lezers, wij zullen in *Biekorf* eenige der Finsche runen mededeelen.

***

Wäinämöinen, de eeuwige zanger, moet eenen boot timmeren; en Sampsa Pellerwoinen, de zoon van het veld, zal hem het hout daartoe verschaffen.

Sampsa gaat een populier en eene sperre te rade, maar deze boomen zeggen dat ze daarvooren niet en dienen; hij vindt een overgrooten eeke, die beweert te deugen, die dus geveld en in ontelbare planken gezaagd wordt.

Wäinämöinen valt aan 't werk, en 't gaat alleene, aangezien hij allerhande tooverspreuken bezigt. Als hij nu zijn boot moet voltooien, den voor- en den achtersteven aanzetten, wordt hij gewaar dat zijn tooverspreuke niet en werkt: drie woorden ontbreken hem, en hij en kan ze nievers vinden.

Te vergeefs speurt hij achter die woorden op den kop der zwaluwen, op den hals der zwanen, op den rug der ganzen, onder de tonge der rendieren; vele woorden vindt hij daar, maar deze niet die hij noodig heeft.

Dan neemt hij het besluit de woorden te gaan zoeken, in Tuoni's rijk, in Manala, in den lande van de dooden.

Hij komt daar toe en vraagt aan Tuoni's dochters een vaartuig om over den zwarten stroom te steken.

‘Hoe komt gij tot hier, gij die niet gestorven en zijt?’ vragen hem Tuoni's dochters.

Na veel omwegen, bekent Wäinämöinen toch de ware reden van zijnen tocht. Tuoni's dochters pogen hem die stoutmoedige onderneming te ontleggen: hoe zal hij in een land dringen, wanof niemand weer en keert? Eindelinge geven zij hem een vaartuig.

De vorstinne van Tuoni's land biedt hem te drinken, maar hij weigert den drank; hij heeft er puiden en wormen in gezien; hij vraagt bescheed, maar zij antwoordt dat hij de drie woorden niet en zal krijgen en dat hij nooit meer naar het land van de levenden en zal wederkeeren.

Zij wiegt hem in slape, en Tuoni's zoon werpt eene vervaarlijke nette uit, die een oude man en eene oude vrouwe gebreid hebben, en waar Wäinämöinen nooit meer en zal uitkunnen.

Wäinämöinen ontdekt het gevaar waarin hij gevallen is; hij verandert van gedaante en sluipt, als eene ijzeren slange, uit de nette van Tuoni en door den zwarten vloed: hij is gered.

Onder de levenden weergekeerd vermaant hij iedereen nooit de reize te wagen naar het rijk van Manala, naar 't afgrijselijk land van Tuonela, van waar niemand weêr en keert; hij vertelt ook de schrikkelijke pijnen, die de boozen daar te lijden hebben.

Ondertusschen en weet Wäinämöinen nog niet wat aangevangen om de drie woorden te vinden; een hert geeft hem raad: zekerlijk zal hij ze vinden in den mond en in den buik van Antezo Wipunen, den reus, den machtigen tooveraar.

De weg om bij den reus te komen is uiterst gevaarlijk: 't is eerst over de naaldepunten der vrouwen, daarna over de punten der zweerden van de mannen, dan over de snede van de slachtbijlen der helden.

Ihnarinen, de knappe smid, maakt hem ijzeren schoen, een ijzeren hemd, ijzeren handschoen en eenen stalen

staf, om die reize te doen; hij wilt hem dien tocht ontleggen, aangezien de reuze gestorven is.

Wäinämöinen trekt niettemin op; de reuze ligt met al zijn tooverliederen onder de aarde, en boomen van alle slag zijn uit zijnen kop geschoten.

Wäinämöinen velt die boomen, en hij steekt zijnen staf in de muile van den reus; de reus ontwaakt, de schrikkelijke muile gaat open; Wäinämöinen springt erin en wordt door den reuze verslonden.

In den buik van het gedrochte verzint hij hoe hij daar zal uitgeraken en de tooverwoorden vinden; hij timmert eenen boot met denwelken hij in de ingewanden rondvaart, zonder daardoor den reuze eenigszins te stooren.

Wäinämöinen begint daar te smeden met het ijzer dat hij vindt; hij bonst geweldig op den aambeeld en hij martelt vreeselijk de ingewanden van den reuze, die tooverliederen begint te zingen, om zijnen inwendigen gast kwijt te geraken.

Wäinämöinen zegt dat hij van zijnen kant op zijn gemak is en dat hij niet en zal vertrekken vooraleer hij de drie tooverwoorden gevonden heeft.

Wipunen ontsluit den voorraad zijner tooverspreuken, zijner machtige runen, en zingt dag en nacht: zonne en mane, meeren en stroomen, beken en watervallen staan stille, om den reuze te hooren zingen.

Nu wilt Wäinämöinen hem verlaten: de reuze opent zijne schrikkelijke muile, en de held sluipt naar buiten; met de langgezochte woorden snelt hij huiswaards en voegt hij de laatste stukken tot zijnen boot, zonder eene bijle te gebruiken.

***

't Zijn de geleerden die diergelijke runen en sagen in onze eeuwe vergaârd, en die hunne verzameling met den name van *Kalewala* gedoopt hebben, 't gene bediedt het land van *Kalewa*, het land van den reuze, die kloek en sterk gebouwd is als eene rotse.

J. SEGHERS

Mingelmaren

DE antwoorde op de vrage: *Hoe de haan den leeuw overmant*, in Biekorf 4de jaar, bl. 48, wordt gegeven door 't Belfort:

‘Men heeft hier blijkbaar met eene fabel-overlevering te doen. In Vondel's Warande der Dieren (Uitg. Van Lennep en Unger), luidt de 114ste fabel als volgt:

De Leeuw, den Haen en den Ezel.

Den hoogh verheven Leeuw vermoeyt van 't stadigh jagen,
Vont eenen Ezel staen, verloomt door 't sacke draghen,
Daer bij een Lombaertsche Haen, die door zijn luyd gekraey
Den trotsen Leeuw verschrikt, dat hij met eenen draey
Sich op der vlucht begeeft.....’

‘**D**OOR de *Académie d'Archéologie de Belgique* is eene in 't Fransch geschreven uitnoodiging gezonden om den 29 Januari, te Antwerpen, deel te nemen aan de vergaderinge der genootschappen, die de inrichting van het Oudheidkundig Congres zijn bijgetreden.

Er wordt opgemerkt dat de Academie vroeger het besluit genomen heeft geene vergadering, van welken aard ook, te zullen bijwonen, op welke aan de Nederlandsche taal niet evenveel recht wordt gegeven als aan de Fransche.’

(Getrokken uit de *Verslagen der Vlaamsche Academie.* 1893. *Januari en Februari.*

IS er ievers een braaf kind, wiens Vader Jeroon, of louter in 't Grieksch gezeid *Hieronymus* heet, - en ik weet er zulk eenen - hier is hem een dichtje, om Vader meê te besteken:

Hieronymus was God,
van kindsbeen af, genegen;
en Gij, o Vader, draagt
den naam van dien Patroon:
Hij geve aan U en mij
zijn' vaderlijken zegen
en wijze ons, alle twee,
den weg naar zijnen throon!

G.G.

IN zaliger Deken De Bo's nagelaten handschriften staat er: '*Atteljaan*, *Erkeljaan*, *Urkeljaan*, m. Soort van leeuwrik, anders zandlooper.' Wie weet er meer van dat woord?

BOVEN een wegcapelleken nabij den Catsberg, in Fransch Vlanderen, staat er:

Christen, baling op aard,
die hier stelt uwen voet;
leest, tot Maria's eer,
ten minsten een Weest-gegroet.

1ste jaar- en levenstijd:
Ach, of 't altijd, hier en el,
bloeitijd ware en kinderspel!
2de jaar- en levenstijd:
Arbeidt, eer gij, vroeg of laat,
ijel van hoofde en handen staat.
3de jaar- en levenstijd:
Vrouwe en man zijn boge en snare:
krank verschee'n en kloek te gâre.
4de jaar- en levenstijd:
De avondklokke is hemelzang,
na des levens pijne en dwang.

G.G.

DIE oudvlaamsche raadsels vergâren mogen het volgende in hunnen ransel steken: het slaat op *eenen landman* die 't land bewerkt met *twee peerden* en *eene eegde.*

Akkerlebakker
liep over den akker,
een met tween
en een met twee-en-dertig tee'n.

***

ATE en vult noch zak noch mate,
maar bringt den boer op strate.

BOEVE Bavo's buk beet Babe Boelsens been bebroks, bachten Berten Beyens balie.

***

TE Brugge zegt men, van den Meerlare:

Hooge zit
verre ziet;
vele klapt
vele liegt.

***

DE schilder schildert
Duivel en God
al uit eenen pot.

***

AL Gulleghem hoorde ik vertellen dat, alswanneer een brand begint, het volk den volgenden rijm herhaalt: de brand, zeggen ze, moet daarvan uitgaan:

Sint Laureyns,
hij makelt en hij vindt,
en hij zegent met zen hand,
dat 't niet innewaards en brandt.

***

VAN de Eerdappels zegt men te Jper:

Plant mij tusschen knuisten,
'k zal groeien lijk dobbele vuisten.

De desschers in de schuren zeggen:

Rugge en haver
gaat uit met den daver;
en tegen het kooren
moeten wij ons schooren.

Van 't weêre.

De wind in den zuiden
is water voor de puiden;
de wind 's nuchtens zuid, 's avonds noord,
is schoon wêere voort.

***

EEN *hoop* is twaalve, *vele* is zestiene, en eene *macht* is zes-endertig.

***

't **E**N is maar een *boogscheute*, een *steensmete*, een *hanegeschrei*, een *stik lands* van hier.

[Nummer 9]

Van 't verzonken casteel

OVER lange lange jaren, zegt het volk, stond er een oud casteel te Graeternaer, rechts buiten de stad, waarder nu niet anders te zien en is als... gelijk een overgroote molhoop.

Gij en moet niet peizen dat het een van die schoone oude burgten was, van kleene roode steentjes, in zuiver vlaamschen trant, met scherpe torren en wijde wallen daarrondom; neen 't, dat en was het niet. 't Was een groot hoog huis, met dikke zwarte muren; in 't midden zat een zware groote eeken poorte, die met ijzer beslegen en wel viere-vijf keers gegrendeld was al binnen; slinks en rechts van de poorte, drie nauwe maar redelijk hooge vensters, met dikke ijzeren staven daarvooren, bij zoo verre en zoovele dat heel het gevaarte meer aan een gevang als aan een casteel geleek!

Nu, men noemde dat een casteel.

Waarom?

Waarschijnlijk om dies wille dat er daar, over tijd van

jaren, de eene of de andere casteelheere gewoond hadde; en, inderdaad, boven de groote poorte, zag men nog de plaatse waar eertijds zijn wapenschild gezeten had.

Die dat casteel nu bewoonde, 't was een vent van allichte rond de vijftig jaar oud, van zienisse; hij was hooge van gestalte, kloek en wel gemaakt, maar hij droeg een zoo leelijk aanzichte, dat het genoeg was hem eenen keer te zien, om er voor altijd eenen afschrik van te hebben: lang zwart streuvelhaar, eene neuze alzoo krom als den bek van eenen stekvogel, twee dikke roode lippen, half gedoken onder vuile knevels, en daarbij een paar oogen die laaiden in zijnen kop lijk twee kolen viers!

Hij was rijke, die vent, ja-hij, smoorrijke, maar hondegierig ook! Van hem en was er niets te verkrijgen, zelfs geen goed woord! Wel tien uren in 't ronde was hij van iedereen gevreesd, maar ook van iedereen uit der herten veracht en misprezen.

Zegge tien uren in 't ronde, want ge moet weten, die mensch zijn gezag strekte zoo verre; hij was immers wethouder of rechter in die streke. Onnoodig te zeggen dat hij, als rechter, de eene onrechtveerdigheid op de andere pleegde, als er hem maar een stuiver mede te verdienen en was.

Zoo 't gebeurde, op eenen zekeren martdag, dat de rechter, uit zijn casteel en te wege naar de rechtzale gaande, eenen vreemdeling tegenkwam, die, geheel treffelijk aangedaan zijnde, hem voorbijging, zonder hem te groeten. Dat en stond hem niet straf aan; en, ommedraaiende: ‘Ge zijt gij zeker een vreemdeling?’ zei hij, bot weg.

- ‘Ja-ik, vriend,’ antwoordde de vreemde heer.

- ‘En wie zijt gij dan?’ sprak de rechter, statig alsof hij een vonnis zoude uitgesproken hebben: - ‘wie zijt gij, dat gij mij alleenlijk niet en groet?’

- ‘Wie ik ben? 't Ware u beter, gave ik u op die vrage geen antwoorde!’

- ‘Geen antwoorde! En, zoo 't mij beliefde eene antwoorde te eischen,’ sprak de booze rechter, die al ten toppen uit was, ‘weet gij niet dat ik hier machtig ben en niet en gedulde dat er mij iemand, 't is gelijk wie, tegen-

spreke?’ En, 't en ware ik niet en wille, dat gij in een, twee, drie, dáár, aan een van die boomen zoudet hangen te slingeren in den wind?’

- ‘Als het alzoo is,’ sprak de vreemdeling, ‘zal ik u in uwe nieuwsgierigheid voldoen. Nochtans, en denkt niet dat het is uit vreeze: want, zijt gij machtig, ik ben het ook! Ik ben Helleman de duivel!’

- ‘Ja! de duivel? Maar, dat is gemakkelijk gezeid: zoudt gij mij dat kunnen goed doen?’

- ‘Daar!’ zei Pietje Pek, en 't sloeg op het bul van eenen boom, dat geheel zijn hand erin gebrand stond.

- ‘Ik erkenne u daaraan,’ sprak de rechter, die zeere begoste te koelen en die al heel verwonderd opkeek; ‘maar zijt zoo goed van mij te zeggen wat gij hier komt verrichten?’

- ‘'t Is geheel eenvoudig,’ zei Helleman, 't is vandage hier mart te Graeternaer, en ik kome 't al meênemen dat ze mij goedjunstig geven zullen.’

- ‘'k En wille u daarin niet beletten, maar ik ga meê met u, om te zien wat men u geven zal.’

- ‘'t Is wel’ zei de duivel, ‘maar mag ik u eenen raad geven, blijft liever thuis!’

- ‘'k Ga meê, of moeste 't mijn leven kosten!’

- ‘'t Is ook wel,’ zei Pieter. En ze gingen te gare naar de mart.

De straten wemelden van 't volk: steêvolk en buitenmenschen, kooplieden en makelaars, 't liep al dooreen, verlaan en beslaafd; maar geen een nochtans die onze twee gasten voorbijging zonder ze alle twee ootmoedig den goeden dag te wenschen: zij wisten immers wel dat het niet en deugde van in den rechter zijn neuze te zitten of tegen zijnen gevel te loopen.

De rechter en zijn maat dweerschten de mart in alle richtingen, doorwandelden eenige straten, maar 't was al verloren, Pietje en wierd nievers niet gehandgift of entwat gejund.

- ‘Slechte vangste!’ zei Helleman: ‘'k geloove dat 'k niet vele en ga moeten meêdragen, vandage! 't En is hier niet te vertuiten noch te vertinnen!’

- ‘Komt, komt,’ zei de rechter, die moe gewandeld was, ‘laat er ons nen pot bier opzetten, 't zal misschien beteren.’

Zoo, zij gingen binnen, in een afspanninge.

- ‘Bazinne, twee potten bier,’ zei de rechter; en, dat nooit en gebeurde, hij smeet twee penningen op den toog.

- ‘Neen,’ zei Pietje Pek, ‘uw bier en drink ik niet!’

- ‘En waarom?’

- ‘Omdat 't mij niet gejund en is,’ zei de duivel.

- ‘Bazinne, tapt mij nen anderen, ge kunt gij dat bier zelve uitdrinken: daar!’

En hij smeet een goudstuksken op den toog.

Gij kunt denken of de rechter glarioogde, maar de duivel bezag hem zoo sterrelinge, in 't kalk van zijn oogen, dat hij geen woord en dierf tegenspreken.

Als hun dorst gelaafd was, zoo gingen zij te wege voorts, als er in de poorte van de afspanninge een Zwijnedrijver toekwam, die mij zulk een danige ruize en rooie hadde met zijn zwijn, omdat het niet meê en wilde, dat hij eindelijk in eene gramschap uitriep: ‘Gij helsch zwijn: 'k wil dat ge van den duivel gepakt wierdt!’

- ‘Daar,’ zei de rechter, ‘daar is uwe handgifte! Dat is u gejund, doet 't niet!’

- ‘'t En doet!’ zei Pietje, ‘dat 'k het zwijn moeste meêpakken, die vent zou 't geheel zijn leven beklagen.’

- ‘Welk een aardige knape is mij dat,’ zei de rechter, in zijn eigen: ‘dat het mijns doens ware, 't zou anders gaan!’

Zij zetten hunne wandelinge voort, en ze 'n waren zeker nog geen veertig stappen verder, als er daar een jongen te vierklauwe uit een arm huizeken kwam gevlogen, en zijne moeder achter hem, al eenen geildigen knippel zwaaien en al roepen: ‘Gij alhier en gij aldaar! En ge zoudt gij durven zeggen: 'k en ga 't niet doen, en 'k en zou 't niet doen! 'k sloeg u liever de beenen van uw lijf!’

En roef! 't Wijf smeet heuren knippel, maar die droeve bliksem van dien jongen, hij was al buiten smete, en kletse! de knippel vloog in een' glazen veister, en twee ruiten gebroken!

't Vrouwkens gramschap rees nu ten toppen uit: ‘Ach gij leelijke, gij droeve jongen! En dat 'k hier nog twee ruiten breke! 'k Wil dat ge van den duivel gehaald wierdt!’

- ‘Nu is 't u zeker wel gejund?’ zei de rechter, die alles gehoord hadde.

- ‘'t En doet,’ zei Pietje: ‘wilde ik dien jongen meêdoen, zijne moeder daar zou nog de ergste zijn om te schreemen en te janken. 't En doet, 't en doet, dat en is alteenegâre niet gemeend!’

- ‘Als ge gij zoo vijs zijt, ge'n zult gij hier waarlijk niet vele meêdragen!’

- ‘'k En vrage niet vele,’ zei Pietje Pek, ‘maar 't moet mij oprecht gejund zijn!’

Na dat zij nog nen keer de mart over gewandeld hadden, sloegen zij de strate in, die naar den rechter zijn casteel liep. 't Wilde wel lukken, zij ontmoetten daar seffens twee werkliên, die aan 't vechten lagen: een van de twee, die allichte een duchtige trommelinge vasthad, lag daar nu, schier machteloos, de kleêren van zijn lijf getrokken, en geheel beslijkt in de wagenslagen. Hij wilde hem wreken, en: ‘'k Wil dat al de duivels u naar d'helle droegen!’ riep hij naar den anderen.

- ‘'t Zal nu zeker wel zijn!’ sprak de rechter.

- ‘'t En doet,’ zei Pietje; ‘hij is zoodanig dronken dat hij niet en weet wat dat hij zegt; en, ge zult het zien, tegen morgen, zijn zij weêr de beste vrienden van de wereld!’

- ‘'t Is ook wel!’ sprak de rechter nijdig. En zij zetten hunnen weg voort.

Gelijk ze nu aan 't casteel kwamen, en te wege waren te schee'n, kwam er daar rechts eene arme blinde vrouwe, die, bij der hand geleed door een meiske van een jaar of zesse, van deure tot deure ging om Gods wille vragen.

- ‘Hebt toch medelijden met eene arme blinde vrouwe,’ smeekte het kind: ‘sedert gisteren en hebben wij noch wit noch zwart, noch nat noch drooge over onze lippen gehad! Als 't u belieft, een stukske brood, in God's name!’

- ‘Weg uit mijne oogen,’ snauwde de gierige rechter

naar het kind, ‘en niet meer te bedelen, hoor-je 't, of ik doe u alle twee in 't kot steken!’

- ‘Wie spreekt er ons daar aan, mijn kind?’ vroeg de vrouwe: ‘'t dunkt mij dat ik die stemme kenne.’

‘Ja-g', moeder, 't is de rechters!’

- ‘Wee over u! Wee over u!’ riep de arme blinde; ‘God zal u straffen, die de schuld zijt, door uw onrechtveerdig vonnis, dat ik moet om Gods wille mijn brood gaan vragen! God zal u straffen, en 'k wensche, mochte de duivel u, met lijf en ziele, en met al uw onrechtveerdig goed, rechte naar d'helle dragen!’

- ‘Dat is gemeend,’ riep Pietje Pek zegepralende, ‘en mij gejund ook bovendien!’

Als de rechter dat hoorde, zoo sprong hij met zeven haasten in zijn huis, om Helleman te ontsnappen, maar Helleman was zoo gauw binnen als hij!

Wat er daar nu al ommeging, dat en wete ik niet; maar 's anderdag's en was er daar noch huis noch casteel meer te ziene! Rechter, rechterstoel en rechtzale, 't was al verdwenen en verzonken, in den afgrond van de helle.

En zoo komt het dat er daar op die plaatse, te Graeternaer, niet anders meer te zien en is als... gelijk een overgroote molhoop!

E.J. CALLEBERT

Anthonis de Rovere

Twee onuitgegeven Gedichten

> Moor Sjases par Dio sante, wa plochtender elegante Poëten te wesen.
> Item daer haddege Kastileyn, *de Roovere*, Gistelen en Kolijn,
> En Jan Baptisten Houwaert, dat bayloy goede meesters zijn:
> Da waeren liens vol perfecty, en van devine eloquencie.
> Yghelick woordeken datse aggeerden, of nomineerden, dat was een sentency.
> Het minste datse sproocken, da was een reffereyn.....

(*Bredero*, *Spaansche Brabander*, v. 210.)

EEN latijnsch handschrift, van godsdienstigen inhoud, dat onlangs in 't bezit kwam van de Bibliotheek der Gentsche Hoogeschool, bevat, benevens een paar stukken

proza, verscheidene berijmde ‘Bedinghen.’ Het handschrift zelf schijnt op te klimmen tot omstreeks 1500.

Van twee dezer ‘bedinghen’ wordt de schrijver opgegeven: Anthonius de Rovere, twee gedichten welke Mone in zijne *Uebersicht* reeds had aangeduid, als te vinden zijnde in een van Serrure's handschriften. Waarschijnlijk is het juist dit handschrift van Serrure, dat nu onlangs de Gentsche Hoogenschool-bibliotheek kwam verrijken: de overeenstemming van Mone's opgave met den inhoud ervan wijst het uit.

Eenigen tijd geleden verscheen in ‘*Bibliotheca Belgica*’ de uitgebreide en zeer volledige *bio-bibliographie* van de Rovere. De geschiedenis onzer letterkunde gedurende het Rederijkers-tijdperk wierd tot hiertoe weinig beoefend. De Rovere is een van de vroegste en een van de beste rederijkers. In H. Paul's *Grundriss der germanischen Philologie* getuigt Heer Dr Jan te Winkel van hem: ‘Unter allen ragte Anthonis de Roovere von Brügge hervor.’ En hoe zeer onze Bruggeling bij de Rederijkers zelven in achting stond blijkt reeds uit de rechtstreeksche getuigenis van hunnen gevierden Wetgever, ‘heer Matthijs de Castelein, Priester ende excellent Poëte moderne,’ in zijne ‘*Const van Rhetoriken.*’

De veertiende strophe, waarin Castelein zijne voorgangers in de edele conste herdenkt, luidt als volgt:

> Daer zijnder vele dood niet te verpisene
> Noch voorby te wijzene, dats claer en waer,
> Maer die hem ind dicht poeghde te veriolisene
> Den Roouer es voor al te prisene
> Zonder dat an zijn Rethorijcke was een maer,
> Tdefect dat ick an hem weet latick daer
> Ende swijghd, hoe wel dadt in hem versteerfue*n* coeste
> Zonder dat, den Laurier veruolghde hem naer,
> Dat was de cauze dat hy en deruen moeste.

Een ander bewijs hoe hoog de Rovere bij de Rederijkers aangeschreven bleef, is overigens de aanhaling uit den *Spaanschen Brabander*, aan 't hoofd van ons opstel.

Wat zijn leven en werken betreft, heeft ‘*Bibliotheca*

Belgica,' in een uitgebreid artikel, alles bijeengebracht wat over hem bekend is. - Wij kunnen daarover dus kort zijn, zooveel te meer daar een onzer gunstigst gekende letterkundigen eene grondige studie van de Rovere voorgenomen heeft.

Dat hij, zeventien jaar oud, in zijne geboortestad den titel van *Prins van Rhetoriken* verwierf, met een refereyn op de vraag *Oft moederlijk herte lieghen magh?*; dat hij, een metser van beroep, met een *Lof van den H. Sacramente*, tot '*Vlaamsch Doctoor ende Poetich Rethorizien*' wierd uitgeroepen; dat in 1465 de Raad van Brugge hem een jaargeld van zes pond groote toekende, om hem te bewegen zijne geboortestad niet te verlaten; en eindelijk dat hij in 1482 overleed; ziedaar het voornaamste uit zijne levensgeschiedenis.

In haar artikel over '*Die excellente cronike van Vlaenderen...* Antwerpen, G. VORSTERMAN, 1531,' onderzoekt *Bibl. Belgica* welk het aandeel is van De Rovere's medewerking. - Zijne overige werken bestaan in een Refereyn '*Van pays en oorloghe*,' dat twee uitgaven had, in 1557 en in 1578; in eene soort van bloemlezing uit zijne '*Rethoricaele wercken*,' in 1562 door Edewaert de Dene te Antwerpen uitgegeven; en eindelijk in een onuitgegeven tooneelspel en eenige verspreide Refereynen.

Ziehier nu de twee onuitgegeven 'Bedinghen,' in Mone's *Uebersicht*, bl. 175, aangeduid.

Wij geven den texst onveranderd. Alleen hebben wij de verkortingen opgelost en, waar het noodig scheen, zinteekens ingelascht.-

Anthonius de rouere heeft dit gedicht:

Jhesus es een zoete gast;
men machem hauden sonder last;
Hij gheldet al dat men vertert,
Jhesus, daer hij es de wert.
Jhesus moet zine minne scinken,
sal die ziele ghenuechte drinken.
Sal die ziele dlijf ontdraghen,
Jhesus moet die cost beiaghen.

Jhesus moet dat vier ontsteken,
sal die minne in ons bequeken.
Wildi blusschen uwen dorst,
ziele, gaet in Jhesus borst.
Jhesus moet die hande rueren,
Sal die hand int werck ghedueren.
Luttel hulpet goeden wille,
haut Jhesus die handen stille.
Jhesus moet die handen ontslaen,
sal die siele yet goeds begaen.
Sonder Jhesus wat zij doet,
heds verled ende weder spoet.
Sal dat sceepken rechte gaen,
Jhesus moet ten stiere staen.
Sal dat scep ten lande gheraken,
Jhesus moet int scepken waken.
Sal dat scepken hauden maten,
Jhesus moet die winden saten.
Sal die wint dat scep voort steken,
Jhesus moet die vloeden breken.
Sal v scepken duechden laden,
Jhesus moet den cost beraden.
O ziele, lefte leeft na[1].
Mensche leeft na den gheeste,
Wildi Jhesus maken feeste.
Wildi naer den vleesche leuen,
Jhesus sal v saen begheuen.
Jhesus minne daer si es heet,
Doet vergheten alle leet.
Daer men noch gheuoelt verdriet,
Jhesus minne en es daer niet.
Wildi wijsheit, ziele, ontfaen,
ghi moet voor Jhesus scolen gaen.
Jhesus moet die lesse lesen,
seldi gheleert clerc wesen.
Wildi voor hem scolen gaen,
Jhesus sal v somttijs slaen;

(1) Onder *lefte* staan twee punten. Het vers zelf mag gerust aanzien worden als misschreven.

maer al slaet hy metter roede,
Jhesus, het es al int goede.
Jhesus leert oetmoedicheyt,
Arm siin ende sachtmoedicheit.
Jhesus leert die weerelt laten,
Gode minnen, hem seluen haten.
Jhesus leert dat vleesch castien,
Eyghen wille al vertien.
Jhesus moet die karre striken[(1)],
sal si varen sonder criten.
Altoes croent hij, wat hy lijdt[(2)],
Wien dat Jhesus niet en strijct.
Jhesus moet die zake siin,
sal die weldaet wesen fijn.
Dat men doet in Jhesus name,
Anders niet en es hem bequame.
Laet ons Jhesus ons beuelen,
Laet ons ziele met Jhesus spelen.
Die in hem maect siin ghenuechte[(3)],
In Jhesus vint hy alle behuefte.
Ziele wildi Jhesus vrien,
Ghy moet diin selfs al vertien.
Ghi moet diin selfs al meshaken,
Wildi te Jhesus mynne gheraken.
Wildi altoes wesen blie,
Dinct om Jhesus ende marie.
Jhesus ende maria mede,
Wllen tharte met zoeten vrede[(4)].
Wildi Jhesus hebben vrient,
Siet dat ghi marien dient.
Wildi siin marien kint,
Siet wel dat ghi Jhesus mint.
Laet ons zielen Jhesus minnen,
Wi selen hem daer met ghewinnen.
Laet ons mynnen Jhesus moeder,
Soe wart Jhesus ons behoeder.
Laet ons Jhesus altoes louen,
dat wi comen moghen daer bouen,

(1) Onechte rijmen.
(2) Onechte rijmen.
(3) Onechte rijmen.
(4) Wllen = vvllen = vullen.

daer regneert Jhesus die heere,
Euwelijc ende emmermere:
Dat wille ons jonnen god die vader,
Jhesus ende die gheest te gader.
Segghet alle dan te samen,
Jhesus mynners: Amen! Amen!

('*t Vervolgt*)
L. SCHARPÉ

Hulpe voor den onbedreven Lezer:

Bayloy, andere uitsprake van den ouden vloek *bilo*, *bij lode; behuefte*, behoefte; *bequeken*, bekwikken, kwik, levendig worden; *croent*, kroont, kreunt, klaagt; *meshaken*, miszaken, verloochenen; *moor Sjases*, maar (?) Jesus; *par Dio sante*, bij den heiligen God; *sake*, oorzake; *saten*, zaten, stillen; *somttijs*, somtijds; *veriolisene*, verjolijsen, jolijt hebben, vreugd genieten; *verpisene*, verpijzen, versteken, verstooten, verstoppen; *vertien*, vertijen, verzaken.

Misschien stond er, bl. 137, 23ste reke, van boven neêrwaards tellende:

Jhesus geeft u, vroeg en spa,
o ziele, leefte: leeften na.

G.G.

Nobel's Sprengolie of Dynamitis

BIJ de verzeeping der vetten ontstaat er eene zoete, siroopachtige, doorschijnende, en reukelooze vloeistoffe, die door de scheikundigen genoemd wordt: *Glycerine*, van het grieksche γλυκύς, dat zoet beteekent. In Kramers woordenboek wordt *Glycerine* vertaald door *oliezoet*, *oliesuiker.*

In 't jaar 1847 liet Sobrero, een der medewerkers van den franschen scheikundige Pelouze, in eene mengelinge van verdicht salpeterzuur, of sterkwater met zwavelzuur, druppel voor druppel, eene hoeveelheid oliesuiker leken. Hij bekwam alzoo de *Nitroglycerine*, eene nieuwe

geluwachtige vloeistoffe. Deze brandt op de tonge en is vergiftig. Hare wonderbare eigenschap is van te ontploffen bij den minsten stoot, of ook bij schielijk verwarmen. Zuiver, en op haar eigen, kan men de *Nitroglycerine* nog al behandelen; verbonden met andere stoffen, ontvlamt zij, met machtige gasoplossingen.

De *Nitroglycerine* en hare eigenschappen wekten de aandacht op van eenen geleerden Zweed, met name Alfred Nobel. Deze had aanstonds gevat dat in Sobrero's vindinge eene nieuwe kracht zat, die ten oorbore van de nijverheid kon gebruikt worden. Hij onderzocht de nieuwe vloeistoffe en, na herhaalde pogingen, gelukte hij erin ze in geslotene vaten te doen ontploffen. Het was op dien dag dat hij de macht van de *Nitroglycerine* doopte met den name *Dynamitis.*

Maar de *Dynamitis*, die ook *Nobel's poeder* of, gelijk bij de Zweden, *Nobels' sprengolie* genoemd wordt, was in den beginne te stijf kruideke-roer-mij-niet. Onmogelijk ze te bewerken; ook in het bereiden, in het vervoeren, in het gebruiken van de *Dynamitis*, gebeurden er alle dagen groote ongelukken. Zoodanig dat het Staatsbestier er welhaast tusschenkwam en het verveerdigen van dat moorddadig dingen verbood.

Al ging het Nobel ook tegen dat zijne ontplofbare olie niet en kon behandeld worden zonder gevaar, toch en liet hij de zake niet steken. Integendeel, hij onderzocht de vloeistoffe meer en meer, en vond eindelijk den middel om ze deerloos te bereiden en te vervoeren. Hij doormengde ze met eene andere, zwamachtige, niet ontplofbare stoffe, het zij klei, kalk, steenkolen, plaaster, kiezeleerde, gestampt baksteen, enz., Hij doorwrocht alles wel, en ondervond welhaast dat hij de al te geweldige olie overwonnen had. Nu kan men de *Nitroglycerine* inpakken, verzenden, verpletteren.

Met Nobels zegepraal eindigt het eerste tijdperk der geschiedenisse van *Dynamitis.* De weg eens gebaand, vele geleerden volgden hem op. Hunne verbeteringen maken het tweede tijdperk uit.

Volgens de stoffen die gebezigd worden, verdeelen wij nu de *Dynamitisbereidingen* als volgt:

Eerst en vooral deze waarin de *Nitroglycerine* met doode of werkelooze stoffen gemengd wordt, zoo als die Hanoversche eerde, die zoo rijke is aan overkleene schelpdiertjes, die er sinds eeuwen in versteend liggen, en die '*Kieselguhr*' heet. Zij is geelbruin en wordt voortaan alleen *Nobeldynamitis* genaamd.

Van dit slag is ook de fransche *Dynamitis*, die roode of witte genoemd wordt, volgens dat er klei of kiezeleerde ingewrocht is.

Daarna hebben wij het tweede slag van *Dynamitis*, met werkende opslorpende stoffen: ontzwavelde steenkolen, sulfer, salpeter, soda, chloorzure zouten, enz.

Om te beginnen met Zweden, daar kwamen voor den dag de *Sebastine* van Boeckman, de *New-Sebastine* van Fanehelm, het *Ammoniakrut* van Ohlson en Nerbinn, de *Seranine* van Boeckmann, de *Dualine* van Dittmar, de *Forcite* van Lewin, de *Virite*, de *Vigorite*, de *Petrolite*, enz.

In Duitschland vinden wij den *Lithofractor* of steenbreker, in Oostenrijk de *Dynamitis* van Trauz, de *Rhexite*; in Engelland *Horsley's* poeder en de *Geoxyline* van Abel.

In de Vereenigde Staten van America en bleef men niet ten achteren: Hendrik Abbot, Newton, Muroë, Drinker en Eissler vonden er de poeders van Hercules, Vulkaan, Atlas, Oetus, Hekla, Jugdson en Racka Rock.

Zooals men ziet en is er geen land in de wereld dat het gebruik van de *dynamitis* niet en heeft ontwikkeld. Daar zij veel min kost, en beter en sneller werkt als het buskruid, en is 't niet te verwonderen dat zij het overal onderkruipt.

Op den dag van heden wordt die ontplofbare stoffe gebruikt in steengroeven en bergwerken.

De nijveraar bezigt hare kracht in het booren van Atrechtsche putten en ja, de landbouwer velt ermeê boomen, rukt ermeê stompen en wortels uit, en keert ermeê den grond zijner landouwen het onderste boven.

De misdaad ook heeft uit Nobel's uitvindinge nut weten te trekken. De krijgsmacht die aan den oproer ontbreekt, wordt door ontplofbare stoffen vervangen.

Nog eene goede zake, die vooral ten dienste van 't kwaad is, te wege.

In Engelland vinden wij de Ierlanders te Londen aan het werk. Op 15 Maart 1883 wilden zij door de *dynamitis* den torre en de zate van de rijksvergaderinge te Londen doen in de lucht springen, terwijl zij geheel Westminsterwijk in rep en in roere stelden.

Maar dat en was maar een begin.

Op den 2den in Nieuwjaarmaand 1885 ontploften er *Dynamitis*poppen, op de schenen van den onderaardschen spoorweg. Op den 24sten daarnaast waren er nieuwe aanvallen tegen het hoog- en 't leegerhuis, en tegen den Londenschen torre. In den laatsten wierden de eeuwenoude wapenrustingen aldaar geweldig beschadigd.

Wij en hebben de ongelukken niet vergeten van de *Berlin* en de *Bons-Enfants* straten, van Very's gasthof, te Parijs, en die van het koolputtenland bij ons. De euveldaden te Luik gepleegd door de waalsche ruststoorders Moineau en zijne genooten, die op heden nog hunne straffe uitdoen in het gevangenhuis van Leuven.

De *dynamitis* heeft dus, gelijk alle wereldsche zaken, haren goeden en slechten kant. In de Parijsche *Commune* namen de omwentelaars hunnen toevlucht tot de steenolie, God weet wat de toekomst ons spaart, is 't bij aldien, in de naaste omwentelinge, dat de omwentelaars hunnen toevlucht nemen tot de *dynamitis!* AUG. VAN SPEYBROUCK

Waar vandaan?

GELUWGROENE legerscharen,
honderdduizend, waar vandaan
zijt gij, vastgevoette blâren,
komen op de boomen staan?

Nauwlijks heeft twee lentezonnen
's werelds blijde onthaal begroet,
of.... wie zal't getellen konnen,
't leger dat gij porren doet?

Werkzaam, onder 't machtig streelen
van des morgens windgeweld,
op de berken, op de abeelen
zie'k u, in 't gelid gesteld.

't Ruischt alom vol zware talen,
   't ruischt alom, en 't krijgsgebaar,
stortende in de diepe dalen,
   dooft alle andere stemmen daar.

Waar vandaan zijt, al in 't blijde
   doek gekleed, gij krijgeren dan?
Wie, die zulk een wereldwijde
   legervastheid voeden kan?

Zijt ge uit louter locht gesteven?
   Zijt gij zonnestralen teer,
schielijk en van licht geweven,
   duizendwendig bladerenheer?

Zijt gij 't bloed en 't merg der boomen,
   't boomzijn zelve, of anders iet
onbekend, dat uit wil stroomen,
   al zoo zaan't de zonne ziet?

Zijt gij...? Uwe ontelbaarheden
   staan het stormend volk gelijk,
strijdbaar in 't bezit getreden
   van des winters koninkrijk!

Nutloos, in zijn zware ellenden,
   heeft het land om hulp gewacht:
komt en stoort des vijands benden,
   velt hem vóór uw' legermacht!

Breekt zijn' bergsteê, slaat zijn' ridderen,
   scheurt zijn' vanen, roept en tiert,
dat de verste velden zidderen
   van 't geruchte: zegeviert!

Vluchten moet hij weg; verwonnen,
   wapenloos en wepel, gaan
zitten waar, in 't ijs geronnen,
   onbewoond zijn' steden staan.

Ruischt dan maar, gij legerscharen;
   zingt en trommelt overluid,
zegevolle zomerblâren:
   morgen is de winter uit!

Te Zillebeke, den 10sten in Grasmaand 1893.

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

Nog eene antwoorde op Biekorf, 4de jaargang, bl. 48.

De haan den fellen leeuw vermant:

VOLGENS Plinius zijn er vier middels tegen den leeuw:

1° Voor hem nederkielen.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni.

2° Het vier.
Ardentesque faces irato ostende leoni.

3° Het gekraai van den hane:
Als de hane kraait, de leeuw verschiet en keert weder in zijn hol: de hane immers kondigt den dag aan.
Dit gedacht vindt ook steun in den psalm CIII. Daar staat er immers: 20. *Posuisti tenebras et facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiae silvae.*
21. *Catuli leonum rugientes ut rapiant et quaerant a Deo escam sibi.*
Maar 22 zegt: *Ortus est sol et congregati sunt et in cubilibus suis collocabuntur.*

Galli leonibus terrori sunt, zei er een felle fransch, in Galliën.

4° Met een zak of mantel over zijnen kop te smijten.
Dat wist Plinius.

't **I**S ten vollen de tijd van de *averullen*, nu, uitgaande Grasmaand.
Wilt ge nog een paar nieuwe namen weten van die *meikevers*, *molenaars*, *ronkers* of *averullen?* Ze komen van de Walestreke in 't zuiden van Vlanderen: Immers te Dottenys heeten ze *bruans*, en op den zoom van Spiere, waar ze nog vlaamsch spreken, *brueeuws.* Zou Mevrouw Geerts-*Broans*, van Antwerpen, daarover geen uitleg kunnen geven?

WAAR dat er schoone katten zijn en mag men den velleploter niet aantrekken.

***

't **V**OLK zegt dat gij niet en kunt missen van smoorrijke te worden,

Als 't geld regent en boon' waait,
en dat de vlage voor uwe deure draait.

[Nummer 10]

Govaert, of het kind met den Helme

DAAR was een keer een arme man en een arme vrouwe die te gâre getrouwd waren, en ze woonden in een armtierig kleen huizeken. Zij en hadden geen kinders en ze waren daarom zeer bedroefd, doch ze lazen en ze baden zoo schoone en zoo lange, dat God hun eindelijk een snel, frisch, gezond kindeke verleende. Dat was een blijdschap: geen koningen, geen vorsten en waren zoo gelukkig als die twee arme menschen, om de geboorte van dat kind. Het was een zoontje, 't was geboren met eenen helm, en, als 't den eersten keer zijn mondtjen opendeed om te schreeuwen, daar viel al met eens een rolleken papier uit. De vader raapte het nieuwsgierig op, deed het open, en zag dat er letters op geschreven waren; en, gelijk hij niet geleerd en was en dat zijne vrouwe ook geen letter en kende, ware hij groot als een huis, zoo liep hij in der haasten naar den wijzen van de streke, vertelde hem het blijde nieuws, en te zelver tijde toogde hij hem het briefke, dat uit het kindtje zijnen mond gevallen was. De wijze man las dat

briefke, en daar stond duidelijk op te lezen dat het kind, op zijn twintigste jaar, met des konings eenige dochter ging trouwen, en zelve koning zijn.

Dat en was nog maar acht dagen gebeurd, als de koning, dien het nieuws van het kindeke met den helm aan zijne ooren gekomen was, in 't arm huizeke trad en zei, geheel valsch ende loos: ‘Brave menschen, ik hebbe gehoord, dat er u zulk een wonder kind geboren is, en dat het op wondere wijze bestemd is later mijn dochters gemaal te worden en mijn opvolger.’

‘Ik begere het in mijn hof mede te nemen, om hem eene koninklijke opvoedinge te geven. Aan ulieden, zijne brave ouders, zal ik duizend pond grooten uit mijne schatkiste doen betalen.’

‘'t Is u toegestaan, Heer koning,’ zei de vader, die het kind, den vorst overhandigde. Vader en moeder gaven 't nog elk een kruiske en een zoentje, de koning sprong ermeê op zijn peerd, en hij vertrok.

Als hij nu al verre gereên hadde kwam hij aan een groote breede vaart, waarover eene lange brugge lag. Hier, peisde de koning, zal ik dien schoonen opvolger leeren zwemmen. Wat? dat arm kind zou mijn schoonzoon worden en mijnen throon beklimmen? Wij zullen eens zien wat al die voorzeggingen inhouden. Zoo, hij wierp den mantel met 't kind daarin van de brugge in 't water, en hij vertrok, in volle vlucht, naar de hoofdstad van zijn rijk. Het kindtje, door een nieuw wonder, bleef vlotten op 't water, tot dat het eindelijk kwam haperen aan het schof van eenen watermolen. De molenaar, die daar effen stond, zag dat pakske zwemmen en haalde het nieuwsgierig uit. Wat stond hij verwonderd, als hij den mantel opende en een snel frisch zoontje daarin vond. ‘Het is ons lijk van God gezonden,’ sprak de brave man: ‘wij en hebben effen geene kinders, wij zullen het arme schaapke bij ons houden. 't Moeten wel onmenschelijke wreede ouders zijn, die zulk een engeltje durven wegdoen en versmooren.’

Daarmeê liep de molenaar binnen, toogde 't kind aan zijne vrouwe en vertelde hoe hij het gevonden hadde. De

goede vrouwe, bij 't zien van dat snel kindtje, was er innig van aangedaan, en twee tranen blonken in hare oogen.

‘Man,’ sprak zij, ‘wij zullen dat kindtje opkweeken, gij zult zijn vader zijn en ik zijne moeder, en geheel onze doeninge en onze have zullen wij hem achterlaten, is 't dat 't fraai en deugdzaam is.

‘'k Hadde het ook alzoo gepeisd, Berchtje’ zei de molenaar.

Zoo, de jaren vervlogen en Govaert was een frissche, kloeke, snelle jongeling geworden; daarenboven was hij deugdzaam en zijne pleegouders buitengewoon genegen.

Op zekeren dag, dat de koning te velde trok tegen den vijand, reed hij aldaar bij gevalle voorbij, en trad het huis van den molenaar binnen. Zijne oogen vielen op Govaert, en hij en kon hem niet genoeg bezien. ‘Wat een frissche, kloeke kerel is uw zoon, brave molenaar,’ zei de koning.

‘Heer koning,’ sprak de man, ‘die jongeling en is mijn kind niet, 't is een vondeling. 't Is pas twintig jaar geleden dat ik hem uit het water haalde. Hij was gewonden in eenen kostelijken mantel, dien ik tot gedenkenisse nog bewaard hebbe. Hij moet van rijke ouders zijn: men vindt menschen zonder herten in alle standen: zoo een engel van een kind in 't water smijten, dat en wil niet gepeisd zijn.’

De koning verschoot, maar hij bedwong hem: ‘Zou ik dien mantel niet mogen zien, mijn brave man?’ vroeg hij.

‘Geren, geren genoeg, Heer koning.’ En in een-twee-drie, was de mantel uit eene oudewetsche kasse gehaald. De koning herkende seffens den mantel, en hij en hadde geene ruste meer: ‘'t Is wel dat eigenste kind,’ knabbelde hij binnensmonds.

‘Zou die jongen voor mij geene boodschap willen doen: ik zou geerne de koninginne eenen brief besteld hebben?’ zoo sprak hij.

‘Al wat de koning vraagt is voor ons een aangenaam gebod,’ zei de molenaar; ‘daarbij, gij moogt gerust zijn, de brief zal besteld worden, 't is gelijk aan wien of waar, want die jongen en kent noch vare noch vreeze, en al dat hij doet het gelukt: 't is waarlijk een gelukskind.’

De koning schreef al gauwe eenige woorden op een stuk pergament, zegelde 't met zijnen koninklijken zegel, en gaf het aan Govaert, die aanstonds vertrok.

De reize was lang en verre, en, na dat Govaert geheel den dag gegaan hadde, kwam hij moê en uitgeput aan een groot woud, waar hij meende ievers onder eenen boom te vernachten.

Terwijl hij zocht achter eenen schuilhoek zag hij, al met eenen keer, tusschen de boomen en struiken, een lichtje flikkeren.

Daar moet een huis staan, peisde Govaert, en hij trok er naartoe. Hij klopte op de deure en eene heesche stemme riep: ‘Komt in!’ Govaert trad binnen en zag daar eene oude hekse van een wijf zitten etenkoken.

‘Wel, jongeling,’ sprak zij, ‘wat komt gij hier doen? Ik beklage u: nog zoo jong zijn en zoo wel gebouwd!’

‘Hoe, gij beklaagt mij, vrouwe: wat wilt gij daarmeê zeggen?’ vroeg Govaert verwonderd.

‘Ja, jonge vreemdeling, ik beklage u,’ zei ze: ‘gij zijt hier in een moordenaars nest gevallen; bij eene ure komen de moordenaars van hunne stroopreize terug; en, vinden zij u hier, 't is uit met uw jong leven! Vertrekt zeere, loopt weg en duikt u ievers in den bosch, dat ze u niet en vinden; en, morgen, eer de zon opstaat, maakt u uit de voeten: 't is al dat ik u zeggen kan.’

‘Tut-tut-tut,’ zei Govaert, ‘wie zou er mij deren? 'k En hebbe trouwens geenen rooden duit, niet anders als eenen brief van den koning, dien ik de koninginne moet bestellen. Ik zal hier blijven, want 'k ben zoo moê en zoo tenden, dat ik niet voorder meer en kan.’ Dit zeggende strekte hij hem uit op eenen bank, en hij sliep al gauwe dat hij ronkte.

Weldra kwamen de baanstroopers binnen, en de oude vertelde hun de komste van den armen dompelare, die daar lag, en... dat hij eenen brief van den koning op hem droeg.

‘Een arme dompelaar,’ sprak de hoofdman, ‘t is weinig bate aan, maar zijnen brief, dien moeten wij hebben.’

En, terwijl Govaert altijd voort sliep en ronkte, haalden

zij stillekens den brief uit zijnen zak, deden hem behendig open, en lazen daarin: ‘Als deze jongeling in uw hof zal komen, zoo zult gij hem onbermhertig dooddoen, en alles moet gedaan zijn eer ik weêrekeere van den oorlog.’

‘Ach! die schelm van dien koning!’ bulderde de Hoofdman, ‘hij is uit op het leven van dien armen bloed, gelijk op het onze, maar 't zal hem diere kosten!’ En, op een ander stuk pergament schreef hij: ‘Als deze jongeling in uw hof zal komen, zult gij hem onze eenige dochter ten huwelijke geven en het bestier van 't land in zijne handen laten, tot dat ik terugkeere.’

Deze brief wierd wederom, met de zelfste behendigheid, toegesloten en in Govaert zijnen zak gesteken.

Wanneer Govaert wakker kwam reed de zonne al boomhooge, al de moordenaars waren verdwenen en de oude vrouwe zat alleene bij het vier, gelijk 's avonds te vooren.

‘Waar zijn nu die moordenaars, waarvan gij mij gister avond gesproken hebt?’ vroeg Govaert.

‘Zij zijn alreede vertrokken, jongen; zij hebben u gespaard, omdat gij niets en bezat; maar, vonden zij u hier tavond nog, 'k vreeze dat 't niet meer en zou helpen.’

Govaert en moeste het geen tweede maal gezeid zijn. De slaap had hem geheel en gansch hersteld van zijne vermoeidheid; maar zijne mage riep moord, louter van den honger. Hij miek zijn kruise, deed zijnen buik eene zielemesse, bedankte de goede vrouwe, en vertrok.

Zonder voordere tegenkomsten kwam hij eindelijk in 't hof van den koning aan. Hij overhandigde den brief en hij bleef op antwoorde of bescheed wachten. Wat was zijne verwonderinge groot, als hij de koninginne, met den lach op haar wezen, naar hem zag komen en haar hoorde zeggen:

‘Welgekomen mijn zoon, de wensch mijns gemaals zal volbracht worden: tusschen hier en eene weke is mijne eenige dochter uwe vrouwe.’

En zoo geschiedde het. Govaert huwde Judith, de dochter van den koning, en hij wierd beheerder van den lande.

Het was nu al zeven jaren dat hij heerschte, en reeds

in verschillige omstandigheden had hij getoogd dat hij het geluk, het welvaren en den vrede van zijn volk behertigde, en bovendien wel wiste te handhaven.

Op 't einde van 't zevenste jaar kwam de koning met zijn leger terug van den oorlog, dien hij in verre streken gevoerd hadde. Hoe en stond hij niet te kijken, als hij hoorde dat Govaert, dat kind van arme ouders, algelijk getrouwd was met zijne dochter, en dat hij het land binst zijne afwezigheid bestierd hadde!

‘Welnu,’ zoo sprak hij, over van gramschap, tot de koninginne, zijne vrouwe, ‘heb ik u niet geschreven dat gij hem bij zijne aankomste moestet vermoorden?’

‘Lieve man, en spreekt zoo haastig en zoo grammoedig niet: daar stond klaar in uwen brief dat ik dien jongeling onze dochter moeste ten huwelijke schenken, en het bestier van uw land in zijne handen overlaten. Wilt gij zelve de waarheid mijner woorden ondervinden? Hier is 't bewijs.’ En, zoo sprekende, gaf zij den koning den brief, dien Govaert haar overhandigd hadde.

De koning herkende zijnen zegel; maar hij en wiste niet hoe die veranderinge uitgeleid. ‘Ik hebbe nochtans geschreven zooals ik het u zegge,’ riep hij. ‘Ik moete zoo seffens dien Govaert spreken: waar is hij?’

‘Ik zal hem verwittigen,’ zei de koninginne, weemoedig, ‘maar en wilt hem toch geen kwaad doen: hij is zoo goed, zoo wijs, dat iedereen met lof en eere van hem spreekt: moestet gij hem deeren, ons kind zou van verdriet sterven.’

't En leed al niet lange eer dat Govaert voor zijnen schoonvader stond, dien hij geheel beleefdelijk groette.

‘Vader,’ sprak hij, ‘welgekomen! God zij gedankt dat gij ongedeerd wedergekeerd zijt.’

‘Dat en is de zake niet,’ riep de koning, over van gramschap: ‘gij zijt door bedrog echtgenoot geworden van mijn kind; maar wee u, jongen, gij hebt mijn bloed besmet!’

‘Bedaart, bedaart, heer vader, ik en versta u niet! hebt gij niet zelve 't bevel gegeven door eenen brief, dien ik de koninginne moeste overhandigen? Wat bedrog zit er daarin?’

‘Gij hebt mijnen brief vervalscht of doen vervalschen,’ bulderde hij.

‘Ik, vervalschen of doen vervalschen? nooit, heer vader.’

‘En heet mij alzoo niet meer: 'k ben uw koning, anders niet, en misschien weldra uw rechter.’

‘Gelijk gij wilt, heer koning, maar nooit en bedreef ik valschheid, nog nooit en gebruikte ik leugen of bedrog: bij mijne wete, sedert mijne geboorte niet.’

‘Dat zullen wij onderzoeken, en wee u, jongen, want dat roept om wrake.’

De koning ondervroeg Govaert over zijne reize, tot in de minste omstandigheden, en hij besloot dat de vervalschinge van den brief moeste gebeurd zijn binst zijnen slaap, in 't rooversnest; hij bekende Govaerts onschuld, doch hij en kon het over zijn herte niet krijgen dat hij dien oprapeling zijnen zone moest noemen. Ook zou hij hem kost wat kost van kante maken. Op zekeren keer roept hij Govaert bij hem:

‘Govaert,’ zoo sprak hij, ‘is 't dat gij mij drie roste haren uit Lucifers kop kunt brengen, dan, ja, en dan alleene zal ik toestemmen dat gij gerust de man van mijne dochter blijft; en, bij uwe terugkomste, sta ik u mijnen throon af. Hebt gij dat wel begrepen?’

‘Ja-ik, heer vader,’ sprak Govaert, zonder de minste verlegentheid, ‘wat gij begeert, zal ik doen: morgen reeds vertrek ik, en, eer als gij denken kunt, zoo kom ik terug.’

(*'t Vervolgt*)

J. LEROY

De Minnezanger

Engelsch lied

DE minnezanger ter grenzen ging,
Waar de braven staan en sneven,
Zijns vaders zweerd hem ter zijden hing,
En zijn harpe zwierde erneven.

‘Land mijns lieds!’ zei de liederknecht,
‘Is al uw macht verstoven,
Eén zweerd blijft waken op uw recht,
Eén harpe blijft u loven!’

De zanger viel, maar geen vijand wreed
Kon zijn fiere ziel bedwingen.
Zijn lieve harpe, ze zweeg: hij deed
Een voor een, heur snaren springen,
En zei: ‘De vijand vlekke u niet,
Gij zielentolk der braven;
Uw lied was 't zuivere vrijheidslied,
't En klinke bij geen slaven!’

A.J.M. JANSSENS

Vlamingen en Walen

WIJ en peizen niet dat er nog iemand is, die niet en weet dat de Vlamingen ten deele Franken zijn.

't Is uit met de spreuke: *Gesta Dei per Francos*, op Vrankrijk toegepast.

De Walen en zijn geen Franken; 't zijn Gallen: hun name geeft het uit en hunne gallo-romaansche tonge is daar om het te betoogen.

Daar bestaan nog andere bewijzen, waaruit het blijkt dat de Vlamingen en de Walen tot den zelfsten stam niet en behooren.

Daar bestaan natuurlijke kenmerken van de volksstammen.

De Vlamingen zijn blond van hare en lang van schedel.

De Walen integendeel zijn door den band bruin van hare en vlak van schedel.

Zoo vertoogen de beide volkeren, door hun geboortelijk maaksel, een verschillige afkomste.

Dat wordt nu aldus in de wetenschappelijke *congressen* ofte zitdagen geleerd en besproken.

***

Daartegen wordt iets opgeworpen, dat maar eene schijnbare moeilijkheid en verwekt.

Hoe is 't mogelijk, zegt pater Vanden Gheyn, dat de Walengeraamten, die men in de grafsteden van verleden tijden ontdekt, ook lang van schedel bevonden worden?

Men weet dat de oudheidkundige gilden van Namen en Charleroi vele gedolven hebben op plaatsen die *helle* of *paradijs* genoemd zijn, en dat ze rijke vondels en kostbare grafsteden hebben blootgeleid.

De schedels, die in die grafsteden opgespoord wierden, dragen de zelfste kenteekens als de schedels van het vlaamsche volk.

De geleerden en weten geen weg met die moeilijkheid.

De zake wordt eenvoudig en duidelijk, als ge weet dat de Franken, ten gevolge der invallen en oorlogstochten van de Germanen, met de Walen versneden zijn.

Van daar de name van hun vaderland, '*Vrankrijk*,' dien de Franschen aan onze voorouders ontleend hebben.

Van daar de inbete onzer tale in de fransche tale, die zoo eigenaardig door Loquela I. n° 12, in de volgende bewoordingen geschetst wordt:

'Het stik, het laken, waaruit het fransche taalkleedsel gemaakt wierd, is meestendeels roomsch, ja wel, maar het is een dietsche kleermaker die dat laken gesneden, genaaid, gevoêrd, en, nog al dikwijls met kloeken dietschen overschot, gelapt en getapt heeft.'

Van daar de dietsch genaamde plaatsen, die zoo menigvuldig op Gallo-romaanschen bodem, in 't Walenland en in Vrankrijk gevonden worden; ze wijzen de hoven, de zalen en de woonplaatsen aan, waar de Germaansche oorlogslieden hunne zwerverstochten gestaakt en hunne stamhuisgezinnen gesticht hebben.

Van daar die vermaarde frankische grafsteden, in 't Walenland, en die schedels van langwerpig maaksel, die men in de graven aantreft.

De dood zegepraalt over alles. Als eene oude beschavinge verdwenen is, zoo en laat zij geen ander speur achter als de geraamten van de dooden, en eenige allaamstukken, die, volgens de geplogentheid der oude tijden, nevens die

geraamten wierden neergeleid. Van al den luister, van een groot en machtig volk, en blijft er dikwijls niets anders als dorre doodakkers over.

J. SEGHERS

Die laatste zonnestraal

't **W**AS een schoone lentemorgen,
haastig stapten wij de stede uit,
waar het stenend stoomgevaarte
ons te zamen bracht; wij gingen
langs de witgebakken bane
landwaards in. En ginder verre
wees een scherpe tempeltoren,
boven bottende boomenkroonen
't doel van onzen droeven uitstap,
want een maat, dáár overleden
moesten wij ten grave dragen.
.....
Van naturen vrij en vrolik,
kon 't ons jong gemoed niet laten,
onder 't zoenen van die zonne
zwemmende in den blauwen hemel,
midden bakerende velden,
groene weiden, lachende hovingen,
soms een' blijde spreuk te doene,
strijdig met het treurig voorval
dat ons hert en geest doorgriefde.
Doch zoo even kwam 't bewustzijn
weêr, en stille treurend naasden
wij nu 't dorp reeds. - ‘Zie, wij zijn daar!’
sprak er een nu; en aan 't wenden
van de bane, bij de dorpplaats,
zagen wij, met 't schittrend kruise,
reeds de priesters herwaard komen
naar het sterfhuis, dicht daar bij ons.
.....

Vriend en bloedverwanten wachtten
vóór de deure, rouwbeklagend,
tot de stoet zou kerkwaards trekken
met het lijk des armen jonglings.
.....
Eensklaps, aller hoofd ontdekt wierd,
want men bracht de kiste buiten,
glinsterende in het zilveren zonlicht;
en, éér hij den peldre ontvouwde:
- ‘Langt ge uw vriend nog eens te zien nu?’
sprak een man, tot ons hem wendend.
- ‘Ja’ was de antwoorde, en wij naarsden
angstig, met ontdekten hoofde,
en het scherfvat wierd ons g'opend.
.....
Daar lag Zegher stom en zielloos
uitgestrekt, zijn jongsten slaap aan 't
slapen, in dat nauwe bedde,
wijl de milde lentezonne een
vloed van schitterende stralen
op zijn koude lichaam stortte
en zijn bleek gelaat omglansde.
Ei, zijne oogen bleven dichte
voor heur licht, hij bleef gevoelloos
voor heur lachen, voor heur zoenen,
hij de blijdste, hij de vrankste,
hij de vroomste ons aller vrienden!
.....
Nauw twee weken was 't geleden
dat hij hopend sprak: ‘Och laat toch,
laat de warme dagen komen,
dat het veld ik, 't zonnig veld in,
verscher lucht en bloed mag scheppen,
en 'k geneze!’ Maar die dagen
zijn gekomen, en die zonne,
alles weêr in 't leven roepend,
ge 'n vermocht ze niet, o Zegher!
Levensbronne, gij ontbraakt hem!
Hij en voelde noch uw' stralen,

noch Uw glinsterende glanzen,
die herleven doen, Eilaci!
.....
En een trane ontrolde ons ooge,
een gebed ontsteeg ons herte,
voor zijn' ziel: den Allerhoogste
vinde hij waar 't altijd zonne is!
.....
Treurig klonk de stem des priesters
en de droeve stoet trok kerkwaard.
Zegher ruste daar in vrede,
in den heiligen grond van Vlanderen,
tot wij ons eens wedervinden
op den jongsten van de dagen.
.....
O dat laatste licht hierneden!
O die laatste zonnestrale!

K.V.W.

Le Lubre

EEN zoeker naar den oorsprong van geslachtsnamen vraagde onlangs in ons blad, 4de jaar, bl. 111 hetgene volgt:

‘De Bo doet *loeverig*, lomp vet en slordig - afstammen van *loef*, een loebas, een leure. Is 't altemets geen latijn van oorsprong 's wegen! Immers *Luber* maakt *lubricitas*; *lubrifier les intestins*, den geslachtsname *Le Lubre*, bij de Walen, dat zoo veel te zeggen is zeker of *s-loeber*.’

Daar is de vrage, zoo ze gaat en staat.

Die vrage heeft *Biekorf*, voor rekeninge van den zender, en tot nu toe, onbeantwoord gelaten.

Hier volgt eene antwoorde, die verscheen in *Het Volksbelang* van Gent, zaterdag 22 April 1893:

‘*De Biekorf* (het leer- en leesblad voor alle verstandige

Vlamingen, luidt de bijtitel) geeft in zijn nummer van verleden week de etymologische verklaring van het Zuidnederlandsch *sloeber*, waarvoor onze Noorderbroeders schobbejak en andere even weinig deftige woorden gebruiken.'

Na die inleidinge drukt *Het Volksbelang*, woord voor woord, de vrage die hierboven staat, 'De Bo doet,' enz.

Dan komt het volgende:

'Hoe men toch in de schoone dietsche tale groote waarheden zeggen kan! Dat onze geleerde etymologen Vercoullie en Franck opkijken zullen, is zeker; en zij zullen door de vingeren zien dat *luber* in het Latijn niet bestaat, om die heerlijke etymologie van sloeber (Lat. luber + voorslag s) in een tweede editie hunner etymologische woordenboeken op te nemen.

Sloeber heeft een plaatsje gekregen nevens Gezelle's Dietsche etymologie van het tot nu toe niet uitgelegd Fransch woord *enveloppe:* een vel op!

Trek nu maar de ladder op!'

Daarmêe zijn wij bitter weinig genaderd tot den uitleg van den Walschen geslachtsname *Le Lubre.*

Vroeger wierd ons geleerd dat (*en*)*velopper*, (*en*)*veloppe* waarschijnlijk eene verwordinge is van het Middel-Engelsch w. *wlappen*, *wrappen*, dat (in)wikkelen beteekent; en zaliger de zeer eerweerde heer Bruno Van Hove plag inderdaad, maar als voorbeeld van ongerijmde woordontledingen, het woord *enveloppe* aan te halen, dat men zoo wel van *een vel op* kon doen komen, zeide hij, als *cadaver* van *ca*(*ro*) *da*(*ta*) *ver*(*mibus*), of als *mostaard* van *Nabuchodonosor.*

En, is *luber* geen latijn, schier of morgen kan er, wie weet? een oud-latijnsch opschrift ontdekt worden, waar *luber* op te lezen staat. Intusschentijd kan het ongevonden doch gegiste woord *luber* wel verbouwd en verborgen zitten in *lubrico*, *lubricus*, *lubrifier*, *Le Lubre*, *enz.*

Daar zit veel verloren latijn in de menigvuldige walsche kantspraken van hier en van elders.

En nu, eer wij de lêere optrekken, nog eens gevraagd: van waar zou de walsche geslachtsname *Le Lubre* afkomstig zijn?

Mingelmaren

‘**H**ET getal nieuwsbladen welke in eene taal verschijnen, geven zeker wel het bewijs van de min of meer groote belangrijkheid dezer taal.

Welnu, in de laatste kamerzitting heeft M. Van den Bemden, vertegenwoordiger voor Antwerpen, bewezen dat in België en Nederland ruim zeven honderd bladen in de Dietsche taal uitgegeven worden.

De groote Nederlandsche bladen van Amsterdam, Rotterdam en Den Haag behelzen drie of viermaal meer tekst dan het grootste blad van Frankrijk. Alleen de Engelsche en Americaansche bladen zijn belangrijker. De Nederlandsche bladen worden vooral verspreid in de Republieken van Zuid-africa, in de Nederlandsche bezittingen van Indië. Wij laten hier nog te buiten de in het vlaamsch geschreven bladen die in andere werelddeelen, bij voorbeeld in Noord-America, verschijnen.’

('t Daghet in den Oosten).

DE Duikalmanak van Dr Guido Gezelle zegt op den Maandag van de Goede Weke: ‘Kalfdag, kalfmaandag: die laatst in de schole komt is ‘'t kalf.’

Men maakt de gedaante van een kalf, verbeeldende den Vasten, den Winter, 't oud heidendom, en men versmoort het.

‘Ons Volksleven’ (5de jaar 4de afl.) voegt daarbij:

‘Men sloeg het volk met eene vod of eenen lap, dien men insgelijks *kalf* noemde.

In 1760 verdronk een kind in de vaart, toen het over het water bukte om het *kalf* te wasschen.’

In het zelfste blad, en de zelfste afleveringe, lezen wij nog de volgende wetensweerdigheid:

‘Tot op het einde der XVI eeuw vierde men te Zoningen de feest der onnoozele kinderen.

De kanonikken der collegiale kerk dier stad stonden dien dag, gedurende dien dienst, hunne plaatsen af aan de koorkinderen. Een der kinderen droeg het gewaad van deken, terwijl de andere in kanonikken verkleed waren.

Na de plechtigheid moest de eerstgenoemde zijne gezellen onthalen met het geld dat te zijnen voordeele in de kerk rondgehaald was.’

HET vierde deel van Guido Gezelle'ns *Verzamelde Dichtwerken* is bijkans afgedrukt; het bevat, buiten *Liederen*, *Eerdichten* en *Reliqua*, nog de volgende bijgevoegde stukken:

Drie-koningenlied.
Lied ten voordeele der verongelukten te Kortrijk, 16 *Nov.* 1882.
De Kobbe, *de Slekke*, *de Puid*, deze drie en wierden nooit te vooren gedrukt.
Te Lauwe.
Baron Ruzette.
Brave Maarten.
Nisi Dominus.

Het vijfde en 't *meeste* deel heet *Tijdkrans*; het vervalt in drie'n: 1° *Dagkrans*, 2° *Jaarkrans*, 3° *Eeuwkrans.* Bijkans al dat daarin komt is ongedrukt en onuitgegeven.

Te vragen bij *J. Demeester*, *uitgever*, *te Rousselaere.*

SEDERT eenigen tijd wordt de vrage weerom opgeworpen of de treurspelen gezeid van Shakespeare, waarlijk aan dien schrijver mogen toegeëigend worden. Velen zijn er immers die zulks betwisten, en daar wordt druk over geschreven in Duitschland, in Engelland en in America.

De stellinge van sommigen is dat niet Shakespeare de bewonderensweerdige treurspelen, Hamlet, Macbeth, en andere zou geschreven hebben, maar wel Frans Bacon, vrijheer van Verulam, zegelbewaarder van Engelland, ten tijde van Jacobus I, opvolger van koningin Elisabeth.

Immers, zeggen zij, hoe ware 't mogelijk dat een mensch, zonder eenige geleerdheid of opvoeding, treurspelen schreve, die, zoo als deze die zijnen name dragen, zoo velerhande en diepgrondige kennissen veronderstellen van krijgs- natuur- en geneeskunde, van rechtwetenschap en scheikunde, kennissen der oudere grieksche en latijnsche schrijvers, grondige wijsbegeerte, enz.

Meer andere redens worden er bijgehaald: zooals onvoldoende bewijsstukken nopens het schrijversrecht van Shakespeare, en ook de overeenkomste van leeringe over wijsbegeerte die hier end daar in de gemelde treurspelen verspreid ligt, met deze die voorengehouden wordt in sommige werken van Bacon, vrijheer van Verulam.

Doch anderen strijden moedig voor het schrijversrecht van Shakespeare, zooals het te lezen staat in '*Het Belfort*' afleveringen van April en van Mei 1893, in eene verhandelinge van Vader Loosen, S.J.

Daarin wordt de weerde van de aangehaalde redens der tegenstrijders onderzocht, en, ons dunkens, voldoende weerleid Daarbij wordt de meeninge dat Shakespeare wel vast en zeker de schrijver is van gemelde treurspelen, met stellige redens gestaafd.

DE volgende rijmreken wierden, van eene onbekende hand, in 't jaar O.H. 1595 geschreven, op het schutblad van ligger 52, geheeten ‘Zwane,’ behoorende tot de weezenboeken van de ‘Casselrie’ of den Burg van Kortrijk:

Twas Fuentès die gheheel,
in thien schoon zuver weken,
Cameryck en 't Casteel
Spaens voor frans leerde spreken.

Geus spranck Liere in den schoot;
maer, door Gods schoone gaven,
in dAndtwerps cruut en loot
was Geus in Lier begraven.

ALS er een vriend of kennisse in huis komt, dien men in langen tijd daar niet gezien en heeft, zoo zegt men, te Thorhout en ommelands: Gij komt zoo zelden, dat wij wel den hangel zouden moeten keeren, als gij in ons huis komt.

Wat is de zin van dat *hangel keeren?*

VAN iemand die toeneemt in gezonde vroomheid, kracht, zegt men, te Lichtervelde en ommelands: ‘Hij bekomt lijk water en wind.’

Waarop steunt die vergelijkinge?

TE Dixmude hoorde ik: ‘Men spaart geen brood voor vrienden, als 't koopdag is.’

Dat is: Men hoogt, men biedt, zonder vrienden (die ook hoogen en bieden) in te zien.

[Nummer 11]

Govaert, of het kind met den Helme

ZOO Govaert deed eene mutse maken van schitterende stoffe, en hij liet daarop, in gouden letters, het woord *Wijsheid* zetten.

Van zoo dat alles gereed was, zei hij vaarwel aan zijne vrouwe en hij vertrok, blijgezind alsof hij naar eene kerremesse hadde gegaan.

‘Ha, verwenscht gelukskind,’ grolde de koning en hij beet zijne lippen ten bloede van verkropten spijt, ‘'t is te hopen dat ik u nooit meer en zal zien.’

Als Govaert nu al vele dagen en vele nachten gegaan hadde, kwam hij daar aan de hoofdstad Vera-paz, waar de koning ziek lag. 't Was algauwe gekend dat er daar een jonge vreemdeling aangekomen was, met wonder voorkomen, en dat hij op zijne schitterende mutse het woord *Wijsheid* droeg. De koning deed hem roepen en, van zoo hij Govaert zag, vroeg hij hem met de tranen in zijn oogen: ‘Och mijn vriend, ik zie dat gij op uwe mutse het woord *Wijsheid* draagt, wat wilt dat bedieden?

Zijt gij de wijsheid in levenden lijve misschien? Dan moet gij ook weten wat er mij te doene staat om gezond te worden. De beroemdste geneesheeren zijn gekomen en allen zijn schuddebollende, al hunne schouders optrekken, heengegaan; zij en kennen mijne kwale niet, niemand en kan mij genezen. Zoo gij met recht dat woord op uwe mutse draagt, moet gij dat weten. Zegt het mij, en 'k zal u rijkelijk beloonen.'

'Heer koning,' zei Govaert, 'bij mijne wederkomste zal ik het u zeggen, eerder niet.'

'Maar ik kan al dood zijn?'

'Gij en zult, betrouwt u op mij, bij mijne wederkomste zal ik u dadelijk genezen.'

Daarmeê vertrok hij en ging nogmaals vele dagen en vele nachten, tot dat hij wederom kwam aan de poorten van eene groote schoone steê. Als de torrewachter hem zag, en dat hij het woord *Wijsheid* op zijne mutse gelezen, en gezien hadde hoe deftig en verstandig hij eruit zag, liep hij het zeere zeggen aan de overheid.

Govaert wierd ontboden, en daar wierd hem gevraagd, of hij zou kunnen zeggen, waarom de goddelijke boom, die te midden de stad stond, geene gouden appels meer en droeg, en zelfs bedreigde noch botte noch blad meer te krijgen.

'Dat zal ik u zeggen bij mijne terugkomste,' antwoordde Govaert, 'eerder niet.'

'Maar hij kan al dood zijn?'

'Hij en zal, zijt gerust, en als ik wederkeere zal ik u de oorzake daarvan doen kennen, en de boom zal herleven en wederom gouden appels dragen.'

Zoo Govaert zette zijnen weg voort en, na lange reizens, kwam hij eindelijk aan een groot water, waar dat een man al die er over moesten in zijn schuitje nam en ze naar den overkant roeide.

'Vriend' sprak Govaert, 'zoudt gij mij niet kunnen overzetten?'

'Ja-ik geheel geern, geheel geern.' En het schuitje, als een pijl uit nen boge, vloog over den gladden waterspiegel. Als zij nu aan wal kwamen, vroeg hem de schipper:

‘Gij draagt daar op uwe mutse een woord dat mij doet peizen dat gij vele weet. Zoudt gij mij niet kunnen zeggen wat ik moet doen om afgelost te zijn van dit mijn postjen hier? 't Is al jaren en jaren dat ik hier iedereen moete oversteken en daar en is nooit niemand die mij komt aflossen?’

‘Ik zal u dat zeggen al weerkeeren,’ zei Govaert, ‘stelt uw herte gerust.’

‘Ja, maar hoe lange zal ik moeten beiden?’

‘Niet lange, hebt maar geduld.’

Govaert stelde hem nogmaals aan 't gaan, en gaan was gaan, tot dat hij aan eene groote poorte kwam, zwart en zwaar. Dat is hier zeker de poorte van de helle peisde Govaert en hij trok binnen. 't Was een lange donkere gang, die langzaam daalde, en die van tijd tot tijd verlicht was door een kleen smokend lamptje, dat aan den wand hong. Govaert en ging maar altijd onbevreesd voort, tot dat hij eindelijk aan eene deure kwam waar dat er een zware klopper aan vaste was. Hij hief den klopper op en hij liet hem vallen dat het buischte. Eenige oogenblikken daarna ging de deure open, en een oud leelijk spook van een wijf kwam vooren; zij hadde lang grijs haar dat rechte stond als de stekkers van een everzwijn, hare neuze, lang en scherp, krulde neêrwaard gelijk den bek van een stekvogel, en twee lange snakkers van tanden staken langs wederzijden van die leelijke neuze op; haar gezichte was grauw en hare oogen groene gelijk gars, hare vingernagels waren zoo scherp als de klauwen van eenen arend.

‘Vrouwe,’ zei Govaert, ‘'k ben hier zeker wel in de helle?’

‘Ja-gij, zeker zijt gij in de helle, wat komt gij hier doen?’

‘En wel,’ zei Govaert, ‘'k ben hier gekomen achter drie haren uit Lucifers kop: zoudt gij mij die kunnen bezorgen?’

‘Drie haren uit Lucifer's kop?’..... En ze peisde een endeke... ‘En wel, 't is u toegestaan. Begeert gij nog iets?’

‘Ja-ik, vrouwe, 'k zou nog geern drie dingen weten.’

‘En welke zijn die drie dingen?’

‘Ten eersten, 'k zou geern weten wat er moet gedaan worden om den koning van Vera-paz te genezen.’

‘Ten tweeden, 'k zou willen vernemen waaraan dat 't liegt dat de goddelijke boom verkwijnt; wat er moet gedaan zijn om hem te doen herleven, en om hem wederom te doen gouden appels dragen.’

‘En ten derden, wat de schipper die mij overgezet heeft moet doen, om afgelost te zijn van dat eeuwig oversteken. Zoudt gij dat niet kunnen te weten komen? Daar is 't, openhertig gezeid, al dat ik begere te vernemen.’

‘Ik zal dat doen voor u, jongeling, hoe moeilijk het ook wezen moge: maar, luistert nu eens hoe wij het gaan aan boord leggen. Gij en moogt uwe menschelijke gedaante niet blijven behouden, want vonde u Lucifer bij zijn thuis komen, 't ware gedaan met u: ik zal u dus door mijne helsche kunste in eene miere doen veranderen. Alzoo kunt gij alles afzien en afluisteren wat er zal gebeuren: verstaat gij 't?’

‘Ja, ik heb het zeer goed begrepen, doet maar op,’ zei Govaert.

Die helsche hekse blies driemaal over Govaert, en aanstonds was hij in eene miere veranderd. 't En leed al niet lange of men hoorde, in dien onderaardschen gang, een gehuil en een gebriesch om den onversaagdsten den doodangst in 't lijf te jagen. 't Was Lucifer die thuis kwam: ‘'k Gerieke menschevleesch! 'k gerieke menschevleesch!’ huilde hij.

‘Wat zoudt gij hier menschevleesch gaan gerieken,’ zei de hekse, zoo zoete en zoo streelende dat Lucifer alle achterdenken verloos en stille binnen kwam. Hij hadde geheel de wereld afgeloopen achter zielen, en hij was dood moê. Die hekse wiste hem zoo wel te hebben, dat hij algauw zijnen rosten kop nederlei, en hij sliep dat hij snorrelde.

(*'t Slot volgt*)

J. LEROY

Panem de Coelo...

'k **E**N ete niet, of 't gene ik ete,
't heeft de dood gesmaakt;
het wreede mes, of de ál zoo wreede
hamersmete,
heeft het afgemaakt.

Het kooren, dat de landman levend
uit de velden voert,
wordt doodgepletterd, eer het, vleesch- en
voedselgevend,
mij den honger snoert.

Het doode in mij wordt levend weder,
't vat een lijf weêr aan;
en, zonder u, o dood, geen ader-
dans en dede er
meer mijn herte slaan.

't Gevelde rijst en wast weeromme, en,
uit den stervensnood,
herroept ge welgevoede en versche
levensblommen
voor den dag, o dood!

De Godheid zelve, aan 't kruis geklonken,
eer 't was al volend,
ook Hij, den diepen kelk ten bodeme
uitgedronken,
heeft de dood gekend.

Ook Hij zou onzer zielen wezen
eens een avondmaal,
dat levend, hét alleen, genuttigd,
zou genezen
onze hongerkwaal.

o God, die, als een graan geslagen,
vóór den vlegel vielt;
verleent, des bidde ik U, dat brood mij
alle dagen,
eer mijn herte ontzielt!

o God, die, als eene edel' terwe,
malsch gemalen gingt
den oven in, aan 't kruis; en, 't brood ge-
lijk van verwe,
daar gebraden hingt;

o Hemelmondig Manna, krachtig
mannenvoedsel, geeft
mij sterkte om eens te gaan, gestorven,
God almachtig,
daar Gij eeuwig leeft!

19/5/'93.
GUIDO GEZELLE

Tourcoing

WIJ schrijven *Tourcoing*, omdat die name, alhoewel hij geheel te gansch fransch luidt, nochtans zuiver Germaansch is, zooals het uit deze eenvoudige regelen, zoo meenen wij, zal blijken.

***

't Klooster van Freckenhorst wierd gesticht bij Warendorf, in 't Munstersche, in 't jaar 851; de rekeningen van dit klooster zijn bewaard en in de oudsaksensche tale opgesteld; vele eigennamen staan er in van boeren, die in die tijden hunne tienden aan 't klooster moesten toedragen, mitsgaders de namen van de dorpen, waar die boeren woonden, in hunne oude gedaanten, gave en ongeschonden.

't Is een ware schat van eigennamen, eene kermis voor de liefhebbers.

Een zekere *Thuring* staat daar ook geboekt, met Bavika zijn vrouwe, wegens lasten die aan 't klooster te betalen waren.

Thuring moet de zoon van *Thuro* geweest zijn; zijn name wijst het uit: 't is immers een vadersnaam, 't is te zeggen een voornaam, die den name des vaders te kennen geeft.

Was dat geen schoon gebruik?

De vader hiet *Thuro*; zijn zoon wierd *Thuring* geheeten, 't is te zeggen zoon van Thuro, volgens de geplogentheden van die tijden.

De name van *Thuro*, of Turo, met zijn verkleensel *Turle* en zijne wisselgedaante *Duro*, was veel in zwang bij de Germanen; *Thuros* waren immers de stamvaders van de *Duerinckx*, van de *Tuerlinckx*, van de *Durings* en van de *Duringen.*

Wij zouden ook genegen zijn om de *Thüringen*, een Duitschen volkstam, van eenen ouden, germaanschen *Thuro* te doen afstammen; maar gij moet weten, beste lezers, wij leven nu in een tijd van vooruitgang, en de naamredenkunde met behulp der vadersnamen, is ook al te verouderd en te gemeen geworden: 't en is niet meer wetenschappelijk diergelijke gedaanten als *patronymica* te verklaren.

Vele volksnamen komen te voorschijn als zelfstandige naamwoorden en daarnevens als bijvoegelijke naamwoorden, afleidingen met *ing*, dit achtervoegsel dienende om daar zoogenoemde *intensiva* af te maken.

Zoo hebben wij de beide gedaanten *Vlamen* en *Vlamingen*, nevens malkander.

De naam van *Thüringen* is van den zelfsten aard als de naam van *Vlamingen*; tot grondslag ligt de wortel van den Indogermaanschen woordenstam van *dulden*: men heeft immers *Tulingi* nevens *Thuringi*, zoo dat dit volk als een stam van verduldige lieden gedoopt wierd.

Dat is nu de laatste verklaring verneembaar in de groote tijdschriften der zoogezeide geleerde wereld.

Dat en belet nochtans niet dat de *Thuring*, waarmede wij begosten, de zoon is van een *Thuro*, en dat van dezen laatsten eigennaam geheel wel de verkleengedaante *Turco* kan gemaakt zijn; 't zijn wel zoovele eigennamen, die mits het achtervoegsel -*co* uit andere gesproten zijn; *Duro* gaf ook *Duurke*, den *vader* der *Duurkens* in Groningerland.

***

Tourcoing is een van die eigennamen die minst van al slete gedaan hebben.

Lijk hij nu is, zoo was hij nagenoeg toen een Germaan, waarschijnlijk een Frank, zijne zate had gevestigd, waar wij op onze tijden eene groote stad gingen tegenkomen.

Wij peisden dikwijls bij ons eigen: wat mag die naam toch bedieden?

Hij ontstukt van 's zelfs: *Turco-ingen.*

Wat zijn *Turcoingen*?

't Zijn de nazaten van den man die den name droeg van *Turco.*

Vroeger zeiden de lieden van de streke: wij gaan naar de *Turcoingen;* later zeiden zij in hunne friso- frankische tale, kort weg: wij gaan naar *Turcoingen*; en allengerhand wierd de geslachtsnaam een dorpsnaam en later een vermaarde stadsnaam.

Ware de oorspronkelijke name *Turcingaheim* geweest, lijk het ook zeer gemakkelijk hadde kunnen gebeuren, hij vonde zijn weersplete in den engelschen name *Torkington* en in den duitschen name *Turkenfeld.*

J. SEGHERS

Catalaansch

WIJ hebben, uit Barcelona, eenen Catalaanschen brief ontvangen, die luidt als volgt:

Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.

Los Jochs Florals de Barcelona celebran aquest any lo cinchcents aniversari de sa institució pel Rey de Aragó Joan I. Ab tal ocasió desitxaria 'l Consistori aplegar à tots los lletrats del mon que s'han ocupat de la literatura catalana que la festa simbolisan. Essent V. un dels mes ilustres aymadors de la metexa l'invita pera assistir al acte que 's celebrará lo dia 7 de Maig propvinent à las tres de la tarde en lo saló de la Llotja de Mar.

Per Acort del Consistori

Lo President

J. Coroler.

Lo Secretari

J. Ruiz Hudisulils.

Lo Secretari del Consistori te l'honor de suplicarli en cas de no serli possible assistir a la festa 's servexi contestar adherinse à alla en la forma que mes li plasqui.
Son afectissim. y S.S.
q.s.m.b.
J. Ruiz Hudisulils.

Direcció: Carrer de las Corts Catalanes 230-2°.-2^{a}.

Hulpe voor den lezer:

Aquest: deze. *Carrer:* strate. *Contestar*: antwoorden. *Dels:* van de. *Desitxaria*: zou begeren. *Jochs Florals:* Blommen-spelen, omdat er kostelijke blommen - goud- en zilveren - voor dichters zangers, enz. te winnen zijn. *Lletrats:* letterkundigen. *Llotja:* loove, halle. *Mes*: meest. *Metexa*: zelfste. *Pel*: door den. *q.b.s.m.* die uwe handen kust. *Servexi*: gelieft. *Serli*: u te zijn. *Tarde:* namiddag. *Te*: heeft. *V:* uwe heerschap.

Bij gebrek aan Catalaansche taalveerdigheid is er in 't latijn geantwoord geworden aan de Heeren van 't *Consistori dels Jochs Florals de Barcelona*, dat wij, te lijve niet kunnende deel nemen in de aanstaande plechtigheden van den 7sten Mei, hun alle geluk en voorspoed wenschen; en dat wij met blijdschap hun toeroepen: Leve *la literatura catalana*, leven de kloekmoedige eigen taalliefhebbers: de vrije Friesen, de vrije Vlamingen van Hispanjenland!

Anthonis de Rovere,

Twee onuitgegeven gedichten. (Vervolg).

DE Bedinghe: *Jhesus es een zoete gast* staat op f°s 234 en 235 van het Hs. Op f° 237, v^{o}, en op f° 238 bevindt zich eene Bedinghe tot Maria, welke ons ook van elders bekend is, zonder dat men met zekerheid wist aan wien ze toe te schrijven.

In den eersten jaargang (1855) van de Dietsche Warande wierd zij, bl. 242, naar het van Hulthemsche Hs.

door den heer Angilis uitgegeven. En in zijne inleiding herinnert deze dat vroeger reeds, in den vierden jaargang (1847) der ‘Verslagen en Berichten uitgegeven door de vereeniging ter bevordering der oude Nederlandsche letterkunde,’ de heer Campbell, op bl. 23 een brokstuk van hetzelfde gedicht had laten drukken.

Wij schrijven in zijn geheel het korte voorbericht van den heer Campbell over:

‘Bij het nabladeren van eenige stukken ter koninklijke Bibliotheek, bij ons bekend onder den naam van *Letterkundige bijdragen* van de hand van den heer VAN WYN, (Portefeuille n° 9), vielen mij eenige fragmenten in handen welke meestal van weinig waarde zijn, maar, waaronder ik er een opmerkte dat met een tweede in een afzonderlijk omslagje vervat is en waaraan de vroegere bezitter (met zijn welbekend schrift) den volgenden titel heeft gegeven: “2 losse bladen pergament, van mij onbekende dichtstukken, geestelijk, 't een in Nederduitsch, 't andere in Hoogduitsch, Westphaalsch dialect. - 25 Jan. 97 mij door den heer VISSER geschonken.”

Dit eerstgemelde fragment nu, dat als schutblad gediend heeft, bestaat uit twee blaadjes perkament, in 8° formaat, elke bladzijde van welke eene kolom bevat die 23 verzen moest tellen, maar waarvan, door afknipping, de bovenste regel voor het grootste gedeelte is verloren gegaan. Hierdoor bestaat het geheel der vier bladzijden uit 88 verzen.

De inhoud (aan de H. Moedermaagd gewijd) duidt aan dat tusschen deze beide blaadjes twee (?) andere behoord hebben, waaruit ik besluit dat de onderhavige als buitenbladen van een *quaterne* gediend hebben. Het schrift is, dunkt mij, uit de eerste helft der 15^{e} eeuw en vrij duidelijk; het heeft slechts weinig van het opplakken geleden (I v^{so} en II r^{to}). Het eerste woord, M(aria), begint met eene groote, met rood afgezette M. De beginletters van al de regels zijn met rood doorstreept.’

Waaruit schijnt te blijken, bijgevolg, dat de Rovere's Bedinghe tot Maria een werk zijner jeugd zou geweest zijn. Zij moet bovendien zeer in den smaak zijner tijdge-

nooten gevallen zijn, vermits zij ons in niet minder dan drie verschillende hss. bewaard is gebleven.

Misschien zelfs in vier. Met verwijzing naar Mone, 208, oppert Hoffmann von Fallersleben in zijne *Horae Belgicoe* (I. 2de Uitgave, 539) het vermoeden dat zij insgelijks, in zes strophen ingedeeld, te vinden zou zijn in een Hs. van het Kon. Instituut te Amsterdam.

Ten einde de vergelijking der drie verschillende texten toe te laten waren wij een oogenblik voornemens de varianten op te geven. Deze waren echter zoo talrijk dat wij aldra van besluit veranderden, in dien zin dat het ons veel doelmatiger toescheen de texten van de Verslagen en Berichten en van de dietsche Warande, onderaan, nevens elkaar, in kleine letter te laten drukken.

Anthonis de rouere heeft dese bedinghe ghedicht:

Hier na volghet een scoene oratie van der werdegher maghet ende moeder Jhesu maria.

O Maghet maria, Ic roepe tot v!
Als een arm sondare, hoort my nv!
O lieve vrauwe, ic make v cont
Al mijn sonden in deser stont,
Ende belye mijn grote mesdaen[1.+]
O coniinghe al vol ghenaden,
Sijt in mynder hulpen in deser tijt,
Ende bidt vuuen zone gebenedijt
Dat hij mijns ghenadich sij
O maria, maghet vri,[+]

(Text van de *Verslagen en Berichten*)

M[aria] .....
Als een groet sondaer hoert mi nu
Van al minen zonden, in alre stont.
Weerde Maria! ic maec u cond
Dat ic mi kenne zeer misdadich.[+]
Moeder ende maghet, zijt mijns ghenadich,
Staet mi in staden in alre tijt.
Bidt uwen sone ghebenedijt,
Dat hi mijns ghenadich si.
Maria, edel maghet vri![+]

(Text van de *Dietsche Warande*)

Maria maghet, ic roepe tote u,
als een groet sondare; hoert mi nu,
van minen sonden, in alder stont,
Werde Maria, ic doe u cont,
dat ic mi kinne sere mesdadich.[+]
moeder ende maghet, sijt mijns genadich,
staet mi in staden in alder tijt:
bidt uwen sone ghebenedijt

1. Lees: *mesdaden.*

dat hi mijns ghenadich sie,
Maria, edel maghet vrie.+

+10

O edel fonteyne, o zoete bloeme,
Bidt vuuen kinde dat hi niet en doeme
Mijn arme ziele wyt sinen rijke.
O werde vrauwe sonder ghelike,
In allen dueghden wel gheraect,+
Ic bidde v dat ghi vrede maect,
Tuschen vuuen zone[2.] lieuen kijnde ende my,
Door de plompe naghelen drij,
Die men hem, doen hy ons cochte,
Door hande ende door voete sloech onsochte!+
O zijt ons vorsprakersse, vrauwe scoene,
Door die scarpe doorne croene,
Die hem die Joden met ghewout
In zijn hooft dronghen voor ons scout!
Ende ic vermane v, vrauwe der trauwen,+
Des bitteren weets doen swert[3.] van rauwen
V harte door sneet, moeder ende maeght,
Doen ghi v lief kint lyden saeght
Siin passie, int cruce daer hi aan sterf,
Doen hy ons hemelrijc verwerf!+
O vrauwe, sijt in mynder hulpen nv
Aen vuuen zone, des biddic v,
Want hi mijn groote zonden weet.
Ic bidde v ghenade, door dat sweet

[Vervolg Text van de Verslagen en Berichten]

O edel fonteyn! o edel bloem!
Bidt uwen sone dat hi niet en doem
Mine ziele uut sine rike.
Maria, vrouwe sonder ghelike,
Ghi sijt maghet wel gheraect;+
Ic bid u dat ghi vrede maect
Tusscen uwen sone ende mi,
Doer die scerpe naghelen dri
Die men uwen sone dede
Doer sijn ghebenedide lede.
Spreect mijn tale, vrouwe scoen,+
Doer die scerpe doernen croen
Die men uwen sone onsocht
..... ocht
Aenden cruce doe hi sterf+
Om onser alre bederf.
Vrouwe, sijt in mijn hulpe nu
Aen uwen sone, des bid ic u,
Want hi al mine zonden weet.
Ic bid ghenade doer dat zweet+

[Vervolg Text van de *Dietsche Warande*]

O edele fonteyne, o edel bloeme,

2. Onder *zone* staan puntjes; 't is te zeggen dat zone moet uitgeschrapt worden.
3. = Van het bittere wee toen 't zweerd

bidt uwen sone dat hi niet en doeme
mine ziele ute sinen rike.
Maria, vrouwe souder ghelike,
ghi sijt maghet wel gheraect;+
ic bidde u dat ghi vrede maect
tusscen uwen sone ende mie,
dore die scarpe nagelen drie
die men uwen kinde dede
dore sine ghebenedide lede.+
Sprect mine tale, vrouwe scone,
dore die scarpe dorne crone
die men uwen kinde herde onsochte
in sijn hoet sloech, daer hi ons cochte
anden cruce, doen hi starf+
om ons allen, dies ons bedarf.
Vrouwe, sijt in mire hulpen nu
ane uwen sone, dies biddic u,
want hi alle mine sonden weet.
ic bidde ghenade dore dat sweet+

Dat hi sweette, voor water, bloet root,+
Van groter droefheyt totter doot,
Aen den cruce met oetmoet.
Ic bidde v ghenade, door dat bloet
Dat hij storte wyt ziinen wonden,
Die hy ontfinc om onse zonden.+
O noch biddic ghenade, werde vrauwe!
Ic comme tot v met ganser trauwe,
Zoete moeder, vol van ghenaden.
Scone vrauwe, staet my in staden,
Dat die helsche pyne verwere+
Dor dat ghebenedide spere,
Daer men u lieue kint met stak
In siin harte, dat hem doe brak
Ende inder bitter noot moest scoren!
Och vrauwe, dies wilt mijn bede horen.+
Dies biddic v, door die dierbaer doot,
Die v kynt starf om onse noot,
Hulpt my verweruen sijn hemelrijc,
Daermen in leuet eeuwelijc;
Ende oec hem allen die v aenbeden,+

[Vervolg Text van de Verslagen en Berichten]

Dat hi zwete, in sijnre pine,
Daer hi doghede sine termine
Aenden cruce, mit oetmoet.
Ic bid ghenade doer dat bloet
Dat hi storte uut sinen .v. wonden,+
Die hi ontfenc doer onse zonden.
Noch bid ic ghenade, edel vrouwe,
Ende roep tot u, mit goeder trouwe.
Ay! edel moeder Goeds, ghenade!
Weerde Maria, staet mi in staden,+
Dat ic die helsce pijn verweer,
Doer dat ghebenedide speer,
Daer men uwen sone mede stac
In sijn hert, dat hem te brac
Ende scoren moste van groter pijn.+
Ghenade, edel maghet fijn,
(het overige ontbreekt).

[Vervolg Text van de *Dietsche Warande*]

dat hi sweete, in sijnder pinen,
doen hi doghede sine carinen
anden cruce, met oetmoet.
ic bidde ghenade dore dat bloet
dat hi storte ute sine .v. wonden,+
die hi ontfinc dore onsen sonden.
Noch biddic ghenade, edele Vrouwe,
ic roepe tote u, in goeder trouwen.
ay, edel moeder Gods, ghenade;

Werde Maria, staet mi in staden,+
hulpt mi die helsche pine verweren
dore dat scarpe ghebenedide spere,
daer men uwen kinde mede stac
in sijn herte dat hem brac
ende scoren moeste van groter pinen.+
ghenade, edel maghet fine,
staet mi in staden dore die doot
die ihs starf om onse noot,
hulpt mi verbidden uwes kindes rike
daer men in levet ewelike+
ende hen allen die u ane beden
waer si sijn, ofte in wat steden;
met deser edele bedinghen
ende met allen goeden dinghen.
Soe moetti mi altoes beraden+

Waer sy siin oft in wat steden,
Midts deser werdegher bedinghen,
Moetti ons voor v kynt verdinghen,
Ende troesten, hulpen ende beraden,
Ende van allen drucke ontladen! Amen.+

+60

[Vervolg Text van de *Dietsche Warande*]

ende van allen arghe ontladen:
des moet wesen mijn volleest
Den Vader ende den Sone ende den heilighen
Gheest. Amen.
Soe wat mensche die dese bedinghe seghet
met goeder herten, hi mach des wel seker
sijn dat hem ons Vrouwe sal hulpen ute
alder noet, ende sonderlinghe inde ure sin-
der doet; ende hi verdient telken dat hise
soet iij^{c} daghe aflaets.

L. SCHARPÉ

Mingelmaren

DE benaminge van mijn Eerw. Heere Edm. Van Lede als pastor van Sint Salvators brengt wederom in het geheugen dat, over schier honderd jaar, den 5den in herfstmaand 1799, onder de fransche verdrukking, onze prachtige hoofdkerke tegen de dwaze en Goddelooze vernieling behouden wierd door den ijver, den moed en de krachtdadigheid van Heer Pieter Van Lede, mogelijks wel verwant met den nieuwen herder.

't En schijnt ons niet ongepast die edelmoedige daad uit den vergeethoek te halen, waarin zoovele vrome gebeurtenessen van Brugge's verleden begraven liggen. - Hoevele en zijn er niet die geen enkel woord en weten van hetgene voorenviel in onze stad binst den Beloken tijd; en wanneer zal er hem iemand aan toeleggen om die droeve gevarenessen te boeken?-

Men leze over den Heer Pieter Van Lede in J. Gailliards *Ephémérides Brugeoises* het LVIIste hoofdstuk; en in Karel Verschelde'ns belangrijk werk ‘de kathedrale van Salvators’ het zesde hoofdstuk. Ter bewarenesse drukken wij hier zijn doodbeeldeken over:

‘Bid voor de ziel van mijnheer Petrus-Ignatius-Josephus-Maria Van Lede, te Brugge geboren den 23 Februari 1768, daer overleden den 6 November 1836; den eersten en lestlevenden der koopers van de parochiaele kerk van S. Salvator, waer door zy voor haere vernietiging behouden is. Nae het Concordaet van 1801, uyt herkentenis, tot Kerkmeester der zelve gekozen, oefende hy de bediening van Boekhouder uyt. Behalven deze kerk, zyn

het Prinselijk Beggynhof, de Bogaerde- of Knechtjes Stede-School en het bisschoppelijk Seminarie (nu *bisschoppelyk Paleys*) aen hem hunne behoudenis, en de tweede Zondag School, nevens de Pottery, haere opregting verschuldigd. God geeve zyne ziel d'eeuwige rust.

Heer wees my gedachtig, *en vergeet de goede diensten niet*, *die ik in het huys van mynen God bewezen heb.*'

II ESDRAS, XIII, 14.

Heer Pieter Van Lede was dus de eerste en lestlevende der koopers van Salvators; zijne medekoopers waren Hubrecht De Clerck, bakkersbaas, en Joseph Lauwers, kuipersbaas. De kerke en het kerkhof te zamen, groot 1 gemet en 16 roeden, of in hedendaagsche mate 68 aren en 41 hondersten, wierden hem toegeslegen tegen 13.001.000 fransche ponden, betaalbaar in drie keeren, in papierengeld. Door het verlies van 99 en 2/5 ten honderden dat alsdan op fransche '*Bons*' gekomen was, verviel het wezentlijk bedrag op 78.006 pond.

De kosten van inboeken, schatten en andere, beliepen tot 53,52, dat is te samen 83,358 pond fransch of 6,843,6 pond wisselgeld.-

Er dient nog wel gemeld te worden dat heer Pieter Van Lede, hoofddienstman bij het beheer van Westvlanderens handvesten, een groote minnaar was van kunsten, wetenschappen en tale; en dat hij uitmuntte in het opzoeken der oudheden van Brugge.

De ellendeling, die in den franschen tijd, de dweerschstukken afzaagde van de kruisen op verscheiden heiligdommen, waaronder O.L. Vrouwe kerke, te Brugge, wierd door het volk de kruisduivel geheeten.

ONZE heilige Vader de Paus Leo XIII, heeft de vroegtijdige dood vernomen van den Zeer Eerw. Vader Marques van Thorhout, en, medelijden hebbende met de nieuwgestichte christenheid van Opper-Congoland, heeft hij, *den Zeer Eerw. Vader Victor Roelens* tot de weerdigheid van Provicaris dier streke verheven en hem tot algemeenen bestierder der zendinge uitgekozen.

Deze geloofsbode wierd in 't jaar 1858 te Ardoye in West-Vlanderen geboren, hij leerde te Thielt, trad naderhand in het klooster der Witte Vaders van Algiers, en lei er in 1881 zijnen eed af van getrouwigheid aan de zendingen van Africa en Congoland. De heilige priesterwijdinge wierd hem ten jare 1885 toegediend, en, na hier en daar verschillige bedieningen uitgeoefend te hebben, vertrok hij te zamen met vier andere geloofsboden naar Opper-Congoland (ziet Biekorf 3^{e} jaarg. blz. 78, 95 en 191). Hij

kwam er op het einde van Schrikkelmaand 1892 toe, en ging stand nemen dicht bij de burcht van hoofdman Joubert, in het dorp Sint Lodewijk, dat al den Westen, Zuidwaard van het Tanganikameer ligt.

Het werk dat hij daar verricht en de hulpe die hij aan hoofdman Joubert verleend heeft, staan bekend door zijne allerbelangrijkste brieven die in tijd- en dagbladen gedrukt wierden.

God beware onzen geliefden Vlaming lange jaren, en vordere hem in zijn lastig maar edelmoedig werk!

Eere aan zijne bloedverwanten! eere aan West-Vlanderen, dat al zoo vele ijverige geloofsboden aan Opper-Congoland geschonken heeft.

***

De Eerweerde Vader Banckaert S.J. geboortig van Brugge en geloofsbode in Indiën, is door zijne oversten verheven tot bestierder der zendinge van Calcutta in West-Bengalen.

't **V**OLK van *Zevecote* en ommelands heeft eenen goeden middel om brandwonden te genezen.

Gij maakt uwen vinger nat met speeksel, gij teekent één of meer kruisen over de wonde, tikt de hand of het verbrande lidmaat, langs de vier kanten der wonde, binst dat gij het volgende gebedeken opzegt.

Sint Laureins van 't Marialand,
is gekomen in ons Nederland,
gansch gebledderd en gebrand,
wilt dit afteekenen met uw gebenedijd' hand,
dat 't niet verder in en brandt.

V*RAGE*:
kerepap koud,
veertien dagen oud,
Hoe heeten ze de deên te Brugge?

***Antwoorde*:**
Op 't vier
lijk hier.

***

***Vrage*:**
Karel Keizer had en hond
grijs grauw ende bont
Ra(a)dt hoe heet Karel Keizers en hond?

Antwoorde:
Radt hoe.

[Nummer 12]

Govaert, of het kind met den Helme

ALS de hekse zag dat de duivel hard sliep, trok zij al met eens een haarken uit zijnen kop. Lucifer gaf eenen afgrijzelijken schreeuw, sprong rechte en riep, al scharten in zijn haar met zijne schrikkelijke klauwen:

‘Wat doet gij nu? wat doet gij nu?’

‘Maar niet, Lucifer, 'k was bezig met droomen: 'k hadde zulk eenen aardigen droom.’

‘En wat hebt gij gedroomd, laat eens hooren?’

‘En wel, 'k droomde dat de koning van Vera-paz ziek was en dat er hem niemand en kon genezen.’

‘Ha-ha!’ riep de duivel, en hij toogde twee vreezelijke reken tanden, ‘dat zij het wisten, 't is dood eenvoudig. Daar staat een wit haar op zijne borst, dat dwers door hem gegroeid is, tot in zijne ruggrate en dat zijn herte uit de plaatse houdt. Kon er iemand dat haar uittrekken, zijn herte zou weêr in zijne plaatse vallen en hij ware genezen.’

Als de duivel nog een keer zijnen kop neêregeleid hadde, sliep hij al gauwe zoo hard als te vooren. De hekse

trok een tweede haarken uit; maar nu tierde Lucifer nog vele meer; daarbij was hij gram en viel hij uit in benauwdelijke bedreigingen:

‘Wat bediedt dat? 't is nu al de tweede maal dat gij mij bij mijn haar trekt, binst dat ik slape. Ziet dat het niet meer en gebeure of.....’

‘Maar, en maakt u zoo gram en zoo boos niet, 'k ben eene oude vrouwe en 'k was wederom aan 't droomen, en 't was mij nog eens zulk een aardige droom.’

‘Wat hebt gij nu gedroomd?’ vroeg Lucifer een weinig gestild.

‘'k Hebbe gedroomd van den goddelijken boom, die altijd gouden appels droeg, en die nu noch appel, noch botte, noch blad meer en krijgt, en die dreigt de mood te steken; en niemand en weet waaraan zulks liegt.’

‘Ha-ha!’ riep hij, en hij grinsde nog vele meer, ‘dat zij het wisten, 't is dood eenvoudig. Daar is een muize die knaagt aan den wortel, dat zij die muize dooddeden, de boom zou herleven en gouden appels dragen als van te vooren.’

‘Slaapt nu weêre en ne maakt u zoo dul niet meer,’ zei de hekse. En zij laaide zijnen rosten kop tot dat hij wederom sliep dat hij grolde. Al met eens trok zij een derde haarken uit; maar nu was het een spel. Lucifer sprong rechte, huilde en tierde, stampte en sloeg dat geheel de helle daverde. 't Schilde letter of hij verscheurde de hekse, zoodanig was hij ontsteld; maar zij wiste hem zoo zoetjes te paaien en te flikflooien dat hij wederom bedaarde en zei: ‘Gij haddet zeker nog eens eenen droom? Is 't dat gij alzoo voort droomt daar en zal er tegen morgen geen haar meer op mijn kop staan. Zegt, wat hebt gij nu gedroomd?’

‘En wel,’ zegt ze, ‘als gij 't zoo geern zoudt weten, 'k droomde van dien man die al de menschen oversteekt die hierwaard komen. 't Is al zoo lange dat hij over ende weêre vaart, van den eenen kant naar den anderen, en niemand komt hem aflossen.’

‘Ha-ha!’ riep Lucifer, en hij loech dat het schonderde, ‘dat hij het wiste, de dompelaar, 't is dood eenvoudig.

Dat hij zijne roeispaans in de handen stake van den eersten dien hij overzet, deze zou gedwongen zijn voort te roeien, en hij ware afgelost.'

'En nu,' riep Lucifer, ''k zal mij wederom nederleggen, en ziet dat gij mij geen haren meer uit en trekt of 't zal u rouwen.

De hekse gaf nu Govaert zijne menschegedaante weder, en in een-twee-drie was hij buiten en weg, met de drie roste haren uit des duivels kop.

Hij kwam wederom bij dat water, winkte den schipper en sprong op de schuite. En wanneer zij nu te midden het water kwamen sprak tot hem de schipper: 'En wel, vreemdeling, gaat gij mij nu zeggen wat er mij te doene staat om hier afgelost te worden?'

'Ik zal het u zeggen als wij aan den overkant zullen zijn, mijn vriend, hebt dus nog een weinigske geduld,' antwoordde Govaert.

'Enwel ja, 't is ook goed, als gij het maar en zegt.'

Als Govaert aan land kwam, zei hij alzoo tot den schipper: 'Mijn schipperke lief, wilt gij hier afgelost worden, gij en hebt maar aan den eersten dien gij moet oversteken uwe roeispanen onder 't een of 't ander voorwendsel te overhandigen, en deze zal gedwongen zijn voort te roeien, en gij zult vrij zijn; maar ziet wel toe dat gij dit geheim niet en verbabbelt.'

'Gij zijt hertelijk bedankt,' zei 't schipperke, en Govaert vertrok.

Na lange lange gaans, kwam hij eindelijk aan die stad waar de goddelijke boom stond, die sedert lange geene gouden appels meer en droeg en zienlijk verkwijnde.

Als het volk hem zag komen, was het een blijdschap zonder ende.

'Och!' riep men ten allen kante 'de wijze vreemdeling is daar weder, nu zullen wij weten waaraan het verkwijnen van onzen goddelijken boom te wijten is.' Govaert wierd spoedig bij de overheid gebracht en daar verklaarde hij plechtig dat de boom noch botte, noch blad, noch gouden appels meer voort en bracht, omdat er eene muize aan den trekwortel knaagde: 'graaft in den grond, doodt

die muize, en de boom zal herleven en weldra zal hij botte en blad en vruchten hebben als te vooren.'

Men viel aanstonds aan 't werk, en, o wonder, men vond die verwenschte muize, en de boom herleefde.

Uit erkentenisse en achtinge kreeg Govaert eenen ezel, geladen met twee zakken vol goud, en daarmeê zette hij zijnen weg voort.

Vele dagen reisde hij tot dat hij nog eens kwam aan de stad *Vera-paz*, waar de koning ziek te bedde lag. Nauwelijks hadde men Govaert met zijne schitterende mutse gezien, of het volk kwam hem tegengeloopen, en, met vele eere wierd hij bij den koning gebracht.

'o Wijze jongeling, welgekomen, 'k hebbe toch zoo gevreesd dat gij te late zoudet wedergekeerd zijn, weet gij nu, of zoudt gij mij nu kunnen zeggen wat ik moete doen om te genezen, 'k zal u eenen ezel geven met zoovele goud als dat hij dragen kan, en den schoonsten hengst van mijnen stal.

'Wel ja, heer koning,' sprak Govaert, 'dat weet ik, en bovendien ik zal u op staanden voet zelve uwe kwale afnemen en u genezen. Daar staat te midden uwe borst een lang grijs haarken: dat haarken is gegroeid dwers door uw lijf, tot in uwe ruggrate, en 't heeft uw herte scheef weggesteken, zoo dat het moeilijk kloppen kan. Daar is geheel uwe ziekte. Ik zal dat haar uittrekken en gij zult genezen zijn.

De koning trok zijne hemdeborst open en men vond daar inderdaad dat doodelijk haarken staan. Govaert greep het vast en gaf een kort snakske; men hoorde iets klakken in zijne borst, zijn herte viel in zijne plaatse en de koning was genezen.

De koning weende van dankbaarheid, en al zijn volk met hem; de klokken verkondigden weldra het blijde nieuws, en Govaert, op zijnen prachtigen hengst, vertrok, met zijne twee ezels geladen met goud. Verre, ja zeer verre ging de koning mede, tot dat hij eindelijk, aan de grenzen van zijn rijk, onder duizende bedankingen van Govaert afscheid nam.

Govaert reisde voort, en na vele dagen kwam hij

eindelijk in de hoofdstad van zijn rijk. De blijdschap en de vreugde van 't volk beschrijven, dat ware onmogelijk, dat ging alle inbeeldinge te boven. Zijne vrouwe Judith met haren vader en moeder, kwamen hem te gemoet en wenschten hem welkom. De koning was nu zoo wel gezind en zoo goedhertig als hij boos en grammoedig geweest had, omdat hij Govaert wederzag op dat prachtig dier, en omdat hij zoo vele goud mede hadde.

‘Mijn lieve zoon,’ sprak hij, ‘vergiffenisse om hetgeen ik u misdeed, voortaan moogt gij mij fier en onbevreesd uwen vader noemen, en zelfs van dezen stond af geef ik u het bestier van mijn land in handen. Zijt de vader van uw volk, weet de vrede te bewaren, koophandel en nijverheid te doen bloeien, en mocht uw nageslacht u in vreugde evenaren.’ Daarop omhelsde hij Govaert, en 't volk, tot tranen in de oogen toe bewogen, riep dat het schonderde: ‘Leve Govaert met den helm, onze koning!’

's Anderendaags riep de koning wederom Govaert bij hem: ‘Mijn zoon,’ sprak hij, ‘van waar hebt gij al dat goud medegebracht: ik wilde ook eens op zoek gaan achter schatten, zegt, waar zijt gij daaraan gekomen?’

‘Ach, vader, daarom zult gij verre moeten reizen. Gij moet gaan tot tenden de wereld. Daar is een groot water, doet u daar oversteken door den schipper, en al den overkant zult gij eene oude vrouwe vinden, deze zal u zeggen wat gij doen moet om aan goud te geraken.’

Daarop zei de koning vaarwel aan vrouwe en kind, en vertrok; en na lange lange reizen kwam hij eindelijk aan dat water. Hij wonk het schipperke, sprong op de schuite en wilde vertrekken.

‘Wacht een weinigske, mijn vriend,’ sprak het schipperke, ‘neemt goed de roeispaans vaste, ik moete nog eens aan wal stappen.’

De koning nam de roeispaans, en door eene onzichtbare macht wierd hij gedwongen te roeien, zoo dat ons schipperken aan wal, vrij en afgelost was. Sedert dien roeit de koning voort en hij steekt ze al over die hellewaard trekken.

J. LEROY

De Zeewijdinge

LEVEND waakt mij in de ziele nog 't geheugen
van dien schoonen zomerdag, als diep ontroerd, ik
voor den eersten keer, de wijding van de zee zag.
Blakend in het blauwe van de lucht, zoo 'n goot de
zonne niets omleege als vrolijkheid en leven;
't blonk op ieder wezen, 't straalde in ieder hert dan;
en daar scheen door stad een' geest te gaan die fluistrend
zei aan 't herte: Zeewaard! Zeewaard, zong het blijde
klokkenlied, zoo zongen vaandels en bannieren,
en 't gedrom van 't volk, een andre zee, riep: Zeewaard!
't Hoogambt was geplogen; 't schuldloos Lam des Heeren
boette voor ons menschdom, bad van op den autaar,
en het groot portaal ging open. Zeewaard trok een
stoet van maagden, kinders, jongelingen, mannen,
dragend schoone beelden, rijkgekleurde vanen.
En ik zag den stoet voorbij mij trekken, als een
stroomend' harmonie van kleuren, sprekende in zijn'
tale, 't oude katholijk Geloove van dit vollek
ongestadig als het duinzand en toch christen.
'k Zag voorbij mij ruwe, kloekgespierde visschers
gaan, in eigen kleerdracht, fier en preusch te mogen
dragen 't beeld van Sinte Pieter, hun' patroon; en
't herte jagend naar hun lust en leven, zeewaard.
'k Zag voorbij mij de edle jonge visschersgilde,
met hun leuze: ‘'t Zal wel gaan,’ hoogmoedig tredend
onder 't waaien van hun teergeliefden standaart.
'k Zag voorbij mij 't knapenschap, het visschersschoolvolk,
onbewust van 's werelds boosheid, henenstappen;
't herte was hun vol van droomen, 't smachte naar de
zee, gelijk een visch naar 't water smacht; zij droegen
vol van fierheid al 't gereedschap van de zeevaart,
of zij zeggen wilden: Wij, wij zijn de toekomst!
Zeewaard, door de dicht bevlagde lange straten,
trok de stoet vooruit; en volgende al zijn kindren,
in triomfe zeewaard kwam de lieve Vader,
Hij, de koning van de zee en van de wereld. -

***

't Stond een autaar opgeslegen aan den zeekant,
waar Hij rusten zou, de koning, midden zijner
kindren. Grootsch en zielontroerend schouwspel, eenen
God zien dragen onder 't volk, dat bloot van hoofde,
neêrgeknield voor Zijne voeten, smeekend zuchtte en
de armen reikte, als naar den Heeler aller smerten.

***

En het scheen alsof in 't herte mij de woorden
klonken van den Zaligmaker daar Hij, op den
berg gezeten sprak: ‘Ik voele meêlijen met die
schare, met die lijders, met die kranken.’ 't Trof mij
in de ziele, 't beeld van den Verlosser Jesus,
wandlende op den oever van de zee, terwijl de
visschers vruchteloos de netten wierpen. Riep Hij
dan: ‘Mijn kinders, werpt ter rechter zijde uw' netten.’
't Scheen mij, of Hij stond daar daadlijk als een schildwacht
op de duinen, om zijn kinders vrij te waren
tegen 't alverdelgend wee der wijde wereld,
en de zee gebiênde: ‘Verder niet, tot hier maar!’

***

Dan ontrees een stem, vertellende uit het heilig
Evangelie, 's Heeren wondren en gevaarten.
Dezer tijden, zong zij, Jesus was een schipken
ingetreden met zijn' lieve volgelingen.
Daar ontwiek een groote storrem, en de baren
overdekten 't kleene vaartuig, ende Jesus
sliep; dan angstig kwamen hem zijn volgelingen
roepen: Heere, haast u, Heere, wilt ons helpen,
wij vergaan! doch Jesus sprak tot hen: wat vreest gij,
kleenen van geloove! en seffens opgerezen,
zoo gebood Hij: ‘Wind en zee: weest stille!’ Stille
vielen wind en baren, en de menschen zeiden
wondrend tot elkander: ‘Wie, wie is hij die de
winden en de zee kan voor zijn wil doen wijken?’
Alles zweeg, en statig rijzend over d'hoofden
der aanbidders, stond de priester daar des Heeren,

diep ontroerd en zijne vaderstemme zendend
machtig over 't ruischen van de baren, zong hij, zeggend:
‘Wilt, o Heere God, uw dienaars veilig maken!’
Dezen die, o Heere, vaste op u betrouwen;
weest, o Heer, ons allen, een verschansde voorburg,
en beschut ons tegen 's vijands dolle woestheid;
mochte 's vijands pogen tegen ons niet lukken
noch ons helpen in 't verderf. En handelt niet, o
Heere toch met ons, naar 't weerd zijn onzer schulden,
noch en straft ons niet gelijk wij 't wel verdienden.
Luistert naar ons smeeken voor die verre weg zijn,
zendt hun bijstand, Heer, uit uwen schoonen hemel,
van omhoog beschermt hun treurig zwerversleven:
mijne smeekgebeden mogen tot u klimmen.
Smeekend voor het volk, zoo bad de eerweerde bidstem
verder nog: o Heere, wilt aanveerden al ons
roepen, al ons zuchten voor uw' dienaars, onze
broeders, en geleidt met zorg hun' stappen langs de
bane van de zee daar; waar gij zegent, 't is al
veilig, al voorspoedig: als gij 't roer houdt van het
vaartuig, verre wijken vijand en gevaren.
o Wij bidden u voor deze die de wijde
zee nu varend, 't schamel broodtjen winnen moeten.
Heere God, gij zijt almachtig, g'hebt geschapen
Hemel, aarde en zee, met alles wat zij in hun
schoot bevatten; gij gebiedt aan wind en water.
Gij, gij temt het wilde brullend zeegestorrem!
Gij, die, vol van liefde 't water hebt gezegend
des Jordaans, en 't door uw doopsel hebt geheiligd,
ziet, wij vragen van uw goedheid, grooter, breeder
als 't heelal, oneindig: zegent onze noordzee,
zegent al de schepen, zegent al uw dienaars
henenvarend, vol betrouwen, uit de haven.
Grinst de dood hun toe van uit de onmeetbre wolken,
reikt hun, Heer, uw rechter hand, gelijk voordezen
gij gedaan hebt met Sint Pieter, wandlend op de
vlakke waterwegen! Leidt des visschers zwaren
zeeploeg, traagzaam, pijnlijk voren stekend door het
zeeveld! Zegent al zijn lustig slaven, dat hij

welgezind, met buit geladen, weder moge eens
binnenvaren en wat rust hem zij genietbaar,
rond den blijden vlaamschen heerd, bij vrouw en kinders.

***

't Wierd al stille en 'k zag een traan in de ooge blinken
van den Priester, die zoo innig had gebeên daar
voor zijn kinders, denkend zeker op zoo menig'
braven visscher, dien de zee hem weggeroofd had,
diep begraven in heur heimelijke diepheid,
denkend zeker dat hij daar een kerkhof wijdde
onafmeetbaar als 't verdriet der troostelooze
moeder, bitter als de tranen van het weeskind.
's Priesters bede was geklommen tot den Hemel,
's Heeren zegen ging nu dalen, op het woord van
zijnen dienaar. In een kroon vol diamanten
blonk 't onsterflijk Lam des Heeren, stralen schietend
in de blijde zomerzonne, wijl de Priester
met 't Hoogweerdig over volk en over stede 'et
teeken miek van onz' Verlossing, 't alverwinnend
Kruise van den gever van het leven, die daar
stierf eens vol ellende maar, in zijne kruisdood,
baarde 't eeuwig leven ons en allen lieden.
En het ruwe zeevolk, vol geloove, sloeg een
kruis op 't bruingebrande voorhoofd, en het kloppend
visschers herte, vol van levenslust en fierheid.
Zeewaard keerde dan de Priester vol ontroering,
en, met Jesus in zijn' handen, miek een kruis hij
naar het Westen, naar het Noorden, en dan Oostwaard,
op 't onmeetbre zeeveld, en daar tenden, van het
staakwerk, brandde en bromde 't groef geschot weêr buldrend.
's Heeren woord en Godes zegen scheen te zweven
over 't uitgestrekte water, en te zeggen:
Weest gezegend, gij, o krachtig element des
waters; weest gij zoo gezegend in uw vischrijk,
weest gezegend in uw diep verborgen zeekroost;
weest gezegend, 't zij gij, glad gelijk een spiegel,
't rein azuur weêrkaatst des hemels, of de sterren

pinklend in uw schoot laat stralen, 't zij gij zuchtend
in den donkren nacht, den wiegezang des doods zingt;
't zij gij schuimend vol verwoedheid, weg en weder
slingrend, al uw stormen los laat vliegen, die daar
sliepen in hun duistre kuilen, weest gezegend!

***

Zoo scheen Jesus daar te spreken tot den zeeplasch,
wijl de Priester, nieuwe Moyses, de armen reikend
hemelwaard, de zee wijdde en het strange. 'k Dacht dan:
Jesus' priester, mocht hij 's Heeren volk geleiden
door de woeste zee der wereld, droogvoets, deerloos,
zoo de groote dienaar Moyses, door de wateren
van de roode zee zijn Joodsche volk geleid heeft;
mocht er niemand van zijn kinders schipbreuk lijden,
mochten ze allen, 's hemels haven ingeloopen,
eeuwig rusten, na des werelds wilden zeestrijd!

C.W.

Eenvoudiger Spraakkunstwoorden

OP den 15sten in Grasmaand laatstleden, heeft Heer Frans Willems, in de vlaamsche Taalvroedschap, eenen opstel gelezen daarin hij een eenvoudiger spraakkundig onderwijs vorendraagt.

Hier volgt zijn ontwerp beknopt uiteengedaan:

Die eenvoudigheid zou bekomen worden met ‘de rededeelen of woordsoorten in een minder getal klassen te schikken.’

Wanneer men de afgeleide woorden, ten verste mogelijk, ontleedt, komt men op *stammen van werkwoorden.* Dat de werkwoorden de voornaamste woorden zijn in onze tale, blijkt ook hieruit dat men, zonder werkwoord, geen volledigen zin en kan uitdrukken, en dat een *werkwoord* alleen, in de gebiedende wijze gebruikt, daartoe genoegzaam is. B. v. *gaat*, *komt.*

De meeste volzinnen bevatten meer dan een werkwoord, maar hoe volledig een *enkelvoudige zin* ook weze, toch en kan hij maar een *viervoudig* slag van woorden bevatten:

a) Eene *zelfstandige* zake wordt *genoemd* of *aangeduid* (*onderwerp* der rede - SUJET); *b)* van dit onderwerp wordt het *bestaan* of de *handelinge* uitgedrukt (*gezegde* van het oordeel - PRÉDICAT); *c)* dit onderwerp kan door *bijgevoegde* woorden nader bepaald worden (*bijvoegsels* - ATTRIBUTS); ook het gezegde kan door *bepalingen* volledigd worden (*toevoegsels* of *aanvulsels* - COMPLÉMENTS).

Vandaar dus een viervoudig slag van woorden:

I. De *zelfstandige* woorden die de dingen *noemen* of ze enkel *aanduiden*: het zijn de *naamwoorden* (NOMS) en de *voornaamwoorden* PRONOMS). Zij ondergaan eene eigene *verbuiginge* en hebben eigen *geslacht* en *getal.* In den volzin kunnen zij voorkomen als *onderwerp* (SUJET), *gezegde* (PRÉDICAT), *voorwerp* (COMPL. DIR.), *doelwoord* (COMPL. IND.), *omstandigheidsbepalinge* (COMPL. CIRC.).

II. De *bijvoeglijke* woorden (ADJECTIFS), die bij de *zelfstandige* kunnen *gevoegd* worden, om de *hoedanigheid*, 't *getal*, den *rang* of de *wijze van zijn* der zelfstandigheden uit te drukken. Zij worden onderverdeeld: in *hoedanigheidswoorden* (QUALIFICATIFS), *telwoorden* (NUMÉRAUX), *bezitswoorden* (POSSESSIFS), *aanwijswoorden* (DÉMONSTRATIFS), *vraagwoorden* (INTERROGATIFS), *onbepaalde woorden* (INDÉFINIS). De *lidwoorden* (ARTICLES) hooren tot de *bijvoeglijke* woorden: deze duiden enkel aan of de zaken al of niet bepaald voorkomen.

De *bijvoeglijke* woorden komen in *geslacht*, *getal* en *naamval* overeen met de *zelfstandige* woorden waartoe ze behooren, en ze kunnen, de *lidwoorden* uitgezonderd, *zelfstandig* gebruikt worden; b.v.: *De rijken*, *de eersten*, enz.

III. Het *werkwoord* (VERBE) dat het *bestaan* of de *handelinge* der dingen uitdrukt. In den volzin heet het *gezegde* of *koppelwoord* (PRÉDICAT of COPULE). Het werkwoord ondergaat een *tweevoudigen* wissel: 1st den *gedaantewissel* om aan te duiden op welke *wijze* of in welken *tijd* de handelinge beschouwd of voorgesteld wordt; 2ds

den *uitgangswissel* om de *overeenkomste met het onderwerp* uit te drukken in *persoon* en *getal.*

De *werkwoorden* kunnen *zelfstandig* en *bijvoeglijk* gebruikt worden. B.v.: *Uw* ZEGGEN *is* DOEN. *Het* SPELENDE *kind.*

IV. De *bepaalwoorden* die hoofdzakelijk dienen om eene *omstandigheid* van *wijze*, van *tijd*, enz. bij de handelinge uit te drukken en te bepalen.

De *bijwoorden* (ADVERBES) bepalen *uit hun eigen*; b.v. *hier*, *morgen.*

De *voorzetsels* (PRÉPOSITIONS) integendeel bepalen bij middel van een *zelfstandig* woord dat ermede verbonden is: b.v. *met den vader*, *bij hem.* Dit onderscheid helpt de leerlingen om nooit meer een *bijwoord* met een *voorzetsel* te verwarren. De bepaalwoorden zijn *onverbuigbaar*, eenige bijwoorden uitgenomen. De *bijwoorden* bepalen de omstandigheden op hun eigen en de *voorzetsels* met behulp der zelfstandige woorden (COMPL. CIRC.). De name *bepaalwoord* (COMPLÉTIF) verbeeldt dus volkomen de bedieninge van dit woordenslag.

In beschaafde talen worden de enkelvoudige zinnen met elkander verbonden en maken dus *verbondene* zinnen. De verbindinge der zinnen geschiedt door een slag van woorden die *verbindwoorden* heeten.

V. De *verbindwoorden* duiden de *betrekkinge* aan van eenen *ondergeschikten* zin met een *zelfstandig* bestanddeel des *hoofdzins*; of zij drukken de *verhoudinge* uit tusschen *gelijk-* of *ongelijkslachtige* zinnen. Vandaar een tweevoudig slag van *verbindwoorden*:

A) De *betrekwoorden* (LES RELATIFS) die eigentlijk *vragende voornaamwoorden* of *bijvoeglijke* woorden zijn. Zij worden *verbogen* en zijn van 't zelfste *geslacht* en *getal* als 't *zelfstandig* woord waarheen zij verwijzen.

B) De *voegwoorden* die *onverbuigbaar* zijn. Sommige verbinden zinnen van *gelijke* weerde en zijn dus *nevenschikkend.* De *nevengeschikte* zinnen (PROP. COORD.) zijn *aaneenschakelend* (COORDINATION COPULATIVE), *tegenstellend* (ADVERSATIVE) of *oorzakelijk* (CAUSALE) verbonden.

Andere vervoegwoorden voegen *bijzinnen* bij hunnen *hoofdzin* en zijn dus *onderschikkend.*

De *bij-* of *ondergeschikte* zinnen dienen somtijds *a*) tot *onderwerp*, *voorwerp* of *gezegde* van het werkwoord des hoofdzins; zij bekleeden de plekke van een *zelfstandig* woord en heeten daarom *zelfstandige* bijzinnen (PROP. SUBORD. SUBSTANTIVES); *b*) ter *bepalinge* van een *zelfstandig* woord des hoofdzins (in dit geval zijn zij hieraan verbonden door een *betrekwoord*); zulke bijzinnen dienen als *bijvoeglijk* woord en worden *bijvoeglijke* bijzinnen geheeten (PROP. SUBORD. ADJECTIVES); *c*) tot *omstandbepalinge* van het gezegde des hoofdzins; zij staan daar als *bepaalwoorden* en heeten *bepaalbijzinnen* of *omstandzinnen* (PROP. SUBORD. COMPLÉTIVES).

VI. Behalve die *vijf* eerste woordklassen die met *elkaar in verband staan* is er nog een *zesde* slag van woordjes, de *tusschenwerpsels* (INTERJECTIONS), die *geen verband* en hebben met de overige rededeelen en *onverbuigbaar zijn.* Zij drukken een *gevoelen* of eene *klanknabootsinge* uit: Daarom behooren zij beter *gevoelswoorden* te heeten (AFFECTIFS).

Dit ontwerp, zegt Fr. Willems, berust heel en al op het gezond oordeel: De *benamingen* der woordsoorten zijn gegrond ten 1sten op de *innerlijke beteekenisse* der woorden en ten 2den op hunne *weerde* of *bedieninge* in den *volzin.* Hierdoor wordt het begrijpen der benamingen vele gemakkelijker en men onthoudt beter omdat men begrijpt.

Waar anderen spreken van *naamwoorden* en *voornaamwoorden* gebruiken wij één enkelen name: *zelfstandig woord.*

De *verbuigingen* der *zelfstandige* woorden moeten aange*leerd* worden: Doch door vergelijkinge der vormen met elkander wordt het leeren dier verbuigingen merkelijk verlicht.

De verbuiginge der *bijvoeglijke* woorden, in hoevele soorten ook onderverdeeld, en is maar éénmaal te leeren aangezien zij bij al die ondersoorten dezelfste is.

Het *afzonderlijk* leeren van de verbuigingen der *lidwoorden*, *hoedanigheidswoorden*, *bezitswoorden*, enz. enz. doet vele tijd verspillen: Het bovenstaande ontwerp zal integendeel door zijne eenvoudigheid tijd doen winnen, die tot het leeren van andere taalwetendheden zal kunnen besteed worden: zooals woordafleidingen, ontledingen, enz. enz.

Ten slotte ‘wenschen wij’ zegt Fr. Willems, ‘uit den grond onzes harten, dat het hier ontwikkelde stelsel in de gestichten van middelbaar onderwijs beproefd worde.’

Mingelmaren

Geloofd zij Jesus-Christus! Amen.

TE BLIJDER INDACHTIGHEID
van den
EERSTEN ‘GOEDEN DAG’[1]
en van de
EERSTE HEILIGE NUTTINGE[2]
van
ANNA D... W...

Gevierd in de capelle der Zusters Josephinen te..... op den 30sten *in Bloeimaand* 1893.

Den ‘Goeden dag’ dien Gij verleent,
en laat mij nooit vergeten
o Heere, die met mij vereend
zijt in mijn hert gezeten!

Tot dat ik eens U hemelwaard
mag volgen, te uwer woning,
blijve U alleen mijn hert bewaard;
Zijt Heere daar en Koning!

G.G.

(1) In 't Limburgsche heet de dag op welken men O.L. Heere nut de ‘Goede dag’; ‘Goeden dag’ houden, is te Ons Heere gaan.
(2) En zoude het woord, de eerste heilige Nuttinge, niet geheel voordeelig het uitheemsch eerste *Communie* kunnen vervangen?

BIEKORF' ontving in de laatste dagen het voorloopig programma van den *Vlaamschen Katholieken Zitdag*, die binst het toekomende groot verlof in Brugge zal gehouden worden. Wij zien daarin dat onze vlaamschgezinde vrienden voornemens zijn ernstig en deugdelijk werk af te leggen. De zitdag zal bestaan uit drie afdeelingen, waarvan de eerste zal handelen over onze taal in betrek met den maatschappelijken strijd, de tweede over onze eischen in gerecht en bestier, de derde over allerhande belangwekkende vraagstukken. Dat de lezers van 'Biekorf' er hen dus op voorzien, om aan den *Zitdag* deel te nemen, ja zelfs daar als verslaggevers op het eene of het andere punt op te treden.

Alle inlichtingen kunnen zij bekomen bij den heer Dr Van Steenkiste.

Van nu af hebben verschillige volksvertegenwoordigers en hoogleeraars hunne medewerking aan den *Zitdag* beloofd.

HET volk hecht eene bijzondere kracht aan het vierbladerig klaverblad, 'klaveren vier' genoemd. Dat blad heeft juist de gedaante van een kruis en wordt maar zelden in een klaverblad aangetroffen. Snijdt eene vrouw klaver en vindt ze eene 'klaveren vier', 't is een teeken dat ze dien dag geluk zal hebben. Indien ge zulk blad bij u draagt, is er geen enkele goochelaar bekwaam om uwe oogen te beguichelen of te verblinden, en ge ziet alles geheel natuurlijk en gelijk het inderdaad gebeurt.

***

Op de jaarmerkt te Boisschot stond eens een goochelaar. Hij had eenen haan bij, aan wiens poot eene zware dennen spar vastgemaakt was, waarmede de beest de merkt rond sleurde. 'Wel gij sukkelaars,' zeide een onder 't volk, waar gij op staat te zien! De haan heeft een strooipijl aan zijn been hangen! De man die zoo sprak had eene 'klaveren vier' in zijnen zak zitten.

Uit '*Ons Volksleven*,' 5de jaar, 5de afl.

UIT Torpa in West-Bengalen, waar Vader Lievens zoovele wrocht, zendt een vlaming van Eerneghem, Eerw, Vader Vanden Bon S.J., aan eenen zijner oude vrienden, de volgende mededeelinge:

Beste Vriend,

Uw maat zit geweldig in nesten om zijn werk voort te zetten, 't is de reden waarom ik u durf smeeken mij wat te helpen. Hier zit ik nu alleen: mijn maat, om reden van gezondheid, is naar de

bergen gezonden. Ziet gij mij alleene, te midden der zwarten, waarvan de verste christenen tot 15 uren van mijn huis wonen. Ik ben belast ze regelmatig te bezoeken, belast met eene schole van 110 tot 120 kinderen, aan wie ik alles voor nieten moet bezorgen; eten, boeken, enz.; belast met alles niet alleenlijk als priester, maar ook als geneesheer, als raadgever in hunne moeilijkheden; belast met de zorge van 't genootschap van den H. Vincentius, van den H. Franciscus Regis, enz. enz., in een woord alleene, belast met alles. Dat werk vraagt groot geld; maar 't is dood noodig, want zonder schole en goede huwelijken (en beide kosten vele), zal het altijd op den zavel zijn dat men bouwt, en men zal niets verzekeren voor later.

Moed dan, Beste Vriend, helpt mij zielen winnen.....

Hopende, dat Gij voor mij wat zult schooien, en het mij zoo spoedig mogelijk, als 't zijn kan, rechtstreeks naar Torpa zult zenden, bevele ik mij in uwe gebeden.

Uw toegenegen in den Heer,
P. VANDEN BON.
Torpa, 6/5 '93.

Oude Vrienden weest uwen maat indachtig.

DIE meer als betamelijk zijn' tanden toogt ‘zet zijn pateelen op den boord,’ zegt men benoorden Brugge.

IN 't Noorden van Brugge, was er over eenige jaren, een oud vrouwken, dat voor den tweeden keer getrouwd was, en dat nog al geern op rijm sprak: en 't was alzoo dat het eens zijne twee echtgenooten volgenderwijze beoordeelde:

Voortijds hadde ik strooiken lijk hooiken,
en mijn koetjes aten 't geern;
en nu hebbe ik strooiken lijk riet,
en mijn koetjes en meugen 't niet.

***

TE Nieuwpoort zegt men, als er een kindtje aan 't schreien gaat:

Anne, Mietje moeie, en krijscht niet meer:
Pietje met zijn bultje komt t' avend nog e keer.

[Nummer 13]

Van een oud moedertje

't **I**S van een oud moedertje. Geen zeisel en is het, geen verdichtsel; enkel de schetse, echt en onverzonnen, van een wijveke dat niet meer en leeft nu, 't en zij bij God en in 't herte van eenigen die 't kenden van nabij. 't Is doodeenvoudig van een oud vlaamsch moedertje.

* * *

Jonge vrouwe nog, had zij, over vele en lange jaren, nederig als de rietmussche, met haren man zaliger een nestje gemaakt, ginder verre ten uitkante in de broeken: een huizeken met strooien dak voor hun getween, eenen stal voor de twee koeien. Zij en had er nooit de weelde gezocht en de armoede nooit gekend. Maar, vlugge als eene leeuwerke, had zij in den grond om haar brood geschart, en even dankbaar om 't gevonden voedsel haar hoofd en haar herte omhooge gebeurd. Zoo éénen dag, zoo gansch haar leven.

* * *

Nu was zij oud. Haar man zaliger was reeds lange bij den Heere; hare kinderen waren groot. De jaren hadden in 't voorbijgaan hare jonkheid medegevoerd; sneeuwwit haar omzoomde nu een voorhoofd dat met diepe rimpels doorstriemd was; haar ingevallen wezen was verbruind van den zonnebrand; hare vingeren stonden haakwijsde en stram van 't werk, en moesten naar den stok grijpen, om het kranke lijf te steunen, dat allengskens grafwaards boog. Doch, had zij van den storm des levens veel moeten lijden, nog brak uit haren hertelijken glimlach en uit hare zoetblauwe oogen eene ongeschondene ziele, en zij blonk er zedig als het eeuwig lichtje door zijn vat van kristalijn.

***

Zij en kende noch A noch B. Maar des zondags, vlak voor den predikstoel, ving zij, zonder eene ooge te verslaan, het woord Gods op in haar herte, en plantte 't daar even zorgvuldig als het zaad op haren akker. Daarbij, vroeg en late op den heerlijken buiten, had zij van jongs af leeren spellen in den schoonen boek der scheppinge Gods. En, als de komende en gaande jaargetijden er de bladeren van wendden, had zij in 't spruitende bladgroen, in de riekende blomme, in het geelwende koorn, tot in den kuischen sneeuw, éénen name leeren lezen: den name van God Almachtig.

***

Zij had den zegel van Gods Almacht overal geprent gezien, den balsem zijner Goedheid overal gestreken, het beeld zijner Schoonheid gedoken tot in het minste kruid; en, daar zij zuiver van herten was, had zij medeen God zelve gezien komende tot haar in de vruchten, evenals den Bruidegom van het Heilige Schrift, die, springende over de bergen en huppelende over de heuvelen, tot zijne verloofde kwam. De glans zijner Heerlijkheid had haar herte verwarmd: zij beminde Hem, zij verlangde naar Hem, en den weg naar den Hemel wist zij van buiten.

***

Alzoo was zij eene wijze vrouwe geworden, want de

vreeze des Heeren het begin der wijsheid is. God was haar immers de Man van hierboven, die 't slot en 't sleutertje wist van al 't bestaande hier beneên; Hij was het die gaf, Hij was het die nam, en zij liet Hem zijn meesterschap. Kwam er van zijnentwege een gezant met de roede, zooals rampe of sterfgeval, zij boog, tusschen een traan en een zucht - hoe menschelijk! - den rugge en zij leed. Ja, 't zij haar zoon den oest mocht derschen in de schure, 't zij hem God zelve met hagel en wind in stukken sloeg op den akker, ‘'t zijn al God's werken,’ zei 't moedertje altijd; en, al vlogen er veel stormen over haar huis, nooit één en vloog er over haar herte: daar was 't altijd zonneschijn.

***

Alzoo wierd zij van langs om nader vriend met den Heere. Hij woonde in haar gemoed, lag op hare tonge. En, als zij klapte, - o zij klapte toch zoo geerne! - in hare tale onverleerd en krachtig gelijk de tale van Adam, ruischte er als een gedurig gebed van dank en van hope: de name Gods was in haren mond vergroeid.

***

Al diende ze ook God eenvoudig als een Engel, zij droeg toch het kranke lijf der menschen, en daarom en was zij zonder gebreken niet. Één namentlijk zat diepe geworteld. Wanneer zij, zittende op haren leegen naaistoel, de ellebogen op de knien gesteund, haar kommeke kaffij tusschen hare stramme vingers gesloten hield, en, met trage en lustige teugen, den geurigen drank aan 't nutten was, dan vergat ze soms wel, onder 't kouten, den tik van het uurwerk, die ze tot den arbeid riep. Even rustig zat zij den maandag, op het verafgelegene dorp, bij de andere boerinnen aan de kaffijtafel, om over het wel en het wee van 't gedoente te spreken. Dáár was de eenige schakel die ze buiten huis kon binden: eens los, zoo kroop zij weêr in hare kluize en liet de wereld varen.

***

Zij liet de wereld varen, en ook zij woonde er verre van. Er lag wel ginder voor de deure, over 't grasperk,

eene strate die naar de vaart liep, maar de Franschen hadden daar in den beloken tijd de brugge afgekapt, en nu groeide, op die strate zonder uitweg, het gars zoo hooge, dat de zoon er 's zomers menigen bondel hooi op kon maaien. Niemand immers en ging daar voorbij.

***

Niemand en ging daar voorbij. Maar als de boeren naar hunne weide kwamen, daar was lijk iets dat ze naar het huis van 't moedertje riep, om een kooltje vier en een hertelijk woord; en nooit en gerochten zij daaromtrent, of de moor was al den ‘wellekom’ aan 't ruischen, binst dat 't moedertje over de halve deure te lonken lag.

***

Niemand en ging daar voorbij. Maar als een bedelaar in 't ronde doolde, dan vond hij zoowel den weg naar 't moedertje om er ‘ter eere Gods en Maria’ zijn godsdeel te vragen, zijn kerstdaggraan, zijn nieuwjaarbrood of zijn paaschei. En, was hij moede, hij moest wat uitrusten bij den gezelligen heerd; en, had hij den hertebeef, hij moest lijf en geest verkwikken met eenen frisschen slok uit den kaffijpot. Niet een en ging er vandaan zonder vroolijk zijne hand te kussen en ‘God loone-'t-je’ te zeggen.

***

o De goede sukkel wierd van zulk en ander volk dikwijls bedrogen, maar, God dank, zij en wist het niet. Altijd even rechtzinnig gaven hare koeien hunne melk, hare velden hunnen oest; en zij geloofde dat alle menschen haar ook even rechtzinnig hun herte gaven, een herte bovendien zonder plooien, zooals het hare was. Daarom schonk zij het hare onverdeeld, aan ieder schepsel, dat bekwaam was om er de goedheid van te gevoelen. Zij klapte tegen Monkel en Blare, hare koeien, zoowel als tegen zoon en dochter; als de katten, deerlijk verminkt, van eenige misselijke nachtreize thuis kwamen, verbond zij hunne wonden; doow ze met den neuze in hun melkteeltje, toen ze van ouderdom doof en blind wierden; en, als 't sneeuwde 's winters, strooide zij graan voor de musschen.

***

Onnoodig is 't te zeggen, hoe geerne de kinderen van 't gebuurte, aan de deure van 't moedertje gingen kloppen, en hoe zij daar thuis waren. Hoe ouder zij wierden, hoe liever zij er wederkeerden. Zij vonden er altijd den eerden vloer weder, waar zij geknikkerd hadden; in den hoek van den heerd was het zelfste ijzer- en kopergerief altijd even mooi geblonken; daar, op den boord, stond de suikerpot nog, en de twee beste melkpinten hingen nog altijd even zedig, langs elken kant van het O.L. Heerenbeeld; maar, vooral en bovenal stond in de witgekuischte schaprâ het geblomd kommeke nog, met sneukelgeld voor de jonge knapen. Alles roert en begeeft hier beneden: dáár en was nog geen stoel nen vinger breed verschoven. En aangezien de zoete wasem van 't verleden in ons herte schuilt, evenals wierook in een heiligdom, zoo voelde elkendeen die wederkwam iets dat lijze zei: ‘'t Gaat hier wel!’ 't Verleden verrees daar: 't Moedertje was immers van den ouden tijd.

***

't Moedertje was van den ouden tijd, en de oude tijd was aan haar gegroeid als het mosch aan den boom. Zij was weinig bekommerd of men elders bij eene gloeiende stove te warmen zat, en helder licht deed stralen uit eenen ‘*quinquet*,’ waar zij schaars den vreemden name van onthouden kon; zij was altijd best gezind, als zij, hukkende bij haren eigenen heerd, de handen boven een vlammende deringvier mocht warmen, of als zij naaide en stopte bij haar rookend olielampke. En hoe dikwerf ook de pronkzieke kleederdracht met nieuwe blommen en linten overkwam, zij bleef voort prijken met hare witte pijpemutse en haar jakske van katoen.

***

Zij was van den ouden tijd. En als die tijd die alles verknaagt, haar dwong het versleten strooidak of een vermolmd vensterraam in 't nieuwe te steken, oei! zei haar herte bij 't scheên, en zij zuchtte gelijk de boomen doen als de bladeren wegstuiven in 't schuwe najaar.

***

Zij was van den ouden tijd; maar toch gebeurde 't dat

hare stramme beenen, haar van de oude geplogentheden deden afzien, en haar dwongen thuis te zitten, terwijl zij de geburen langs den kerkewegel, die door de vruchten kronkelde, zag naar de Messe gaan. Zij zou daar kruisen in gehad hebben, hadde de dochter iederen zondag het sermoen niet verteld, en hadde zij niet geweten dat het God alzoo wilde.

***

Maar, van als zij 's zondags de klokken hoorde opgaan, dan wilde en moest zij op haar beste zijn; dan ging zij zitten voor eene prente, met eene kerke daarop, die ingelijst aan den gekalkten muur gehecht was; zij bekeek den Paus die er nevens hing; en het docht heur dat ze den Paus in hare eigene dorpkerke zag Messe doen. En in die zoete begoochelinge ontsloten hare lippen en ontlook het gebed zoo helder en zoo geurig als de blomme in den zonnigen damp des morgens.

***

o Vele menschen - die hunne wereld kenden! - loegen met het moedertje, en ‘'t was toch danig verachterd,’ zeiden zij, en ‘'t had zoo weinig deugd van zijn leven.’ Zij en peisden zoo verre niet, dat de nieuwe beschavinge den afgrond der menschelijke behoeften, van langs om dieper heeft gedolven, en dat de mensch, die altijd om genot bedelt, veel verdriet heeft omdat hij hem van langs om min vullen kan. Zij verlangde alleenlijk naar God en haar dagelijksch brood, en wat zij verlangde wierd haar geschonken, midsgaders de zoete hope, als borge voor 't hiernamaals. Daar was er vrede. Vrede! Niemand en hoorde 't, doch menigeen vermoedde 't in de ziele: de Engelen van Bethlehem wiegelden boven dat huis, en zongen er den zang van vrede.

***

‘Vrede zij met Ulieden’! zei de Priester eens, en hij stapte met O.L. Heere binnen. En 't moedertje, bij 't hooren van 's Heeren komste, monkelde van genoegen. Wij zijn hier pelgrims, had zij geleerd, en hoe ankervast haar herte ook aan het hoekske grond lag, waar zij haar leven sleet, zij was toch blijde, omdat haar reisgezel

gekomen was. 't Was winter; al beefden hare ledematen van koortsen en koude, toch en deerde heur de reize niet, omdat zij naar den gloed ging der Goddelijke Liefde.

***

Zij stierf. De sneeuw lag op het land, en pinkelende blonk de brimmel op de boomen. De bleeke winterzonne loeg door 't geboomte over 't veld, en gansch het landschap loeg tegen, stille en eerbiedig. Gods scheppinge had haar witte maagdenkleed aan, om die zuivere ziele uitgeleed te doen op hare hemelvaart.

***

En, als het lijk op den wijtewagen over de vervrozene strate hotste en botste, en kwamen de menschen niet uit: ai! het was toch zoo koud! Maar de vogeltjes, langs den weg, zaten kriepend te schravelen aan de borst der aarde, hunne moeder, en verbeeldden zoo wel de schamele lieden Christi, die zoo dikwijls 't moederlijk herte van 't oude wijveken gezocht hadden en gevonden.

***

Zij wierd begraven. Stille, stille als een druppel dauw, was zij op de aarde gedaald, en even stille verdween zij, de nederige druppel en had het geruisch noch de macht der groote wateren niet, en de menschen en namen er geen acht op. Maar de hemel blonk erin, en de Engelen hadden dat gezien. Zij vingen hem in hunne vleugelen op, en droegen hem in den throon van God, van wien wij zingen *et exaltavit humiles*: de nederingen heeft Hij verheven.

***

Komt, gij die de eenvoudigheid van uw oude Vlandederen lief hebt, komt en strooit een handvol aarde over de schrijne; bidt en zegt: ‘God gedenke hare ziele en zegene al die haar gelijken mag. Amen.’

SERAPHYN DEQUIDT

Leest onze oude boeken!

BIJ voorbeeld een die, onder zijn oud pergamenten kleed, den zonderlingen name draagt van:

De ghebenedyde Voester vanden aermen, *naeckten ende verlaetenen Jesus*, *soone vande Alder-heyl. Maghet Maria*: *eertydts vanden Seraphycken Vader Franciscus*, *om het mysterie van syne teere kleyne gheboorte*, *ghenaemt het kindeken van Bethleëm*, *in 't licht ghebrocht Door P. Marianus Stalpaert*, *Vicarius vande PP. Minder. broeders Recoll. binnen Ipre. Het eerste deel. Tot Ipre*, *By Joannes Baptiste Moerman*, *Boek-drucker op de Merckt in den gulden Bijbel.* 1686.

Pater Stalpaert getuigt dat hij te Loretten geweest heeft, zeggende, bl. 595, aldus, - ik verversche de spellinge -:

'Gelijk nog hedendaags aan al de pelgrims genoeg blijkt, als men, in het voorgemeld huizeken van Lorette, achter den autaar, toont een kleen keukentje, met een kleen vierstedeken, zoo ik, aldaar eens wezende, met mijne oogen dat hebbe gezien.'

Pater Stalpaert heeft ook te Roomen geweest, zegt hij, bl. 615:

'Ik kan getuigen dat ik eens, op dien dag te Roomen wezende, met mijne oogen gezien hebbe, hoe dat er alsdan kwalijk een devote Romein is die, op een van de vastenavonddagen, niet en gaat bezoeken de negen oft de zeven kerken.'

Pater Stalpaert weet veel schoone oude woorden.

Bij voorbeeld:

AFGRIJS.

Bl. 32:

'Dat het een afgrijs was om hooren.'

Vandaar komt ons *ofgrijselijk.*

Afgrijs is een middeleeuwsch woord, z. Verdam.

BEDEKLOKKE.

Bl. 115:

'Namelijk 's morgens, 's noens, en 's avonds, als men met de bedeklokke gedachtenisse houdt van den menschgeworden zone Gods.'

De Bo heeft *beêklokke* opgeteekend; in 't *gereformeerd* Hollandsch is dat woord, met de zake die 't verbeeldt, verloren gegaan.

DOUWEN.

Bl. 380:

'Ook met wat eene vreugd... omhelsde zij dat, kuste het, douwde het zoetelijk, ende nam haar vermaak in dat, 't welke zij wiste haar zoon te wezen.'

Douwen, met den zin van wiegen, heeft De Bo opgeteekend uit den mond des volks.

EENZAMELIJK.

Bl. 323:

'De eenzamelijke leeringe der heilige Vaderen.'

Unanimis doctrina, in 't Latijn; eenparige leeringe, zegt men nu.

GEBURIG.

Bl. 460:

'De heilige Hilarius, bisschop van Poictiers, ziende dat er sommige van zijne geburige Bisschoppen groote neerstigheid deden om....'

Geburig is middeleeuwsch vlaamsch; het staat in den grooten nederlandschen woordenboek; en in 't middelhoogduitsch was 't *gebûric* geschreven. z. Verdam. 't Zou mij verwonderen ware 't woord *geburig*, uitsprekens *gebeurig*, nievers meer te vernemen onder 't volk.

GEDIERLIJK.

Bl. 242:

'Uit geheel zijne ziele te beminnen is beminnen in zijn gedierlijk leven, en alle werken die raken het gedierlijk leven onderwerpen aan de liefde Gods.'.

Dit woord en vinde ik maar bij Pater Stalpaert alleene.

GELUKBIEDINGE.

Bl. 134:

'Op den eersten dag van 't jaar, dewelke van ouds altijd plag te wezen een dag van vreugd en genoegte, van feeste en gelukbiedinge.'

Nu zou 't *felicitatie* heeten: 't woord wordt herhaald op bl. 187 en 564.

GEVAREN.

Bl. 42:

'Op de zelve maniere gevaarde, op den kerstnacht, onze zalige Katharina *Bononiensis.*'

Vandaar *gevarenesse*, dat bij De Bo staat, en dat later vervangen wierd door het vreemde *aventure*, of het nog vreemdere *avondure. Gevaren* en *gevarenesse* staan bij Kiliaen aangeteekend als *vetus*, oude woorden; en daarbij kwalijk vervlaamscht door *geschieden*, *geschiedenesse. Gevaren*, *gevarenesse* zijn middeleeuwsche woorden. z. Verdam.

INKLINKEN.

Bl. 340:

'Zoo heeft de Heere... gulden buizen uitgelaten, van zijn herte tot het herte van zijne moeder, ... door welke buizen tot haar inklonk de vriendelijkheid van de liefde waardoor Jesus als zoon beweegd wordt tot zijne zoetste moeder.'

Inklinken is bij Kramers: '*River*, *river dans...; affermir en rivant.*' De Bo weet van 'den oest *inklinken.*' Pater Stalpaerts inklinken en staat nievers gewoordenboekt.

JESTE.

Bl. 553:

'Gij hebt altemet gezien de zeer teere en als zotte jesten, die eene moeder al uitzet om haar kindeken, dat zij op haren schoot heeft, te vleien, te toeven en hare groote liefde tot dat kennelijk te maken.'

Jesten, uitsprekens djesten; en *jestenaar*, uitsprekens *djestenäre*, bestaan nog bij 't volk. Z. *Loquela*, X. 90. In 't Engelsch bestaan *jest* en *to jest*, met den zin die 't bij Pater Stalpaert heeft; 't komt van 't latijn *res gesta.* Z. Verdam, onder 't woord *Geeste.*

KITTE.

Bl. 217:

'Dat ze nu' (de samaritaansche vrouwe) 'hare kitte gelaten heeft: *reliquit hydriam suam.*'

Vergelijkt De Bo, onder de woorden *bierkeete*, *keete*, *kitte.*

('t Vervolgt)

GUIDO GEZELLE

Aan Geneesheer Karel Gerniers

HOE zoet, bij zoele zomerdagen,
als dobbrend, dansend op en neêr,
het schuitje valt aan 't wiegewagen
en 't klappend klieft door 't rustig meer!

Hoe vroolijk, ver van klip en rotsen,
van kommer vrij, van angst en wee,
met 't ranke vaartuig voort te klotsen
door 't blauw der spiegelreine zee.

De zonne lacht aan 's Hemels transen
en laat met zachten zomergloed
heur lieve stralen nederglansen
op 't schipken, dat ginds henenspoedt.

Het windtje suist, het meer is rustig,
verheugend zeilt het schipken voort.
Wat is de spelevaart toch lustig,
met 't minnend huwlijks paar aan boord!

Vaartwel! Goê reis! o dierbeminden!
zoo klinkt van 't strand de vreugdegroet
der bloedverwanten en der vrienden
de jonge reizers in 't gemoet.

Goê reis! en dat op uwe wegen
van uit den hemel rein en blauw,
des Heeren milde gunst en zegen
in frissche droppen nederdauw!

o Blijve vrij van stormgevaren
het schipken wieglen op de zee,
tot dat het, klievend door de baren,
een' vrucht der Liefde brenge aan reê.

Dan klinkt op nieuw, o dierbeminden
de gulle wensch, de vreugdegroet
van bloedverwanten en van vrienden,
u nogmaals juichend in 't gemoet.

Goê reize dan, op 's werelds baren;
vaartwel in zoete vreugd en vrêe,
en vare lange en blijde jaren
een bloeiend kroost met 't schipken meê.

Vaartwel! en mocht gij rijp van deugden
eens landen aan het blijde strand,
waar glanst de zon der eeuw'ge vreugden,
in 't juichend zalig vaderland!

Uit Ronse, 13/3/'93.
ALFONS BEELAERT

Annappes

DE Kelten en de Germanen zijn van dezelfste Indogermaansche afkomste; maar, uit reden dat zij hier en daar, en namentlijk op onzen bodem, nevens malkander woonden, is er uit dit gebuurschap, uit wederzijdsche betrekkingen, nader verwantschap te bespeuren.

't Bestaan woorden die Indogermaansch erfgoed zijn, die Kelten en Germanen van ouds en eeuws elk van hunnen kant bezitten; 't bestaan woorden die men niet en weet of ze de Kelten aan de Germanen, of de Germanen aan de Kelten in leeninge geschonken hebben; 't bestaan ook woorden die de Kelten aan de Germanen overgezet hebben; maar men mag daarin niet te verre gaan.

Ge hebt zoogenomen 't Keltisch woord *apa*, dat water beteekent, nevens *aqua* in 't Latijn, en *ahva*, *aha*, *aja*, *ada*, *aa*, *â*, *ach* in 't Germaansch: is de wortel *ap*, enkel Keltisch?

Wij en meenen het niet, want wij vinden hem in 't Sanskritsch meervoud *āpas*, de wateren, in 't Oudpersisch *āpi*, water; wij komen hem ook tegen in 't Germaansch in verschillige wijknamen, *Apenbroek*, *Apenhorst*, *Apenhuizen*, in Duitsche dorpsnamen: *Widapa*, *Geldapa*, *Wanapa*, enz.

De wortel *ap* zal in 't Germaansch verborgen zitten, lijk hij behoort tot de aloude spraken onzer taalrechtzweers van Indiën en Persenland.

***

Een dorp uit het ommeland van Rijsel heet *Annappes*; zouden wij hier met *apa*, water te doen hebben?

Fransche schrijvers vermoeden 't, en melden ons dat het dorp op een waterloop en te midden gewezene moerassen gelegen is; 't water en zou dus niet vreemde zijn, noch aan den name, noch aan den grond van 't dorp.

Hoe wierd de name eertijds geschreven?

Eene oude spellinge van den name is *Asnapia*: eene oorkonde van 1046 staat er borge vooren.

Wij ontstukken: *Asn-apia* en verbeelden *Asn* als *Assen*, 't gene van klankswege en bijgevolg voor de weerde en 't bedied, overeen uitkomt.

Asnapia ware dus de eigentlijke weêrsplete van *Assenede* en daaromtrent dezelfste name als *Assebroeck.*

De plaatsen heeten naar hunne ligging, naar hun uitzicht, broek, beek, a, ade, ede, ee, water, dam, dorp, zaal, hof, heim, hoek, laar, burg, berg, enz.; en den eenen keer is 't de naam van afstammelingen die voorafgaat, lijk in 't meestendeel onzer dorpsnamen, den anderen keer de *genitivus* van een eigennaam, de naam van een man, de naam van een ouden Germaan, die daar ter plaatse zijn stamgezin heeft neêrgezet.

De geschiedenis bewaart de namen van keizers en koningen, van vorsten en veldheeren; maar het volk en kent ze niet; andere namen en heeft de geschiedenis niet opgeteekend; wij en krijgen geen bescheed wegens onze stamvaders, wegens de stichters onzer dorpen; hunne namen leven nog op de lippen van het volk; hunne namen zijn bewaard in de aloude benamingen der dorpen die zij gesticht hebben.

Zoo *Adisthorpa* het dorp is van *Ado*, zoo zijn *Assenede* en *Asnapia* het water van *Azo*, *As*, *Asse.*

Azo, *As*, *Asse* is een gekende en gebruikte mansvoornaam; hij bestaat op zijn eigen, maakt daarbij nog deel van de samengestelde voornamen *Asman*, *Asmar*, *Asprecht*, *Azelin*, *Azeko*, *Azekin*, en zit bewaard in de toenamen *Asma* en *Assing.*

Door misverstand is de *s* van *Asnapia* soms versprongen, zoo dat men altemets *Anaspis* of *Anaspia* placht te spellen; 't gebeurde ook dat *s* geheel en gansch achter-

bleef, en 't is onder de gedaante van *Anape* of *Annappes* met fransch beslag gespeld, dat de dorpsnaam tot ons gekomen is.

J. SEGHERS

De Zwaluwe

NEEN vogelloos en blijft de blauwe lucht niet, ach
gelijk hij al te lange en droeve weken bleef
als regen, slegge en sneeuw en zware hagelslag
't gevederte uit zijn' hooge en vrije velden dreef:
de zwaluw, - waar vandaan hij komt en wete ik niet -
weêrom nu overal zijn' scherpe schichten schiet.

Hij wentelt door de lucht zijn aas zoo gulzig na,
nu op, nu af, nu om, nu weg, nu weêr gericht,
dat, volgende, ik vergeefs van verr' hem gade sla;
tot dat hij, kort gekeerd en schier in 't aangezicht
mij vliegend, henenbotst; alwaar hij zwemt voortaan,
en 't blauwe laken meet, waarin de sterren staan.

Doch schielijk van zoo hooge omleege ziende, valt
en vaagt hij 't mugsken meê, dat op de Leie was
aan 't wandelen na de noen, hoe mager en hoe smal 't
een bete zij. Dan dopt en speelt hij in den plasch
zijn herte: 't water ligt te lachen, en de lucht,
eer 't uitgelachen heeft, is weêr hij ingevlucht.

o Wonderbarig beeld des zwaluws, ik beken
mij machteloos om u, reisveerdig nagespoeid,
te volgen, al te vast geveterd als ik ben,
en immer vlerkeloos, aan 's werelds wiel geboeid:
Vaart wel gij; ik en kan, gekerkerd en geband,
maar wenschen nog eilaas naar 't vrije Vaderland.

GUIDO GEZELLE

Uit Kortrijk, den 1sten in Bloeimaand 1893.

Mingelmaren

ONLANGSLEDEN ging er in een gezelschap van Brugge, eene besprekinge aan den gang over het vertalen van de fransche benaminge: *Surnuméraire à l'administration de l'enregistrement et des domaines de l'état.* Dit beroep had volgender wijze verdietscht geweest: *Verbeider*, *bij het beheer van 's lands inboekwezen en grondeigendom.*

Het gezelschap te grooten deele was geërgerd door deze overstellinge, en sommige welweters die, 't zij te hunner schande gezeid, geene bladzijde vlaamsch te weke en leeren, en vonden geene woorden genoeg, eerst, om die verdietschinge kwaad te keuren, naderhand om ze te beknibbelen, eindelinge om ze ten minste als ongangbaar uit te kramen.

't Deert mij de redens van dat kwaadkeuren niet te kennen, en daarom vrage ik of de lezers van Biekorf, ook van het gedacht dier sommigen zijn, en of zij, met redens bij der hand die vertalinge zouden willen verbeteren.

R. DE CAELE

OVER tijd, als er een nieuwe Pastor benoemd was op een parochie in Fransch Vlanderen, was 't gebruik dat de boeren, met hunne wagens met witte bastieren, des pastors huisgerief en goed haalden. Zoo 't gebeurde een keer dat ze alzoo inkwamen, die wagens, en op den laatsten stond er:

> Op dezen wagen
> Zit het meesen
> Vaten, vodden en *preesen*,
> Kat en hond en ander gedruisch,
> Dat me vindt in 't pastors huis.

Preesen, dat is te zeggen buchterije, slunsen.

DE christene tijdrekeninge wierd voor de eerste maal in het westen gebruikt door den Eerzamen Beda (673-735), schrijver van ‘de kerkelijke geschiedenisse van Engelland.’ Bij de Franken wierd zij ingevoerd door de gewestelijke kerkvergaderinge, gehouden te Soissons in 744, onder 't voorzitterschap van den H. Bonifacius; vroeger rekenden zij van aan de troonbeklimminge der Merowingers. Karel de Groote bracht de christene tijdrekeninge in voege, en in de tiende eeuwe wierd zij door eene wet opgeleid.

PATER Lievens, die in West-Bengalen ‘zoovele wrocht,’ en zich thans te Leuven bevindt om zijne gezondheid te herstellen, vindt een groot genoegen in het lezen van ‘Biekorf.’ Gaarne zou hij voor het tijdschrift eene bijdrage leveren, maar zijn toestand laat zulks niet toe; daarom is hij komen aankloppen bij mij, met het vriendelijk verzoek u de volgende ‘Mingelmaren’ over te maken:

De uitdrukking ‘geern zien’ geldt bij ons zooveel als *beminnen.* Niet aldus bij de inboorlingen van Chota-Nagpore (Indië). Iets dat met *beminnen* gelijk zou staan, is hun onbekend; maar niet te min *zien zij de menschen geern.* Een bewijs: Het is dikwijls gebeurd, dat men hem kwam bezoeken uit dorpen, op een afstand van 30 tot 40 uren van zijne woonplaats gelegen; en als hij dan aan de lieden vroeg: ‘en gij, waarom zijt gij gekomen,’ dan was veelal het antwoord: ‘om u te *zien.*

‘Erkennen’ en ‘dankbaar zijn’ worden eveneens bij ons als evenveel beteekenende uitdrukkingen gebezigd. Hetzelfde mag niet gezegd worden voor de bewoners van Chota-Nagpore. Van hen kan het eigenlijk niet heeten, dat ze *dankbaar zijn.* Geef hun wat ge wilt; eene betuiging van *dankbaarheid* zult ge niet ontvangen. Maar moet men nu tot het tegenovergestelde overslaan en met sommigen beweren, dat ze *ondankbaar* zijn? Volstrekt niet; want zie: gaat uws weegs, en ontmoet ge een kind, het zal voor u komen staan en zeggen: *Hamko dedia*, *Saheb*: Pater, dit kleed heb ik van u gekregen. Dat is geene uitdrukking van *dankbaarheid*, als ge wilt, maar het is toch *erkentenis.*

Gelief mij te verschoonen, zoo ik niet getracht hebbe het gesprek van P. Lievens in West-vlaamschen tongval na te bootsen, ik hadde waarschijnlijk te veel flaters begaan.

J. VAN MIERLO, S.J.

M*IDDEL om de heksen te zien en ze te herkennen.* Maakt drie kruiskens op uwen voet, en als gij dan omziet zult gij de heks, natuurlijk indien er eene achter u is, aanstonds herkennen.

Als gij eene heks volgt en verkeerd in haar spoor treedt, dat is te zeggen uwen slinkschen voet in het spoor van haren rechtschen voet zet en *vice versa*, dan kan de heks niet meer voort.

('t Daghet in den Oosten, 1893, blzd. 15.)

[Nummer 14]

Donder en Weerlicht

ALS Adam uit het aardsch paradijs verjaagd wierd, beloofde God hem eenen verlosser.

Daarom was de duivel kwaad; hij en kon het over zijn herte niet krijgen, dat de mensch wederom zou gelukkig worden, en:

‘Wacht’ zei hij, ‘'k zal 't al verdonderen.’

‘Doet maar,’ zei ons Heere, ‘'k zal mijnen weêrlicht voorenzenden, om de menschen te vermanen.’

Alzoo legt ons volk het ontstaan uit van den donder en van den weêrlicht. De donder is het werk van den boozen geest, van den duivel.

Dat donder en weêrlicht welhaast alle beiden te zamen als 't werk van den hellegeest opgevat en met hem vereenzelvigd wierden, blijkt uit de spreuken: ‘Loopt naar den weerlicht!’ dat het zelfste meent als ‘loopt naar den duivel!’ ‘Wat den bliksem’ of ‘wat den duivel is dat? Die verduivelsche’ of ‘Die verdondersche, die verdonderdagsche jongens komen hier alle dage mijne

hage breken. Bijzonderlijk Karel's zone daar, dat is een bliksem, een duivel van een jongen: kan ik hem betrapen 'k zal hem op zijnen duivel, op zijnen donder geven. 'k Hadde daar drie schoone appels staan, en waar zijn ze nu? De duivel is 't wijs, zij zijn in den donder geblauwd!' Daarbij hebben wij nog: 'Een leelijke weêrlicht, een leelijke duivel van een kerel; Van al de duivels' oftewel 'van al de bliksems droomen.'

Van ouds en eeuws waren sommige gewassen aan den dondergod toegewijd; andere waren dienstig om tegen den donder te bevrijden. Maar nog eens zien wij hier dat het meeste deel, terwijl zij tegen donder en bliksem goed zijn, ook tegen alle booze geesten beschutten.

Vrijheer Sloet, in zijn boekwerk, *De planten in het Germaansche volksgeloof en volksgebruik*, zegt dat het vlas, om de schoone blauwe verwe zijner blommen, toegewijd was aan den blauwen-bliksem-slingerenden dondergod. Daarom vond men geraadzaam vlas te zaaien op den donderdag, en bijzonderlijk op witten donderdag.

Donderbare, *sempervivum tectorum*, in 't latijn, was ook den dondergod toegewijd, en op de daken daar ze groeit en zal geen donder vallen, zegt het volk.

Sint Janskruid, *Hypericum perforatum. L.*, bij u hebben, dat bevrijdt tegen den donder en tegen alle kwade geesten, want dat is een machtig gewas: het draagt trouwens van Sint Jans bloed in zijne wortels, en daarom stond het den duivel in den weg. Hij zochte 't te vernietigen, maar hij en koste 't uit den grond niet krijgen. De teekens van zijne klauwen bleven in de blâren staan: 't zijn die doorschijnende tikskes die gij in 't *hypericum*blad ziet, als ge 't naar het licht en voor uwe oogen houdt.

Ook, onder de boomen, was de lindeboom een heilige boom; het wierd algemeen geloofd dat de donder niet en viel op een gebouw waarbij eene linde stond. Van daar de latijnsche spreuke: *Tilioe sub tegmine tutus*, d.i. onder een linde is 't veilig zitten.

Dodoens, in zijn kruidboek, sprekende van den lauwerboom, vermaant als volgt: 'De heidenisse zeide dat de laurusboom de kwade geesten wederstaat ende alle toove-

rijen, ende zij geloofde dat de lauwerbladers, aan zolders, deuren of vensters hangende, den donder en den bliksem daarvan keeren; ende Julius Caesar droeg altijd eenen lauwerkrans op zijn hoofd, om hem zelven tegen den donder en den bliksem te bewaren. Anderen zetten dien zelfsten boom rond de hoven, om ze tegen 't onweder te bevrijden.'

Gij ziet dus dat donder, weêrlicht en duivelswerk voor onze voorvaderen al een en 't zelfste waren.

Wat donder en bliksem nu eigentlijk zijn, al zegt ons volk nog geheele dagen dat er daar nooit niemand den uitleg van en vond, dat laten wij hier onverlet; want al die eenige lessen van natuurkunde hoorde, weet dat de donder en de bliksem een van oorsprong zijn, met de kracht die kwade en goede nieuwmaren draagt langs den spreekdraad.

Maar 't zal misschien menigen lezer of lezinge van Biekorf, aangenaam en nuttig zijn te vernemen wat de Heer Aimé Witz, hoogleeraar te Rijsel, geboekt heeft in *La revue des questions scientifiques*, XXVI, blz. 5 en vlgde:

Dikwijls hoort men van menschen die verdonderd of verbliksemd worden, en die niet of maar lichtelijk gekwetst en zijn.

Welk was dus het werk van den bliksemstraal, op of in hun lichaam? En welke was de oorzake van hunne dood?

De Heer Witz beweert dat heel de zenuwschap, door den grooten schok verlamd wordt; de zenuwen en werken niet meer, de bewegingen van het herte houden op, de ademhalinge is verhinderd, en, zelfs al ware 't dat de mensch geen ander letsel bekomen en hadde, nog zal hij versmachten en sterven, zoo die verhinderinge in het ademhalen eenigen tijd blijft aanslepen.

Daarom moet gij met zulk eenen mensch te werke gaan gelijk met eenen anderen versmachte of versmoorde, 't is te zeggen, gij moet trachten zijne zenuwen en zijne spieren te doen herleven; beweegt zijne armen omhoogeen omleegewaards, dat zijne borst openga; wrijft zijne borst; is 't mogelijk, blaast den zieke *oxygenium* of zerpaard in, of ten minsten helpt hem adem halen. 't Gebeurt

dikwijls dat men eenen verdonderde alzoo wederom in 't leven krijgt, al waren zijne leden reeds stijf. Sommigen kwamen tot henzelven, nadat ze al meer als eene geslegen ure zonder tale of teeken gelegen hadden.

't Zelfste dient gezeid van dezen die ommevallen, door 't onvoorzichtig aanraken der kopers van eenen sterken spreekdraad.

‘En gij priesters,’ zegt hoogleeraar Witz, ‘geeft dien verdonderden mensch nog de vergiffenis zijner zonden; misschien leeft hij nog: kunt gij 't lichaam niet redden, mogelijks redt gij de ziele.’

Als laatste vermaan voegt hoogleeraar Witz daar nog bij: ‘Onthoudt dat, zegt het aan anderen, stelt het in 't werk en alzoo zult gij verstandig en christelijk handelen.

JULIAAN FOVÉ

Leest onze oude boeken!

(Vervolg op bl. 202.)

KLEENWEERDIG.

Bl. 423:

‘Eindelijk dat hij de zaligheid liefhebbe, ende altoos in zijne eigene oogen kleenweerdig zij.’

KRAMEN.

‘Gij zult... u wachten van lachen en kramen, jokken en uitgestortheid.’

Kraam en *kramen* zijn lastige woorden; de zin dien *kramen* hier draagt kan te staden komen bij de woordenboekmakers.

KWAADGELD.

Bl. 252:

‘Rechtveerdige, rechtzinnige menschen, als ze eenig kwaad, valsch ofte ongangbaar geld hebben... zij trekken dat in, dat in stukken snijdende, versmeltende, of, ergens aan een disch, bank oft deure nagelende.’

‘Slaat kwapenning aan den disch!’

LUCHT.

Bl. 59:

‘Gaat van hier, gij zoete luchten,
zwijgt ook, hemelsche genuchten,

't Is me al bitter dat is zoet,
als ik Jesus derven moet!'

De Bo veroorkondt *lucht*, met den zin van geur, uit den mond des volks en uit de refereinen van Anna Biins, het Antwerpsch begijntjen. Pater Stalpaart en was geen onknappe dichter!

MISTROOSTEN.

Bl. 4:

In de 'voorreden:' 'Is 't dat gij mistroost zijt, Jesus is uw koning.'

Plantin, d'Arsy en Mellema hebben dat woord, Kiliaen en de anderen niet.

ONDIEP.

Bl. 319:

'Stengelins... verhaalt van een heidensch kind, dat zijnde in een groot water, en niet konnende zwemmen, zoo het naar het vermaan van een zekeren Portugees, die aan den oever wandelde, den name Jesus gedurig aanriep, ongehinderd uit dat ondiep water gekomen is.'

Daar ze 'r geen grond in en vinden zeggen ze te Merkhem van den Blankaert, dat hij *ondiepe* is; dat wilt zeggen *zeer diepe*, om reden van het versterkend woordendeelken *on-*.
Z. *ongoddeloos.*

ONGEDOEVIG.

Bl. 586:

'Voorzeide bosch zeer ongedoevig zijnde, door de dieven en moordenaars die daarin woonden en de pilgrems dikmaals bestolen en vermoordden.'

De Bo kent *gedoevig*, *ongedoef* en *ongedoefte.*
G*edoef*, zegt Verdam, 'is identisch met gotisch *gadobs* (voegzaam, gepast) en angelsassensch *gedêfe*, zacht, tam, zachtzinnig, en verwant met het 17de-eeuwsche *ondieft* en mnl. ondievelike. Vgl. Franck, *Etym. Wdb.* op deftig.'

ONGODDELOOS.

Bl. 621:

'Hetwelke aan der Heere zoo aangenaam was, dat hij aan hem - niettegenstaande dat hij zulk een boos en ongoddeloos mensch geheel zijn leven hadde geweest - dadelijk het paradijs toezeide.'

Z. *ondiep.*

ONMOGENDHEID.
Bl. 9:
'... die eenen goeden, krachtigen wille heeft om eenig goed, fraai goddelijk werk te doen, hetwelke hij, ofte uit gebrek van occasie, ofte andere onmogendheid, niet doen en kon.'

Of ander '*empêchement*' ware nu de zeg!

ONTROOST.
Bl. 271:
'... zult ge ook geheel u zelven werpen in den goddelijken wille in alle dingen: in overvloed en in armoede, in hebben en in derven, in iets en in niet, in troost en in ontroost.'

OPSLIJTEN.
Bl. 19:
'Uw lijnwaad ende kleederen zult gij zoo verre opslijten, en zoo lange stoppen ende vermaken, tot dat het niet meer en kan gedragen worden.'

Bij De Bo staat *opverslijten.*

OVERTALEN.
Bl. 211:
'God zag naar Abel, zegt de heilige schrifture; of, gelijk een ander dat overtaalt, God vlamde over Abel.'

Overtalen is overzetten, vertalen.

RAVEN.
Bl. 160:
'Die... geheel hun leven overbrengen met torren en steden te maken, tot den hemel toe: dat is raven en schraven, breken en makan, slaven en werken zonder ophouden.'

Van *raven* hebben wij *ravelen*, dat De Bo opgeteekend heeft. Nu hoort men *scharten* en *schraven*; misschien *raven* en *schraven* ook nog?

VERMIJD.
Bl. 159, 353:
't Welke men ziet zeer dikmaals gebeuren, in ontallijke menschen, dewelke, om goed en geld te krijgen, niet vermijd en zijn van te overtreden Gods en de heilige kerke'ns geboden.'

‘Uit deze en meer andere redens neemt Gerson zijn fondament van niet vermijd te zijn te zeggen deze sententie: *Uterque...*’ enz.

> 't Woord *vermijd* staat in De Bo, veroorkond uit den mond des volks en uit Pater Poirters.

P.F. Servatius Dirks, in zijne *Histoire littéraire et bibliographique des Frères Mineurs de l'Observance de St-François en Belgique et dans les Pays-Bas*, *Anvers*, *Typ. Van Os-Dewolf*, bl. 327, zegt dat *De ghebenedyde Voester* twee boekdeelen in-8° beslaat; dat J.B. Moerman in 1653, te Iper nog een werk in-8° van Pater Stalpaert drukte, te weten: *Den Nouwen Wech;* nog een in-18°, *Quaerens Deum anima*, in 1682; nog een, *Den Wech des Doodts*, in 1687; dat er te Brugge een Latijnsch *De Casibus* van hem verscheen; en eindelijk, te Iper, bij J.B. Moerman, *De Godt-soeckende siele quelende van Liefde*, 't jaar van 's schrijvers overlijden, 1706.

En daarmêe is 't al!

Neemt dat Pater Stalpaert 30 jaar oud was, als hij in 1653 zijn eerste werk liet onder druk gaan, dan zou hij in 1706, als hij kwam te sterven, 83 jaar oud, dus in 't jaar 1623 geboren geweest hebben.

Wie weet er dat nader uiteen te doen? *Waar* was Pater Stalpaert geboren? Wie zendt er mij den *tweeden* band van zijne *Gebenedyde Voester*? Wie zijne andere werken?

GUIDO GEZELLE

Voor een O.L. Vrouwebeeld

LANGS elken kant een sparre,
daarachter een laurier,
en, bloedig, voor haar' voeten
een peersche violier;

Beneên een hof van tulpen,
jasmijnen in hun groen,
en rozen die, welriekend,
hun hertjes opendoen:

Zoo staat Maria, heerlijk
in al haar sterrenpracht,
en schoone is 't, want haar' handen
reikt Ze uit en, ziet, Zij lacht.

Gehuld in 't groen der hope,
de roode baan der smert
bewandlend, treedt Zij nader
en zoekt uw rozenhert.

Uw rozenhert! komt, kinderen,
- de slange loert! - komt bij,
de slange zal Zij pletteren,
Ze is de Onbevlekte, Zij!

SERAPHYN DEQUIDT

Emile Claus

STAPT over Astene, langst de groote bane, die reusachtige beuken overlommeren, en daar, waar de Leie met een lieven kronkel den weg komt genaderd, is er een kleen buitengoed gelegen.

Een donker takkengewelf hangt boven de grijsbemoste ingangpoorte.

Belt, en Tram, de schoone hond van den huismeester zal u te gemoet komen en door zijne blijdheid, de hertelijkheid en den eenvoud van een vlaamsch en vriendelijk onthaal voorspellen.....

Ge trekt de stille en lieve woonstede binnen van Emile Claus, naar ons nederig oordeel, een der grootste hedendaagsche schilders van ons land, dat er zoovele telt, een kind van West-Vlanderen, dat om die reden, wel bij de lezers van *Biekorf* mag binnengeleed worden...

***

Bachten het huis stroomt de helderblauwe Leie.

Noch aard, noch trakelweg, noch vlasnijverheid, noch eenige bedrijvigheid en hebben hier de dichterlijkheid van den lieven vloed bedorven.

Traagzaam en ongestoord rolt de vliet voort tusschen 't lang gers en 't ruisschend lisch, tusschen de heldergroene wildgewassen en de zilveren wilgen die hunne takken over 't water buigen.

Uwe blikken varen over een kleen en effen landschap, dat niet kwalijk en trekt op eene openinge, in een somber woud, dat gezoomd is door dichte drommen van hoogstammige boomen, die de malsche weiden afbakenen.

Dat heerlijk plekske zal, op de tafereelen van Emile Claus, tot het nageslacht overgaan.

De onbedorven schoonheid van dit kleen gezicht, heeft hij op een groot getal zijner doeken getooverd.

Een hoeksken uit de natuur, dat hij in zijn dichterlijken eenvoud waarneemt en weêrgeeft, is den schilder genoegzaam om een meesterstuk te scheppen.

***

Emile Claus is *luminist.*

Wat heeft dit te bedieden?

Dat hij de geheemen der natuur verrast, en de schoonheid van het landschap penceelt, onder den invloed van het zonnelicht.

Zijne verwen vertolken de dunste spelingen van de zonnestralen.

Ieder jaargetijde giet zijne eigene schakeringen over veld en bosch, over vruchten en boomen; ieder ure van den dag kleurt het landschap met heuren eigenen glans: voor al die fijne tinten, voor die bonte pracht heeft de kunstenaar een ooge en bezit zijne hand de vastheid om ze op het doek te tooveren.

Hij is de schilder van de zon.

***

Wij bezochten den gemoedelijken kunstenaar in Zaaimaand, laatstleden.

Zijne doeken waren de weêrglans der herfstnatuur; de kransen der tintelende Octoberblaren speelden in zijne tafereelen en wij genoten in 't aanschouwen van de Bamisbonte kleederdracht der boomen, hetgene wij te vooren nooit en hadden gageslegen of genoten.

Wij bezochten hem dezen zomer, en aanstonds waren wij overtuigd van de rustelooze werkzaamheid van den vruchtbaren schilder.

De lente- en zomerglans schitterde nu op zijne schilderijen.

Ter aanstaande driejaarlijksche toogfeeste van Brussel, zult ge een prachtig stuk kunnen bewonderen: 't is een bootje op de Leie, die ten boorde vol staat; twee mannen werken aan kariën, om palingen te vangen; de stralen eener milde Februarizon schijnen door de naakte takken van vier wilgen, die zelfste wilgen die langst de Leie staan, niet verre van 't huis van Claus, die zelfste wilgen, wier hoofdsieraad hij nooit en laat afkappen. Een eenvoudig hoekske, niet waar? Maar zijt zeker dat ge deze schilderij tusschen alle andere zult zien uitsteken.

Uren lang zoudt ge mijmeren op een smal meerschelken, tusschen een koornstuk en een aardappelveld. Tenden, zwarte boomen. In den doomenden, geheemnisvollen zomermorgen, eene deerne die eene koe vasthoudt...

En de casteeldreve van Leerne?

Ziet ge de zonnestralen door de takken kletteren en den overschaduwden weg met trillende, huppelende lichtpeerlen bestrooien? En die koeien daar, die naar de weide gaan, hoe natuurlijk, hoe dom-gemoedelijk kijkend en stappen ze niet in de dreve, met heur diep, geheemenisvol verschiet?

Na het Lof, den dag der eerste heilige Nuttinge te Machelen, 't huis van Claus, gezien van op de Leie, de bloeiende boomen van zijnen hof, in lente- en zomerzonneglans gebaad, vertoonen den zelfsten rijkdom van kleuren, het zelfste glimmend spel van licht en lucht.

***

In de werkplaats van Claus prijkt nu zijn veel besproken *Beetenoest in Vlanderen.*

't Was den eersten keer dat wij de voldoening hadden, dit heerlijk stuk te bewonderen en te genieten.

Verleden jaar was het te zien in de toogfeeste van

München, en daar viel onzen kunstenaar eene uitstekende onderscheiding ten deele.

‘t Is eene prachtige schilderij, zegt de *Vlaamsche School*, vol leven en beweging, vol waarheid tevens.’

J. SEGHERS

Kinderspelen in de zestiende eeuw

WIE heeft er nog bemerkt dat er in en op de omslagen van oude ambtelijke schrijfboeken zooveel aardigheden te lezen staan? Spreuken, dichtjes, handteekens, treffen de aandacht van den zoeker en getuigen van wege den schrijver, 't zij liefhebberij voor dichtkunde of ervarentheid in de schrijfkunst ofwel geheel eenvoudig overschot van tijd.

Niet min merkweerdig zijn de kunstige handschriften en de gedrukte bladen van boeken, sedert lang zeldzaam geworden, welke soms de boekbinders van vroeger tijden onmeedoogend tot plakpapier benuttigden.

Zoo gebeurde het mij, korten tijd geleden, op den binnenkant van eenen lederen, fraai bewerkten, alhoewel tamelijk versleten omslag van eenen ligger der jaren vijftien honderd, tot de oorkondschap der stad Nieuwpoort toehoorende, een paar bladen geplakt te vinden, voortkomende van eenen vlaamsch-latijnschen leesboek, ten gebruike van latijnleerende Vlamingen.

Die bladen of bladzijden liever, behoorden toe aan het laatste hoofdstuk, dat eenige vormen van samenspraken bevat, over alle slach van zaken: eten, drinken, school en kerk, enz., en aldus getiteld:

Formulae quaedam
quotidiani sermonis
autore Jacobo Lovitio

De eigenaardigste afdeeling scheen mij die der kinder- of jongensspelen te zijn, namelijk van het spellenspel en dat van de ‘neghen stecken.’ Het vlaamsch staat nevens de latijnsche leze.

Ik schrijf beide hier uit; zij maken den lezer bekend met twee spelen, die in vorige eeuwen bij onze schooljongens in voege waren.

Acicularum Lusus.

Divinemus de acicularum situ.
Laet ons met spellen legghen.
Ut lubet.
Soot u lust.
Aciculam in manu seponam.
Ick sal legghen.
Tu coniecturam facies.
Ghy sult raden.
Ex aequo sitae sunt.
Hooft aen hooft.
Verus es.
Ghy hebbet geraden.
Nunc meum est seponere.
Nu moet ic leggen.
Divinato.
Raedt.
Situ dissident.
Hooft aen steert.
Falsus es.
Ghy en hebbet niet gheraden.
Incido ludum.
Ic stake tspel.
Ne proeceptor resciscat.
Op dattet de meester niet en verneme.
Victrici manui facito satis.
Houdt mijn hant wt (*uit*).

Lusus Novem Scruporum.

Experiatur uter novem scruporum lusu plus polleat.
Laet ons proeven wie beter can neghenstecken.
In hac re me virum iacto.
Hier vermete ic my cloeck in.
Malim in literis me virum.
Ic waer liever cloeck ind conste.

Prior incipiam.
Ic sal eerst beghinnen.
Abbas sequar.
Ic sal na volgen.
Inhibere non valeo.
Ic en can niet beletten.
Quid? - Wat?
Raptorium castrum habebis.
Ghy sult een molen hebben.
Si illic scrupum posuissem.
Hadde ic mynen steck daer gheleyt.
Dis esses.
So soudij rijck zijn.
Novem non erant mihi calculi.
Ic en hadde gheen neghen stecken.
Calculum facito.
Telt, rekent.
Raptus est tibi unus.
Ic heb u eenen ontnomen.
Omnes locum habent.
Nu ligghen alle die stecken.
Meum est promovere.
Ic moet minen steck weren.
Fateor. - Ic kent.
Scrupulum mihi tui scrupi iniiciunt.
U stecken maken my swaricheyt.
Ademerunt ais?
Hebben zij u een ontnomen?
Id damni facile resarcies.
Die schade suldy lichtelyck verhalen.
Lusus periculo.
Om tspel.
Saltem unus potest promoveri scrupus.
Ick en mach maer eenen steck spelen.
Tam meos tui obsident.
So syn de myne van d' uwe besedt.
Nunc raponam emittes.
Nu suldy een molen open doen.

Hier was de bladzijde ten einde. Meer voeringe en had onze boekbinder niet noodig, meer en kan ik er dus aan mijn schrijven niet geven.
E.V.

Mingelmaren

Brugge in den franschen tijd

Namen van Straten, enz.

HIERONDER deelen wij twee naamlijsten mede: de eene van straten, bruggen en markten, de andere van herbergen en handelshuizen, die binnen Brugge door het fransch omwentelingsbestier van de jaren 90 herdoopt wierden: trouwens de oude namen spraken getuigenisse van hetgeen men te Parijs met minachtinge '*l'ancien régime*' noemde, en alles wat daar nog naar rook moest ter zijde.

De oude vlaamsche benamingen, die hieronder aangeteekend staan, zinspelen op den godsdienst, het keizerrijk, het koningdom en hunne instellingen, en zijn, zooals blijkt, vervangen door nieuwe fransche namen, die gedeeltelijk onverschillige spreuken zijn, doch meestal spottende, het heidendom of de omwenteling verheerlijkende, zelfs godlasterende: voor het overdrukken van deze laatste, bidden wij onschuld bij onze lezers, en wij en stippen ze maar aan om den franschen tijd, zoo mogelijk, nog hatelijker te maken en om den godsdienstigen vlaming te waarschuwen tegen wat van het zuiden komt; de andere wezen geboekt als een bewijs van de kleengeestigheid en de belachelijkheid der fransche omwentelaars. De godsdienst- en vlaamschminnende geest van Brugge heeft, God zij gedankt! kort spel gemaakt met het werk van die nieuwerwetsche herdopers, en bij onze wete niet een woord uit geheel dien franschen mikmak behouden.

Oude namen	***Nieuwe namen***
STRATEN	
Philipstockstrate	*Rue Jean-Jacques Rousseau*
Ridderstrate	*Rue Nationale*
Sinte Walburgastrate	*Rue de Scévola*
Koningstrate	*Rue des Charlatans*
Sint Jansstrate	*Rue Centrale*
Carmersstrate	*Rue des Amateurs*
Sinte Annakerkstrate	*Rue de la Fécondité*
Bisschopsstraatje	*Cul de sac de la bride*
St Donaasstr. (bachten St Donaaschoor)	*Ruelle de la Justice*

Engelschestrate	*Rue Française*
Heilig Geeststrate	*Rue des Pigeons*
Sint Salvators choorstrate	*Rue de l'Harmonie*
Sint Obrechtstrate	*Rue du Chasseur*
Sinte Kathelynestrate	*Rue de Courtrai*
Groote Heilig Geeststrate	*Grand' rue des Pigeons*
Korte Graafstrate	*Rue d'Erasme*
O.L.V. kerkstrate	*Rue des Lombards*
Eeckhoutstrate	*Rue du Chêne*
Mariastrate	*Rue de l'Hôpital*
Kerkstrate	*Rue du Temple*
Zwarte kerkstrate	*Rue des Châtaignes*
Sint Jacobsstrate	*Rue de Guillaume Tell*
Artesienstrate	*Rue des Emigrés*
Sint Trudostrate	*Rue du Lièvre*
Bisschopstrate	*Rue des Innocents*
Sint Maartensstrate	*Rue de Voltaire*
Vizierstrate	*Rue des sans Culottes*
Sint Niclaaistrate	*Rue Traversière*
Sint Eloistrate	*Rue du Marteau*
Ser Hugo Losschaertstrate	*Rue des Renards*
Ser Jan Miraelstrate	*Rue des Amiraux*
Ser Jan Boonemstrate	*Rue des Fèves*
Galgebergstrate (nu Calvarieberg)	*Rue des Corbeaux*
Augustinenstrate	*Rue de Molière*
Potteriestrate	*Rue de l'Ecole centrale*

Plaatsen enz.

Sint Kruiswijk	*Quartier des Epoux*
Burg	*Place de Justice*
Sint Maartensplaatse	*Place de Voltaire*
Sint Jansplaatse	*Place Centrale*
Galgeveld	*Place d'Oubli*
Jerusalemplaatse	*Place de Lodi*
Nieuwjaarplaatse	*Place de la Liberté*
Beggijnhof	*l'Ile des Cygnes*

Prinsenhof	*Jardin de l'Egalité*
Vrijdagmarkt	*Place d'Armes*
Sinte Annakaaie	*Quai de la Fécondité*
Spinolakaaie	*Quai Marchand*

Bruggen

Carmersbrugge	*Pont des Amateurs*
Duinenbrugge	*Pont de l'Ecole centrale*
Sinte Annabrugge	*Pont de la Fécondité*
Koningsbrugge	*Pont Marchand*
Sint Leenaardsbrugge	*Pont de Damme*
Capucijnenbrugge	*Pont de la Besace*
Mariabrugge	*Pont de l'Hôpital*

Poorten

Sint Kruispoorte		*Porte d'Eecloo*
Sinte Kathelijnepoorte		*Porte de Courtrai*

Herbergen.

Ligging	***Oude Namen***	***Nieuwe Namen***
S. Jansplaatse	De Pater Noster	*Les droits de l'Homme*
S. Walburgapl.	De koning van Engelland	*A l'Arlequin*
	Bakkerskapelle	*A l'Épi d'Or*
	Het Paradijs	*A l'Olympe*
Preekheerenstr.	De Keizerlijke kroone	*A la Couronne civique*
Lange rei	Schipperskapelle	*Au Vaisseau*
Naaldestrate	In S. Hubrecht	*Au Chasseur*
Grauwwerkersst.	Het klein Kruis	*Au Calendrier répub.*
Meersch	In Sint Obrecht	*Aux amis de Bacchus*
Oude Hof	In Sint Jooris	*A l'Arbalète*
S. Amandsstrate	In Sint Amand	*Au Charlatan*
S. Amandsstrate	De gouden Kelk	*A la Montagne d'Or*
Eiermarkt	De blauwe Kroone	*Aux trois Couleurs*
Vrijdagmarkt	In Sint Eloy	*A l'Enclume*
Vrijdagmarkt	In Sint Sebastiaan	*A la Flèche*
Vrijdagmarkt	Cantine van Sint Jacobs	*Au petit Pélerin*
Mariastrate	In Sint Maartens	*Au Loup Garou*
Mariastrate	Cantine van O.L.V.	*A la Pucelle d'Orléans*
Steenstrate	In den Arend	*A la Poste*
S. Niclaaisstrate	In Sint Niclaais	*Au Cornet de Bonbons*
Oudenburgstrate	In Sint Xaverius	*Au Hérisson*
Oudenburgstrate	Cantine van S. Salvators	*Au Club des bonnes Gens*
Vlamingstrate	De Prins de Ligne	*Idalie*
Kathelynestrate	De Hertog van Beieren	*Ala République batave*
Kathelynestrate	De Koning van Spanje	*A la Répub. cisalpine*
Coupure	De Koning van Spanje	*Au Jardin de l'Égalité*
S. Kruispoorte	Het Hof van Weenen	*A la Convention*
S. Kruispoorte	Het Hof van Burgondiën	*Au Capitole*
Langestrate	De Kelk	*A la fontaine de Jouvence*
Vrijdagmarkt	Brouwerij het Kruis	*Le Patriote*
Carmersstrate	In Sint Sebastiaan	*A l' Arc*

Langestrate	Het Kruis	*Au Soleil*
Bij het Slachthuis	In den Engel	*A la Chauve-Souris*
Oudenzak	In Sint Jacobs	*Au Pélerin*
Dweersstrate	De Meiboom	*A l'Arbre de la Liberté*
Eiermarkt	In de drie Leliën	*A la Cocarde nationale*
Lange rei	De Hertog van Lothringen	*Au Sauvage*

[Nummer 15]

Anthonis de Rovere

Nog een drietal prozastukken uit hetzelfde Hs. (Slot).

BUITEN de vier gedichtjes die wij vroeger mededeelden, bevat het Hs., dat ze ons bewaarde, nog een drietal stukjes in proza: op f° 23 een verhaal van twee visioenen die een heremijt had, met het opschrift: '*Een Exempler*'; op f° 136 en vlg. het '*Sermoen van den gulden berghe*'; en op f° 236, een gebed '*van onser vrauwen Maria*'.

Alleen over het tweede dezer stukken, over het Sermoen van den gouden berg, - 't is te zeggen van den goudschat -, valt een en ander aan te merken.

Het wordt op nog twee andere plaatsen aangetroffen. In Mone's Uebersicht (232: die sieben Worte am Kreuz) is sprake van 'einem niederländischen Gebetbuch des 14. Jahrh. auf Perg. in Duodez., das mehrere Lieder in fortlaufenden zeilen enthält unt früher der Abtei Petershausen bei Konstanz, jetzt der Bibliothek zu Heidelberg

gehört'; en eene nota aan den voet der bladzijde meldt: 'dieses Gebetbuch scheint aus Brabant herzustammen, denn es heist darin bl. 98 b. ocht ware een coninc, die also groet ware, als alle die stat van Lovene'.

Het van Hulthemsche Hs., dat nu te Brussel is, bevat insgelijks ons sermoen. In den tweeden jaargang (1858) van het Vaderlandsch Museum staat het afgedrukt op bl. 215-217. Het is merkelijk langer en het slot is gansch verschillend. Wij hebben ons bepaald met in nota alleen een viertal lezingen uit den tekst van het van Hulthemsche Hs. aan te halen, welke eenigszins onzen eigen tekst, die niet altijd zeer helder is, kunnen toelichten.

Ten slotte moeten wij nog doen opmerken dat wij, onder het ofschrijven der volgende stukken, eenvoudig de woorden, waar een streep of puntjes aanduiden dat ze moesten doorgeschrapt worden, hebben laten vallen.

I.
Een Exempler.

Niet verre van deser voerghenoemder[1] ioncvrauwe sente brigitte, in een wildernesse, woende een heylich heremijt, Die welke, na dat hij alle saken van deser bedinghen verstaen hadde van sente brigitten, so screef hij alle dese pointen eender abdersen. Ende si ordineerde ende beval alle haren susteren, dat zij een jaer lanck dese bedinghen met xv pater noster ende xv Ave Maria lesen souden, in ghedinckenessen der wonden ende der passien ons liefs Heeren Jhesu-Christi, welke alle die susteren ghemeenlijc voldeden. Op eenen tijt wart dese heremijt op ghenomen in den gheeste ende hy sach een gheestelike visioen, hoe dat hy quam in een scoen gheneuchelike velt, daer een claer riuiere in de middelt vloyde, ende vele dierbaer steenen sach hij in dese riuiere. Ende

(1) Onmiddelijk voor dit stukje komt, in 't latijn, het verhaal voor van de godsvrucht der heilige Brigitta voor de 5465 wonden van Christus, hoe zij dagelijks, het jaar door, vijftien onze Vaders en Wees gegroeten las ter eere derzelve, en welke wonderkracht in dit gebed lag.

een yeghelijc van hem wiesch haer in dese riuiere, van den welken eeneghe simpelijc ghereynicht worden, Ende dandere worden scoene ende wit, ende die sommeghe worden blinkende ghelijc de sonne. Dit ziende wart dese heremijt zeere verwonderende, dat van gheliker wasschinghen quam so onghelike suuerheyt, Ende vraegde wat dat wonderlijc visioen bediede, Ende hem wart gheantwoort: Deze dierbare steenen, die ghi hier siet dwaen in dese riuiere, die beteken die nonnen der abdersen, die ghi dese bedinghen ghescreuen hebt. Want si hebbense alle ghehauden, maer niet met gheliker deuocien. Want eeneghe lesense alleene wyt der abdersen beuele sonder minne, ende siin die ghene die ghi saecht simpelijc ghereynicht worden. Dandere lesense wyt ghehorsaemheden, ende hebben alluttelken[1] minnen, ende dese sachdi scoen worden ende wit. Ende sommeghe lesen dese bedinghen wyt ghehorsaemheden ende met groter begherten haers harten, ende dese worden beteekent by den gheenen die ghi ghelijc der zonnen saecht blinckende worden.

Niet langhe daer naer als dese heremijt op eenen nacht dese bedinghe las, so hoorde hi alte groote gheuerte ende gheruchte van duuelen, die hem ghebaerden, als oft sij den bosch al omme ghekeert souden hebben; dwelke hoorende dese heremijt, ende bekinnende dat des viants werc was, so ghinc hi wyt siinder cellen ende beswoer eenen van den duuelen, ende vraeghde hem waer om dat sij dat groot mesbaar aldus maecten. Ende die duuele verantwoorde: te rechte es al die helle in rueren; want een oude queene vol claps ende toeverasse woent hier by, die ons heeft berooft van xv zielen, ende van alle onsen ghewinnen; want si leest selue ende verwect ander lieden te lesene een bedinghe die gode zeere behaghelijc es, ouermids dwelke wij alle iammerlijc ghepijnt worden ende ghecrighen scade, die wy nemmermeer verhalen en moghen. Want die ghene die wy langhe tyt in onser macht vredelijc beseten hebben die worden ons nu met desen bedinghen ontweldicht ende ghenomen. Als dit die

(1) Alluttelken: = luttelken.

heremijt hoorde so dancte hij gode, dat hij ghewerdicht hadde gheweest dese bedinghen te oppenbarene ten trooste van allen sondeghen menschen. Deo gratias. Jhesus-Maria-Anna.

II.
Van den gulden berghe.

Dit es tsermoen van den gulden berghe. Ende declarationem eiusdem, welke sermoen predicte de leesmeester[1] van straesborch te capittele[2] te luuene, ende sprac:

Ic sal v een waerheit segghen: elc peyse hem[3] wel te onthoudene. Ic en wilde niet dat al de werelt mine ware, ic en verstonde de waerheit, dat zij waerheit es. Ende dies laete hem elc mensche ghedincken in sinen ende. Ende condi dese leeringhe ende dese waerheit onthouden, inder hellen noch int vaghevier en comdi nemmermeer. Drie dinghen horen den mensche die hier toe commen wille, dat hise hebben moet.

Dat eerste poent es rauwe van sonden, al en ware den rauwe maer so groot dat hem siin sonden leeder waren dan lief. Tweeste poent es biechte op dat heeft ende stonde[4]. Dat derde poent es beteringhe, al en ware si maer al so groot als te segghene Pater noster Ende Aue Maria. Ende en can hijs niet ghesegghen, so segghe hem die priester dat hy peyse om gode. Ende eyst dat hy peysende wort om gode, ende dan peyse: ‘Ay heere hoe groot hebben mijn sonden gheweest, ende hoe cleyne es de penitentie die my gheset es!’

En vervaert v niet. Ic wil v troesten. Siet, ic sette dy eene ghelikenesse; waer een heere oft een coninc, die hadde eenen berch van goude die also groot ware als die stat van louene, Ende hi sprake aldus: ‘Ic sette desen berch ghemeyne allen den ghenen die scout sculdich siin,

(1) Hs. van Hulthem: Leermeester.
(2) Ter capittelen ten Predekeren te Lovene.
(3) Ende die pijnt u.
(4) Dat ander es biechte, op dat hi den tijt heeft ende de stade.

Dat sij souden commen ende sceppen in desen berch also vele alsi willen, ende quiten hare scout.' Ware dat een mensche dan ware sculdich v scelle grooten, ende dese mensche en hadde gheen ghelt, dese v scelle groten mede te betalene, Men soude segghen: hi had ghelaten van traecheden, dat hi siin scout niet en hadden ghegouden ende betaelt van den ghemeenen gulden berghe.

Nu, hoort wat Ic heete dese gulden berch. Ons heere Jhesus Christus was in die werelt xxxiij jaer, dat hi noyt bliden dach en leefde, hi en dede noyt so vele dat hi sette den eenen voet voer den anderen, het en was ghenoech M werelde mede te verlossene. Ende die minste dropel bloets oft swets die vuyt sinen ghebenediden lichame quam, dat es ghenoech M werelde mede te verlossene. Waer es dan ghevaren dat in sinen lichame noyt dropel bloets en bleef van pinen ende van passien, Ende daer toe alle sine duegdelike ghewerken: Ic segghe v, dat es ons allen te stade commen.

Want Jhesus Christus met alle sinen pynen ende aerbeite, so en verdiende hij hem niet, maer ons allen. Ende dit es den gulden berch daer ic af seide. In desen gulden berch sciep die scaker die hinc ter rechter siden Jhesu Christi, ende betaelde sine scout van der verdiencten der pinen Jhesu Christi.

Nu verstaet hoe dat mach commen dat twe menschen steruen van gheliken sonden, Ende die een wart slechs in hemelrike ende die ander int vaghevier xl jaer lanck oft meer. Ic segghe v dat cont also dat die ghene die te hemelrike vaert, Dats daer omme, want hi sciep in den gulden berch, dat es in die verdincte ons heeren Jhesu Christi. Maer die ander, die ten vaghevier comt, quijt siin scout van siins selfs goede, want hij gheen kennesse en hadde van desen gulden berghe, noch volcommen toeverlaat in de verdiencten on heeren Jesu Christi.

Dus dan mensche als ghi sult sterven so suldi segghen oft dincken met innegher harten: 'Ay heere hoe groot siin mijn sonden, ende hoe cleyne de penitencie die my gheset est[1]. Ay heere nv commic tot desen guldenen

(1) Na *gheset es* wordt de tekst van het Hs. van Hulthem veel wijdloopiger dan de onze, en wijkt er om zoo te zeggen volkomen van af.

berghe, dat es tot desen ghemeinen goede, dat es die scat der heylegher kerken ende in al dat hi ons ghewonnen heeft. Ende bidde di heere datter laets van der ouervloit dijnre heilegher passien een dropel te minder cleynder penitentien ende daer mede verghelt mijn scout van mijnder verdiender pinen.' Ende du mensch doestu dit met waeraechteghen toeuerlate, noch in de helle, noch int vaghevier en commdi nemmermeer. Dat wille ons Jonnen Jhesus ende Maria et Sente Anne. Amen.

(Onmiddelijk daarop volgt, in 't latijn, eene uitvoerige *'Declaratio sermonis praeterscripti scripta per fratrem Johannem de Scoenhouia*').

III.

Dit naervolghende ghebet was ghegheuen by den enghel gods den heyleghen ende deuoten leeraer sente bernaert, ende sonderlinghe liefhebber der moeder gods maria; welc Inghel tot hem sprac aldus:

Soe als dat gout dat costelicste ende alder weerdichste es bouen allen metalen, Alsoe es dit ghebet der maghet maria alre bequaemste ende ontfanckelichste bouen allen anderen ghebeden.

Van onser vrauwen.

Weest ghegruet, alre oetmoedichste dienstmaghet der heylegher dryvoldicheit, maria.
Weest ghegruet, alre hoechste vuytvercoren dochter gods des vaders, maria.
Weest ghegruet, alre minlichste bruyt des heyleghen gheest, maria.
Weest ghegruet, alre waerdichste moeder ons heeren Jhesu Christi, maria.
Weest ghegruet, alre scoenste suster der enghelen, maria.
Weest ghegruet, alre begheerlijcste belofte der propheten, maria.
Weest ghegruet, alder glorioste coniinghe der patriarchen, maria.
Weest ghegruet, alre warachtichte meersterse der euwangelisten, maria.

Weest ghegruet, alder wijste leererse der apostolen, maria.
Weest ghegruet, alder stercste verstercster der martelaren, maria.
Weest ghegruet, alder suetste fonteyne ende volheyt der confessoren, maria.
Weest ghegruet, alder ghenueclicste eere ende feeste der maeghden, maria.
Weest ghegruet, alre bereeste troesterse der leuenden ende der dooden, maria.

O Hemelsche coniinghe maria, ic bidde v door v groote ontfarmarticheit ende v moederlike goedertiericheit, dat ghi my bi wilt staen in alle mine tribulatien, wederspoet ende verdriet. Ende sonderlinghe in die vre mijnder doot, so ontfanct miin arme ziele ende offert die dynen alder suetsten sone Jhesum christum, die met v leeuet ende regneert in der eewicheit. Amen. Ave maria gratia plena etc.

Zoo zijn wij aan het einde onzer mededeelingen gekomen.

Nog eene enkele, die echter op haar eigen zonder belang is, maar die we toch willen meegeven als een toemaatje.

Op f° 242 v°, bevindt zich het verhaal, in eenige regels kort samengedrongen, en daarbij uiterst slecht en met allerlei koene verkortingen neergeschreven, van een paar visioenen die betrekking hebben op de orde der Karthuizers. - Het Hs. zelf, - dat vergaten wij voeger te zeggen, - heeft eertijds behoord tot het klooster der Karthuizers van Geeraardsbergen.

Ziehier het tweede dier verhaaltjes. Wat we niet met zekerheid hebben kunnen ontcijferen, hebben we door een vraagteeken vervangen:

Anno domini MCCCCXL in domo fratrum dauantrie ? traiectens inferior quidam senex frater cum per multas horas exanimis iacuisset redijt ad se et dixit ? congregatos in ? per god ? ya het chrymmelt daer fan carthusers int paradijs.

Is hier de spreuk niet letterlijk van toepassing, dat de goede pater, die het visioen voor 't nageslacht wilde opschrijven, *'t einden zijn latijn geraakt*, en is het ook niet aardig hem zoo goedsmoeds er toe te zien besluiten het overige maar op te teekenen in zijne eigene moedertaal?.....

L. SCHARPÉ

Stabat Mater[1]

ONDER 't kruis, betraand, vol smerte,
stond de moeder, rouw in 't herte,
wijl haar zoon te sterven hing.

Door en door haar ziele, lijdend,
diep bedrukt en zuchtend, snijdend
't zweerd van bitt'ren weedom ging.

Ach! hoe droevig moest niet wezen
en hoe treurig, de uitgelezen
moeder, van dat eenig kind.

't Moest die goede moeder snijden
door het hert, als zij het lijden
zag haars zoons zoo teer bemind.

Kan een mensch zijn traan weerhou'en
en de moeder Gods aanschouwen
zoo gefolterd in het hert?

Wie en zou geen mededoogen
voor die teed're moeder toogen,
met haar zoon vol wee en smert?

Om het volk zijn zware zonden
ziet zij Jesus vastgebonden,
voor de geeselroede ontbloot.

Ziet zij haren welbeminden
stervend, zonder troost te vinden
bij het naad'ren van de dood.

(1) Volgens de woorden van den Brev. Rom.

Ach! o moeder, liefdebronne,
geef mij dat ik weenen konne
en uw smert de mijne zij.

Maak dat Jesus zuivre minne
mijn nog ijskoud herte winne
dat mijn liefd' Hem steeds verblij.

Doe, o moeder, wat 'k u vrage,
geef dat ik de wonden drage,
diep in 't hert, van Jesus zoet.

Dat de helft van al de pijne,
die uw zoon lijdt, zij de mijne,
want voor mij stort Hij zijn bloed.

Wil mij, 't leven lang, verleenen,
dankbaar, nevens u te weenen
over Hem Dien 't kruishout draagt.

Nevens 't kruis met u gemeen zijn
en met u in smertgeween zijn
is hetgeen mijn herte vraagt.

Maagd der maagden, uitverkoren,
wil mijn smeekgebed aanhooren,
giet uw lijden in mijn hert.

Dat ik Jesus dood waarachtig
in mij drage en zij deelachtig
aan uw nooit vergeten smert.

Dat zijn wonden mij geschonken,
dat zijn bloed mij liefdedronken
make en 't kruise van uw kind.

Dat ik vier en vlam vermijde
en in 't oordeel aan mijn zijde
u, o Maagd, ter hulpe vind.

Christus door uw moeders bede
geef mij dat ik sterve in vrede
en de zegepalme strijk:

Als de dag verschijnt van 't sterven
o, bekom mij, dat ik erven
moge 't heil van 't Hemelrijk.

JER. NOTERDAEME

Notebaert

DE name *Notebaert* is een geslachtsname, dien men in Vlanderen nog al dikwijls tegenkomt.

Zoekt in de woordenboeken en ge en zult geen woord vinden, dat ons op het spoor kan zetten om de bediedenis van dien name te verklaren.

't En blijft ons dus niets anders over, 't en zij de benaminge te ontstukken, de verschillige bestanddeelen uit te leggen en bescheed te doen hoe ze, tot het schepselen van den eigenname *Notebaert* te samen liepen.

Wij vermoeden drie leden in *Notebaert* en ontstukken het woord als volgt: *N-otebaer-t*.

Wij erkennen de prothesis ofte voorvoeging der *N*, het woord *otebaer* of *odebaer* dat bij Kiliaen te boeke staat en *paragoge* ofte achtervoeging der *t*.

***

Voorvoeging der *n* en is niet zeldzaam. De *n* van het voorafgaande lidwoord wordt overgenomen en groeit met het naamwoord te samen, zeggen de taalgeleerden.

Ten Kate had het reeds opgemerkt en na hem schrijft De Bo:

'Omdat, in de uitspraak, de *n* (van het lidwoord) met het volgende woord verbonden wordt, als het met eenen klinker of met eene *h* begint, daaruit is gevolgd dat eenige woorden zich de *n* aangematigd hebben.'

De Bo heeft ook eenige voorbeelden aangeteekend die nu nog in de wetenschappelijke spraakkunsten dienst doen, zoo als: noom = oom; nuchtend = uchtend; neglantier = eglantier.

In 't middelnederlandsch zei men *naem* voor *aem*, adem, *narm* voor arm enz.

In 't fransch komt men ook hetzelfde taalverschijnsel tegen met *l*: iedereen weet dat de *l* in *lierre* en *Lille* een overblijfsel is van het lidwoord.

***

Otebaer is *odebaer*: *t* en *d* verwisselen hier even als in menigvuldige voorbeelden en namentlijk in twee andere

gedaanten van 't zelfste woord, te weten *Odevare* en *Ottevaere.*

Wat is een *odebaer*?

Een odebaer is een ooivaar.

Men weet dat vroeger die vogel ook bij ons thuis en volksbemind was, lijk nu nog in Nederland, waar men in de meerschen lange palen in den grond slaat, met eene platte, ronde mande al boven, waarin de ooivaar nestelt.

Geen wonder dus dat vele menschen dezen vogelname; lijk vele anderen, gekregen hebben en nu nog *Odevare*, *Ovaere*, *Ovaert*, *Ottevaere* genoemd worden.

Die vogel wordt door 't sagend volk als een geluksvogel aanzien en daarom wordt hij in sommige nederduitsche gouwspraken *heilebar* genoemd van *heil* en *bar*, van den stam van baren, dragen.

Odebaer is ouder dan odevare, ooivaar, en daarom gissen de taalgeleerden dat dit woord samengesteld is uit *ôd* en *baar.*

Ge hebt 't gotisch *aud*, 't oudsassensch *ôd*, 't oudhoogd. *ôt*, 't angelsassensch *ead*, een woord dat bezit, rijkdom, zegen beteekent, en aldus zou het gebeuren dat de zeise 't geluk aan den ooivaar toeschrijft en hem om die reden met dezen nederduitschen name gedoopt heeft.

't En gebeurt niet dikwijls dat de vogels in de verschillige indogermaansche talen den zelfsten name dragen: De Krane maakt eene uitzonderinge; maar de ooivaar wordt in 't duitsch *storch* genoemd, 't gene ons oud en 't engelsch woord *stork* is, dat de slavische volkeren aan de germaansche geleend hebben.

De romaansche volkeren bezigen 't latijnsch woord *ciconia* dat met herhaalden wortel van *conia* komt.

***

In de germaansche talen is de achtervoeging van *d* of *t* veel in zwang.

Achter *r* en na den uitgang *aer*, zooals het hier 't geval is in *Notebaert*, vinden wij de zoogezegde *paragoge* in 't middelnederlandsch *anderswaert* en *persemaert*, woekeraar.

Wij zeggen ook in 't westvlaamsch door achtervoeging van *t*, Liebaert, spanaart, geernaart, ooivaart.

***

Waar is 't bewijs nu, dat wij bij *Notebaert* met eenen geluksvogel te doen hebben?

Bestond er een eigennaam *Ottebaer*, niemand en zou twijfelen dat hij odebaar, ooivaar beteekent.

Bestond er een geslachtsnaam *Ottebaert*, iedereen zou hem, mits achtervoeging van *t*, van *Ottebaer*, ooivaar afleiden en zelfs en zou men geene moeite hebben om mits de voorgevoegde *n* van *Ottebaert* tot *Notebaert* over te gaan.

Welnu, beste lezers, die geslachtsnaam bestaat.

Zooals wij vroeger reeds schreven, hebben wij eene kleene goudmijn van germaansche geslachtsnamen ontdekt in 't Noorden van Vrankrijk, en zoo vonden wij, onder de sterfgevallen van den 9sten in Hooimaand '93, eenen *Ottebaert* te Terkoenje aangeteekend.

Zouden een Ottevaere en een Notebaert wel vermoeden dat ze van namenswege verwant zijn?

J. CLAERHOUT

Commandements. - Définitions.

Formation (façon de disposer les différents éléments d'une troupe).
Ordre serré. Ordre dispersé.
Rang. (Se compose d'hommes placés les uns à côté des autres).
File. (Se compose normalement de deux hommes placés l'un derrière l'autre.)
File creuse. (*Lorsqu'il n'y a pas d'homme au second rang*).
Chef de file.
Guide.
Serre-files. (*Partie du cadre placée immédiatement derrière le second rang*).
Ligne déployée. Ligne de colonnes.
Front.
Aile.
Centre.
Flanc.
Intervalle. (Espace entre 2 *hommes*, 2 *files*, *ou* 2 *fractions de troupe*, *mesuré* dans le sens du front).
Distance. (*Espace compris entre les rangs d'une troupe en ligne ou en colonne*, *soit entre les éléments d'une troupe en colonne ou en ordre de combat*).

Mingelmaren

DE lijfoefenaars, van de Gilde der Ambachten alhier, hebben den 9sten in Hooimaand, tot oprecht genoegen aller Bruggelingen, eene prachtige oefeninge gehouden, op de groote markt onzer stad.

Zoo zij voor hunne lijf- en schermoefeningen eere en lof verdienen, toch en moeten zij niet min geprezen worden, om reden dat de bevelen niet in 't fransch, maar in deugdelijke vlaamsche tale gegeven wierden.

Aldus hebben zij nog eens te meer bewezen, hoe er geen een vak en is, waarvoor onze plooibare tale haren dienst weigert te doen, van zoo zij door ware kenders gehandhaafd is.

't Is te hopen, dat de leidsmannen op den ingeslegenen weg, moedig zullen voortgaan wanneer er nog andere en even moeilijke bevelen zullen te geven zijn.

Tot aanmoediginge onzer lijfoefenaars, tot voorbeeld van andere dergelijke genootschappen, en tot nut van onze tale, drukken wij hier de fransche bevelen, met de vlaamsche vertalinge ernevens:

Bevelen. - Bepalingen.

Schikkinge.
Geslotene gelederen. Ontslotene gelederen.
Gelid.
Reke.

IJdele reke.
Reekhouder.
Leidsman.
Reeksluiters.

Strekreke. Gelidreke.
Voorzijde.
Vleugel.
Midden.
Zijde.
Ruimte.

Afstand.

Peloton. Chef de peloton.	} *Une compagnie.* 3 *pelotons.* *Un peloton.* 2 *sections.* *Une section.* 2 *escouades.*
Section. Chef de section.	} *Une compagnie.* 3 *pelotons.* *Un peloton.* 2 *sections.* *Une section.* 2 *escouades.*
Escouade. Chef d'escouade.	} *Une compagnie.* 3 *pelotons.* *Un peloton.* 2 *sections.* *Une section.* 2 *escouades.*

En masse.

Commandements

Par rang de taille.
1. *En place.* 2. *Repos.*
1. *Garde.* 2. *A vous.*
1. *Rompez vos rangs.* 2. *Marche.*
Rassemblement.
1. *Par le flanc droit* (*gauche*). 2. *Droite.* (*Gauche*).
1. *Escouade.* 2. *Demi tour.* 3. *Droite.*
1. *Tête à droite* (*gauche*). 2. *Droite. (Gauche*). 3. *Fixe.*
1. *En avant.* 2. *Marche.*
1. *Escouade.* 2. *Halte.*
1. *Marquez le pas.* 2. *Marche.*
1. *Changez le pas.* 2. *Marche.*
1. *Pas raccourci.* 2. *Marche.*
1. *Pas ordinaire.* 2. *Marche.*
1. *En arrière.* 2. *Marche.*
1. *Appuyez à droite* (*gauche*). 2. *Marche.*
1. *En avant.* 2. *Pas de charge.* 3. *Marche.*
1. *En avant.* 2. *Pas gymnastique.* 3. *Marche.*
1. *A droite (gauche).* 2. *Alignement.*
1. *En arrière à droite* (*gauche*). 2. *Alignement.*
1. *En appuyant à droite* (*gauche*). 2. *Alignement.*
1. *Oblique à droite* (*gauche*). 3. *Droite. (Gauche*).
1. *Escouade.* 2. *Halte.* 3. *Front.*
1. *Par le flanc droit.* 2. *Droite.* 3. *En avant.* 4. *Marche* (Marche par le flanc).
1. *Par file à gauche (droite).* 2. *Marche.*
1. *Sans doubler*, *par le flanc droit (gauche*). 2. *Droite.* (*Gauche*). 3. *En avant.*
4. *Marche.*
1. *Par esconade à droite.* 2. *Marche.*
1. *Tournez à droite* (*gauche*). 2. *Marche.* 3. *En avant.* 4. *Marche.*
1. *Sur deux rangs formez la section.* 2. *Sans doubler*, *par le flanc droit.* 3. *Droite.*
4. *Marche.*
1. *Sur un rang formez la section.* 2. *Marche.*

1. *Vers la droite desserrez.* 2. *Marche.*
1. *Vers la gauche serrez.* 2. *Marche.*
1. *Vers la droite doublez.* 2. *Marche.*
1. *Vers la gauche dédoublez.* 2. *Marche.*

Schare. Schareman.
Drom. Dromman.
Ploeg. Ploegman.

t' Hoope.

Bevelen

Volgens grootte.
1. Blijft. 2. (En) rust.
1. Let. 2. Op.
1. Uiteen. 2. Weg.
Bijeen.
1. Wendt rechts (links). 2. Rechts. (Links).
1. Ploeg. 2. Rechts om. 3. Keert.
1. Hoofd rechts (links). 2. Rechts. (Links). 3. Flinks.
1. Vooruit. 2. Toe.
1. Ploeg. 2. Hou.
1. Verbeeldt den stap. 2. Toe.
1. Wisselt den stap. 2. Toe.
1. Kleinstap. 2. Toe.
1. Gastap. 2. Toe.
1. Achteruit. 2. Toe.
1. Drukt rechts (links). 2. Toe.
1. Vooruit. 2. Stormstap. 3. Toe.
1. Vooruit. 2. Huppelstap. 3. Toe.
1. Houdt reke. 3. Rechts. (Links).
1. Houdt reke achteruit. 2. Rechts. (Links).
1. Houdt reke en drukt. 2. Rechts. (Links).
1. Noesch rechts (links). 2. Rechts. (Links).
1. Ploeg. 2. Hou. 3. Alhier.
1. Wendt rechts. 2. Rechts. 3. Vooruit. 4. Toe.

1. Links weg. 2. Toe.
1. Eénreekte, wendt rechts (links). 2. Rechts. (Links). 3. Vooruit. 4. Toe.
1. Bij ploegen rechts. 2. Toe.
1. Draait rechts (links). 2. Toe. 3. Vooruit. 4. Toe.
1. Op twee gelederen maakt den drom. 2. Eénreekte, wendt rechts. 3. Rechts.
4. Toe.
1. Op eén gelid maakt den drom. 2. Toe.
1. Ontsluit rechtswaart. 2. Toe.
1. Sluit linkswaarts. 2. Toe.
1. Tweereekte rechtswaarts. 2. Toe.
1. Eénreekte linkswaarts. 2. Toe.

Hoe de maanden genoemd?

DAT is een opstel die in Biekorf, 3de jaargang, bl. 341 en bl. 355 verscheen, en waarin een geleerde de meest gebruikelijke germaansche namen der maanden opzocht, en ze op vasten grond en goede redens wist te staven.

Eerst waren de voorzichtigaards wantrouwig, en gelijk het altijd gaat met iets nieuws dat wij zelve niet uitgevonden en hebben, sommigen wisten eenige lichte tegenwerpingen of eenige stille beknibbelingen bij te brengen.

Maar 't moet zijn dat die lieden, en zelfs die geleerden, overtuigd zijn van de nietigheid hunner eigene bemerkingen, en van de deugdelijkheid dezer verdietschinge, want, bij onze wete, en wierd er geene reke tegen dezen opstel geschreven, noch geen enkele voorstel tot verbeteringe gedaan, alhoewel de schrijver van gemeld opstel, alle geleerden tot wedersprake en verbeteringe uitnoodigt!

Nieuwjaarmaand, Schrikkelmaand, Lentemaand, Grasmaand, Bloeimaand, Zomermaand, Hooimaand, Koornmaand, Herfstmaand, Zaaimaand, Slachtmaand en Wintermaand, zijn dus gekeurd en goed gevonden!

Ook hebben zij al hunnen weg beginnen banen. Sommige dagbladen, eenige tijdbladen en menige geleerde lieden, steken die echt vlaamsche benamingen al in voege. Zij ontwaken aan het leven, en 't is te hopen dat zij zullen groeien, en welhaast levenskracht genoeg bezitten om die heidensche, die latijnsche benamingen te verdringen en ze voor goed te versmachten!

En 't zij hier nogmaals herhaald, ‘dat alle dietsche tijdbladen, dagwijzers, boeken en nieuwsbladen’ en 'k voege er bij, dat alle geestelijke en wereldlijke leeraars ‘t' hoope doen om bovenstaande inlandsche benamingen, en de die alleen, te gebruiken, overal daar 't mogelijk is: in weinig tijds geraken zij in de spreektale van ons dietsche volk. Het zij zoo! ze zijn wel nog zoo schoone, nog zoo nauwkeurig, nog zoo leerzaam als de latijnsche.’

R. DE CAELE

WIJ vernemen met groot genoegen en uit goede bronne, dat Eerweerde Vader Constant Lievens, die te Leuven is om zijne gezondheid te herstellen, vele gebeterd is, en dat de geneesheeren groote hope hebben den dierbaren zieke te genezen.

God gave het, tot meerdere eere van zijnen Name, en van Vlanderen!

[Nummer 16]

De duivel had hem beet

't **G**ENE ik ga vertellen is jaren en jaren geleden.

Karel en Belo waren samen getrouwd en leefden gelukkig, 't en kost maar alzoo zijn.

't Is spijtig; de man had een leelijke gewoonte: bij het minste dat hij zei, zoo was 't van ‘de duivel hale mij!’

Op zekeren dag kwam de duivel werkelijk in huis: ‘Man,’ zei hij, ‘gij roept altijd naar mij, dat heeft nu lang genoeg geduurd, hier sta ik, en gij gaat meê.’

Was er iemand dien Karel niet verwacht en had, dat was heel zeker de duivel; ook was hij als aan den grond genageld als hij dien zwarten aardigaard, met zijne twee hoorns en zijnen leelijken langen steert, daar voor hem zag staan.

Ja maar, 't scheen dat de duivel niet veel omgang en schikte te maken: hij kwam hij rechte naar Karel toe. Karel, bevende van schrik, voegde zijne handen samen en bad en smeekte zoodanig, dat de duivel scheen te

willen eerzelen. Als Karel dat gezien hadde, verdubbelde hij nog zijn smeeken: ‘Ach, zwarte heer, en doet mij toch niet meêgaan, wie zou er peizen dat gij zoo haastig zijt; laat mij hier nog wat, gij en zult er toch niet bij verliezen!’ En veel vijven en zessen.

‘En wel, man,’ zei de duivel, ‘voor dezen keer zal ik u nog laten; maar ik wil zeker zijn van er niet bij te verliezen: gij hebt te kiezen tusschen uw wijf te slaan of geniver te drinken, of anders gaat gij toch meê.’

Karel asemde weder: hij was verlost.

‘Dank, zwarte heer, dank!’ zei Karel. Maar nu de voorwaarden. Met u meêgaan, nu ten minsten, dat en zou ik niet geern doen; maar mijn wijf slaan, voor geen geld van de wereld! Ik zou nog liever meêgaan; ik zal de derde voorwaarde aanveerden: ik zal geniver drinken. Zoudt gij gelooven dat ze u voor vijzer uitgeven dan dat ge eigentlijk en zijt: geniver drinken, dat en is nog zulk geen danig dingen. In 't eerste zal ik wel wat gespen trekken, maar 'k zal mijn beste doen om u te believen.’

En de duivel vertrok, en Karel deed zijn beste.

Het was zoo 't Karel voorzien had: in 't eerste trok hij vijze gespen: zijne lippen brandden, zijne tonge brandde, zijne mage brandde, alla, het docht hem dat een brandend stekske, heel zijn lijf zou ontsteken hebben.

‘Maar 'k moet mijn beste doen,’ zei Karel, ‘'k heb het gezeid en 'k zal mijn woord houden, want 'k en zou niet geern met dien zwarten kerel nog gemeens hebben.’

En Karel hield zoo wel zijn woord, dat hij na weinig tijd noch brand noch ongemak meer en gevoelde, maar integendeel smaak vond in de stoffe van den duivel; weinig dagen schoten over of hij kwam bedronken tehuis.

Belo, die van niets en wist, had hem al dikwijls verwittigd dat hij eene slechte baan insloeg; zij had gebeden, zij had gesmeekt, zij had geschreemd, maar ge zoudt gezeid hebben, dat de vroegere liefde heel en gansch weg was: weêr dat Belo bad of schreemde, Karel bleef zoo koud als nen steen.

Ja maar, als Belo gewaar wierd, dat haar schoon spreken al boter aan de galge was, begost zij heuren man eens

schoon de lesse te spellen, en hem voor oogen te leggen waar dat zij naartoe gingen: ‘rechte de armoê in,’ zei Belo, ‘en dat en zal geen waar zijn!’

Karel verdroeg dat nog al, voor den eersten keer; eenen tweeden keer verweet hij zijne vrouw ook, en den derden keer was het ‘trommel.’ En alle keeren, als zijne vrouwe die hij vroeger zoo geern zag, een woord zei, wierd hij kwaad en 't was nu alle keeren ‘troef’.

De duivel had Karel beet: Karel had gemeend de minste straffe te aanveerden, en met geniver te drinken had hij ze alle twee opgeladen, en nog vijf en twintig straffen daarbij.

E.N.

Van den Eerweerden Vader Laurent Vander Lepe

IN het merkweerdig Gentsch tijdblad, *Bibliotheca Belgica*, van afleveringe 600 tot 604, is er sprake van Laurent Vander Lepe, en van zijne werken; en, daar het een vlaamschen schrijver geldt, hope ik deugdelijk werk te verrichten met hem en zijne werken aan zijne stamgenooten wat te doen kennen, volgens de opgaven en inlichtingen die in de gemelde afleveringen van het geleerd tijdblad voorkomen.

Laurent Vander Lepe of Vander Leepe, was waarschijnelijk de zone van Jan, gewezen raadsheer bij het Rekenhof te Brussel, die hem naderhand te Brugge vestigde en die den 5den in Herfstmaand 1663 tot den edeldom verheven wierd.

Men gelooft ook dat Laurent, eenen broeder hadde Jan Antoon bij name, die oppertoeziener, en later hooge jachtheer van Vlanderen wierd, alsook vinder en schepene der stad Brugge, mitsgaders voortreffelijke kunstschilder, en die den 17sten in Lentemaand 1718 overleed.

De wapenschild der Vander Lepe'n hadde eenen rooden grond, doorsneden met een gouden kruis, dat zelve met eenen zwarten arend versierd was.

Laurent wierd omtrent het jaar 1650 te Brugge geboren. Hij ontving eene welbezorgde opvoedinge, en trad, in den ouderdom van 18 jaar, in het klooster van den heiligen Franciscus te Iper, alwaar hij den 16sten in Herfstmaand 1667 het heilig kleed aantrok om den 17sten der zelfste maand, in 't volgende jaar, zijne plechtige beloften uit te spreken.

In het handschrift: '*Ghescreven bouck vande geleerde mannen ende constenaren van Brugghe*,' dat in de boekenzale van Kortrijk bewaard blijft, en dat toegekend wordt aan Seg. en J.P. Van Male, geeft de schrijver eenige bijzonderheden over onzen Bruggeling, en schijnt te laten verstaan dat hij niet te Iper maar wel te Brugge zoude in 't klooster getreden zijn. Immers in de opgave der boeken van wijlen Heer Goethals-Vercruysse, te Kortrijk 1875, bl. 318, staat er hetgene volgt, uitgeweerd de spellinge.

'Laurentius Vander Leepe, uit edelen geslachte binnen Brugge geboren, heeft zich van zijne jonkheid af begeven tot het kloosterleven, onder de Minderbroeders binnen Brugge, verlatende alles wat de wereld is beminnende, om zijnen Heer ende God aan te hangen; ende alzoo zijne ouders hem machtige middelen hadden nagelaten, zoo heeft hij een deel besteed voor zijnen ingang ofte profes, tot het verlossen van menige ellendige borgers, dewelke, niet konnende hunne schulden betalen, in de vangenisse waren treurende. Aldus maakte hij een schoon beginsel van dien volmaakten staat, gevende aan rijke en welgegoede menschen een voorbeeld om na te volgen.'

Na dat vader Vander Lepe de eerste jaren van zijn kloosterleven, loffelijk hadde voltrokken, zoo wendde hij hem teenemale tot het beoefenen der deugd en der geleerdheid; hij wierd tot voorlezer of leeraar in de Godheid verheven. Deze wetenschap onderwees hij in verschillige kloosters, onder andere te Brugge ten jare 1680 en 81, en 't was in dien tijd en in die stad dat hij zijn eerste werk uitgaf.

Na de dood van Vader Damiaan de Creus, overste in het klooster van Nieuwpoort, wierd onze Bruggeling, eerst voor een verbei, en den 6den in Nieuwjaarmaand

1684, voor goed overste van dat klooster benoemd, en den 23sten in Nieuwjaarmaand 1686 oefende hij nog het zelfste ambt uit. 't Is dan waarschijnlijk, na verloop van drie jaar, dat hij als onderoverste in het klooster der Recolletten te Audenaerde benoemd wierd. 't Is ook te dien tijde dat hij zijnen tweeden boek liet verschijnen.

Later, ten jare 1691 en 1692, staat hij bekend als Biechtvader der Urbanisten ofte Arme Klaren van Gent, alwaar hij den 24sten in Herfstmaand 1695 stierf, ten gevolge van eene slaapziekte.

Laurent Vander Lepe was een goede leeraar in de Godheid, maar daarenboven, volgens de getuigenisse van Van Male, ‘hield men hem ook voor eenen grooten controversist, dat is, ervaren in de wederlegginge der ketters.’

Deze ervarentheid toonde hij niet alleenlijk in 't spreken, maar ook in het schrijven, want tijdens zijn verblijf te Brugge liet hij het volgende werk drukken:

De Waere Kercke triumpherende over De Valsche: Bethoont eerst uyt onderlinghe Brieven ghescreven aen sekeren Bisschop van d'Herdoopers met naeme Adriaen Van Daele, woonachtigh op Heyle bij Eerdenburgh; Ten tweeden: uyt vier voornaemde kenteeckenen ons aenghewesen in 't eerste Concilie van Constantinopelen. Ten derden: uyt den H. Augustinus in 't besonder. Ten vierden: met verscheyden onwederlegghelycke argumenten soo in 't generael als in 't particulier. Verciert met veel seer schoone notabele Figueren. Alles by een vergadert ende in 't licht ghegeven door P.F. Laurentius van Der Lepe, Minderbroeder Recollect, Leesmeester van de H. Godtheydt.

Tot Brugghe, ghedrukt by Laurens Doppes, ghezworen Drukker ende Boeck verkooper, woonende in de Philipstokstraet in de dry Coningen. M.DC.LXXXI.

Deze boek telt omtrent 750 bladzijden; hij is volgens de gewoonte van den tijd, met beeldenissen en zinnebeelden versierd, ten getalle van 15, hij draagt 6 kerkelijke goedkeuringen en is opgedregen aan Zijne Hoogweerdigheid Frans de Baillencourt, 11sten Bisschop van Brugge.

Uit eene merkweerdige oorkonde die, in de boekenschap

der hoogeschole van Gent berust, en die in bovengemeld tijdblad, afl. 600, bl. 3 en 4 gedrukt staat, leeren wij dat dit werk het eerste letterkundig gewrocht was van den schrijver en ook de eerste boek dien Laurent Doppes drukte; dat Vader Vander Lepe een hulpgeld vroeg aan de wethouderschap der stad, tot het verspreiden van zijnen boek; dat hij den 2den in Zaaimaand 1681 de wete kreeg als dat de schepenen de vrage aanveerdden, en dat het hun aangenaam zoude zijn een getal van 42 van de zelfste boekskens te ontvangen; dat de schepenen op den 8sten der zelfste maand aan d'heer Andries van Bogaerde oppergeldwaarder der stede van Brugge, geboden te betalen, aan Eerw. Vader Laurent Vander Lepe, de weerde van 100 gulden, die aan hem gejond waren, uit erkentenisse en dankbaarheid voor de afdruksels van zijn werk.

De wethouderschap van 't Vrije gaf te dezer gelegenheid aan onzen schrijver een stuk wijn ten geschenke.

Adriaan Van Dale, tegen wien het eerste deel bijzonder gericht is, en die hier vermeld wordt als bisschop der Herdoopers, staat nog bekend als medestichter eener kettersche kerke te Aerdenburg; hij wordt er, op de rekeninge van 24sten in Wintermaand 1655, aangeteekend voor 16 pond vl. 13 schell. en 4 gr. Ziet *Janssens en Van Dale*, *bijdragen tot de oudheidkunde en geschiedenis van zeeuwsch Vlaanderen*, *VI. bl.* 8.

Het blijkt uit het besluit van het eerste deel dat Van Dale hem niet en liet overhalen, want op het einde van den laatsten brief door Vander Lepe leest men: ‘Hiermede zeg ik vaarwel want heeft ul. weinig tijds, ik hebbe er nog veel min: ende is uwe tijd kostelijk de mijn is nog kostelijker: daarentusschen en zal eventwel niet nalaten van voor ul. te bidden of het bij gevalle God nog beliefde ul. verstand te verlichten, ende wille te vermorwen.’

Van Male zegt over dien boek hetgene volgt: ‘(Vander Lepe) ‘heeft sterk gearbeid tegen zekeren Van Dale... tegen den welken hij zeer heftig zich aanstelt ende uitvalt, doch met al zulke uitwerkinge niet gelijk als men wel verwachtede van dien schoonen tijtel van zijnen boek.’

‘Vander Lepe wierd een vermaarde predicant voor het gemeente’ zegt Van Male nog, ‘maar zijn ijver en was niet beperkt tot zijn klooster of tot de ketters, hij wilde ook goed doen aan de wereldlingen en aan de zondaars, en 't is alzoo dat zijn tweede boek te voorschijn kwam. Het is:

Des weireldts Jdelheydt, *Pynelyck Gheniet Ende Ellendigen vyt-ganck. Op 't Tooneel ghebrocht door de verdoemde sondaers uyt d' ander weireldt*, *Ende voor een saligh Nieuw-jaer ghepresenteert aende verwoede Lief-hebbers van dese weireldt. Bij een vergadert door P.F. Laurentius. Vander Lepe. Minder-Broeder Recollect voor desen Leesmeester in de H. Godtheydt. Het eerste ende tweede Deel.*

Tot Bruyghe gedruckt by Laurentius Doppes 1687.

Het derde deel wierd gedrukt in 1688 te Gent bij Jan Danckaert wonende in den Salamander.

Deze drie deelen, die twee boeken uitmaken, wierden mits veranderinge van jaartal in den eersten boek, ten jare 1688 te Brugge uitgegeven bij Laurent Doppes; en in 1692-93 te Gent bij Jan Danckaert. In deze tweede uitgave zijn de twee eerste deelen merkelijk gewijzigd, Van Male zegt er het volgende over:

‘Maar na mijn oordeel zoo verdiende hij (Vander Lepe) meerderen lof bij zijnen boek, dewelke is bestaande in 3 deelen; hij noemt deze; werelds ijdelheid, pijnelijk geniet, ende ellendigen uitgang tot onderrichtinge der dwaze menschen, welke boek, vervold met vele christelijke ende diepzinnige bedenkingen, versierd is met vele schoone zinnebeelden en gedichten.’

't Is een werk van zedeleer, doornaaid niet alleen met gebeurtenissen uit het heilig schrift en uit de heilige schrijvers maar ook met vertelsels, zeisels, verdichtsels en verhalen die uit oude en nieuwe schrijvers samengelezen zijn.

Dit gewrocht heeft wel eenige der gebreken van zijnen tijd, maar toch is het merkweerdig onder opzicht van letterkunde. De schrijftrant is eenvoudig, somtijds wat aardig, maar dikwijls sterk en gespierd; liefelijkheid en leven en ontbreken niet, en somtijds komt men dicht-

stukken tegen van wezentlijke weerde; opdat iedereen kunne oordeelen, drukken wij hier het stuk dat op bl. 385, van het 3de deel te lezen staat.

‘Telt de boomen telt de blaren,
Die nu zijn, en die ooit waren;
Van den cours der eeuwigheid,
Is nog niet met al gezeid.
Telt de dieren niet om tellen,
Telt de stappen die zij stellen
Telt de hairkens van elk dier
Gij en telt nog niet een zier.
Telt zoo veel duistduizend jaren,
Als hun sterren openbaren;
Van die eeuwen eeuwigheid
Niet een stond is afgeleid.
Telt door alle 's werelds hoeken,
Al de schriften, al de boeken,
Al de blaren een voor een,
Al de reken groot en kleen;
Telt de woorden daar begrepen
Met de tittelkens en strepen;
Telt de letters ooit geprent
Of geschreven zonder end,
En herstelt die zooveel reizen
Als elk mensch zoud' kunnen peizen:
Van het eind der eeuwigheid
Is nog niet een zier gezeid.
Een voor een gaat zaadtjes rapen
Met de graantjes ooit geschapen
En de gerzekens in 't veld;
Gij en hebt nog niet geteld,
Hoeveel duizend eeuwig' eeuwen
De verdoemden zullen schreeuwen
In de oneindelijke pijn,
Daar zij eeuwig zullen zijn.
Telt de vlokken die van boven
Van 't begin zijn neêrgestoven,
Telt de hagelsteenen al
Die ooit dekten 't aardsche dal

Telt de druppels van den regen,
Die ooit kwamen neêrgeslegen
En ooit zullen nederslaan,
D'eeuwigheid zal langer staan.’

Onder opzicht van tale is dit werk allerbelangrijkst. Men vindt er menige spreekwoorden en zegwijzen, eene groote hoeveelheid verouderde of ongebruikte woorden en zeer vele beelderijke uitdrukkingen, waaronder de volgende nog, die den glimworm beschrijft, tot voorbeeld weze overgedrukt:

‘Men vindt een zeker soorte van kleine vliegskens, die somers (principalijk bij nachte...) uit hun geven een wonderlijk schijnsel ende klaarheid... het zijn gelijk levende vlammekens, gelijk vliegende peerelkens, gelijk gevleugelde lanteernkens, gelijk vergulde vliegskens, gelijk bezielde sterrekens, gelijk glinsterende hagelkens, gelijk lachende lichtjens ende roerende sonne straalkens.’ (1ste en 2de deel, bl. 285).

Het werk is uiterst zeldzaam en schrijver van boven gemeld tijdblad en kent er maar twee afdruksels van.

C. DELAERE

[Gedicht]

HET leven is een' krijgsbanier,
door goede en kwade dagen,
gescheurd, gevlekt, ontvallen schier,
kloekmoedig voorwaards dragen.

Men valt wel eens, en wonden krijgt
men dikwijls, dichte en diepe:
't en vlucht geen weerbaar man, die wijgt,
of hem de dood beliepe!

Het leven is... geen vrede alhier,
geen wapenstilstand vragen;
het leven is de kruisbanier
tot in Gods handen dragen.

GUIDO GEZELLE

Cachtem

EERW. H.A. Dassonville deelde in den loopenden jaargang, bijblad III, eene gedaante van den name Cachtem mede, welke dagteekent van 1116 en spelt als volgt; *Calkingehem.*

In volle, oorspronkelijke friso-frankische gedaante, zouden wij stellen: *Calkingaheim.*

Wij vermoeden het woord *Calle*, den verkleinuitgang *-k*, *-ko -co*, den afstammingsuitgang in den genitivus meervoud, *-inga* en het gekend oordwoord: *heim*, *hem.*

***

Wat is *Calle*?

Calle is de vogelname van eene akster, een meerkol, eene kauw en een kwakkel.

Calle is de waterkalle, kalle met den einsel, het gekende waterspook, dat ons, in onze kinderjaren dreigde in den gracht te trekken.

Calle is nog een langwerpig stuksken hout, aan twee einden afgedund en van daar, een in spits toeloopend hout: deze beteekenissen zijn bewaard in den geslachtsnaam *Callebert* en in een oud woord der Gentsche stadsrekeninge *Callebalc.*

Wij komen ook nog *Cal* tegen in den geslachtsnaam *Calmeyn:* maar deze bediedt calamijn, kiezelzink; - en in den oordnaam *Calberg*, aan denwelken wij de maagschapsnamen *Van Calberg*, *Van Cauberg*, *Van Calemont* ontleenen: maar wij gissen dat wij hier met een kalen berg, een zonder wasdom te doen hebben, zoo als het blijkt uit den Duitschen toename *von Kalenberg.*

Calle is verder een oude mansvoorname.

Manten en Calle van Kortrijk, nu te Dijon inheemsch, zijn genoeg gekend.

Wij vinden Calle Paltier en Calle Clarius in de kerkrekeningen van Sint-Denijs, ten jare 1473.

Callen is de zoon van *Calle* en *Callens* is de afstammeling van *Callen*, en die maagschapsname is zoo gemeen in Vlanderen, dat wij moeten besluiten dat vele oude Vlamingen den voornaam van *Calle* gedregen hebben.

't Is deze voornaam, die in den ouden dorpsname van Cachtem te pas komt.

***

Vele oudgermaansche voornamen waren ook onder den verkleinvorm in zwang.

Gij hebt zoo genomen *Cano*, *Kane*, den stamvader der Caningen die te Kanegom en te Caneghem woonden: hij heeft een naamgenoot die als *Canco* in de *Freckenhorster heberolle* te voorschijn komt.

Aangezien wij een *Canco* aantreffen, wat belet er ons een *Calco* te veronderstellen, als de stamnaam der *Calkingen* er ons toe aanzet?

***

Eene zonderlinge gedaante is de verbasterde naam van 1188, *Cakedhem*: 't is voorzeker misspeld of mislezen voor *Cakeghem*, eene gedaante in dewelke de *l* door uitstooting verdween en de lange *a* uit *au = al* ontwikkelde.

Van *Cakeghem* tot *Catechem* is de overgang gemakkelijk, aangezien de gehemeltemedeklinkers wel eens tot tandmedeklinkers verspringen.

Eindelijk is *Cachtem* uit *Catechem* (1227) door omzetting gesproten; een voorbeeld van diergelijke omzetting is ons woord *edik* nevens 't Angelsassensch *ecid.*

Geene woorden en zijn meer als de eigennamen aan de wetten der taalverwordingen onderhevig.

Zoo is *Cachtem* uit Calkingehem gegroeid, en wij aanschouwen dit dorp als de woonplaats der afstammelingen van den kleinen *Calle.*

J. CLAERHOUT

[Gedicht]

KOMT en vereenigt uw'
herten en talen,
Kinders eens vaders, en
laat ons verhalen
hoe om ter meest wij, van
herten en zinnen,
vader beminnen?

God, die bermhertig is,
zag onze ellenden,
en hij geweerdigde een
leidsman te zenden
in den gezegenden
Priester des Heeren,
dien wij vereeren!

Lang moet hij leven en
lang ons geleiden,
vrij van alle onheil, in
Gods groene weiden,
tot dat wij al in den
Hemel eens meugen
met hem verheugen.

Daar zal een kroone zijn
van zoo veel blâren
als er hier kinders om-
trent hem vergâren;
en daar, voor eeuwig en
bij hem gebleven,
zullen wij leven!

G.G.

Mingelmaren

‘**O**P Goeden Vrijdag en zoude er geen een visscher van onze vlaamsche kust in zee steken of erin blijven, trouwens op zulk eenen dag is het gebeurd, dat visschers die aan 't werk gebleven waren, niets anders op en haalden als *doo koppen.*’

Dit wierd verhaald door een vischwijf van Clemskerke en bevestigd door eenen visscher van Heist-aan-Zee.

BIEKORVEN ende 's werelds min,
die hebben stekende angels in.

LIGT onder druk een *Dagboeksken voor 't jaar* 1894, dat is op zijn Latijnsch gezeid, eene *agenda.*

Zulk een werk helpt ons, God zij gedankt, nog eenen stap vooruit naar de volledige vervlaamsching van ons vlaamsche volk. Tot nu toe, moest al wie dag voor dag iets wilde aanteekenen, een fransch *agenda* koopen, bij gebrek aan vlaamsche boeken van dien aard. Deze schaarschheid zal ophouden met het verschijnen van het *dagboeksken voor 't jaar* 1894, dat in echt vlaamsch en zuivere tale opgesteld is.

Het nut en de noodzakelijkheid zelfs van de *agenda's* in 't algemeene, zijn genoeg bewezen door het overgroot getal zulker boekskens, die jaarlijks gedrukt en verkocht worden.

Dit nieuw dagboeksken is nochtans van een bijzonder nut, want het bevat alle noodige inlichtingen, voor reizigers, handelaars, kooplieden enz., alles wat wij dienaangaande in de fransche *agenda's* kunnen vinden, met nog menig andere nuttige wetensweerdigheden erbij, als:

de opgave der weerde van 't vreemd geld, bij het onze vergeleken;

de laatte in de verschillige landen van de wereld;

de verhoudinge tusschen de oude vlaamsche landmaten en deze van het tientallig stelsel;

de wekelijksche, de maandelijksche en de jaarlijksche marktdagen voor al de steden en dorpen der beide Vlanderen, enz., enz. al kennissen van groot belang voor allerhande lieden.

Ter inlichtinge volgen hier eenige schikkingen over de uitgave.

Op iedere bladzijde staan er twee dagen gedrukt; bij iederen dag is er eene schoone vrome vlaamsche spreuke aangehaald. Deze spreuken zijn zeer verscheiden van aard en bevatten menigen goeden raad, menige en zoete herinnering voor iedereen, maar bijzonderlijk voor den Vlaming die zijn vaderland bemint.

De druk is keurig en zeer wel bezorgd.

De verbindinge zal sterk zijn en bevallig medeen, zoo nochtans dat de prijs, van het vlaamsch dagboeksken, leeger zal staan als die der fransche *agenda's.*

De beste band is te bekomen tegen 1 frank en de gewone tegen fr. 0,75.

De inteekeningen, 't zij voor dit jaar, 't zij ook voor de volgende jaren, mogen van nu af gezonden worden naar den uitgever, Heer Th. Laureyns, boekhandelaar in de Oudenburgstrate; of naar den drukker, Heer Ad. Van Mullem, in de Geerolfstrate, beiden te Brugge.

't Is hier zake van een vlaamsch werk, dat, alhoewel onbeduidend misschien in den schijn, toch van een waar belang is, en dat alle aandacht en geldelijke ondersteuninge verdient.

Het is bijzonder dienstig, om als nieuwjaargeschenk aan vrienden en kennissen gegeven te worden; om door het Davidsfonds, door den Landsbond, door vlaamsche Kringen en Gilden aan hunne leden verlot of uitgedeeld te worden; om de lessen, de werken, alsook de vlaamsche aanteekeningen van leeraars, van onderwijzers en van ons vlaamsch studentenvolk te ontvangen.

Hoe eer en hoe meer er ingeteekend wordt hoe beter.

Elk zegge het den anderen, en make, dat het niet en hoeft gezeid te zijn, dat de Vlamingen beter kunnen beknibbelen als hunne eigene mannen en hunne werken ondersteunen.

H. DE VLAMINCK

Z*ENDINGE der staatsmacht door F. Dryvers*: Onder die hoofdinge verscheen onlangs een boek die reeds bij stukken in 't Belfort was uitgekomen. Hij behelst slechts 87 bladzijden en wierd gedrukt bij A. Siffer, te Gent.

Alwie een duidelijk gedacht wilt hebben van den staat, zijne zendinge en van diens verplichtingen jegens de Kerke, mitsgaders, van de hervormingen die de staat zou dienen in te brengen tot het genezen van onze doodelijk zieke samenlevinge, zal wel doen, ons dunkens, dit werkske met aandachtigheid te lezen.

Hetgene daarin, nopens de staatsmacht, wordt vorengedregen, steunt op de leeringe van den H. Thomas en van de beroemde omzendbrieven zijner Heiligheid Leo XIII over de *Christelijke inrichtinge der gemeenebesten* en over den *Toestand der werklieden.*

Schrijver beschouwt eenige grondige hervormingen, die de christene staatsleer zonder gevaar van socialismus zou kunnen toelaten. Die maatschappelijke hervormingen, hebben betrek op: *woningen*, *eetwaren*, *drank*, *openbare zedelijkheid*, *eigendom*, *landverpachtingen*, *werkloon*, *gebrek aan werk*, *winstverdeelinge*, *gilden onder 't werkvolk*, *vertegenwoordiginge der werklieden*, *krijgslasten*, enz,.

Jammer, inderdaad, dat sommige gedachten door den schrijver vooruitgezet, wij vreezen 't, onuitvoerbaar zijn; maar, geerne bekennen wij met hem dat de katholijken, naar het voorbeeld van Leo XIII, den grooten vooruitstrever onzer eeuwe, onbevangen en onbevooroordeeld de waarheid moeten zoeken. De nieuwe gedachten en mogen ze in geene kortzichtige behoudsgezindheid, *a priori* verwerpen, maar wel behoeven ze die te leesten van den eenen kant op de onveranderlijke leeringe van God, en van den anderen op de werkelijkheid der omstandigheden waarin wij leven.

In vloeiende en eenvoudige tale opgesteld, en kan dit werk niet missen van elkendeen aan te staan.

D.

B*IGOT*, *origine inconnue*, zegt Brachet in zijnen '*Dictionnaire étymologique de la langue française.*' Rollo, de Noordman, was van Karel den Eenvoudige, koning van Vrankrijk, de streke lands toegezeid die tusschen de Epte en de zee ligt: daarvoren moest Rollo aan Karel, als aan zijnen leenheer, zijnen dienaar doen.

Hij wierd dus bij den koning, omringd van zijne hovelingen, binnengebracht; toen hij ervoren stond, zei men hem dat hij moest buigen en den koning de voeten kussen. De fiere Noordman dat hoorende: 'No, bi Gott!' riep hij uit, 'nooit en zal ik voor eenen mensch buigen noch hem den voet kussen.' Hij riep terstond eenen zijner volgelingen bij, en bevool hem de vereischte plichtpleging te volbrengen. Deze, in stede van te knielen, nam den voet van den koning vaste en hief hem zoo hooge dat Karel achterwaards ommeviel.

Van Rollo's 'No, bi Gott' kregen de Noordmannen, den name van *Bigotten*, met de bediedenisse van onbeschaafde en onbeleefde lieden. Later tijds, bekeerden hen de Noordmannen tot het katholijk geloove, en wierden zoo voorbeeldige katholijken dat de name van 'bigot' evenvele bediedde als vierige christen, bijzonderlijk, sedert 1084, nadat de Noordmannen van Siciliën, onder het geleide van Robrecht Guiscard, den Paus Gregorius VII gewapenderhand bijgestaan hadden tegen Keizer Hendrik IV.

Van deze versletene beteekenisse tot de huidige van 'pilaarbijter' en is 't maar een stap.

DEN 23 Julij haalden ze te *Templeuve-en-Dossemez* den nieuwen Deken in, Mijnheer Lissence, gewezen Pastor van Mainvault, in 't Doornijksche.

Lissence! Nog 'nen vlaamschen name, die, met op eene waalsche tonge te rijden, zijne stemzate heeft zien verschuiven, en' nen onkennelijken steert gekregen heeft.

Ware hij maar alleen in de taalwereld! Maar daar zijnder alzoo eene geheele reke:

En inderdaad gelijk *Leys*, in *Leyssen*, *Licenne*, *Leyssens* en *Lissence* verloopt, zoo worden al de kanten van Luik:

Pieter, *Pier*, *Pieren*, - *Pirenne.*
Keppen, *Keppens*, - *Keppenne.*
Christiaens, *Kersten*, - *Kerstenne.*
Salens, - *Salence.*
Arnaut, *Naudts*, *Nausen*, - *Nausenne.*
Marten, - *Martène.*
Hanssen, - *Hanssenne.*
Nicasius, *Casens*, *Keesen*, - *Keesenne.*

Olivier, *Vieren* (Iper) *Vierlinck* en *Fierlinck* (Meenen) *Fierens* (Gent) *Fiers*, *Fierssen*, *Fisen*, *Fizenne* (deze twee laatste wederom te Luik). Wie weet er nog?

***

Een van Mechelen of van Ryssel heeten ze nu Mechelaar of Rysselnaar. In den ouden tijd, blijkens nog bestaande geslachtnamen, zeiden ze daartegen een *Mechelynck* of een *Rysselinck.*

***

Erthau van hout van 5, 6 of 7 jaar, gekapt in den busch van *Absthulst*, (Den Apesul, onder Hulste) ten jare 1596, dat is zeker heerdhouw, slaghout, taliënhout?

***

HET hooi en zal te peerde niet gaan, maar het peerd ten hooie.

***

In kleen verzin
ligt groote bate.

Een Brugsch Gebruik

DE BO teekent aan onder 't woord *poterde:*

'Ter eer van Sint Pieter en omtrent zijnen dag, maken de jongens te Brugge, langs de straten, met zand zulke fig. als hiernevens, die zij versieren met bloemen en meest met blauwe koornbloemen die zij Sinte Pietersbloemen heeten. De knaapjes vallen nog al dikwijls den voor bijganger lastig, met hem gedurig, om een kinderalmoesje te krijgen, het liedje te herhalen: "M. geeft mij, als 't u belieft, een centje voor de poterde" - Dit woord is verbasterd van fr. *parterre.*'

Dezer dagen viel ons een stuk onrijm van François Coppée onder handen en wij lazen daarin eenige reken, die toogen dat het Brugsch gebruik nog elders in voegen is en met een ons eenigen uitleg van die geplogentheid kan verschaffen:

Voor de fransche omwentelinge, op den feestdag van 't H. Sacrament, schikten de kinderen, lijk zij nu nog doen, kleene capellen aan de deuren van de huizen; maar zij en moesten de voorbijgangers niet knijzen om eenige stuivers te krijgen; want in den ouden tijd deden de lieden van hoogen stand hun rijtuig stilhouden voor de kleene kapel: zij stapten af, knielden een oogenblik neder en schonken eene milde almoes.

J.C.

[Nummer 17]

Over de Cholera

IK en moete zeker niet vreezen met vijgen achter Paschen voor den dag te komen, als ik tegenwoordig eenige beschouwingen en bespiegelingen over de cholera aan de eerzame lezers en lezeressen van Biekorf opdiene.

Het is trouwens wederom al cholera dat de klokke slaat. In Rusland, in Oostenrijk, in Italiën, in Vrankrijk, in Duitschland, in Holland, in Rumeniën, en in ons land ook, heerscht de cholera; dag- en weekbladen schrijven en drukken geheele bladzijden over den vreeselijken geesel; geneeskundige tijdschriften geven verslag over den gang, en vervolgen de uitbreidinge van de ziekte; en van staatswegen worden allenthenen omzendbrieven, vermaningen, raadgevingen rondgestierd, om overheid en onderdaan te verwittigen, en middels ter hand te doen om de plage te bestrijden of te voorkomen.

En 't en is ook niet zonder reden: want, volgens dat de ziekte min of meer erg van aard is, zien wij van 25

tot 80 ten honderd menschen het slachtoffer worden van de booze plage. Hamburg heeft overjaar, in eene maand tijds, 8000 inwoners verloren door cholera, en Rusland, in een jaar, rond de 300,000; en wij zien nu tegenwoordig nog - de getallen en zijn ongetwijfeld niet overdreven - dat 4000 tot 5000 menschen wekelijks van cholera omkomen in Rusland.

Het en is zoo over lange niet geleên dat de cholera in onze gewesten gekend is, en de oude peetjes moeten geheel wel van heur eerste opkomen weten te vertellen.

Voor de jaren dertig immers was en bleef de cholera eene ziekte die heur beschot zocht en vond in het land waar heure wiege stond, al is het dat zij daar, jaar uit jaar in, heure booze perten uitmat.

Eenieder van ons, is 't dat hij in zijnen leertijd min of meer op de aardrijkskunde geblokt, en zijnen kaartenboek of atlas overloopen heeft, weet te spreken van dat uitgestrekte land in 't zuiden van Asia gelegen en gekend onder den name Hindoestan of Oostindiën. 't Is eene engelsche bezittinge. Naar 't oosten van dat land toe, aan de grenzen van Birma, ligt het gebied dat bespoeld wordt van twee groote stroomen, Gange en Brahmapoetra. Aan de ontelbare monden van die twee vloeden, in den zeeboezem van Bengal, eenige uren binnenlands, ligt Calcutta, de hoofdstad van het uitgestrekte engelsch rijk en ook de hoofdplaatse van het rijk van de cholera.

Dat is daar een leeg, moerassig, zompig land, doorsneden en doorkruist van breede waterwegen en mindere waterloopen, die al in de zee uitloopen, op eene langde van veertig, vijftig uren.

Rekent en telt in uw eigen wat er daar al te vinden is, en wat zulke eene streke kan voortbrengen.

Van den eenen kant hebt gij daar die eendelijke menigte waterwegen, de eene met snel vlietende, de andere met bijna staande water; daartusschen vindt gij vasteland, moerassen en zompelingen, bij vloede overspoeld van het wederstroomende zeewater; bij ebbe nat en vochtig en als overgoten door de achtergeblevene uitwerpsels der zee.

Van eenen anderen kant heerscht daar, eenen grooten

tijd van 't jaar, eene onverdragelijke hitte, die de vuile dampen uit die rottende poelen opheft en in het ronde verspreidt.

Voegt daarbij dat, daar waar de streke bewoonbaar wordt, eenige uren van de zee naar 't binnenland toe, op de grenzen van 't gene men de Gangedelta heet of het land van Sundarban, eene dichte opeen gesmetene, vuile, slordige bevolkinge woont, zonder het minste gedacht van 't gene wij net- en reinheid heeten.

Neemt ook nog dat vele boom- en vruchtgewassen uit het binnenland tot daar toegedreven komen, wel gesteld om in dien bedorvenen oven te ontbinden, te bederven en geheel de streke te verpesten.

Is het wonderlijk dat de cholera-levelingen, die warmte, water en bedervend voedsel begeren, hier hunnen honing halen, en weeldig tieren; dat zij daar hunnen nest gebouwd en hunne woonste gevestigd hebben?

Ware de cholera in heure water- en zompige streken gebleven, het kwaad en zou eigentlijk zoo groot niet geworden zijn. Het ongeluk is dat de cholera-levelingen de reisplage gekregen hebben; en zoo zien wij onze ongeluksplantjes in 't begin onzer eeuwe, in 1817, hunnen gang gaan en een rondeke doen in hunne moederlanden in Hindoestan. Maar weldra zetten zij vasten voet in verschillige streken van Asia, namentlijk in Ceylan, in Siam, in Tonking, in Cochinchina, China, Japan; wat later zijn zij in West-Asia, in Persiën, Syriën, Arabiën, Afghanistan; en, omtrent 1823, komen zij tot aan Astrakkan op de Kaspische zee een oogslagsken doen in Europa.

De cholera en geraakt gelukkiglijk niet verder; uitgeput en 't einden macht gaat zij verschen moed en nieuwe kracht vergâren naar heur oorgebied, broedt en moert en poert daar in 't ronde, tot in het jaar 1830.

Dan komt zij voor de tweede maal al over Persiën en de Kaspische zee naar Europa toe, nu niet meer, zoo als vroeger, om een oogslagsken te slaan op ons werelddeel, en vernoegd en voldaan heure wegen te veranderen, maar als eene veroverende en woeste vernielziekte.

Alzoo is het dat zij in Rusland breekt in 1830, Odessa

overvalt, de Krimlanden doorwoelt en heure vlucht door Rusland naar Moskow neemt. Uit Rusland geraakt zij 't jaar nadien in Polen, in Duitschland en in Oostenrijk.

Van 1832 tot 1837 worden achtereen al de landen van Europa, Canada en de Vereenigde Staten in America door den boozen reisgast bezocht, en overal vallen zijne slachtoffers als koornauwen voor de pikke.

Van toen af heeft de cholera den weg gevonden en onthouden; en regelmatig, als ware het een goede en geern genoode vriend, komt zij ons heur bezoek opleggen. Zij heeft hier zelfs met der tijd een buitengoedtje gebouwd; zij rust er een tijdeken uit van heure vermaarde oorlogstochten, en zij bestormt ons dan van uit heuren schuilhoek als wij er het minste aan denken.

In den eersten, in 1830, in 1848, misschien ook in 1892, is zij van uit den verren Oosten langs water- en landwegen in Europa gedrongen; maar in 1851, in 1865 en in 1884, en heeft zij die verre reize niet moeten doen; zij overviel ons van uit de schuilhoeken waar zij achter heure vorige tochten ruste gevonden had.

In 1851 ontstaat de ziekte in Duitschland, in Schlesiën, en doet van daar heure reize rond den eerdbol.

In 1865 zoekt men heuren oorsprong in Arabiën; nog eens komt zij al over Rusland in Europa en plaagt en teistert, om zeggens, al de landen van ons werelddeel.

In 1884-90 ontkiemt de cholera in Zuid-Vrankrijk, verspreidt van daar in Spanjen, Italiën, Persiën, Arabiën; zij en is zoo moorddadig niet als de vorige keeren en, ofschoon zij nog al aansleept, is het getal van heure slachtoffers redelijk gering.

Nu, 't is genoeg en zoovele dat die lastige kalant burgerrecht afgedwongen heeft in Europa, en dat wij er, om zoo te zeggen, jaar uit jaar in, is 't niet altijd in de zelfste landen, toch in naburige landen, meê te worstelen hebben.

En lastig, dat is hij; hierboven hebt gij al een staalke van zijne wreedaardige lastigheid gezien; wilt gij nog verder bewijs? Gij en hebt het misschien niet noodig, maar ik geve u nog het volgende: van 1817 tot 1840, dus in den tijd van 23 jaren, zijn er in Oostindiën, die oor-

streke van de cholera, 18 millioen menschen van deze plage gestorven.

('*t Vervolgt)*

Dr ALFONS DEPLA

Creator alme siderum

GIJ schepper van het lichtgewelf,
onfaalbaar licht, de waarheid zelf,
die ons bevrijd hebt, altemaal,
aanhoort, o Jesu, onze taal!

De wereld, in 't bederf geveld,
door 's vijands loos en boos geweld,
hebt Gij, vol deernisse, aangeraakt,
hebt Gij geheeld en vrijgemaakt.

Gij hebt ons aller schuldigheid,
ootmoedig Lam ter dood geleid,
in uw onschuldig maagdenbloed,
aan 't Kruis gedempt en uitgeboet.

Daarom, zoo is 't, dat overal
en beven elk en buigen zal
dat helle of hemel toebehoort
de knie, voor U, hoogweerdig Woord.

Wij bidden dan, o Heere, en slaat
geen straffende ooge op al ons kwaad,
maar, scheldt ons, Gij die Vader zijt,
onze oude schuld en schanden kwijt!

Zij God den Vader hulde en kracht,
en God den Zone ook, toegebracht;
zij God, de heilige Geest, vol eer,
geprezen, nu en immer meer!

De Ooge der Oostzee

Gutaland. - De Duitsche Hanse. - De Vlaamsche Hanse. - Wisbij. - De Vlamingen te Wisbij en in 't Noorden. - Koningin Blanca van Namen. - Gedenkteekens. - Het hoogste en het oudste waterrecht. - Oorsprong dier wet. - Af Gemen. - Sartorius. - Adriaan Verwer. - Amsterdamsch zeerecht. - 't Vonnesse van Damme. - De zeewet van Lubeck. - Engelbrecht. - Elard Meyer. - Schlegel. - Pardessus. - Biben. - Lappenberg. - Schlijter. - Een oud vraagstuk opgelost. - Het Nederlandsch zeerecht is het hoogste en het oudste waterrecht.

DE zee die de kusten van Denemark, Zweden, Rusland en Pruisen bespoelt, wordt de Oostzee genoemd.

In 't midden der oostzee ligt het schoone en vruchtbare Gotland, in de chroniken der middeleeuwen onder den naam van Gutaland bekend.

Dit eiland is van eene zonderlinge gedaante, en is in zijn midden, van oost naar west, veel breeder als aan beide uiteinden, die in 't noorden en in 't zuiden afsmallen tot de gebogen hoeken eener oog; daarom wordt Gutaland door de dichters de Ooge der Oostzee geheeten.

Gotlands grootste breedde, van oost naar west, is omtrent vijftig kilometers; terwijl diens grootste langde, van 't noorden naar 't zuiden, driemaal de breedde mag gerekend worden. Geheel het eiland beslaat eene oppervlakte van nagenoeg drie duizend vijf honderd vierkantte kilometers, zoodat 's lands begrooting omtrent gelijk staat met die eener Belgische provincie.

Gotland was in de middeleeuwen zeer bevolkt; thans is hare bevolkinge berekend op 60,000 inwoners. Voorheen was het land bedekt met eene menigte dorpen, met prachtige tempels en casteelen, met rijke landhoeven, kloosters en abdijen. Toen was Gutaland machtig en rijk; men telt er heden nog, buiten de stad Wisbij, niet min dan twee-end-negentig kerken, waarvan velen tot puin vervallen zijn.

Daar is maar eene stad in Gotland, het voorheen alom

vermaarde Wisbij, toen de groote stapel van het noorden, hoofdquartier der Duitsche Hanse in de Oostzee, en die met Lubeck en Keulen den scepter voerde over het machtige verbond dat vier en tachentig, ja, tot honderd en acht steden heeft geteld, dat kantooren en factoriën in al de streken der toen gekende wereld bezat, dat met zijne ontelbare zeilers alle zee'n doorkruistte, en wier vlag in alle havens zwaaide.

De Hanse aanschouwde de zee als haar eigendom, als een overwonnen veld, welk zij met de kielen harer duizenden vaartuigen omploegde. Geen vorst en was zoo machtig dat hij ongestraft de groote Hanse mocht terten.

Onder de middeleeuwen was bijna de geheele wereldhandel door de Hanse ingepalmd. Eerst was de Hanse eene inrichting tot onderlinge verdediging tegen de zeeschuimers en kapers, die toen de zeewegen onveilig maakten; doch allengskens strekte zij hare machtige armen over de beschaafde wereld uit. De Hanse was een gesloten geheel, dat op strenge wetten rustte; zij was eene gilde op groote schaal; zij had de krijgszucht der ridders, de regeltucht der gilden, en zij oefende de strenge zeden der kloosterlingen. Het verbond was verdeeld in verscheide quartieren, en elk quartier behelsde een aantal steden.

Daarenboven had zij vier groote factoriën of stapels, te weten: te Londen, te Brugge, te Bergen, in Noorwegen en te Novogorod op de Neva, in Rusland.

Deze factoriën waren ook verdeeld in verscheidene afdeelingen, en onder elke afdeelinge waren zekere landstreken begrepen waar de werkzaamheden der afdeeling meest uitstrekten. Aldus bestond de factorie van Brugge in drie afdeelingen, en tot de eerste dezer behoorden Zweden, Gutaland en Lifland; 't is te zeggen de kooplieden die op deze streken handel dreven.

Gutaland had zijne welvaart te danken aan den grooten voorspoed van Wisbij, dat, als lid en hoofdzetel der Hanse in de Oostzee, eene wereldstad geworden was.

Wisbij ligt op den westkant van het eiland, bijna op gelijken afstand der noord- en zuidelijke uiteinden van Gutaland. Wisbij was in de middeneeuwen voor Noord-

Europa de verloofde der baren, gelijk Venetiën in 't zuiden, gelijk Brugge in 't midden.

De groote handel met het verre Asia en Indiën wierd toen over Rusland gevoerd: langs dáar kwamen de specerijën der oosterlanden naar Novogorod, waar de Hanse eene factorie bezat. Van Novogorod wierden de oostersche waren ingescheept naar Wisbij, om van daar naar Midden- en Zuid-Europa vervoerd te worden.

Toen en kon eene reize van de Baltische zee naar Italiën in geen jaar volvoerd worden, terwijl eveneens de waren van Zuid-Europa, van Syriën, Egypten en Noord-Europa konden verzonden worden. Daarom bestond in 't zuiden de groote stapel Venedig of Venetiën. Dus hadden de inwoners van het noorden en die van het zuiden eenen tusschenliggenden stapel noodig, om er hunne waren te verwisselen. Die groote wereldmart was Brugge.

De Duitsche Hanse, die te Brugge eene factorie bezat, en tevens te Damme, Aardenburg, Iper, Gent en in meer andere vlaamsche steden voorrechten genoot, had eveneens in hare eigene steden aan de vlaamsche kooplieden groote voorrechten geschonken.

Daarbij waren de kooplieden van Wisbij in Vlanderen bijzonder begunstigd, en hadden de Vlamingen, die op Wisbij vaarden, van hunne vorsten bijzondere voorrechten verworven.

Maar nevens de groote Duitsche Hanse bestond ook de Vlaamsche Hanse, die ouder was, en die in den vreemde bijzondere voorrechten genoot.

De Vlaamsche Hanse bestond uit zeventien steden, Brugge, Gent, Iper, Dixmude, Aardenburg, Doornijk, Rijsel, Orchies, Veurne, Oostburg, Ysendijke, Termuiden, Damme, Thorhout, Bergen, Belle, Poperinghe. De hoofdman der Hanse had zijn verblijf te Brugge, en wierd de *Hansegrave* geheeten. Deze Hanse had een hoofdquartier te Londen op de Dorongard kaai, in de Reemstraat, op den rechter oever van den stroom. Bij deze Hanse kwamen zich opvolgentlijk voegen de uitheemsche koopmansgezelschappen of gilden, gekend onder den naam van Oosterlingen, bestaande uit kooplieden van Holland, Fries-

land en Duitschland. Hunne verblijfplaats wierd de *steelgard* genoemd, en was een slag van vestinge, waar zij op de wijze der kloosterlingen in 't gemeen leefden, aan de zelfste tafel aten, en 's avonds op gestelde ure moesten binnen komen; waarna de zware poorten voor den nacht gesloten en bewaakt wierden gelijk in eene gewone versterkinge.

In veel gevallen maakten de gemeenzame belangen, moeinissen en gevaren dat beide Vlaamsche en Duitsche Hansen in goede overeenstemminge leefden, maar daar ontstond ook dikwijls afgunste, en veelmalen poogde de groote Duitsche Hanse de Vlaamsche Hanse te onderkruipen, en dan kwamen er botsingen uit voort. Maar de groote rijkdom der Vlaamsche Hanse, het hooge aanzien dat zij overal genoot, en de nauwe betrekkingen die tusschen Vlanderen en de Hansesteden bestonden, maakten dat de Duitsche Hanse hare Vlaamsche mededingster eerbiedigde en ontzag. Men zag dus beide Hansen bijna gelijktijdig en dikwijls te zamen werken in de verschillige landen van Europa, vooral in Engelland, in Zweden, in Noorwegen, in Denemark en andere streken.

Gelijk de Duitsche Hanse in Brugge hare eigene quartieren, stapels, hospitalen en kerken bezat, alzoo ook had de Vlaamsche Hanse te Wisbij haar eigen hof, met eigen kerk en handelskantoren. Die kerke was toegewijd aan de heilige Geertruud; het portaal alleen is overgebleven, en in den blauwen arduine, boven de ingangdeur staat het beeld der goede heilige uitgebeiteld. Aldus was het ook met elke natie gesteld, die te Wisbij hare eigene quartieren, kerken en hospitalen bezat.

Wisbij rekende ten dien tijde twintig duizend schatplichtige burgers, die het recht hadden de wapens te dragen; dus zooveel huisvaders, die tot de groote en rijke handelsgilden behoorden, en die allen binnen stad gevestigd waren, terwijl daarenboven nog eene groote menigte ambachtslieden en neringdrijvers, zooals slotmakers, smeden, timmerlieden, tingieters, enz. enz., buiten de stadswallen en op de dichtbevolkte voorsteden woonden.

Wisbij was dus eene zeer volkrijke stad; maar thans

is Wisbij's grootheid sedert lang verdwenen, en de machtige Hansestad van weleer is heden een groote puinhoop geworden. Zelfs geheele straten, en ja, gansche stadsdeelen, zijn ten gronde geslecht en wederom tot akkerland herschapen. Nochtans wat dáár is blijven staan zal nog lang getuigen van de manhaftige stammen die dáár geleefd en gewerkt hebben.

Dáár rijzen nog de grootsche overblijfselen van den geweldigen stadsmuur, op eene langde van elf duizend twee honderd voet, met eene middelbare hoogte van 25 tot 30 voet, en van zes tot zeven voet dikte.

Langs de vier gewesten is de muur nog van vier poorten voorzien, die vroeger zeer sterk verschansd waren. Daarbij komen nog de muurtorren, vroeger ten getalle van acht en veertig, waaronder twintig hang- of zadeltorren; maar van dezen zijn er maar negen overgebleven, de anderen zijn onder den loop der tijden van hunne verhevene plaatsen afgevallen. De felle hoogtorren, die van uit den grond 60 tot 70 voet hooge opschieten, staan daar heden nog ten getalle van acht en twintig; meest alle zijn van hunne daken beroofd, en langs den kant van stad staan zij open en zonder gevelmuur. Deze stadsmuur is zeker wel in het noorden het merkweerdigste gedenkstuk uit de vroege middeleeuwen, en zelden zal men iets grootscher treffen of iets dat op den toeschouwer zulken geweldigen indruk maakt.

Voortijds, wanneer de sterke muur nog met zijne wallen, loopgraven en windbruggen voorzien was, alsmede met zijne barbakanen en schietbanken en borstweren, dan was Wisbij eene zeer geduchte vestinge, eene ongemeene sterkte, die van eenen aanval weinig te duchten had. Maar in de stad zelve staan nog andere gedenkzuilen van grootschen volksedeldom; dáár rijzen nog vooral de statige overblijfselen van achttien kerken, door verdwenen geslachten achtergelaten als zoowel bewijsstukken van hun Geloove in een beter leven, van hun scheppend vernuft, van hunne ongeloovelijke rijkdommen, hunne onuitputtelijke vrijgevigheid.

Maar de vijand is dáár voorbijgetrokken met zweerd en brandtoorts, alles verdelgende.

De Have ligt ledig, de stad is verlaten, de huizen zijn neêrgeblaakt, plat gestampt, de groote Hanse is weg, en alles draagt het merkteeken der verwoestinge; maar toch blijven die puinen der verbrokkelde tempels getuigenisse geven van eene hooge beschaving, van een krachtig leven, van een werkdadig vernuft, van een levendig Geloove; en de Vlaming, die daar voorbijtrekt, zal nog uit het diepe verleden, uit die zwartberookte tempelwanden de stem vernemen van een moedig voorgeslachte, dat te huis, met het zweerd in den vuist, vrijheid en recht wist te verdedigen, en tevens, op den vreemde, het Vaderland deed hoogachten, ja, uit alle werelddeelen schatten ophaalde om Vlanderens grootheid en aanzien te handhaven.

Die grijze zuilen en pijlers, die bouwvallige torren, zwart gezengd, omwonden met ijfte- en andere ranken, die gescheurde tempelwanden, die scherpe en verbrokkelde gevels, waarop sedert eeuwen geene daken meer en rusten, zullen nog lange hunne naakte kruinen naar den hemel richten en in verhevene taal tot de opvolgende geslachten spreken van vervallen grootheid en van verdwenen macht.

Eens zagen die reuzen, die thans in hunne bittere naaktheid daar zoo eenzaam te treuren staan, manhaftige stammen aan hunne voeten voor den autaar knielen, of langs kaaien en markten ijveren en werken, of al de vier gewesten langs de groote waterstraat henenzeilen of komen aangedobberd.

De marberen zuilen, die thans nog door de gescheurde gewelven naar den hemel wijzen, waren ook eens getuigen, hoe nijd en verraad de groote stad hebben verdorven en verdelgd; en zij alleen zijn op het treurtooneel staande gebleven, om aan ons, naneven van een manhaftig volk, in hunne geheimzinnige taal te melden hoe al die grootheid, door de eendracht tot stand gebracht, door de afgunst wierd vernietigd.

(*'t Vervolgt*)

J. VAN DE KERCKHOVE

Alcarazza

A*LCARAZZA*, dat zijn leemen vaten, in 't Oosten van ouds en eeuws en nu nog in gebruik, die gatig zijn en met water in de huizen gezet worden, om door hunne uitwaseminge de lucht te verkoelen.

Gatige vaten worden in overgroote hoeveelheid tusschen de oudheden gevonden.

Welke was hunne bestemminge?

Sommige geleerden beweren dat al die vaten als *Alcarazza* gediend hebben.

't Ware dwaas te veronderstellen dat die macht van vaten gebruikt wierd om water te verdampen.

De ouden en hebben voorzeker maar de noodige vaten tot verkoelinge gebezigd.

Die vaten zijn gebakken uit harde, groeve, onsmeltbare leemeerde.

Waartoe hebben ze gediend?

***

De geleerden antwoorden tweederlei wijze op die vrage.

Die vaten dienden in de oude tijden als huisgerief. In hunne onvolmaakte, onhebbelijke gedaanten geven zij 't bewijs van eenen weinig gevorderden stand van beschavinge.

Andere geleerden hebben de vrage anderszins opgelost.

Die gatige vaten en konden als huisgerief geen dienst doen.

Die vaten wierden met opzet groef gebakken en ze wierden in de grafsteden der overledenen neêrgeleid.

Geen de minste getuigenisse en geven zij van de min ontwikkelde beschavinge van 't menschdom.

Laat ons over die tweede antwoorde verder bescheed doen.

***

Al dat groef en gatig gerief, van gebakken eerde, en was voor de huiselijke noodwendigheden geenszins geschikt.

Die vaten en konden noch water, noch eenige andere vloeibare stoffe bewaren.

Moest er spijze of drank in staan, de overblijfsels en de uitwasemingen zouden in de kleene gaten blijven steken en in korten tijd een bedorven geur verspreiden.

***

Waartoe hebben de ouden ze dan gebezigd?

Zij hebben die vaten gebezigd om er spijze of drank in te zetten bij de lijken der overledenen.

Al wat in de grafsteden geleid wierd en moest niet fijn gemaakt zijn.

De ouden geloofden dat het in 't ander leven van 's zelfs herschapen en voltooid, handig en schoon wierd.

Van tijd tot tijd vernieuwden ze de giften, en 't is daarom dat ze zooveel groeve en goedkoope vaten van doen hadden.

Ze en schonken aan de overledenen, aan de andere zijde van het graf, niet enkel spijze en drank: maar ze gaven hun ook hun allaam meê en hunne wapens.

Nogmaals, 't en was 't beste en 't schoonste niet dat de levenden aldus wilden verpanden: 't was altemale nagemaakt goed.

Legden ze een zweerd, 't en was niet geslepen; 't was van leelijk ijzer: 't moest toch in 't korte beroesten; de lemmer en was aan den hecht niet vastgemaakt; geen levende en had het tot den strijd kunnen bezigen.

Zelfs eerden wapens, leemen namaaksels, wierden nevens de lijken neergeleid, om de echte wapens te verbeelden.

Legden ze een zeefde, 't en waren geen gaten in: zwarte stippen moesten de plaats der holen aanwijzen.

Veel allaam was ook met eerde en steen nagemaakt.

***

Op al die vondels der oudheid hadden zekere geleerden een geheele leeringe gebouwd.

't Stond vast en zeker: de menschen waren uit hunnen eersten, oorspronkelijken stand van wildheid, trapwijze, door de opvolgende tijdperken van steen en metalen, van verbeteringe tot verbeteringe, tot de beschaafdheid bedegen.

Ze vergaarden hunne bewijzen, steenen werktuigen, groene eerden potten en scherven, in de puinen van

Troja, door Schliemann, tot Hissarlik, in kleen Asia, ontdekt.

Wapens en huisgerief, 't en was al maar armtierig, en 't bleek zonneklaar dat het menschdom in die tijden maar weinig ontwikkeld en was.

Zoo was het oude Troja nu een bolwerk van het Darwinism geworden.

Maar Troja moest wederom zwichten voor het houten peerd.

't Is dezen keer een Duitsche hoofdman, Botticher van München, die Troja ingenomen heeft.

Troja is in duigen gevallen.

't En was geene oude, versterkte stad, die Schliemann tot Hissarlik had gevonden: 't was enkel een doodenheuvel, een overgroot kerkhof!

't En was geen gebezigd huisgerief, 't en waren geene eigentlijke wapens, die men daar gevonden heeft, maar van dat slag van groene, eerden voorwerpen: offeranden van de levenden aan de dooden.

Geen krijgskundige, die zonder willekeur oordeelt, en kan in de ontdekte puinen, de oude muren eener versterkte stad erkennen.

De ontdekkinge van Troja, waarover zoovele zegeroepen in Europa wêerhelmden, ze behoort voortaan tot dat slag van zeisels en vertellingen, wanof men zeggen mag: hij klapt van Duimke.

Nevens de vaten die men in de graven vindt, kan men elders andere vaten opsporen, die van de zelfste tijden herkomstig zijn: ze en loopen niet uit; ze zijn van fijne, smeltbare eerde gebakken, verglaasd, keur-en kunstvol versierd en opgedaan. Ze en zijn van geene wilde handen gemaakt: men vindt zelfs gulden voorwerpen, die zoo fijn gedreven zijn, dat de goudsmeden onzer eeuwe erop verstomd staan.

***

De waarheid?

Zoover men wetenschappelijk kan opklimmen, vindt men beschaafde nevens onbeschaafde volkeren wonen, even als nu.

De opvolgentlijke tijdperken van steen en metalen en hebben nooit bestaan: de volkeren der oudheid, moesten ze terug keeren, zouden hertelijk lachen, met dit verziersel der aanhangers van de ontwikkelingsleer.

J. CLAERHOUT

Mingelmaren

IN deze eenvoudige regels beoordeelen wij de beide uitgaven - 372 bladzijden - van het volgende werk: *Oud-Vlaamsche Zeisels en Vertellingen door J. Leroy*; een sierlijken prijsboek aan 2.50 fr. in groot formaat en een schoonen leesboek in minder formaat aan 1.50 fr., verschenen bij P. Pollet-Dooms te Thielt.

't Komen soms boekenlijsten van vreemde landen onder onze oogen, en wij vinden daar ook wel *Illustrirte Märchen* aan hooge prijzen aangeteekend.

De *märchen* van onzen medewerker, van onzen luimigen verteller J. Leroy en hebben geene opluisteringen van doen.

Hun vloeiende trant, hunne gemoedelijke tale, de geur van 't oude, 't kleur van onze eigenaardige oude en echtgermaansche streke spelen erin, om ze op te luisteren, al zoo wel en zoo smakelijk, zoo lief en zoo aantrekkelijk als de stift onzer eigenvlaamsche kunstenaars het zoude vermeugen.

***

Moeten wij de vertellingen van J. Leroy bij de lezers van *Biekorf* komen loven en prijzen?

Iedereen heeft er daar de schoonste van gelezen en genoten.

Een doorgeleerde pater, een zeer ernstig man, zei ons overtijd: 't Is mij een ware kermis *Jan Heldenbloed* van J. Leroy te lezen.

En als er een lezer of eene lezeres uit het volk *Biekorf* in handen nemen, ze vinden nogmaals 't meeste genoegen in de keurige en gemoedelijke sprookskes van onzen medewerker.

't Is waarlijk een heerlijk gedacht dat hij gehad heeft, deze aangename vertellingen in eenen leesboek te verzamelen, om ze aldus onder 't volk te verspreiden, om overal in Vlanderen deze zeisels genietbaar te maken die hij daar in zijnen eigenaardigen Westhoek heeft opgezant.

***

Niemand en twijfelt er nog aan 't hoog belang van den *Volkszeg.*

Het vraagstuk van den oorsprong en de ontwikkelinge van de menschelijke geslachten wekt in hooge mate de aandacht der geleerden.

Eene kostbare bronne van inlichtingen, een uitgestrekt veld van wetenschappelijke betrachtingen vindt men in de zeden en

geplogentheden, in de zeisels en de aloude spraken onzer voormenschen.

Kostelijke schatten hebben de geleerden in vele landen bijeengebracht: een ganschen jaargang van Biekorf zouden wij van doen hebben om te vermelden wat er verscheen op Germaansch en Romaansch gebied; het enkel opsommen der navorschingen van Germaansche *folk-lore* beslaat niet min als 142 dichte, groote bladzijden in den *Grundriss der Germanischen Philologie*, en nog worden wij West-Vlamingen verwaarloosd en vergeten!

Op de lippen van 't volk leefden die verhalen, die heldensproken door 't vernuft en de wijsheid van het volk gedicht, zoo bekoorend en zoo belangwekkend als een heldendicht, zoo boeiend en zoo afwisselend als een tooneelspel.

J. Leroy heeft veerdigheid om ze af te luisteren en, lijk hij zelf een knappe verteller is, heeft hij de knepe om het zeggend volk met zijn gloed- en kleurvolle sprake, met zijn bonten rijkdom van oude woorden en schilderachtige spreuken na te dichten.

En zoo heeft hij twee slag van oorspronkelijke verhalen aan 't licht gebracht: middeleeuwsche zeisen, die op geene oude pergamenten in 't stof der oorkondenkamers begraven liggen, maar leven in 't herte en op de lippen van 't onverbasterd volk van den Westhoek, waarin al de verziersels der Germaansche wangeloofkunde te berde komen, en waarin de geestige kant zelfs niet en ontbreekt: eene vrouwe, wier rechter hand sedert twintig jaar is afgekapt, bezit nog de macht heure handen te vouwen; - mitsgaders kortere zegmaren, ongekend nog voordezen, lijk men ze tegenkomt bij alle volkeren die hun eigen aard ongeschonden bewaard hebben.

Het aantrekkelijke van den *Volkszeg* ligt in de vergelijking: rijke stoffe zullen de liefhebbers in de verzameling van J. Leroy aantreffen. Wie vergelijkt er de lotgevallen van Clementina met de gevarenissen van Sinte Holpe, en andere heldinnen, waar af wij in 't werk: *Folk-lore van graaf de Puymaigre* gelezen hebben?

't Ware een schoon onderwerp voor *Biekorf.*

***

Zouden wij in J. Leroy een opsteller van novellen bezitten?

Het goed gelukken van zijn verhaal *De Pensejager* moet hem aanzetten om dit letterkundig vak te beoefenen. Hij staat ons nog andere zulke vertellingen schuldig.

Hij heeft een ooge voor de bijzonderheden van ons volksleven en teekent ze af, eenvoudig en gemoedelijk, zonder nuchterheid of schoolmeesterschap.

Zijne tafereelen - brokken uit het echte leven, lichtvolle schilderijtjes - zitten wel genoeg ineen, om den lezer tot het einde toe aan te trekken en te ontroeren.

J. CLAERHOUT

[Nummer 18]

Over de Cholera

DE oorzake van de cholera is een leveling. De lezers hebben over twee jaar in Biekorf de afbeeldinge en de beschrijvinge van dien leveling gevonden. Hij behoort tot het slag der schroevelingen, en is wel gekend onder den name '*Kommabacil*', om reden dat hij gelijkt aan het schrijfteeken, dat de schoolmeesters *komma* of *virgule* heeten.

Het was al lange dat men van meeninge was dat de cholera van eenen leveling moest voortgebracht zijn; maar tot in 't jaar 1883 waren alle opzoekingen vruchteloos gebleven.

In dat jaar ontstond de cholera van her in Egypten. De bestieren van Vrankrijk en van Duitschland namen die gelegentheid waar, en zonden elk een berek naar die streke, om de ziekte van naderbij te onderzoeken, en, als 't zijn kon, den vermoedden leveling te ontspeuren en te ontdekken. Koch stond aan het hoofd der duitsche zendinge; eenige leerlingen van Pasteur waren met het fransch onderzoek belast.

Het is misschien de moeite weerd voor eenen Vlaming de doeninge van die twee berekken van bij te aanschouwen, den franschen aard neffens den dietschen te zetten, en de verschillige uitingen nopens hunne werkzaamheden na te speuren.

Die twee berekken wrochten natuurlijk hard, zochten neerstig en allerwegen, en pluisden nauwkeurig uit dat uit te pluizen was; ontleedmes en vergrootkijker wierden in het werk gezet en alle mogelijke middels ter hulpe genomen: 't gold trouwens de eere van het land, op wetenschappelijk gebied, tegenover den verfoeiden en gehaten vijand.

Het en duurde niet al te lange of 't wierd met veel beslag en *urbi et orbi* verkondigd dat de fransche geleerden den choleraleveling ontdekt hadden: 't was eene nieuwe overwinninge voor de fransche wetenschap.

Koch en gebaarde van niet, zond zijn verslag naar Berlijn, schreef dat 't hem docht dat hij op goeden weg was, en vroeg oorlof om, het toekomende jaar, in Indiën zijn begonnen werk te mogen voleinden.

De fransche geleerden 'n hadden eigentlijk tot dan toe niets gevonden; Koch had van toen al den choleraleveling ontdekt; maar hij en wilde zijne nieuwe vondste aan den dag niet brengen, zonder van te vooren allen twijfel diesaangaande weggeruimd te hebben.

Koch heeft eenen harden strijd moeten voeren, om de wettigheid van zijnen choleraleveling te doen erkennen; maar hij heeft eindelijk, om zeggens overal, zijn gedacht zien zegepralen. Een groot deel onzer kennissen over leven, wasdom, voortzettinge en verspreidinge van den choleraleveling hebben wij aan Koch, aan zijne rustelooze werkzaamheid, aan zijne kunstige navorschingen te danken.

Gij en moet daarom niet denken dat de geleerden 's eens zijn over de wijze waarop de cholera betraapt en verspreid wordt; in 't geheele niet, maar dat wordt tegenwoordig om zoo te zeggen van iedereen aanveerd, dat de kommaleveling de leveling van de cholera is.

Hoe geraakt de mensch nu aan dien leveling?

Dat is eene vrage die stijf wordt betwist en waarover jaarlijks, tusschen de vakmannen, nog veel inkte verbezigd wordt. Wij zullen er hier al een woordeken over zeggen, nadere bijzonderheden tot later verschuivende.

't Zijn bezonderlijk twee leeringen, die tegenover elkander staan in dien kamp; de leeringe van Pettenkofer, den vermaarden meester van gezondheidsleer te München, en de leeringe van Koch, den geleerden Berlijnsche levelingkundige.

Pettenkofer houdt staande dat de cholera niet onmiddelijk van mensch tot mensch overzettelijk en is; hij beweert dat de choleraleveling, van den eenen mensch komende, een slag van gedaanteveranderinge moet ondergaan, dat hij nieuwe en andere krachten moet herwinnen, eer hij eenen anderen mensch kan aanvallen en ziek maken.

Hij beweert daarbij dat men de cholera niet en kan betrapen ten allen tijde en op alle plaatsen; sommige streken geven, in sommige tijden van het jaar, onbesmetbaarheid tegen cholera: 't en zijn niet altijd de zelfste landen, niet altijd de zelfste streken, de zelfste dorpen of steden in die landen, die alzoo bestaan: dat hangt af van den toestand van den ondergrond.

De choleraleveling moet, zegt Pettenkofer, herboren worden in den grond, eer hij schadelijk kan zijn; en iedere grond en heeft de eigenschappen niet om den leveling in zijnen krachttoestand te brengen.

Hoe doorzijgbaarder een grond is, hoe meer hij van ongansche beleeftuigde vuilnissen (*matières organiques*) doordrongen is, hoe leeger het water komt en hoe warmer de lucht is, hoe gevaarlijker voor het ontwikkelen en rijpen van den leveling, hoe voordeeliger voor het ontstaan van de cholera.

Alzoo is het dat het trage of zeere voortzetten van de plage, de mindere of meerdere gevaarlijkheid en boosheid van de cholera, afhangen van den toestand van de onderste lagen van den grond, van den ondergrond.

Pettenkofer is waarlijk geheel en gansch overtuigd van de deugendheid zijner leeringe, en hij heeft er willen een bewijs van geven.

Pettenkofer en prof. Dr. Emmerich van München, een zijner leerlingen, hebben elk eene zekere hoeveelheid verschgekweekte choleralevelingen ingenomen. München, waar die proeve gedaan wierd, moest, volgens de leeringe van Pettenkofer, op dien oogenblik tegen cholera bevrijd zijn, en zoo en waren de levelingen bij machte niet van daar cholera te doen ontstaan.

Hebben zij cholera gekregen ofte niet, dat en is niet bewezen; een dingen is vaste en zeker, 't is dat de twee geleerden elk eenige dagen min of meer onpasselijkheid en buikloop gekregen hebben; in hunnen stoelgang heeft men eenige dagen lang den choleraleveling kunnen nawijzen.

Koch en zijne volgelingen houden andere gedachten staande. Volgens hen kan de cholera onmiddelijk van mensch tot mensch overgezet worden. De levelingen worden uit het lichaam van den zieke gedreven met de uitwerpsels (stoelgang en braaksel), en iedereen die, eens of anders, van die levelingen in zijn lichaam krijgt, kan de ziekte betrapen.

Gij ziet aanstonds het verschil tusschen de twee leeringen.

Is de leeringe van Pettenkofer waar, zoo en zou nooit geen ziekebezorger de cholera kunnen betrapen van de cholerazieken die hij bezorgt: wij weten nochtans wel dat zulks ondertusschen gebeurt; en zekerlijk moet een groot deel der choleragevallen, in arme, dichtbevolkte wijken, door onmiddelijk overdragen uitgeleid worden.

Pettenkofer's leeringe 'n is nochtans ook, op verre na, niet geheel en gansch valsch, en de gesteltenisse van den ondergrond heeft waarschijnlijk eenen grooten invloed op de haastige of trage verspreidinge van de plage, en - blijkens de onderzoeken van Hueppe en Gamaleia - op de boosaardigheid van den leveling en de hevigheid van de besmettinge.

Wij komen later nog breedvoeriger weêre op de verspreidingswijzen van de cholera.

(*'t Vervolgt*)

Dr ALFONS DEPLA

De Zaadfooie

IN 't noorden van Brugge derscht men 't koolzaad in 't open veld. Het koolzaad staat gevumd ofte wel, het ligt in pakken op de koolzaadstoppel, rekewijs op de tafels, waar het spoedig geakkerd, verzund, en gedroogd wordt en bekwaam gemaakt om gedorschen te worden.

Den dag waarop men 't koolzaad derscht is het en placht het gewoonelijk zaadfooie te zijn: men klopt en men slaat het zaad uit op het zaadplein.

De zaadkanen of pulms worden grootendeels uitgekamd met rakels.

Men gebruikt kleene vleien, om zaad te derschen, omdat het zoo licht in zijne kanen zit en er zoo gemakkelijk uit komt.

De lage koolzaad, die vlugge gedorschen is, wordt seffens weggegooid met een spriet verder op het zaadzeil, waar zij hare laatste zante krijgt, van mannen die er nijdig opvallen met hunne witgepeelde wilgen of esschen sprieten; en, al slaan, drijven zij 't ijdele stroo, een beetje gerabraakt, het zeil uit.

Geheel den dag is er groot leven op 't koolzaadstuk: eenige loopen weg en weder met kleene zeilen, waarop andere voorzichtig de pakken koolzaad leggen; en, reust het zaad wat uit, 't blijft in die zeilen, 't wordt door de toebrengers behendig gedregen en samen met de pakken koolzaad in 't zaadzeil gestort.

Als een vierling derschers een halve ure gedorschen hebben, zoo slaan zij hunne laatste lage zoodanig dat hunne vlegels allen gelijktijdig in de lucht gaan en gelijktijdig nedervallen; men heet dat luien of luwen. Vier andere derschers, versche en betere omdat zij wat uitgerust zijn, vallen er nu aan, ook voor een halve ure teenegader, en alzoo tot 's avonds.

Als men koolzaad te kort heeft of als er geen meer in 't zeil en is, roept men naar de toebrengers: ‘'t Zeil brandt!’

's Avonds, rond zonnenondergang, ligt 't koolzaadstroo op eenen berg of hoop; de zaadkanen maken als eenen

oever buiten 't zaadplein; 't koolzaad, gezuiverd van een groot getal zijner pulms, wordt gezakt en in schure gevoerd, om daar verdere zuiveringe te onderstaan en schoone gemaakt te worden.

En de boerinne, met heure dochters of heure maarten, heeft een goed stuk landorium, met eenen goeden patater en beuterdope gereed, voor den zweetenden landman, die met zijne kinders en werkvolk lijk de neerstige bie'n van den akker wederkeeren. Men eet daarna eene goede teele slijtepap, en, na Onzen Lieven Heere bedankt te hebben, gaat elk rustig naar huis ofte wel, daar wordt eene koddige spreuke verteld en 't een of 't ander spel gespeeld.

B.v.N.

De Ooge der Oostzee

DE XIVe eeuwe is een tijdstip van bijzonder belang in de geschiedenis van ons Vaderland: 't was in den loop dezer eeuwe dat Vlanderen in het noorden zijnen invloed het best deed gevoelen.

Toen zat er op den troon van Zweden eene vlaamsche vorstinne, Blanca van Namen, dochter van Mijnheer Jan Van Vlanderen, grave van Namen en Heere van Sluis; dus was koninginne Blanca kleendochter van Guido van Dampierre, grave van Vlanderen.

Zweden was toen een zeer groot rijk, en strekte uit van de Neva in Rusland tot in Noord-America; 't besloeg een deel van noordwestelijk Rusland, geheel Finland, Zweden en Noorwegen, een deel van Denemark, geheel IJsland, Groenland, de Orcaden en de colonien van Wijnland in Noord-America.

Vlanderen had toen zeer levendige betrekkingen in al de deelen van het Zweedsche rijk, waar de Vlamingen zoo hoog in aanzien stonden, dat zij den alleenhandel over geheel het zweedsche rijk verkregen, en alleen het recht hadden het zweedsche ijzer en het graan uit te voeren en zulks bij uitsluiting der duitsche Hanse, wier

voorrechten door den zweedschen vorst op de Vlamingen waren overgedragen.

De invloed der Vlamingen was zoo groot, dat op hun aandringen en op uitdrukkelijk verzoek van koningin Blanca, het aloude en barbaarsche strandrecht wierd afgeschaft, waarbij de kustbewoners tot dan het recht hadden genoten de gestrande vaartuigen te mogen voor eigen rekening aanslaan met last en kabels en romp. Voortaan bleven de eigenaars meester van het vaartuig en van de ladinge; waren zij vergaan in den storm, dan traden hunne erfgenamen in 't bezit van het zelfste recht. Deze wet wierd uitgeveerdigd omtrent 1340, in de stad Varberg, die in 't zuiden van Zweden, niet ver van het hedendaagsche Gothenburg gelegen is.

De verbintenissen der Vlamingen in het Noorden waren daarbij zeer oud; want men vindt reeds in de 12de eeuw dat de geslachtsnamen Vlaminck, Vlamynck en Flaeming in gebruik waren; een Diederick Vlamynck van Wisbij werd raadsheer te Lubeck in 't jaar 1198. Te Stockholm heeft men de Flamingstraat en den Flamingsberg.

In Gutaland waren de Vlamingen van ouds wel te huis; want 't en is niet alleen op de bladen der zweedsche geschiedenis dat men de bewijzen van hunne werkdadigheid aldaar terugvindt; maar de taal zelf der oude Guten draagt de onbetwistbare sporen van langen, aanhoudenden omgang met Vlamingen. Vele vlaamsche woorden zijn in de taal overgebleven, en het is op het afgezonderde eiland alleen dat die overblijfselen door den loop der eeuwen heen, trouw bewaard gebleven zijn.

Veel woorden van dagelijksch gebruik zijn zuiver vlaamsch, zooals: *peerd*, *loopen*, *springen*, *dijk*, en bestaan in de zweedsche taal niet, ten minste niet met de echt vlaamsche beteekenis, zoo als wij die gebruiken, maar op het eiland der oude Guten (Gotland), worden zij op echt vlaamsche wijze met hunne echte vlaamsche beteekenis gebruikt.

Daarbij bestaan er heden nog eene menigte volksspelen, die tot de oude vlaamsche volksvermaken behooren, en

die noch in Duitschland, noch in Denemark, noch in Zweden in zwang en zijn, maar die vooral de ontwikkelinge der lichaamskrachten voor doel hebben.

Spijtig genoeg beginnen die spelen dáár te verdwijnen gelijk in Vlanderen, waar de jeugd de gezonde oefeningen verlaat voor de slordige herberg, alwaar de jongelingen hunnen geest verstompen in plaats van als vroeger hunne krachten en hunne behendigheid te oefenen. Thans leert de jeugd drinken en slempen en verliest aldra allen smaak voor de mannelijke oefeningen, die voorheen zoo hoog in eere stonden, als het kenteeken van een krachtdadig, sterk en moedig volk.

Maar daar is nog een ander gedenkstuk tot ons gekomen, dat het bewijs levert van den invloed door ons Vaderland op de beschaafde wereld uitgeoefend; 't is het aloude waterrecht van Wisbij, dat tot het einde der voorige eeuwe over geheel Europa in voegen was en het *hogheste waterrecht* geheeten wierd.

Onder de groote omwentelingen en beroerten, die gedurende verscheidene eeuwen alles keer voor keer deden 't onderste boven rollen, had men den oorsprong van Wisbij's zeewet uit der oogen verloren; maar later kwamen de geleerden op de vraag meermalen terug, immers van waar dit gevierde middeneeuwsch zeerecht kwam, en alsdan is men tot de ware bron, den waren oorsprong dier merkweerdige wet terug gekeerd.

Dit zeerecht wierd in 1505 voor de eerste maal in druk uitgegeven te Kopenhagen, bij *Gotfried af Gemen*, en was in 't Nederdietsch opgesteld, voor hoofdinge dragende: *Dat hogheste waterrecht*; het eindigde met de volgende sluitrede: *Hyr eyndet dat gotlandsche waterrecht*, *dat de gemeyne kopman unde schippers geordineret unde gemaktet hebben to Wisby*; *dat sich alle man hyr na richten mach.*

Deze sluitrede en is nochtans in de lezinge der oude handschriften niet te vinden, en, daar het teeken des drukkers, het kruis van Daneburg met het wapen van Oldenburg in 't midden, onmiddelijk na de lezinge komt, en het jaartal met den naam der stad en daarop bovengemelde sluitrede volgt, mag men aannemen dat de drukker

zelf dezen volzin bijgevoegd heeft. ‘Van waar nu ook, deze aanmerking moge gekomen zijn, zegt de H^{r} Schlyter, profess. der Hoogeschool van Lund, ‘men zou er toch wel moeten uit verstaan dat dit zeerecht niet en is voorgeschreven geworden noch door den koning van Zweden, noch door den koning van Denemark, noch door den raad van Wisbij, maar wel wierd aangenomen als algemeenen regel door de *gemeyne koopmans unde schippers to Wisbij;* 't is te zeggen door de koopmans en schippers die van Duitschland en elders te Wisbij vergaderd waren.

Volgens Sartorius(1) beteekenen de woorden: *communis mercator*, *communes*, *universi*, *omnes mercatores* van ouds, de kooplieden der Duitsche Hanse die in Wisbij en in andere groote steden vereenigd leefden.

Zeer vroeg was in Wisbij zulk eene vereeniging tot stand gekomen, welke voortdurend bleef bestaan en zeer machtig was, zoolang Wisbij zijn overwicht als groote stapel behield.

Er is een zeer merkweerdig stuk van 't jaar 1287 bewaard gebleven, waardoor het bewezen is dat deze vergadering besluiten nam en wetten maakte voor alle steden wier kooplieden Gotland bezochten.

‘*Ex unanimi consensu et voluntate omnium mercatorum diversarum civitatum et locorum terram gotlandiam frequentantium.*’

In een ander stuk door Sortorius aangehaald wordt er gesproken van: *Jus illud*, *quod nunc a mercatoribus in Gotlandiâ observatur*, dat moest tot regel dienen voor de kooplieden die op Lifland vaarden.

Het is duidelijk dat zulks betrek heeft op wetten door vreemde kooplieden te Gotland aangenomen om tot onderlingen regel te dienen.

Ten tijde dat de zeewet van Wisbij voor de eerste maal gedrukt wierd, stond Wisbij onder deensche heerschappij, en was deze stad op verre na op de hoogte niet

(1) Urkundliche geschichte des Ursprunges der Deutschen Hanse, herausgegeben von Lappenberg, I, bl. 17.

meer van aanzien en rijkdom gelijk twee honderd jaar vroeger; maar toch was zij eene zeer beduidende handelsplaats gebleven; 't en kan dus niet onmogelijk schijnen dat kooplieden en schippers van vreemde landen dit Gotlandsch zeerecht zouden aangenomen hebben, zooveel te meer daar Wisbij's gewezen grootheid nog goed in 't geheugen lag, alhoewel de oorsprong en opkomst dier wet onbekend was, maar rechts uit dien hoofde wierd die wet voor zeer oud aanzien, als zijnde tot stand gekomen ten tijde dat Wisbij de bijzonderste stapel in 't Noorden was, zoodanig dat Wisbij wel eenig recht kon gehad hebben om zeewetten te maken.

De wetboek, in 1505 gedrukt, kwam aldra in algemeen gebruik, en de uitgave was spoedig uitverkocht, zoodat men wederom moest afschriften maken.

Er bestaan heden nog twee zulke afschriften gemaakt te Lübeck in 1533 en 1537.

Dit Gotlandsche waterrecht wierd bij de wetten van Lübeck gevoegd, als er deel van makende, zoodat men daaruit even besluiten mag dat dit zeerecht ook te Lübeck als geldende wet geoefend wierd.

De nu nog bestaande exemplaren der uitgaven die in Duitschland, Denemark en Nederland, in den loop der 16de eeuw gedrukt wierden, zijn uiterst zeldzaam, zoodat er niet meer als een paar exemplaren tot ons gekomen zijn. Maar dit groot getal uitgaven bewijst hoe vlijtig het zeerecht van Wisbij gebruikt wierd.

('*t Vervolgt*)

J. VAN DE KERCKHOVE

Uit de Germaansche Godenleer

DE Asen zijn vermaard in de Germaansche wangeloovenisse: ze staan bekend als een hoog gevierde name van de goden.

Vele menschen hebben ook dien name gedregen: 't gene bewijst dat dit woord veel in zwang was bij de Germaansche volkeren.

Als naamstam staan As of Ans in vele voor- en geslachtsnamen met andere naamstammen of uitgangen verbonden.

Afstammelingen van Friesen of Franken, Asso of Anso genoemd, naar den beroemden name van de Germaansche goden, wonen te Assebroucke, te Assenede en te Anseghem.

***

Roemweerdig onder de Asen, vereerd en gediend van aan de Alpen tot in IJsland, was de Germaansche afgod Thor.

De macht om te donderen en te bliksemen was bij al de Indogermanen aan de goden toegekend; bij de Germanen echter was die macht tot een wezen, tot eene zelfstandige godheid bedegen, wier name Thunaraz afstamt van den wortel *tan*, die dreunen, donderen beteekent.

De Sassen kenden dezen god als Thuner: en bij hunne bekeering tot het kersten Geloove moesten zij hem afzweren.

Kent ge die verzakinge, die misschien 't oudste gedenkstuk is onzer Germaansche talen en die in 1668 door Ferdinand von Fürstenberg, bisschop van Paderborn in de boekenzaal van 't Vaticaan gevonden wierd?

Forsachistu diabole? et respondeat: ec forsacho diabole.

End allum diabol-gelde? *respondeat: end ec forsacho allum diabol-gelde.*

End allum diaboles wercum? respondeat: end ec forsacho allum diaboles wercum end wordum, *Thuner ende Wôden ende Saxnôte*, *ende allum them unholdum the hira genotas sint.*

Verzaakt gij den duivel? hij antwoorde: ik verzake den duivel.

En allen eeredienst van den duivel? hij antwoorde: ik verzake allen eeredienst van den duivel.

En alle des duivels werken? hij antwoorde: ik verzake alle werken en woorden van den duivel, Thuner, Woden en Saxnote, en al de duivels die hunne genooten zijn.

De vijfde dag der week was bij al de Germanen aan dezen god toegewijd.

't Is overbekend.

De *dies Jovis* hiet bij de Hoogduitschers *Donarestag*, bij de Nederduitschers *Donresdach*, bij de Friesen *Thunresdey*, bij de Angelsassen *Thunoresdag*, in de Skandinaafsche landen *Thorsdagr.*

De *robur Jovis*, door den H. Bonifacius rond 730 bij Geismar geveld, was een eeke aan Thor toegewijd.

De meifeesten, *dies Jovis*, door Sint-Eloy, rond 650 afgeschaft en verboden, wierden ook hier te lande ter eere van Thor gevierd.

De dag van Thor was de rustdag der oude Germanen, en in sommige Duitsche gewesten en zou men nu nog op den donderdag geen hout durven kappen, geen mest durven voeren of het spinnewiel doen ronken.

***

Op zijnen wagen rommelt de dondergod door de wolken in 't gedruisch van den storm. 't Is Thor, die ten kampe vaart, en de bergen schijnen te bersten en de aarde in vlammen te schieten, als hij optrekt naar het heem der reuzen.

't En is niet lang geleden dat ze nog *Thor gubben* zeiden voor donderen in Zweden, en nog heet het daar *Asaka* onder het volk, 't is te zeggen het varen van den Ase.

Aan den wagen waren twee bokken gespannen, wier kletterende namen ook het slingeren van den bliksem poogden na te bootsen.

In zijne hand slingerde Thor den hamer door de kabouters uit het fijnste staal gesmeed en van de goden als het machtigste wapen erkend.

't Was dien hamer eigen naar de hand weêr te keeren die hem had geworpen, en 't was met dit getuig dat Thor de reuzen en de drollen te keere ging.

***

Omdat Thor de reuzen, de vijanden der menschen bevocht, wierd hij vereerd als de vriend der menschen en de beschermer van hunnen arbeid.

Hij wierd aanroepen als de God van den landbouw,

omdat hij heerschte over wind en regen, warm weder verwekte en de velden vruchtbaar miek.

Hij wierd de geliefde God des huisgezins, omdat hij de menschen bijstond, overal waar hunne macht te kort schoot.

Zijn beeld was overal in eere: men vond het op de steunpilaren van den throon, op de leuning van de stoelen, op den steven van de schepen. In been gewrocht, droeg men het als tooverteeken in den zak.

In alle ondernemingen wierd er Thor om raad gesmeekt: op die wijze kwam hij te voorschijn als de eerste onder de Asen.

Zou de gelachtsname *Landas* hier zijnen oorsprong niet hebben?

J. CLAERHOUT

Gedicht

HEER Pastor, oud en zijt gij waarlijk niet,
't en zij van jaren: jong is altijd voort uw herte,
en vrij van al dat m' andren domplen ziet
in eenen oceaan van pijnlijkheid en smerte.

Te beter is 't voor ons en iedereen
die leeft omdat gij leeft en werkzaam zijt gebleven:
dus wenschen doen wij al dat God verleen'
u lange jaren nog tot ons geluk te leven!

Ja, ons geluk zijt gij, naast God, voorwaar;
dat weten wij vandage eenborstiglijk te zeggen,
maar voelen 't beter nog, in 't herte daar,
als 't ijdle woordenpraal in state is uit te leggen.

Leeft voort dan, Pastor, leeft nog langen tijd
en blijft ons altemaal beminnen en bestieren;
bewijst dat ge, oud of jong, hier Pastor zijt
en laat ons altijd voort uw blijden feestdag vieren!

De kinders meest van al begeren u
te hebben tot beleed van hunne onvaste jaren,
en roepen, dag voor dag min Pastorschuw:
o Heere, blijft toch lange ons zulk nen herder sparen!

GUIDO GEZELLE

Mingelmaren

K*ALENDERS*. - Wij schreven verleden week een woord over vlaamsche kalenders, en betoogden dat het beter ware den vlaamschen burger iets te bezorgen dat hem spreekt van zijnen vroegeren roem, iets dat met zijne vlaamsche gevoelens overeenstemt, iets waarvan de geestigheid niet doet geeuwen.

Zulk een degelijke Vlaamsche scheuralmanak bestaat: het is de zoogenoemde ‘Duikalmanak’ van Dr. Guido Gezelle, gedrukt en uitgegeven door Siffer, te Gent.

De scheurkalander is uitermate wel bezorgd, schoon gedrukt, en geeft, voor elken dag, eene luimige of leerende vlaamsche spreuk, met vlaamsche namen van de Heiligen, en met uitleg over vaderlandsche gedenkdagen, enz., enz.

Een degelijker en schooner almanak zal zeker moeilijk in het Fransch en ongetwijfeld ook in het Vlaamsch gevonden worden, en vooral niet tegen den geringen prijs van één frank.

De naam van Guido Gezelle is overigens een waarborg voor de degelijkheid van den inhoud; immers hij is niet alleen een overtuigd Vlaming, maar ook een uitstekend geleerde en een onzer beste vlaamsche schrijvers, die in de vlaamsche taalkamer eene eereplaats bekleedt.

De ‘Duikalmanak’ moest in handen zijn van iederen Vlaming, maar daarom dienen onze boekhandelaren hem den voorkeur te geven boven die zoutelooze prullen die men ons publiek zoo onbermhertig in de handen stopt.

Getrokken uit ‘*Het Recht*’ van Antwerpen.

HET spel van de heilige Genoveva van Brabant, wier leven men eertijds in onze scholen las, wierd van de oude geschoeide Carmeliten, of Onze-Lieve-Vrouwen broeders, overgezet in de Tamoelsche tale.

Dat spel wordt dikwijls gespeeld, en met veel genoegen aanschouwd en aanhoord, zoo wel van Heidenen als van Christenen, in Zuid-Malabar.

De overzetters hebben de heilige Genoveva eenen Indischen name gegeven, die op den Vlaamschen trekt, maar die in Malabar gemakkelijker uit te spreken is en eenen geestelijken, stichtelijken zin meêbrengt.

Genoveva heet in 't Malabarsch *Sinnegapoe.*

Onder de bekeerlingen van Pater Elias zijn er velen die in 't doopsel den name Sinnegapoe ontvangen hebben. Die *Godelieve* gedoopt zijn heeten *Deivasneghi*, van *Deiva* God en *sneghi* liefde.

Men leze daarop de jaarboeken van Carmel, Sept. 1893, bl. 167.

NOPENS Olivier, in 't Engelsch *Oliver*, z. Biekorf 1893, bl. 256:

Het is wel geweten hoe dat *Oliver* (Olivier) Cromwell, in 't jaar 1649, uit Engelland naar de Iersche kusten overstak en te viere en te zweerde dat land veroverde. Niettegenstaande den haat en de verachting van den naam dien 'Oliver Cromwell' droeg, zijn er nog katholijke ouders die hunne kinders '*Oliver*' heeten, te weten, *als het Doopsel plaatse heeft op Aller Heiligen Avond*, in het Engelsch: *all eve*, *all* (*saints*) *eve.* In den doopboek schrijven wij dan: '*Die..... baptizatus est Omnes Sancti N...* (*vulgo All-ever seu Oliverus*).' met *All-eve-r* (dat is *Alderheiligenaar*) een weinig verkept uit te spreken, gaat men gemakkelijk over tot *Oliver*, *Olivier.*

B. Can. DE SPLENTER, J.C.D., St. Edmunds, Manchester.

EEN mensche kan consequent zijn weinig of veel. 'Smooren en snuiven, uitvallig, invallig!' zei David, en hij pruimde grondige dagen. Dat was weinig consequent voor dien David. Bilderdijk, de groote poëet van Holland, was 't meer; ongenadige vijand van den tabak, kon hij zelfs geene patatten geluchten, omdat de Herbaristen zeggen dat patatten van den tabak zijne familie zijn. Dat gaat zoo; als men de pan bij den steert niet en grijpt, verbrandt men eenzen feem, en die schiet naar den gaai, treft somwijlen den uil.

Zaliger Deken DE BO.

Schreef Deken De Bo hedendaags, zoo zou hij waarschijnelijk voor *consequent* volgmatig, voor *herbaristen* kruidkundigen, voor *familie* maagschap gezet hebben.

OP eene weerdschap, *Menu du* 9 *Mars* 1892, van het *Grand Hôtel de la Cloche*, te Dijon in Vrankrijk, staat eene verbeeldinge van *la Cloche de Dijon*, met Manten en Kalle van Kortrijk, die, sedert 1380, op *la Cloche de Dijon*, de ure slaan.

Manten en Kalle zijn te Dijon, uitwijzens die verbeeldinge, verrijkt van twee kinders, waarschijnelijk om tusschen de uren en de halve uren te slaan. Manten en Kalle en moeten te Dijon maar weinig bij te zetten hebben, want hunne kinders staan daar, arme dutsen, broek- en rokkeloos, in den wind. Veel Vlamingen, als ze in 't *Hôtel de la Cloche* te berde zitten, en denken mogelijks niet waarom die herberge heuren name draagt.

IN 't Mechelsche heeten ze 't jaar 1817 'het duur jaar.' Waarom?

V*ERSLAG van den Vlaamschen Katholieken Zitdag*, *op* 21 *en* 22 *Oogst* 1893, *te Brugge gehouden.* - Alwie Vlaming heeten wil en onzen kamp genegen is of hem begeert te volgen, moet op het algemeen verslag van den *eersten Vlaamschen Zitdag* inschrijven.

Het zal een hoogst belangrijk boek zijn, waarin men op klare wijze een algemeen gedacht zal hebben over den toestand en de strekking van geheel onze beweging, op welk gebied het ook zij.

De besluitselen, op den Zitdag genomen, zullen aan al onze vrienden en strijders tot leiddraad kunnen dienen. Zij zijn immers, na rijp overleg en grondige bespreking aanveerd, en wijzen den weg, die, volgens onze beste en meestgekende vlaamsche werkers, moet gevolgd worden om doelmatig onze krachten aan Vlaanderen te besteden, - 't zij er diene afzonderlijk en door elk op zijn eigen gehandeld, 't zij er moete hand in hand gewrocht worden.

De boek zal behelzen 1° de verslagen; 2° de belangrijkste besprekingen; 3° de gestemde besluitselen; 4° de redevoeringen in de algemeene vergaderingen uitgesproken.

Men schrijft in, *één frank* (per post *fr.* 1,15) per afdruksel, bij *A. Van Mullem*, *drukker in de Geerolfstraat*, *te Brugge.*

Hoe eerder men inteekent hoe liever, opdat men kunne het werk beginnen en het noodige getal afdruksels bepalen.

B.W. Wie niet inschrijft en zal naderhand geene afdruksels meer kunnen bekomen, want men zal enkel noodige boeken voor de inteekenaars trekken.

B*IEKORF*, 4de jaar, bl. 48, spreekt van den hane die den leeuw vermant. Welnu, *Karel-Lodewijk Fournier*, in zijne *Naergelaetene Tooneelstukken en zijne werken*, *te Yperen bij Annoy-Vande Vyvere*, *drukker en boekhandelaer*, *Rijsselstraet N*^{o} 10, *MDCCCXXI*, *VI*^{e} deel, bl. 89, zegt:

> De leeuw moet zich te vlucht begeven
> Op zijnen koekeloereloe.

IN 't *Belfort*, 1893, n° 8, bl. 130, wordt er gevraagd of 't waar is dat er te Iper en ommelands nog hervormden verstrooid leven.

Antwoorde:

Noch verstrooide, noch ingekeerde (niet verstrooide) hervormden en zijnder hier. 't Is 29 jaar dat ik er zoeke en geene en vinde.

Iper, Fr. H.C.D.

[Nummer 19]

De Ooge der Oostzee

DIT zeerecht, waarvan men de oorspronkelijke gotlandsche leze niet en heeft kunnen terug vinden, wierd, tot verscheide keeren toe, in het Dietsch vertaald en van daar wederom in 't Nederduitsch of Saksisch overgezet. Van die vertalingen zijn veel afschriften gemaakt; doch altijd verkeerde men in 't gedacht dat men hier met oorspronkelijk gotlandsch Zeerecht te doen hadde; want toen in 1580 hertog Adolf van Schleswig-Holstein de stad Usum tot *wijkbeeld* verhief, verklaarde hij in zijn handvest, hoe voortijds in de zoo eerlijke handelstad Wisbij een zeerecht was aangenomen geworden, en thans, alhoewel '*dat emporium Wysby in folgenden löfften afgangen und vernichtet worden*,' nochtans dit zeerecht even voor Usum zou geldende wezen.

De dietsche leze wierd ook in 't Deensch vertaald. Het was nochtans geweten dat het zeerecht van Wisbij veel gelijkenis had met de zeewetten die, in Vlanderen, Zeeland en Holland bestonden. Ook vindt men in de afschriften

die van 't gotlandsch zeerecht gemaakt wierden, bij de afdeelingen, die met het *Amsterdamsche Zeerecht* en met de *Vonnissen van Damme* overeenstemmen, deze aanteekening nedergeschreven: '*Dit es het zeerecht geuseerd in Holland*, *Zeeland en Vlaanderen.*' Maar toch wierd het waterrecht van Wisbij het oudste zeerecht genoemd.

Daar men nu wel bemerkte welke overeenkomst er bestond tusschen het zeerecht van Wisbij en dit van Vlanderen, Zeeland en Holland, en daar men tevens het waterrecht van Wisbij voor het oudste hield, is het klaar dat men deze wet aanzag als te Wisbij gemaakt, en dan later in Holland en Vlanderen ingevoerd.

Dat men in Holland van de zelfste meeninge was, kan opgemaakt worden uit eene merkweerdige verklaring van 't Bestuur van Amsterdam ten jare 1570. In gedingen van zeerecht maakte men namentlijk gebruik van '*De costuymen der waterrechten*,' die gevolgd wierden deels luidens 's konings verordeningen, deels volgens Wisbij 's zeerecht: '*Item wordt oock in der voorschreven stede gehouden zeevaerdigh recht*, *in saecken der seylinghe en de zeevaerdige neeringhe betreffende*, *waerinne gebesicht worden de costumen van de waterrechten eensdeels by ordonnantie van der Ma. ende eensdeels nae den waterrechte van Wisbij in ghewoonte en observatie wezende.*'

Deze verklaring staat gedrukt onder *Hantvesten*, *privilegiën*, *willekeuren ende ordonnantiën der stad Aemstelredam.* 1613. *fol. sidd.* 92-93.

Hier wierd dus uitdrukkelijk verklaard dat Wisbij 's zeerecht tot grondvest gediend had van het Amsterdamsche zeerecht; en in alle de bijeenverzamelde verordeningen en wetten, tot het zeerecht behoorende, en in vele uitgaven, waarvan het grootste getal in de 17de eeuw gedrukt wierden onder hoofdinge: *Boeck der zeerechten*, neemt altijd *dat hoochste ende oudste gotlantsche waterrecht* de eerste plaats, en zulks vooraan de verordeningen van Keizer Karel V en van Philip II.

Men was dus algemeen overtuigd van den hoogen ouderdom van die zeewet, en daarom was het heel natuurlijk dat men tevens deze zeewet aanzag als bronne en

oorsprong van de *Rollen van Oleron.* Deze rollen of zeewetten hadden hunnen naam verkregen naar het eiland Oleron, op de westkust van zuid Vrankrijk, alwaar die reeds van in de 12de eeuwe in voegen waren, zoodat men van toen reeds 24 hoofdstukken van die rollen in de wet van Wisbij zou gevonden hebben.

Aldus stond het geschapen tot in 't begin der 18de eeuwe, toen een Amsterdamsch koopman ADRIAAN VERWER de eerste het *Gotlands waterrecht* op den keper beschouwde, in een werk geheeten: *Nederlants zeerechten*, *avaryen en bodemeryen*: *Begrepen in de gemeene costuimen van der see etc.*, voor de eerste maal gedrukt te Amsterdam in 1711.

In zijne opdracht aan Burgmeesters en Raden te Amsterdam doet VERWER de aanmerking dat '*onse oude costuimen van der see*' ten onrechte Wisbuysch genaamd worden. In zijne verzameling schrijft hij vooraan: '*die gemeene costuimen van der see*; *meest doorgaents genoemdt Wisbuische zeerechten*; *doch nu naar hunne waerheidt in drien afgedeelt.*' Deze drij afdeelingen zijn volgender wijze aangetoond:

I. *Eigentlyck Wisbuisch Zeerecht.*

II. *Dit sijn de Vonnissen van den Waterrechte ten Damme in Vlaenderen.* Capp. 13-36.

III. *Dit is de ordinantie die de scippers en de cooplieden met malkander begheren van scip-recht* (*tot Amsterdam.*) Capp. 37-70.

Verwer komt even tot het besluit dat het Wisbuisch zeerecht niet ouder en kan dagteekenen als van de 15de eeuwe, want in het Amsterdamsche zeerecht wordt verscheide malen Marsdiep aangehaald; doch deze inloop en wierd maar kort voor de jaren 1400 door 't geweld der zee opengebroken, zoo dat het Amsterdamsche zeerecht maar en zoude gemaakt geweest zijn in den beginne der 15de eeuw, en dus en is Wisbuisch zeerecht maar veel later kunnen tot stand komen.

Het algemeene gedacht omtrent Wisbij 's zelfstandige zeewet en haren hoogen ouderdom was dus tegengesproken geworden, en zulks nog in eene gedrukte verhandeling, die aldus veel meer ruchtbaarheid moest verkrijgen als

het met eenig handschrift zoude 't geval geweest zijn. Een andere geleerde J.A. ENGELBRECHT, in zijn werk *Corpus juris nautici, oder sammlung aller seerechte der bekanntesten nationen alter und neuer zeiten*, uitgegeven te Lubeck 1790, aanveerdt de meeninge van Verwer en zegt dat het Wisbuisch zeerecht oorspronkelijk vermeld was als '*Niederduitsch.*'

Eindelijk ELARD MEYER, in eene verhandeling: *De historia legum maritimarum medii oevi celeberrimarum*, Göttingen 1824, verdeelt het Wisbuisch zeerecht in drie afdeelingen, gelijk Verwer gedaan had, maar hij bewijst dat die geen enkel stuk oorspronkelijk Wisbuisch zeerecht en bevatten, maar wel samengesteld zijn 1° uit de Lubecksche zeewet, 2° de vonnissen van Damme, 3° het Amsterdamsche waterrecht.

In 1827 poogde SCHLEGEL, een deensch geleerde, het aloude aanzien der Wisbuische zeewet te redden, en wilde de beweegredens van Verwer, Meyer en Engelbrecht wederleggen, maar hij behandelde het stuk zoo, dat er geen stap mede gedaan en wierd ter oplossing van den twist.

PARDESSUS, in Vrankrijk, gaf in 1828 zijne *Collection de lois maritimes* uit, waarin hij Schlegels meening verwerpt en instemt met Verwer en Elard Meyer. Tegelijk met *Pardessus* verklaarde een hollandsch schrijver, BIBEN, in zijne *Bijdrage tot de geschiedenis van het oud-Nederlandsch Zeerecht*, dat, met uitzondering van het deel dat uit de wet van Lubeck ontleend wierd, de meer gemelde wetboek niet anders als vlaamsch en hollandsch recht en bevat.

Eindelijk verklaarde LAPPENBERG in *Hüllmans städtewesen des Mittelalters*, I deel, dat deze wetten eerst afgeschreven geweest waren kort voor 1505 door de Duitschers, die toen te Wisbij eene zeer belangrijke factorie uitmaakten.

Aldus stond het nu geschapen, toen een zweedsch geleerde, leeraar ter Hoogeschool van Lund, de Heer SCHLYTER, de taak van eene afdoende oplossing te geven in handen nam, zoodat het nu ten dage geenen twijfel meer kon lijden, welke wetten de bronnen zijn van het gotlandsche waterrecht.

Ten einde zijne bevestiging behoorlijk te staven heeft deze geleerde alle noodige stoffen vergaderd die met de wet van Wisbij in betrekking staan; hij heeft al de gekende lezen van 't Wisbuisch zeerecht, die in verscheide talen bestaan, nauwkeurig vergeleken; op aanmoediging en ten koste zijner regering heeft hij Denemark, Duitschland, Belgenland en Engelland doorreisd, en overal den noodigen voorraad opgezameld om zijn werk te volledigen. De vruchten van zijnen arbeid heeft hij eindelijk in druk uitgegeven.

Daar overigens de aanvechters der zelfstandigheid van het Wisbuisch zeerecht de oorspronkelijke stukken niet gezien en hebben, zoo heeft *Schlyter* zelf al de door hem ingeroepen handschriften en uitgaven nauwkeurig opgezocht en onderling vergeleken, bij zooverre dat hij zelfs handschriften gevonden heeft die veel ouder zijn als die van *Gemens* uitgaven, en onder deze het handschrift dat, zonder twijfel, zegt *Schlyter*, door *Gemen* gevolgd wierd, en waarin er geen woord te vinden en is om te zeggen dat er sprake zou zijn van Wisbuisch recht, terwijl de woorden die in Gemen 's uitgave staan: *Hier eyndet dat gotlansche water recht*, *enz.* in het handschrift geheel en al ontbreken. Overigens geeft *Schlyter* zeer uitgebreide beredeneringen en bewijzen ter steuning dat deze Wisbuische wetten geen oorspronkelijk werk uit en maken.

('*t Vervolgt*)

J. VAN DE KERCKHOVE

Tooverlapkes

DAAR was eenen keer een boertje, en 't ging alle weke die God verleende naar de mart, wel drie uren verre, met zijne mande boter op zijnen rugge gesingeld. 't Moeste daarvooren van ten vieren opstaan, om er op ure en tijd te zijn. Daarom droeg het 's avonds eenen wekker meê, zette dien wekker op den vieren en naast zijn bedde, op eene groote oude lade, waarin zijne gespaarde kluiten weigerlijk weggesloten zaten.

Zekeren avond, dat 't boertje 's anderdaags vroeg op en weêr naar de mart moeste, droeg het nog eens zijnen wekker meê. 'k En wete niet hoe het kwam, maar de wekker liep af ten twee'n van den nacht. Ons boertje, meenende dat het viere was, sprong uit zijn bedde, sloeg zijn kruis, deed een kort gebed, at een weinig en trok steêwaard, met zijn' botermande op zijnen rugge. 't Docht hem algelijk dat het nog zoo donker was; maar het stak het op den dikken smoor, op den overtrokken lucht, 't en ging, altijd maar gaan, tegen den wind, dat zijne oogen ervan traanden.

Als het nu alzoo eene ure gegaan hadde, bleef het altijd even donker. ‘Dat is toch aardig,’ zei het bij hem zelven, ‘'t blijft, marsinke, altijd even donker. Zou de zonne wel ievers verdoold loopen al den anderen kant van de wereld? 't moet nu nochtans rond den vijven draaien. In 't eerste huis dat ik tegenkome, zal ik eens ontsteken en kijken hoe late dat het mag zijn.’

Zoo ging het altijd voort al peizen en herpeizen en, 't en koste niet verstaan dat het altijd voort donker nacht bleef. Ten langen laatsten komt het daar aan een hofstedeke dat met de achterkeuken aan den steenweg kwam.

‘'k Zal daar een keer ontsteken,’ zei 't boertje bij hem zelven, en het trok rechte naar de deure te wege.

‘Hoor!’ zei het, ‘ze zijn al op en aan 't kernen, geloove ik.’ Het trok aan 't klinksnoer en 't trad binnen. Inderdaad de kern ging en dat miek een geruchte van de andere wereld; maar het en zag geene gebenedijde ziele in geheel 't huis.

‘Wat den drommel!’ zei het, ‘die kern gaat daar van 's zelfs. Wat mag dat bedieden?’ En 't boertje stond daar op te kijken en te peizen; maar 't en koste noch 't en koste begrijpen hoe dat die kern ging.

‘'k Ga algelijk nen keer ontsteken’ zei het; ‘intusschentijd zullen de boer of de boerinne wel komen.’ En het zette hem bij 't vier. Ja maar die pijpe veusde en het zat daar al wel nen onze' vader of twee, en daar en kwam noch boer noch boerinne te voorschijn, en die duivelsche kern en ging maar hemelstorme voort.

't Boertje begoste te roepen: ‘Boer!... Boerinne!...

slaapt gij nog?’ Geene antwoorde. Ba', 't is ook wel, meende 't boertje en het nam wederom zijne mande op en 't vertrok te wege; maar bij den kern gekomen en koste het niet weg, en het stond dat nog wat te bekijken.

Al met eens vallen zijne oogen op een roo' laptje, dat boven op den kern ligt. 't Boertje raapt dat laptje op, om het te bekijken: maar, van zoohaast als het laptje van den kern was, zoo stond hij stille; en van zoo haast als 't er weêr op lag, ging de kern voort.

‘Hoor!’ peisde het, ‘zou het wel dat duivelsch laptje zijn de', dat den kern doet gaan? Dat ware, marsinke, eene goede zake voor mij: 'k zou mijnen koeier kunnen missen en 't ware nog zoovele verspaard. 'k Ga dat laptje meênemen: die boer hier heeft zeker nog al zulke laptjes!’ En het smeet het laptje boven op zijne mande en 't vertrok.

Ja maar, 't en was nog geen honderd stappen verre, of die mande begoste zoo schrikkelijk te wegen, dat het boertje moeste rusten, klaar van vermoeidheid.

‘Wat den drommel is dat nu?’ zei het: ‘die mande weegt gelijk een doo'n hond.’

Daarop zette het zijne mande neêre, en 't zag, tot zijne groote verwonderinge en blijdschap, dat het meer als nog zoovele boter hadde. Geen keure, want door dat tooverlaptje hadde het al de boter meê die in den kern was van die hofsteê. Maar ons boertje en wiste dat niet, en daarom en gevoelde het niet de minste knaginge.

Eindelijk na vele rustens, kwam het geheel vermoeid met zijne boter op de mart, 't verkocht ze diere en 't kwam met zware beurze en blij hertje t' huis. Zijne vrouwe en hadde hem nog nooit zoo blij gezien.

‘Vrouwe,’ sprak het, al binnentredende, ‘nu heb ik het gevonden, in weinige jaren zijn wij rijke. Ja, ja, ik heb het gevonden. Als de koeier t' huis komt van de velden, telt hem maar zijn geld, wij en hebben geenen koeier meer noodig!’

De boerinne meende waarlijk dat haar man zijne zinnen verloor. ‘Wat’ riep zij, ‘den koeier wegjagen? Droomt gij van honderd duivels dan? Wij hebben dien jongen brood noodig: wie zou er alle morgende kernen? Gij zijt gij zeker gebeten van den brouwers hond?’

‘'k En ben noch bij dranke noch zot,’ zei 't boertje een beetje gestoord. ‘Luistert: 'k heb hier een tooverlaptje meê, en dat laptje heeft wondere krachten in; ten eersten, dat laptje doet alleene den kern gaan; en ten tweeden, 't verdobbelt de hoeveelheid boter. Telt maar mijn geld en gij en zult niet meer peizen dat ik zot ben.’

De vrouwe telde den boer zijn geld en trok een paar wijde oogen open. ‘En is dat al botergeld?’ vroeg zij.

‘Ja, ja, zuiver botergeld, vrouwe; ten anderen, gij weet wel hoeveel ik meê hadde en dat ik maar boter alleene te verkoopen en hadde.’

Zoo daar wierd er nog wat gekout en geklapt, en de boerinne deed nog vele geweld om den koeier algelijk te houden, maar. ‘Niet te doene,’ zei 't boertje, ‘hij moet weg: wij en hebben geen nutteloos volk van doene.’ En wat de boerinne zei of niet en zei, de koeier moeste weg, van 's avonds kreeg hij zijn geld, en nog entwat daarbij, en hij vertrok.

's Anderendaags 's nuchtens was 't wederom te kernen, en de boer stond in zijn haar, met zijn tooverlaptje in zijn hand. Hij sprong rond, was haastig en kort, en 't moest al zeere en rap gaan.

‘De kern in 't midden van den vloer,’ riep hij, ‘giet er de melk in zonder sturten, het deksel vaste en de tap sterk toe! Nu, alleman buiten, de deuren toe en laat mij alleene!’

Als het boertje daar nu alleene was, peisde het bij hem zelven: ‘'t Is nu te doene. Dat het nu nen keer eene prulle ware, wat zou men mij uitlachen. Verdonderdags! 't ware een leelijke tap.’

Jamaar, 't en was noch prulle noch tap, want van zoo haast als de boer zijn tooverlaptje op den kern geleid hadde, begost hij te gaan, en 't ventje, over van blijdschap, sprong gelijk een uitzinnige, al schuifelen en al zingen, rond den kern. 't Was een leven van de andere wereld.

De boerinne, zij was de eerste van al die buiten waren die dorste binnen kijken, door een hoekske van de ruite, en, van als ze zag dat de kern waarlijk alleene ging en dat ze den boer, over van blijdschap, zag rond springen

gelijk een van zijne eerste tanden, begost zij ook te tuiten en te tieren en op te springen, niettegenstaande hare vijftig volle jaren en haar vet zwaar lichaam. De knechten en de maarte kwamen ook kijken, en dat was daar 't leventje. Eindelijk smeet de boer de deure open. ‘Komt maar binnen! Komt maar binnen! 't Is de moeite weerd! Komt en ziet, al voor niet, al voor niet!’ En hij tierde en hij sprong, gelijk een hansworst vóór een kunstekot. ‘Zoudt gij nu nog zeggen, moedertje,’ riep hij, ‘dat ik zot of dronke was? En wat zegt gij nu van mijn tooverlaptje?’

De boerinne en antwoordde niet, maar ze flikte slim en fijn met hare oogen, als of ze zeggen wilde: ‘Boer, 't is goed, nu zijn wij er boven op.’

Sedert dien dag kernde de boer al wat er te kernen was met zijn tooverlaptje, en alle weke trok hij met twee maal zoevele boter als te vooren naar de mart; want, ge moet weten, op die hofsteê van waar het tooverlaptje kwam, en kreeg men nooit geene boter meer, maar als ons boertje kernde het hadde ter zelver tijde ook al de boter van uit die hofsteê, zoo dat het altijd 't dobbel hadde.

Als dat nu alzoo eenigen tijd geduurd hadde, en dat de boer wederom welgezind en met eene plompende zware mande boter naar de mart trok, kwam hij op zekeren keer, langs den donkeren weg, een lang mager vrouwmensch tegen, die geheel in 't zwarte gekleed en in eenen mantel gedraaid was.

Als dat wijf nu rechtover 't boertje kwam, bleef zij staan en zei: ‘Vriend, gaat gij dat voortdoen met uw tooverlaptje?’

‘Voortdoen,’ zei de boer ‘ba', waarentetjes, ja'k: maar wat hebt ge u daarmeê te moeien?’

‘'t Is dat die lap mij toebehoort, ik ben de zwervende vrouwe, ik ga over beke en hage, over berg en dal gelijk gij over de strooien langs den weg. Is 't dat gij mijnen tooverlap wilt voorthouden, gij moet mij iets geven.’

‘En wat moet gij hebben’ vroeg de boer bedutst en verlegen.

‘Ik en wille noch geld noch goed, want ik hebbe dat in overvloed; maar gij moet mij met uw eigen bloed dit

papier hier teekenen.’ Dit zeggende, gaf 't wijf een kleen stukske pergament, waarop er twee reken geschreven stonden. ‘Leest en teekent,’ zei ze.

's Wijfs oogen begosten nu al met eens te gloeien en te stralen gelijk twee lanteerns, zoo dat de verschrikte boer, al is 't dat 't donker was, koste lezen gelijk binst den klaren dag, wat er al op dat papierke gekrabbeld stond.

De boer en had er maar met rooie zijne oogen op geslegen, of hij liet het papier vallen en hij riep: ‘Neen-ik, nooit, want gij wilt mijne ziele: 'k en hebbe maar eene en de die wil ik voor God alleen bewaren. Vertrekt, duivelinne of ik make mijn kruis!’

‘Gij en wilt niet,’ grinsde zij, ‘en wel, ik zal u vinden, vogel.’

‘Doet wat gij kunt,’ zei de boer, die al met eens zoo onbevreesd was geworden als hij verschrikt geweest hadde: ‘doet wat gij kunt, 'k en vreeze noch duivel noch helle!’

De duivelinne was te wege ons boerke den nekke af te wringen, maar, rapper als den bliksem hadde 't zijn kruise geslegen, en de hekse liep verschrikt al over de velden weg; en als ze reeds verre was, keerde ze omme en zij riep gelijk een donder: ‘Boer, 'k zal u vinden!’

't En geduurde niet lange of 't boertje moeste 't leelijk bezuren.

De tooverlap hadde zijne krachten verloren, en, met zelve te kernen of zijnen koeier weder te doen komen was 't boertje streke. En, hadde 't daarmeê al geweest, 't en ware nog niet; maar ze mochten nu kernen of niet, 't was al verloren moeite, z' en kregen geen boter meer, de schade kwam in de bate, en dat geduurde nu al vele weken en maanden, 't was altijd 't zelfste. Kernen was kernen, maar nooit geene boter.

Mijnheer Pastor, aan wien ons boertje met de tranen in zijne oogen geheel zijne geschiedenisse verteld hadde, kwam op zekeren dag en las eenige gebeden over kuipe en kern, en ze hadden wederom boter. Van den dag dat ze boter kernden, begost de duivel die daar verjaagd was den boer zijnen ezel te plagen; en de beeste kwam zoo

mager en zoo deerlijk en zoo onziende dat hare rebben uitstaken door haar dik ezelvel. De boer, die geen zulk achterdenken en hadde, verkocht die leelijke beeste voor eenen appel en een ei, en ja, om kwijt te zijn.

Nu was 't in 't koeistal dat de duivel zijne perten speelde. Op zekeren nuchtend, als de maarte in 't koeistal ging om te melken, waren al de koeien met hunne steerten aan de diltperse gebonden, zoodanig dat hunne voornste pooten alleene den grond genaakten. De maarte liep verschrikt naar binnen en riep boer en boerinne en al de knechten wakker, en dat was mij daar een spel. De boer tierde gelijk een bezetene en beweerde, bij hooge en bij leege, dat booze kluchtegaards die perte moesten gespeeld hebben: ook de veldwachter wierd verwittigd, die neerstig overal onderzocht en slimme inlichtingen nam: ‘hij zou ze wel vinden,’ zei hij, ‘en ze gingen het diere moeten bekoopen.’

Ja maar, 's anderdaags 's nuchtens, 't was wederom 't zelfste; de koeien waren nog nen keer al met hunne steerten vastgebonden aan de diltperse. 't Was besloten, men ging waken, 't gewere wierd gelaân en oude sabels kwamen te voorschijn. Men waakte, maar geen mensch en was te ziene, geheel de nacht was alles stil en rustig, en iedereen was verzekerd dat er niemand omtrent de hofsteê geweest en hadde. 's Morgens nochtans, als ze de koeistaldeure opentrokken, hongen de koeien wederom al met hunne steerten aan de diltperse. Geen twijfel meer 't was spokerije. De pastor kwam nog nen keer en 't was gauwe gedaan in 't koeistal; maar 't viel dan op d'hennen. Op nen zekeren nuchtend, als die beestjes van hun roest kwamen, waren ze al hunne pluimen kwijt en ze wandelden zoo deerlijk en troostloos op het hof. Daarachter viel het op de menschen zelve, en de boer en de boerinne stonden alle nuchtend op, zwart gelijk de mooren, zonder dat zij ievers iemand geware geweest hadden. Andere keeren, als ze daar al 's avonds rond den heerd stille zaten te warmen en hun pijpke te smooren, hoorden ze al met eens op den zolder een geruchte van de andere wereld: men smeet er rond met de gewichten, de zoldermolen draaide om te verzin-

ken; al de deuren van geheel 't huis sloegen open en toe, en kletsten om te bersten. Zelve nen keer, als ze altemale aan tafel zaten bezig met eten, keerde de tafel met de pekkels in de lucht, en al de pap en 't gerief lag op den grond. Dit geduurde alzoo een geheel jaar en de boer en wiste niet meer noch waaruit noch waarin. De knechten en de maarten verlieten het hof en 't en durfde daar niemand meer wonen. Eindelijk kreeg 't boertje voor raad van geheel zijn huis te doen wijden en van een capelleken te bouwen bij 't hofhekken, ter eere van Onze Lieve Vrouwe van troost in nood, en van toen af en gebeurde er niets meer. Maar 't boertje beloofde wel duizend maal van nooit geene tooverlaptjes meer meê te nemen, al kon hij ook daarmeê geheel zijne hofsteê beboeren. En nu nog, tot bewijs mijner geschiedenisse, staat dat capelleken aan 't hofhekken en allen avonde brandt er een keersken, ter eere van Onze Lieve Vrouwe van troost in nood.

J. LEROY

XIIe Nederlandsche Congres te Arnhem

B*IEKORF* heeft noch plaats noch lust genoeg om een volledig verslag over dezen zitdag mede te deelen. Hij zal enkel de voornaamste besprekingen vermelden die voor zijne lezers van eenig belang of nut kunnen zijn.

Meer kunnen wij niet doen dan de gewichtige voordrachten aanstippen van den heer Gallee, hoogleeraar te Utrecht, over het onderzoek der nederlandsche plaatsnamen in verband met de taalkunde; en die van hoogleeraar te Winkel over het ontwerp eener kaart van de noordnederlandsche tongvallen, waarin werd beweerd dat, benevens den invloed van Friezen, Franken en Sassen er misschien wel in sommige gouwspraken sporen te vinden zijn van eenen vierden volkstam te weten: de Bataven.

Het punt dat bij de lezers van Biekorf wel het meest belangstelling zal verwekken - de taalzuivering - moet ons iets langer bezig houden.

't Was op de tweede zitting van de eerste afdeeling. De eerste afdeeling, zooals men weet, is voornaamelijk toegewijd aan de Nederlandsche Taal- en letterkunde; de tweede afdeeling aan de Nederlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde; de derde aan Nederlandsch tooneel, muziek en boekhandel.

De heer Dr. J.Th. Cattie, leeraar aan de Hoogere Burgerschool, te Arnhem, was ingeschreven met eene voordracht over *Sport*taal.

Op geestige wijze stak hij den draak met de zucht van de Noordnederlanders (eilaas, de zuidnederlanders zijn in 't zelfste beddeke ziek) om zooveel ze maar kunnen hun gesprek met Engelsche of Fransche woorden en uitdrukkingen te doorspikken. *Sport* zelve, bij gebrek aan een even kort nederlandsch woord, mocht er nog blijven. Doch waarom van *entraineeren* gesproken, in plaats van *oefenen*? Waarom van *storten*, van *starten*, in plaats van *sein geven* en *seingeven*? Waarom *aan de start komen* gebruikt, waar het zooveel duidelijker klinkt in de ooren van iedereen, wanneer men spreekt van *aan de eindplaats komen*? Is *timekeeper* beter dan *tijdberekenaar*? Is een *record slaan* of *maken* te verkiezen boven *in korten tijd aankomen*? Zijn *wedloop*, *vooropkomen*, *de eerste komen*, enz. geen klare, duidelijke, goede woorden dan, om ze te verwerpen voor allerlei Engelsche of Fransche indringers?

Vooral op de pers had het de spreker gemunt. Zij is volgens hem de schuld van al die wantaal die ons overstelpt. En het slot zijner rede was dan ook een warme beroep op haar, opdat zij haren invloed gebruike ten einde de verbastering onzer taal niet langer in de hand te werken, maar ze liever krachtdadig te keer te gaan.

Onder het half dozijn sprekers die vervolgens over hetzelfde onderwerp nog het woord voerden, is er een die hier niet onvermeld mag blijven: de krachtige, tachtigjarige Beets, Nederlands oude, groote dichter, die eerst in geestige bewoordingen de pers eenigszins poogde te verontschuldigen. Wel heeft zij eenen sterken arm, zegde hij, en een kloek brein, wel heeft zij overgrooten invloed, maar wat haar ontbreekt is tijd. Toch drukte hij den

wensch uit dat de dagbladen voortaan liever *sport* maar zouden vervangen door *lichaamsoefeningen.* Tevens wees hij op tal van vreemde uitdrukkingen, zooals *cricket*, *ombre*, enz. aan het Spaansch of aan het Engelsch ontleend, en waarin niemand bezwaar vindt, om ten slotte tot voorzichtigheid in zake van taalzuivering aan te manen: - opdat wij ook de noodzakelijke verrijking door opening van vreemde elementen niet verhinderen.

Taalzuiverheid: zooals bij 't sluiten der tweede zitting hoogleeraar Jan ten Brink, de voorzitter van de eerste afdeeling, zeer terecht deed opmerken, was dat ééne woord als het ware de samenvatting van de gansche werkzaamheid dezer merkweerdige vergadering. De zitting welke den volgenden dag plaats greep leverde veel minder belang op: eindelijk was de letterkunde aan de beurt gekomen. Doch terwijl de heer J. Brants uit Brussel daar op hevige wijze stond uit te vallen tegen de jonge richting in de letteren, tegen de ‘zuidernisten,’ en terwijl daarna Pol de Mont de ‘modernisten’ met kracht en overtuiging verdedigde, zat ik te luisteren met verstrooiden geest, en weet ge waaraan ik dacht? Aan de stomme verbazing van de jonge modernisten uit Holland, moesten ze eens eenige dier heerlijke, en soms zoo vreemde verzen te lezen krijgen, van onzen ouden modernist, van Guido Gezelle?

Er is nog een punt dat moet aangeraakt worden. In zijne welsprekende openingsrede had Dr. Slotmaker, de voorzitter, betrekkelijk lang er over uitgeweid, en zijne gevoelens uitgedrukt dat het vraagstuk van de hervorming der spelling vooral bestemd scheen om de aandacht der vergadering op zich te trekken. Hoogleeraar Vercoullie van Gent, die ingeschreven was om over spreek- en schrijftaal het woord te voeren, is ongelukkiglijk aan 't woord niet gekomen, wat voor gevolg heeft gehad dat op het Congres zelve de spellingshervorming geen enkel maal te berde is gekomen.

Zooals de meeste lezers van Biekorf wellicht vernomen hebben, is er in de laatste tijden in Noordnederland, onder de jongere taalgeleerden, met Dr. Kollewijn aan het

hoofd, eene beweging ontstaan die voor doel heeft de spelling eenvoudiger en redelijker te maken. De leus is: schrijft zooals de beschaafde menschen onder elkaar spreken. Al de letters die in de uitspraak wegvallen, laat ze ook wegvallen bij het schrijven.

De schrijftaal behoort zich naar de spreektaal te schikken, beweren de voorstaanders der hervormingsbeweging. Alleen de gesproken taal is de levende taal. Wat de gesproken taal niet meer kent, hoeft in de geschreven taal niet kunstmatig te worden in stand gehouden.

Voorloopig wil de groote menigte echter van die hervorming niets weten. Allerlei namen zijn den voorstellers ervan naar het hoofd geslingerd geworden: dat het revolutionnairs waren; dat ze de bezwaren van bestaande spelling overdreven; dat ze handelden uit gemakzucht en daarbij niet wilden inzien hoe menige dubbelzinnigheid de nieuwe spelling zou doen ontstaan, hoe menig taalbegrip zij zou te niet doen gaan, hoe veel lastiger zij het den lezer zoude maken, enz. Doch de jongeren geven zich niet verloren, en sluiten de gelederen, en wie weet?...

Bij dit alles spijt mij een ding: dat ik moet uitscheiden. Ik had zoo geerne uit Dr. Slotmakers redevoering de gansche brok medegedeeld, welke plaatsgebrek mij dwong zelf samen te vatten. Ik had zoo geerne eene dier gezellige bijeenkomsten beschreven, waar wij met onze Noorderbroeders kennis maakten, en waar telken avond zoo veel vermaak was, en zooveel geestdrift. Ik hoop maar alleen dat mijn verslag toch lang genoeg zal zijn, om aan de vele Westvlamingen die daar ontbraken, berouw in te boezemen over hunne nalatigheid, en ze het goede voornemen te doen opvatten ten minste die nalatigheid toekomend jaar met het vernieuwen, wanneer het XXIIIe Taalcongres in Antwerpen Noord en Zuid opnieuw bijeenbrengt!

L. SCHARPÉ

[Gedicht]

Houtreuke,
boschreuke,
balsem aan
't hert;
schragen en
zagen, aan
balke en aan
berd;
werken en
stonden en
rusten in
't mosch:
ruw is het
leven, en
vrij, in den
bosch!

Mingelmare

PATER Beckx, de XXIVste generaal overste der EE. PP. Jezuieten was een Sichemenaar van geboorte en Vlaming van geest en strekking.

Toen hij in 1842, na 23 jaren afwezigheid, in zijn duurbaar doch verbasterd België wederkeerde, schreef hij de volgende bittere klachten neer:

'*Gravis mutatio facta est: quod nunc fere ubique gallica lingua propagatur..... Existimo hanc mutationem non esse proficuam*, *maxime religioni..... Atque etiam constat eas regni partes*, *ubi Belgica lingua adhuc magis est in usu*, *magis etiam religioni esse addictas et melius servare nativam simplicitatem*, *morum puritatem et patriae pacisque amorem.*'

Dat is in 't Dietsch:

'Eene beklagensweerdige verandering is er gebeurd: bijna overal wordt de fransche taal verspreid..... Ik ben van gevoelen dat deze verandering niet voordeelig en is, vooral voor den godsdienst, niet..... Het blijkt ovigens dat de gouwen van 't rijk waar de belgische taal nog meest in voege is, ook meest aan den godsdienst verkleefd zijn en beter hunnen oorspronkelijken eenvoud, hunne reinheid van zeden en hunne vaderlandsliefde bewaren.'

Uit 'De Student' Halfoogstverlof 1893.

[Nummer 20]

Over de Cholera

IK en wete haast niet of het mijne lezers wel zeer noodig zullen achten, dat ik hun, in 't lange en in 't breede, de kenteekens van de choleraziekte kome wijsmaken. Ik doe het hier in 't korte, en, vooraf, bidde ik onschuld voor sommige woorden en zegwijzen, die ik noodzakelijk in mijnen opstel hebbe moeten schuiven, en die misschien maar weinig en zullen bevallen; maar ik moete, meene ik, vooruit en vooral, verstaan worden; en, handelende van ziekten, zoo en beschrijft men de zaken niet zoo als men begeert, maar zoo als zij zijn.

De gewone, ernstige choleraaanval begint met een zeker ongemakkelijk onwelzijn; een lichte koude daver loopt door het lijf; men voelt zwakte en beneveldheid van geest. Daarop volgt gewoonlijk buikloop, die, in korten tijd, een geheel eigenaardig voorkomen krijgt; 't gene men verliest gelijkt keernemelk: men zou zeggen 't is een afkooksel van rijs, waar tusschen eenige witte vlokskes te ziene zijn. Die buikloop en is niet lastig, niet

pijnlijk, en hij kan tot 4-10-20 maal daags en te reke voorenvallen.

Daarneffens en medeen moet de zieke gedurig walgen en braken; eerst en vooral werpt hij het eten of het drinken uit, dat nog in de mage of de bovenste buikgewanden verblijvende was; maar daar achter en komt er anders niet meer te voorschijn, of 't en zij dat eigenste keernemelkachtig vocht, dat wij zooeven als kenmerk van den cholerabuikloop aangeteekend hebben.

Hetgene waarmeê de zieken meest afzien, 't zijn de uiterst pijnlijke krampen, die in sommige spieren en voornamentlijk in de kietspieren verwekt worden 't zij dat zij van 's zelfs komen, of door kleene bewegingen, een verschot, enz... vernieuwd of versterkt worden.

Geheel het lichaam geraakt in stoornisse. De nieren en werken maar half of in 't geheele niet meer, en zij en zuiveren bijgevolge het lichaam noch van eigen noch van vreemd reeuwsel; het bloed, door het overmatig verlies van bloedwei, wordt dikker en vaster; het herte verflauwt en krijgt het lastig; het lichaam wordt koud en blauw; en zoo geraken de zieken meestal aan hun einde. Zij zijn immers uitgeput door de verliezen, vergeven door 't reeuwsel dat de afzonderende choleralevelingen in het lichaam laten, en door het lijfreeuwsel dat de nieren in het lichaam niet meer af en drijven; zij versmachten door den verlastigenden ommeloop van het bloed, dat verdikt is, dat maar met moeite meer voort en kan, en dat geen zuurstof genoeg en draagt, voor het behoud en den nooddruft van de levende zelle.

Kan de zieke uit dien toestand geraken, komt er nog eens werkinge, nieuw leven in zijn lijf, dan heeft hij veel kanse van er deure te komen; maar 't gebeurt, en nog al dikwijls, dat de wederwerkinge van de herwordende leeftuigen te krachtig is en dat de kranke sterft als hij op den weg is ter genezinge.

De cholerazieken kunnen in korten tijd, in eenige uren, om zeggens weggebliksemd worden; gewoonlijk nochtans duurt de ziekte eenige dagen, 't zij dat de kranken sterven, 't zij dat zij hun leven uit dien gevaarlijken toestand bewaren kunnen.

Eenige zieken, en dat zijn eigentlijk de gevaarlijkste voor verdere verspreidinge, gevoelen nauwelijks eenig ongemak; zij hebben twee, drie, vier dagen lang eenen lichten stoelgang; hun eetlust vermindert; zij zouden ook al eens braken; zij voelen iets of wats moedheid, en alles is daarmeê uit en tenden.

En nochtans hebben zij de cholera doorleefd, en kunnen zij de plage voortzetten, alzoo wel als iemand die van eene doodelijke cholera zou genezen of gestorven zijn.

***

Wij hebben vroeger al geleerd welk eene verre reize de choleralevelingen gedaan hebben, om van uit hunne moederlanden, in den verren Oosten, tot in onze streken te geraken.

De lezers zullen misschien geern vernemen hoe zij dat aan boord geleid hebben, om die schromelijke afstanden, in betrekkelijk korten tijd, te kunnen afreizen.

Moesten de choleralevelingen, gelijk de *influenza*leveling onder andere, door den wind opgenomen en voortgewaaid worden, wij en zouden geenen verderen uitleg van doene hebben: ‘zoo rap als de wind,’ is, trouwens, eene welgekende vlaamsche spreuke; en, in dat geval, en zou ons zekerlijk maar een dingen verwonderen, 't is dat de verspreidinge nog niet rapper en geschiedt.

De wind en draagt gelukkiglijk geene de minste schuld in dat bederfelijk spel, maar wel de menschen zelve.

Het is in het onderling verkeer der menschen met malkander, in de handelsbetrekkingen te lande en bijzonderlijk te water, in de oorlogstochten, de bedevaarten, jaarmarkten, enz., enz.... dat wij de oorzake dier vermenigvuldiging en dier verspreidinge moeten zoeken.

De cholera is, ten andere, eene ziekte van onze eeuwe, van onzen vooruitstrevenden tijd; hoe gemakkelijker immers de volkeren met malkaar verkeerd hebben, hoe meer nieuwe, hoe snellere vervoerwegen en vervoergetuig gemaakt en gevonden wierden, hoe algemeener de cholera verspreid geworden is, hoe sneller zij in korten tijd de wereld rond gedrild heeft.

Beschaft een paar besmettingen, en gij zult er ten volle van overtuigd zijn.

De cholera heeft vijf jaar tijd noodig gehad, van 1818 tot 1823, om de verschillige landen van Asia te kunnen besmetten; die besmettinge geschiedde nochtans grootendeels al over zee, en 't is geweten dat de zeeweg voor zulke ziekten, en bijzonderlijk in het begin onzer eeuwe, de kortste bane is.

De eerste Europeesche besmettinge, nog eens in 't begin onzer eeuwe, had zeven jaar noodig om heur rondeke te doen. In 1830 breekt de cholera in Rusland; in 1831 wordt zij door het Russisch leger in Polen en Schlesiën, van daar in 't noorden van Duitschland, in Hongaren en in Beneden-Oostenrijk gevoerd; op het einde van 1831 geraakt de plage van Hamburg, al over zee, naar Londen en binnen Engelland; in 1832 loopt zij van Engelland naar Kales in Vrankrijk, van waar zij geheel het land door verspreidt; in 1833 wordt Portugaal overvallen en Spanjen en de zuiderstriepe van Vrankrijk; in 1835-36 wordt Italiën bereikt, en de cholera gaat eindelijk uitsterven, in 1837, in Zuid-Duitschland en in Beieren.

Beziet eens daarentegen welke snelle uitbreidinge de cholera in 1892 genomen heeft, en vergelijkt. In 't begin van 't jaar is de cholera nog in Rusland aan de Kaspische zee, van waar zij, langs de groote waterwegen, in het binnenland gedrongen, Sint-Petersburg, Moskow en andere groote steden bereikt; in September is zij tot Hamburg, rond of voor den zelfsten tijd in Vrankrijk langs verscheidene kanten, in Oostenrijk, in Belgenland, enz.; en van de jare en zouden wij geen enkel land in Europa kunnen noemen, waar zij niet genesteld en heeft of nog en nestelt.

De lezers hebben voorzeker opgemerkt, bij het overloopen hunner dagbladen, dat, meest altijd de zee- en de riviersteden, het eerst en het ergst, van de cholera aangetast worden. Hier in ons land hebben wij er een doorslaande bewijs van; 't is trouwens in Antwerpen dat de kwale overjaar eerst uitbrak, en, van de jare, was het nog eens het zelfste. In Vrankrijk hebben wij gezien dat

Le Hâvre, Toulon, Marseille, Brest, Lorient, Cherbourg besmet geweest hebben; van Hamburg in Duitschland en moete ik haast niet spreken, de wreede plage van 1892 ligt nog te versch in ons geheugen; en wat hebben wij in Rusland gezien? De havesteden der Kaspische zee zijn eerst aangetast geworden, en van daar is de cholera afgezakt langs den grooten Wolgavloed, oeversteden en dorpen op haren weg besmettende, eer zij het binnenland overvallen heeft.

Hier zouden wij al met pit van reden kunnen uit besluiten dat het water voor een groot deel in de verspreidinge van de cholera moet tusschen komen. De ondervindinge leert en de wetenschap bekrachtigt ten volle die meeninge.

('*t Vervolgt*)

Dr ALFONS DEPLA

Over den laatsten Abt van den Duine

EEN slachtoffer van het fransche onheil in ons geweste was Eerweerdigste Heer Maurus De Mol, de 53ste en laatste Abt van den Duine.

Hij wierd geboren te Gent in 1748, en nam, nog zeer jong zijnde, omtrent 1765, zijne streke naar Brugge, om er zijn leven aan God alleene te jeunen.

Toen ter tijde stond de abdije van den Duine, te Brugge, wijd en breed bekend.

Zegge te Brugge; want achter dat de Geuzen het klooster, dat te Veurne gesticht wierd in 1107, te gronde toe verwoest en vernield hadden, wierd het te Brugge herbouwd, van 1623 tot 1628, in ‘*t huus of 't hof ter doest up de Reye.*’

Van als Maurus daar toe kwam stond hij al gauwe, om zijnen minzamen aard en zijne begaafdheden, in ieders gunste; zoodat hij, nauwelijks priester gewijd zijnde, reeds als *lector* of leeraar in de ‘Hooggeleerdheyd Godts’ aangesteld wierd, ten jare 1775; en dat hij als bestierder van have en erve voorkomt in een bewijs van

geldverschot van den 23sten in Slachtmaand 1792[1], te gâre met zijne Eerweerde Broeders Placidus van Hyfte, en Marcus Loosveldt, priors. Der was dien dag sprake van 36,000 guldens brabandsch geld in leeninge te geven aan den Eerweerdigsten Broeder Engelbrecht Delforterie, den Abt van Baudeloo, te Gent.

Immers, na den slag van Jemmapes, die geslegen wierd op den 6den in Slachtmaand, waren de Oostenrijkers achteruitgeweken, en de waalsche Broekeloozen deden hunnen eersten inval in onze streken.

Zoo een geluk en kost niet te hooge en te diere geschat worden; ook, bij ‘besluyt van de verbeeldighers van het fransche volk,’ wierden de geestelijke gezelschappen uit de gentsche gouwe aangeslegen voor ‘twee miljoen livres frans geldt, te tellen binnen de veerthien dagen,’ met de wete dat ‘den Commissaris generael van het fransch leger daeromtrent binnen de twee mael 24 hueren de uytslaende antwoorde was wachtende.’

Baudeloo, lag, voor zijn aandeel, aan tachentigduist guldens!

***

Weinige maanden later, dit is op den 1sten van Schrikkelmaand 1793, teekende De Mol als ‘Vicaris van Duyne,’ benevens vroeger gezeiden Fr^{r} Placidus van Hijfte.

Daarbij was hij gekend als goede predicant en wijze zielgeleider.

Sedert den 2den in Koornmaand 1792, was Eerw. Heer Robrecht Van Severen, die Bruggeling was van geboorte, en 52ste Abt, overleden. Niemand vond men die beter geschikt was om hem te vervangen, of 't en zij Maurus De Mol. Zijne kiezinge wierd aanveerd en bekrachtigd door keizer Frans II; en mijn Hoogweerdigste Heer Felix Willem Brenart, 17ste bisschop van Brugge en erfachtig kanselier van Vlanderen, bijgestaan door Emmanuel Prisie, Abt van den Eeckhoute, en

(1) Dit schrift en de bewijzen van het gene volgt, berusten in de oorkonden van den Duine te Brugge.

Godevaart Rycx, Abt van 's Heiligen Niklaas te Veurne, schonk hem den staf en den miter, op den 30sten in Zomermaand 1793.

Abt De Mol nam voor wapenschild drie gouden Biekorven, op blauwen velde; en uit zijnen omgekeerden name trok hij deze zijn' spreuke: '*Do Mel*,' dit is: 'Ik geve zeem.'

Intusschentijd, ten gevolge van den slag van Neerwinden, die gevochten wierd den 18sten in Lentemaand 1783, had het land gezuiverd geweest van het fransch gespuis, en was wederom gekeerd onder het oostenrijksch bestier.

Maar de tijden wierden hoe langer hoe schuwer, en de zuidersche woelinge moest wederom onze vreedzame gewesten komen stooren.

'De woeste godloosheid, gelijk een noordorkaan, borst los en brulde. Niets en kon haar geweld weêrstaan. De kerken kraakten; kruis en altaar wierden geschonden; de priesterschap vermoord, in ballingschap gezonden; het heiligdom onteerd, en al wat godlijk is verbrijzeld en vernield!'

Aldus zaliger L.-L. De Bo.

Dat was in 1794.

De slag van Fleurus, die geslegen wierd op den 26sten in Zomermaand, maar nog meer de onberadentheid en de werkeloosheid der keizerlijken, bracht ons voor de tweede maal onder het hatelijk juk der Jacobinen, en dat voor twintig jaar lang!

't En was nogmaals niet uit weelde dat die vrijheidsvrienden de belgische gouwen overweldigden! Zij begonnen met eene buitengewone geldlichtinge te doen van 70.000.000 frank. De Abdije van den Duine, evenals alle kerken en geestelijke gestichten, wierd aangeslegen en verbeurd; de Duinheeren wierden uiteen gezonden, zij kregen eene schamele vergeldinge, en de Abt wierd verbannen.

***

Hij vluchtte bij zijnen broeder, den bakker Jan De Mol, uit de Ridderstrate, bij de gewezen Heilige Walburga-

kerke, in het huis dat heden onder talmerk 4 staat. Van daar, verkleed gelijk een' bakker, trok hij naar Duitschland.

Niklaas de Roovere, de laatste overblijvende duinheere te wege, ging meê tot aan 't landgescheê.

Daar stond Abt Maurus stille; een laatsten keer keek hij naar zijn land, en hij sprak: ‘Broeder de Roovere, ik moete vluchten, maar 'k en mag den Duine niet laten zonder zorger! Gij zijt nog jong en weinig bekend, en de verdrukkinge zal toch eensdaags eindigen. Keert gij weêre naar Brugge. Ik vertrouwe u al de bezittingen van onze geliefde Abdije. Tracht deze weêre op te richten, als de storm zal voorbij zijn! Kunt gij niet, gebruikt dan het geld en de kostbaarheden, ten beste mogelijk, ter eere Gods! Hierbij geve ik u mijnen zegen!’

De eerbiedweerdige banneling koos zijne woonstede te Altona, tegen Hamburg; hij was er ten huize bij Joseph Versen, die aldaar predikare, geloofsbode en herder was. Hij overleed den 24sten in Herfstmaand 1799, en wierd begraven in de kerke van Altona, onder den hoogen autaar, al den kant van het Evangelie. Op eene tinnen plate zette men:

*Rev. adm. ac Ampliss. D*nus
Maurus De Mol, *LIII abbas*
Celeberrimae et perantiquae
Abbatiae B.M.V. dunensis, *in*
Civitate et dioecesi Brugensi.

***

De beeltenisse van den ongelukkigen Abt hangt nog in 't Seminarie, of den ouden Duine, te Brugge. Deronder staat het verslag over zijn leven alzoo te lezen:

*Rev*dus *adm. dominus Maurus De Mol*, *Gandensis*, 53 *abbas dunensis installatus in Capitulo Abbatiae dunensis ab Ill*mo *D*o *Brenart*, *episcopo Brugensi*, 29 *junii* 1793; *et postridie ab eodem in Ecclesia ejusdem abbatiae infulatus; praefuit* 6 *annis*, *et interea ob bella in Flandria periculose*

imminentia, *discessit in Altonam prope Hamburgum*, *ubi obiit* 24^{a} 7^{bris} 1799, *anno aetatis* 51; *ibique sepultus est sub ecclesia Romano-Catholica. R.I.P.*

God verleene hem de eeuwige ruste! Amen.

A.D.W.

De Ooge der Oostzee

't **Z**OU overtollig wezen den zweedschen schrijver in zijne nauwkeurige beschrijvingen te volgen, maar de geleerde heeft het zoo ver gebracht dat hij de volledige samenstelling der wet van Wisbij heeft kunnen voorleggen, en hij is tot het besluit gekomen dat de wet van Wisbij samengesteld is uit vijf deelen:

1° De Lubecksche afdeeling.

2° De Vlaamsche afdeeling.

3° De Amsterdamsche afdeeling.

4° De twee laatste hoofdstukken 65 en 66.

5° Zes hoofdstukken van het Amsterdamsche zeerecht, die zonder twijfel ontbraken in het handschrift der Amsterdamsche zeerechten, maar die er naderhand bijgevoegd wierden in de vertalingen.

Wil men aannemen dat het eerste deel der zoogenoemde zeewet van Wisbij de bron is der wet van Lubeck, die dagteekent van de 13de eeuw, dan zou er minstens 300 jaar verloopen zijn, zonder dat eens de naam van Wisbuische zeewet in een der daarvan gemaakte afschriften zoude genoemd geweest zijn; maar veel natuurlijker is het dat de wet van Lubeck in een handschrift overgenomen wierd. Met het 2de deel is het nog zonderlinger.

Het springt aanstonds in de ooge dat dit deel geheel en al overeenstemt met de vlaamsche zeewet, die op hare beurt gedeeltelijk overeenstemt met de *Rollen van Oleron.* Maar daar de vlaamsche zeewet geheel gelijk staat met de wet van Wisbij, is het duidelijk dat de vlaamsche zeewet er de bron van is.

Wil men beweren dat de Rollen van Oleron geput zijn uit het waterrecht van Wisbij, dan komt men tot den volgenden uitslag: de Rollen van Oleron dagteekenen van de 12de of 13de eeuw, dus zou de wet van Wisbij nog veel ouder wezen, en reeds bestaan hebben in de 11de of 12de eeuw, 't is te zeggen op een tijdstip waarop Wisbij nog eene onbeduidende plaats was, of zelfs nog niet en bestond.

Dat Wisbij 's zeewet eerst in de Rollen van Oleron kwam en van daar in 't vlaamsche waterrecht, en kan ook niet verklaard worden, daar plaatsnamen, die maar in Vlanderen en behooren, in de wet van Wisbij te vinden zijn zonder in de Rollen van Oleron genoemd te worden.

In het derde deel komt de naam Marsdiep voor, die bewijst dat dit deel aan de Amsterdamsche zeewet is ontleend.

Wil men nu Wisbij 's zeerecht nog nader beschouwen, dan vindt men de onderwerpen zoo ordeloos dooreengesmeten en dezelfde zaak op verschillige plaatsen besproken en herhaald, dat zulks in een oorspronkelijk werk niet en kan verklaard worden.

Van het over boord werpen wordt gehandeld in de hoofdstukken 7, 11, 22 en 41; van scheepslieden, die aan land gaan en zich dronken drinken wordt er gesproken in de hoofdstukken 20, 46; van 't afkappen van masten wordt gehandeld in de hoofdstukken 14, 23 en 42. Zulke planloosheid is onverklaarbaar; maar de zake is licht te begrijpen, wanneer men een stuk overneemt uit de wetten van Lubeck, en dat een ander stuk de vertaling is der vlaamsche wet, terwijl een derde deel vertaald is uit de wetten van Amsterdam, zoo dat het zelfste onderwerp behandeld wordt in drie verschillige wetten.

Laat ons thans die wetten nader beschouwen. Om kort te wezen, zullen wij ons bepalen tot het deel dat betrekking heeft op de vonnissen van Damme en het waterrecht van Amsterdam.

Eerst hoeft er iets gezegd te worden van de *Rollen van Oleron.* Deze hebben hunnen naam ontleend aan het eiland

Oleron, niet omdat zij voor dat eiland van bijzonder belang waren, maar wel omdat veel oude fransche handschriften, en alle oude fransche uitgaven, op het einde de melding voeren dat de rollen met den zegel van Oleron gestaafd waren: *tesmoing le scel de l'isle d'Oléron.*

De steden Borderoes en Rotzeel (*Bordeaux* en la *Rochelle*) worden het meest genoemd. *Pardessus* neemt aan dat deze rollen samengeschreven wierden omtrent de eerste helft der twaalfste eeuw, en aanziet ze als eene verzameling van gebruiken, maar niet als het werk eener wetgevende macht, zoodat de rollen van Oleron geene wetten en waren; want hadde een koning van Vrankrijk die voorgeschreven, men zoude weten wanneer zulks gedaan wierd.

Ten tijde dat deze rollen gemaakt wierden behoorden Oleron, Borderoes en Rotzeel tot de engelsche heerschappij want Hendrik Plantagenet had in 1152 Eleonora van Aquitaniën, de afgescheiden koningin van den franschen vorst Lodewijk VII gehuwd, en hierdoor ging geheel Aquitaniën, waartoe Oleron ook behoorde, tot de engelsche heerschappij over. Indien dus de rollen van Oleron eene wet waren van den engelschen vorst, dan en zou men toch niet kunnen aannemen dat de overige fransche steden eene zeewet zouden gevolgd hebben, uitgeveerdigd door eenen vorst die tegenover den koning van Vrankrijk op vijandelijken voet stond. Maar men kan gemakkelijk verstaan dat die gebruiken overal wel aanveerd wierden als eene overeenkomst tusschen lieden van het vak.

De wijnhandelaars van Borderoes en Rotzeel namen die rollen mede naar Damme, waar toen de stapel was van den wijn; en, gelijk toen het gebruik was, wierden die rollen door de Vlamingen in hunne betrekkingen met de kooplieden van Aquitaniën geëerbiedigd. Daarom wierden die rollen al vroeg in 't vlaamsch vertaald en heden nog vindt men in de handvesten van Brugge een handschrift met hoofding: *Dit es de coppie van den rollen van Oleron.* In andere handschriften der vlaamsche zeerechten vindt men gemeld: dit is het zeerecht *die men te Dam in Vlaanderen useert*, ofwel: *Dam in Vlaenderen*,

daer die ander waterrechten uitgesproten zijn. Met de woorden: *ander waterrechten* wordt aangenomen en moet men verstaan dat dit zeerecht eerst te Damme in voege kwam, en dat het van daar over geheel Vlaanderen uitspreidde. Dit zeerecht kwam ook in gebruik in de stad Westcappelle, en over geheel Zeeland. De vlaamsche zeerechten wierden naar de behoeften des lands geschikt, zoo dat deze vlaamsche wetten tamelijk verschillen met de rollen van Oleron; deze en waren geene wetten, maar het vlaamsche waterrecht wierd door de wetgevende macht als wet voorgeschreven, en 't is deze vlaamsche zeewet die letterlijk in de zeewet van Wisbij overgenomen wierd. Overigens de vlaamsche gebruiken, wetten, rechtplegingen, maten, gewichten, munten waren over geheel Europa door gekend, en veel al in Duitschland in gebruik. Vlanderen was toen het meest beschaafde land van Europa en oefende, uit dien hoofde, alsmede ter oorzaak van zijnen rijkdom, handel en nijverheid, eenen krachtigen invloed op alle landen. Het waterrecht van Wisbij is overigens een treffend bewijs van den invloed door Vlanderen op de beschaafde wereld uitgeoefend, en het vlaamsch waterrecht mag met recht als het oudste waterrecht aanzien worden.

Het is dus buiten allen kijf, en Schlyter heeft bewezen, dat het vlaamsche zeerecht woord voor woord in 't waterrecht van Wisbij wierd ingevoerd.

Zulks is even het geval met de Amsterdamsche waterrechten, die bevat zijn in de hoofdstukken 40, tot en met 65 der Wisbuische zeewetten. Deze Amsterdamsche wetten zijn een oorspronkelijk waterrecht, tot stand gekomen in de laatste helft der 14de eeuw; zij wierden eerst gemaakt voor Amsterdam, maar kwamen ook in gebruik in andere steden der Zuiderzee, van waar die naderhand ingang vonden in de noordelijke streken van Nederland, en eindelijk vereenigd wierden met de vlaamsche zeewet, die aldus het waterrecht in Holland, Zeeland en Vlanderen regelde[(1)].

(1) Beben, Bl. 502-510, en Schlyter, voorwoord van Wisby's zeerecht Bl. XLVII.

Als dusdanig kwamen beide wetten in 't gotlandsch waterrecht en in de wetboeken van Lubeck, Denemark, Schleswig-Holstein, Zweden enz. alsmede in al de handschriften en uitgaven der gotlandsche zeewetten en der nederlandsche waterrechten.

Uit dit alles volgt dat het nederlandsche zeerecht samengesteld is uit het waterrecht van Vlanderen en van Amsterdam, en dat dit zeerecht ouder is als het hoogste waterrecht van Gotland, waarin het nederlandsch recht verre het grootste deel beslaat en er 56 hoofdstukken inneemt op de 72 die de Wisbuische zeewet uitmaken.

Hoe ijverig deze Vlaamsche en Amsterdamsche wetten, alzoo tot gotlandsch waterrecht herschapen, tot in den beginne dezer eeuw geoefend wierden, getuigen genoeg de menigte van handschriften en afdrukken der talrijke uitgaven. Aldus vindt men niet alleen vlaamsche en hollandsche handschriften maar ook deensche, zweedsche en duitsche, alsmede eene menigte vertalingen in 't Deensch, Zweedsch, Duitsch, Engelsch, Fransch, Spaansch en Italiaansch.

Schlyter noemt minst een dertigtal pergamenten handschriften aan hem bekend, en toont waar die berustende zijn; daarbij somt hij eene ontelbare menigte uitgaven en afdruksels, benevens eene menigte dietsche, duitsche en deensche uitgaven, zoo dat men waarlijk mag verwonderd staan over de algemeene uitbreiding dezer wetten. Om nog te beter duidelijk te maken hoe het vlaamsche recht tot stand kwam en verbreid wierd, en heeft men maar na te gaan hoe de Vlamingen in Duitschland eertijds gingen nederzitten, en daar, van de bestieren toelating kregen om hun vlaamsch recht te oefenen ten einde tegen alle willekeur en knevelarij beschut te wezen. Vlanderen zelf had daarin het voorbeeld gegeven; want rechts alzoo had 's lands wijs bestier gehandeld, eerst te Damme, waar de wijnhandelaars van Borderoes en Rotzeel hunne eigene costumen mochten volgen; en, alhoewel die costumen geene vastgestelde wet en waren, wist nochtans het bestier die te eerbiedigen, ja zelfs die gebruiken in Vlanderen tot wetten geldende te maken, alzoo de

vreemde handelaars en scheepvaarders de zekerheid gevende dat zij geene willekeurige behandeling te duchten en hadden, maar op vlaamschen bodem op vrijheid en recht mochten rekenen. Naderhand drongen die wetten door over geheel Duitschland, over Schleswig-Holstein, Denemark, Zweden, en ja, tot in Engelland, Vrankrijk Spanjen en Italiën!

Zeker en was alles in die wetten niet volmaakt, maar toch hebben zij gedurende zeshonderd jaar aan eene groote behoefte voorzien en de betrekkingen tusschen ver afgelegene landen geregeld, en zulks nog ter voldoening aller belanghebbende; aldus zijn die wetten van meer nut geweest, zegt Schlyter, als dat het heden met veel andere wetten het geval is, die, alhoewel in samenstelling en vorm, meer volmaakt, nochtans in hunne toepassing van al zooveel nut zijn als of ze niet en bestonden.

J. VAN DE KERCKHOVE

Zieldichtje

op het afsterven van eenen jongeling

ZOO stapt' hij als een reuze, sterk,
Blijmoedig, in het levensperk,
En alles loech hem tegen.

Maar, zie! daar kwam Ons Heer gegaan,
Als eertijds met zijn kruis gelaan,
Vol smerten groot, vol zegen.

En buigend bood de jongeling
Zijn schouders onder 't kruis, en ging
Als Simon van Cyrenen;

Ja, ging zijn leven als offerand
Gaan slachten op dien bitteren pand
Calvariebergwaards henen.

Geheimenis van ons Geloof,
Die eenen jammerlijken roof
Van 't zoet en jeudig leven

Herschept tot eene slachtofferand,
Door 't offer zelf met beider hand
Ten hemel opgeheven.

G.V.D.

Mingelmaren

ONLANGS verscheen bij A. Siffer, te Gent, de vijfde en voorlaatste uitzende der vertalinge van Cornelius Nepos, door E.H.A. Verdoodt in deugdelijk dietsch bewrocht. De tale, over 't algemeen, is bondig, vloeiend en duidelijk, buiten in eenige volzinnen, in dewelke de al te woordelijke vertalinge uit het Latijn den vlaamschen zin wat verduistert. Hetgene dient aangemerkt te worden en de weerde van 't werk vermeerdert, 't is dat de schrijver in 't vertalen de latijnsche lezinge zoovele mogelijk getrouw gebleven is, en vooral dat hij den vollen dracht der latijnsche woorden in 't dietsch weet weder te geven. Eenige woorden eventwel, die men 't zij in de aanmerkingen, 't zij in den loop der vertalinge tegenkomt, en van gedaantenwege heel en gansch fransch of latijn zijn, zouden ons dunkens, zeer voordeelig door echt dietsche kunnen vervangen worden, zonder dat de schrijver daarom voor ‘taalparticularist’ zoo zij het noemen, moet doorgaan en weêrzien geraken.

In 't voorbijgaan hebben wij twee, drie van die woorden aangeteekend, zooals *Anekdoot*, dat men door *zeise*, *zeisel* kan vervangen. ook mag het woord *Privatus* in stede van door *uit den Privaatstand*, Zoo door *uit den burgerstand* of door *enkele*, *eenvoudige burger* met recht verdietscht worden. Desgelijks mochte *stadhouder* en *landverzakers*, *landhaters* wel de woorden *luitenant* en *anti-patriotten* vervangen, even gelijk *gezindheid*, *andersgezinden*, al en ware 't maar ter afwisselinge, *partij* en *tegenpartij* kunnen goed doen.

Verders, wilde de schrijver de namen *Censor*, *Praetor* enz., die den Vlaming niets en zeggen, door inlandsche, verstaanbare en verstane woorden vertalen, hij en heeft maar de oude vertaalders, zooals Hooft en anderen te rade te gaan, alsook de Latijn-Dietsche woordenboeken, onder de welke deze van S. Pitiscus, in 't jaar 1771 te Rotterdam gedrukt, geheel wel bekend staat. Daar immers zal hij de woorden *Tuchtmeester* (men zeide beter *Tuchtwaarder*), *Veldheer* en *Hoofdschout* duidelijk te boeke vinden.

Die eenige opmerkingen daargelaten, zoo en hebben wij maar met lof over het werk te spreken. Het zal den leeraars wezentlijk van dienste zijn, nu vooral dat het onderwijs in onze Leergestichten allengerhand aan 't vervlaamschen is.

Het werk is te verkrijgen bij den uitgever, tegen 0 fr. 50 voor elke uitzende.

IN de tegenwoordige afleveringe van Biekorf, alsmede in de drij voorgaande, komt er eene bijdrage vooren van den Heer Van de Kerckhove, handelende oyer de oude Hansestad Wisbij in de Oostzee, en van haar oude Zeerecht.

De lezers van Biekorf, die zouden begeren nadere bijzonderheden te vernemen over den koophandel der Vlamingen in de middeleeuwen, alsook over hunne talrijke en bloeiende volkszettingen in de Oosterlanden, zouden wel doen die inlichtingen te zoeken in '*De Kanker onzer eeuw*, *de Gilde en de Vlaamsche beweginge*' door den zelfsten Heer Van de Kerckhove uitgegeven, te Brussel, bij den boekhandelaar Willem Larose, 1892.

De geleerde schrijver schetstde geschiedenis van Vlanderens grootheid, van in de eerste eeuwen van zijn bestaan: zijnen krijgsroem, zijnen voorspoed, zijnen rijkdom en kunsten.

Verders, sprekende van de gilde, vindt hij in die aloude germaansche instelling de oorzaak van Vlanderens welvaart in de verleden eeuwen, en gelooft er een gedeeltelijke middel in te ontdekken tot heropbeuringe van 't vaderland.

Langer steunt de Heer Van de Kerkhove op het verval van onzen volksstam en geeft er de oorzaken van op: De omwentelinge en de verbastering of ontaarding.

Is er nog redding te verhopen voor ons vaderland? Ja, wordt er geantwoord. Om er te komen, moet de gilde in eere hersteld worden, en de vlaamsche herwording door de vlaamsche beweginge zal het overige doen. Op 't einde wordt de geschiedenisse van die beweginge in 't korte opgegeven.

Mr. Van de Kerkhove en vergenoegt hem niet met koude daadzaken, de eene na de andere, op te noemen. Neen, zijn schrijven is keurig; een geschiedenissig oordeel diepgrondig en wel overdacht wordt bij de daadzaken gevoegd. De oorzaken zoekt hij op, en de gevolgtrekking doet hij redematig. Dat alles geeft aan zijn werk een eigenaardig voorkomen, verraadt diepe geleerdheid en ware vaderlandsliefde.

Het werk heeft bijzonderen bijval genoten in Vlanderen, zoodanig dat de schrijver er reeds eene tweede uitgave van bereid en aangekondigd heeft.

[Nummer 21]

't Fransch in Africa

DE lezers van Biekorf zullen misschien nog wel indachtig zijn dat er, op het laatste van verleden jaar, in T^{k} 22, inlichtingen en nader bescheed gevraagd wierden nopens eene beschuldiginge, die onze belgenlandsche zendelingen ten laste geleid was: namentlijk van in Congoland en elders 't fransch te verspreiden.

Van den eenen kant en wierd de beschuldiginge met geene doorslaande bewijzen gestaafd; al is het, van eenen anderen kant ook, dat Dr Variot van Rijssel vlakweg beweert dat de zendelingen van Hoogweerdigsten Heer Lavigerie zaliger ‘de fransche tale en den franschen invloed in de Evenaarslanden werkelijk verspreiden.’

Nader bescheed is ons over die zake uit die gewesten zelve toegekomen van wege eenen zendeling, die op de boorden van Tanganyka-meer hem heel en gansch toewijdt aan de bekeeringe en beschavinge onzer zwarte Congolanders.

Hier volgt zijn eigenhandige brief:

Mpala, 26sten in Bloeimaand 1893.

Over twee dagen ontving ik hier, in ons verafgelegen Congoland, T^{k} 22 van Biekorf.

Volgens 't gene er op de 347ste en volgende bladzijden te lezen staat zouden er zijn die 't geruchte verspreiden, dat wij op onze westelijke Tanganykaboorden Vrankrijks invloed doen gelden en onze zwarte kinderen Vrankrijks tale aanleeren; ook nog, dat de negers van den Evenare alzoo wel fransch zouden spreken als de Paters hunne eigene moedertale!

't En is niet zonder reden dat er geantwoord wordt dat de zendelingen ander werk te verrichten hebben dan 't fransch te onderwijzen, en ik ben gelukkig te mogen zeggen dat 't uitdrukkelijk verbod van 't fransch te leeren aan onze negers, ons inderdaad, door onzen diepbetreurden Vader Cardinaal Lavigerie is gegeven geweest.

In Vrankrijks noord-africaansche bezittingen zijn onze medebroeders verplicht de kinderen in de fransche tale te onderrichten, maar, verder op, in Oeganda zoowel als op de boorden van Tanganyka, is het ons uitdrukkelijk opgeleid, geene andere tale dan de Swahilische en andere inlandsche gouwspraken te bezigen.

Zijne doorluchtigste Hoogweerdigheid Cardinaal Lavigerie en weet maar al te wel hoe talrijk alle slag van moeielijkheden ons in den weg staan, om er nog die andere - en die geene van de minste en is - bij te voegen, namentlijk, 't fransch aan onze kinders aan te leeren. Verre van daar, maar hij verplicht ons integendeel zoovele mogelijk zelven de inlandsche talen te leeren.

‘De zendeling,’ zegt hij, ‘zal hem als met een heiligen drift op de studie der inlandsche talen toeleggen, tot dat hij ze volmaaktelijk meester zij. Eene oppervlakkige kennisse, die misschien zou genoegzaam zijn voor de dagelijksche onderhandelingen met de ingezetenen, is voor hem onvoldoende. Verder zal hij streven, en hij en

zal niet ophouden 't en zij hij ze met gemak en met klaarheid spreke gelijk zijne eigene moedertale.'

Zoo spreekt en zoo gebiedt onze welbeminde stichter; maar, van fransch aanleeren, en vinde ik geen woord.

En nochtans, men beweert 'dat de zwarten van den Evenare reeds de fransche tale spreken gelijk de Paters de hunne.' In den vaderlandslievenden geest van Mr Variot, - misschien ja -! Maar elders en vinde ik dat niet! Wel is waar, tusschen de duizenden negerkinderen en jongelingen die ons omringen, zult ge er negen, misschien tiene vinden die hen met 't fransch zouden verhelpen. Namentlijk: drie eertijds vrijgekochte kinderen die hunne geneeskundige studiën in Malta's Hoogeschole gedaan hebben, en dan nog zes of zeven andere die te Zanzibar wierden vrij gemaakt en die men een weinig fransch heeft leeren spreken, om als taalman voor de vertrekkende caravanen te dienen. - En 't is al. - Maar geen een hunner en heeft aan Tanganyka zijn fransch geleerd.

Wanneer ik over een jaar, ter streke aankwam, vroeg ik aan mijnen overste, of het hier 't gebruik was met de twee, drie franschsprekende kinderen die tale te gebruiken. Alhoewel hij franschman is, antwoordde hij mij zonder de minste aarzelinge: 'Nooit! Daarbij verbiede ik u volstrekt hun, al ware 't maar een woord, fransch toe te stieren.'

't Was goed gesproken. Onze eerbiedweerdige Vader, die uit der herten zijn land en zijne tale beminde, wiste dit alles te laten varen, als het zake was van de Kerke Gods, - die niet de kerke der franschen alleene en is - aan de wilde volkeren kenbaar te maken. Die zelfste gevoelens stortte hij in 't herte zijner zonen, wier vaderlandsliefde hij niet uit en doofde noch en verminderde, maar wel veredelde met hen 't goddelijke boven 't menschelijke te leeren stellen!

't Zij daar genoeg om aan onze land- en taalgenooten te laten zien hoe wij hier Vrankrijks invloed en tale verspreiden. Neen, hooger is ons streven: de verspreidinge der Kerke Gods is het doel van al ons bevlijtigen.

Mochten wij wellichte 't aanschijn van dit gedeelte van 't Belgsch Congoland, heden nog grootelijks onder de dwingelandschap van Satan zuchtende, zien veranderen in een land dat

> Aan Jesus name glorierijk
> Godvruchtige eere biedt.

***

Die brief is geschreven en geteekend door E.V. Gustaf De Beerst, die geloofszendeling is te Mpala in Oppercongoland en ijverige lezer van Biekorf. Hij is geboortig van Adinkerke, in 't Veurnsche, en vertrok te gare met Z.E.V. Leo Marques zaliger, in de Zomermaand van 't jaar 1891.

(Ziet Biekorf T^{k} 22, III jaarg.)

Viermaal twintigste Verjaardag van H.V.Th.

1

HORTENSE VAN THEMSCHE,
wat hoore ik, tot hier,
den lof uwer deugden vermelden?
Gij loopt op de tongen,
't is 't levende vier,
door hagen en bosschen en velden!

2

Cruyshautem is verre
van Kortrijk, 't is waar;
toch is mij, die Kortrijk bewoone,
de glans wel bekend van
uw prachtig nieuw haar,
en 'k weet dat uw' mutse staat schoone!

3

De tijd heeft voor nieten
heur zeisen gezwaaid:
reeds tachentig jaren te reke;
maar Gij hebt, tot nu toe,
nog boven gekraaid:
't is biechtewaar, al dat ik spreke.

4

Aan tafel, in bedde, in
de kerke of op straat,
't zij vroeg of 't zij late, al uw leven
uw zelven gelijk, zoo
in raad als in daad,
zijt ge altijd HORTENSE gebleven!

5

Proficiat, zegge ik,
HORTENSE, en ik meen 't:
't en zijnder geen twee, zoo als Gij zijt,
die alles dat goed is
en schoone vereent:
ik wete en ik zeg 't, daar Gij bij zijt!

6

En neem' het niet kwalijk:
dat iedereen zegt,
waarom zou 'k het zwijgen? Waaromme?
Van Vlanderens vrouwen
zoo zijt Gij, te recht,
de perel, de kruime en de blomme!

7

't Zijn dichters in Vlanderen,
alhier en aldaar;
men telt ze bij vijven en zessen;
maar, ievers in Vlanderen
en ken ik, voorwaar,
maar ééne, geen twee dichteressen.

8

Laat staan nog van dichten,
maar, zingen lijk Gij,
als jonkheden zwijgen en zweeten,
wie kan dat? Geen een die
daar leeft, of 't en zij
de vogels die nachtegaal heeten!

9

Ik roepe getuigen:
gij Pastors, die pleegt
van verre en van bij, hier te wezen,
bekent het: hoe dikwijls,
den beker geleegd,
en hebt gij heur' stem niet geprezen?

10

Aan tafel, belet het,
hoe koninklijk groot
en zit, of en staat Zij te pronken?
Hoe blij is heur herte, als,
in 't wit of in 't rood,
een' potflassche of twee wordt gedronken!

11

Gezondheid, HORTENSE,
Matante, Masoeur;
gezondheid; en lang nog te leven,
dat moge de goedheid
van God U, dwersdeur
den winter, die nakende is, geven!

12

Doch winter en kent Gij
niet; zomer altijd,
daar Gij zijt, daar is het en blijft het;
de leute en 't verzet, daar
Gij elk meê verblijdt,
geen' goudene penne en beschrijft het

13

Proficiat! Nog eens
den beker gekeerd,
de grond van mijn' kele wordt drooge:
staat op dan, en allen
HORTENSE vereerd,
met herten en glazen omhooge!

't En is maar zulk éène;
God spare ze toch,
en geve de algoede Beschikker
dat, honderd jaar oud, of
iets meer, Zij dan nog
mag dansen 'ne' geildige' flikker!

X.Y.Z.

Lydwina van Schiedam

De hieropvolgende oorkonde wierd overnaasten gedrukt bij G.W. Van Belle, te Rotterdam, met de verklaringe die voorenaan staat. Daar het gedruk in den handel niet en is, en dat nochtans de inhoud zoowel als de oude tale ons merkweerdig schijnen, zoo hebben wij ze woord voor woord overgenomen. De uitleg die er bijgevoegd is van onder op de bladzijden, komt van de bezorgers van den druk; alleenlijk zijn er eenige woorden bijgevoegd die noodig schenen. Deze staan in liggenden letter.

Hier nu volgt hetgene uitgegeven wierd bij S.W. Van Belle, te Rotterdam:

Eene oorkonde (5 Augustus 1421) van Hertog Jan Van Beijeren over Lydwina Van Schiedam

Jan van Beijeren, de laatste graaf van Holland uit het huis van Beijeren (1417-1425) bekrachtigt bij navolgende oorkonde een brief van het toenmalige bestuur van Schiedam, bevattende een verhaal van de wonderlijke ziekte van de maagd Lydwina, en verklaart daarbij dat hij zelf haar heeft gezien. Deze oorkonde

komt voor in een ‘Memoriale A. D, 1421,’ hetwelk zich bevindt op het Rijks Archief te 's Gravenhage. Bij het afdrukken is zooveel mogelijk de oorspronkelijke spelling gevolgd.

***

Allen ende enen ygeliken geestelijcken ende wereltlijcken, Heren ende goede luyden, Wy Johan bij de genaden Goids &c., ontbieden wy onsen dienst ende vriendlike gruete, enen ygelijcken als dat gebuert, ende begeren u te weten, dat wy gesien ende gelesen hebben enen brief, besegelt mit onser Stede wthangenden zegel van Schiedamme, gans, geheel ongerasert ende ongecasseirt, inhoudende van woirde te woirde als hierna gescreven staet.

Allen goeden Kersten[1] ende gelovige Luyden, beyde geestelic ende wereltlic, grote ende cleyn, edelen ende onedelen, van wat Staten off van wesen dat sy sijn, off wair dat sy geseten off wonechtich sijn, te water ende te lande, bynnen steden ende dair buyten, Bailiu, Scout Burgermeisteren, Scepen ende Raiden der Steden van Schiedem, gelegen in Hollant onder den Sticht van Utrecht, oitmoedige Saluyt te voren, mit kennysse der wairheit.

Want redene bewijst ende recht begeert, dat men warachtige dingen ende saken orkonden mach ende billiken orkonden ende tuygen sall, ende sonderlingen dair die loff ende eere ende die werken Goids ingelegen mogen wesen, so certificeren wy ende geven te kennen, bidden te weten allen goeden Luyden voirscr.[2] orkonden ende tuygen in der wairheit[3] mit desen brieve, van zeer wonderlicken stucken ende dingen die bynnen der Stede van Schiedamne voirsz. gevallen ende geschiet sijn ende dagelix aen eenre maget[4] geschien genoemt Lijdewy Peters dochter; dat 's te verstaen dat die selve maget ziec geweest ende gequelt heefft in hair bedde dair zy noch also in leit wel xxiiij jair langk tot onser Vrouwen Lichtmisse lest voirleden, ende nie bynnen desen tijt

(1) Christenen.
(2) Voorschreven.
(3) Getuigen naar waarheid.
(4) Maagd.

gebesicht[1] en heefft, dan ter weke omtrent een pinte wijns mit wat waters, off mit wat sukers, off mit een kleyn luttelkijn[2] pijpcanneels gewreven; wtgesteken[3] binnen drie die eerste jaeren, dat sy doe[4] tusschen tijden een luttel van enen appel ende een luttelkijn broets[5] ende wat soeten melc aet off dranck, ende bynnen vii jaren lestleden niet mit allen[6] gebesicht en heefft, noch teser tijt[7] niet en besicht, noch niet en slaept, noch bynnen alle die voirsz.[8] jairen nie en sliept dat dragen[9] mach te samen gerekent twee nachte; ende leyt also deerlijck, dat sy hair darmen verliest ende quijt wordt, ende dat vele grauwe wormen die vol grauw waters sijn, also groff als een spiltenden is ende also langk als een lit van enen vinger, mit oirlove gescreve, hair vleysch eten, sonder enigen stanck off sonder enige kwade roke dair off te komen, ende als men se plach te verporren[10], so moestmen dat lichaem boven om die scouderen binden ende vesten[11] mit een zwachtel off met een dwele[12] off des gelix, off het sonde in stucken gevallen ende gesceiden hebben; mer[13] nu ter tijt mach men se niet verporren noch yet verleggen, noch nie en mochte bynnen den vii lesten jairen, ende heefft gelegen bynnen desen vii jairen ende noch leyt op hairen rugge ende en mach niet roeren dan hair hoefft ende den enen arme[14]; ende tusschen tijden ten monde, ter nosen, ten oren ende tot andere conduten vele bloets loset boven dat sy niet gebesicht en heefft anders dan als voirscr. staet ende nu

(1) Gebezigd, gebruikt, genuttigd.
(2) Klein beetje.
(3) Uitgenomen.
(4) Toen.
(5) Brood.
(6) Niemendal, niets.
(7) Te dezen tijd, thans.
(8) Voorzegde.
(9) Bedragen, uitmaken.
(10) Verleggen, verplaatsen.
(11) Bevestigen, vastmaken.
(12) Doek.
(13) Maar.
(14) Dit was de linker arm. Vgl. hieromtrent het brevier der Oud-Bisschoppelijke klezery uitgegeven in 1744: Die xiv Maii Lectio iij. ‘Triginta ergo annis continuis lecto tamquam Cruci eam affixit infirmitas, quorum ferme viginti solins capitis ac brachii sinistri mobilitate peregit.’ Abusivelijk wordt in de levensbeschrijving der Heiligen, Kerkvaders en Martelaren bewerkt door wijlen Mgr. E.S. v.d. Haagen, 2. druk. ('s Gravenhage bij gebr. J. en H. van Langenhuizen) D. IV bl. 121 gemeld dat zij den regterarm kon bewegen.

niet en besicht. Ende dese zelve maight[1] heeft bynnen desen voirscr. jairen gehadt ende noch heefft, telken omden derden dach, enen groten swaren corts[2] die hair toecoempt[3], yerst mit een onsprekelike hitten ende onlang dair na[4] soe coempt een onsprekelike coude, ende dan weder die hitte ende dan weder die coude, ende als sy den corts quijt is so en weet sy van hair selve niet bynnen x off xij uren, ende snachs, als sy den corts heefft, so geefft sy also vele roeds[5] waters over ten monde dat het ter wele wail beloopt[6] een kyndekijn van een vate vol waters. Oic so heefft sy an hair lijff drie grote gate elx wail so groet als een tenne platteel, ende sijn also zwart in te kijken off te zien gelijcken peck, ende wt[7] dat een gat, ende staet an den buyck, lopen tusschen tijden van den wormen voirscr. ijc. teffens[8], ende dair leytmen op een plaester gemaict van honich ende versche bloemen, dair die wormen an zughen, off sy soudense quellen ter doot toe ende waerent[9] oude ende niet versche bloemen, die wormen en souden dat plaester niet zughen noch bezigen. Dwelke al besocht[10] en ondervonden is; ende telken xiiij dagen so ontfaen[11] deze maight dat heilige, wairdige Sacrament, ende dair moet die Priester subtijlheit ende fijnicheit in bezigen, als hijt hair geefft, off sy en mochttet niet[12] nutten noch innemen, ende dan so geefft hy hair alte[13] wenich waters, dat sy oic niet wail nutten en mach[14], ten[15] leyt yerst een wijl en nocket ende gorgelt in hair keel ende somwijl so en geefft hy hair geen water omdattet hair also suer wordt te nutten off in te nemen. Voirt so is dese maget beneden totten buyck toe verrot ende dair

(1) Maagd.
(2) Koorts.
(3) Aantast.
(4) Kort daarna.
(5) Zwart als roet; (*beter*: *rood*, *bloedverwig*).
(6) Ten naaste bij bedraagt; (*beter*: *ter wijle* (*somtijds*) *wel bedraagt*).
(7) Uit.
(8) Twee honderd te gelijk.
(9) Waren het.
(10) Beproefd.
(11) Ontvangt.
(12) Of zij zoude niet kunnen.
(13) Altijd.
(14) Vermag, kan.
(15) Dan wanneer zij; (*beter*: *tenzij het ligt eerst eene wijle*, *en nokt*, *klokt*).

moet ment stoppen mit enen cussen, dat dairtoe gemaict is, off dat ingewant soude mit allen wtvallen. So dat in der wairheit die wonderlicheyden te grote ende te vele ende also clairlic niet schryven en sijn als an deser maget geschiet sijn ende dagelix geschien. Ende sy was oud xi jair, doen hair die siecte yerst toequam. Ende wy, Bailiu, Scout, Burgermeesters, Scepenen, ende Raide voirscr. wail ende volcomelic informeert ende onderwijst sijn van allen stucken[1] voirsz. ende dagelix wail vernemen, so hebben wy desen brieven tot enen warachtigen betoge open, ende wthangende beseghelt mitter Stede zegel ter saken. Int jair ons Heren XIIII^{c} XXI op Sinte Marien Magdalenen avont, xxi dage in Julio.

Ende want wy die maget voirnoemt oic gesien hebben, ende ondersaet is, so hebben wy, des torkonde, desen brieve op manieren van vidimus doen besegelen mit onsen signet hier angehangen in adsentie ons zegels op dese tijt, int jair ons Heren voirnoemt den Vden dach in Augusto.

Liever en Moeten

L*IEVER* en *Moeten*, die kent gij allemaal. Kent gij hunne geschiedenisse ook? Ik ga ze u eens vertellen.

Het is heel lang, heel lang geleden, dat *Liever* en *Moeten* geboren wierden: het was een tweeling, en zij trokken wel op malkâar; 't is te zeggen, zij trokken wel op malkâar voor het uitwendige, maar voor het inwendige was 't anders.

Van het begin af was *Liever* weinig geneigd om gehoorzaam te zijn. Gebood men hem iets, 't en was zijn zin niet; hij zou liever *dat* gedaan hebben; om kort te maken, 't moest wel gepast zijn voor hem.

Moeten was heel anders. Van zoohaast men aan *Moeten* iets beval: ‘Ha,’ zei *Moeten*, ‘dat is mij opgeleid, en ik doe dat.’

(1) Feiten, zaken.

Ge ziet het verschil tusschen de twee.

En nochtans, in het begin zagen zij elkâar nog al geerne; maar die vriendschap hield toch aan zulk een klein draadtje, en er moest zoo bitter weinig in den weg komen om dat draadtje te doen breken.

Hetgene te voorzien was, gebeurde.

Op zekeren dag moesten *Liever* en *Moeten* te zamen eene boodschap doen.

'Dat en staat mij niet aan,' zei *Liever*, en hij en ging niet; maar *Moeten* liet *Liever* staan, en hij ging.

Elk ging dus al zijnen kant.

Als *Moeten* nu iets meer als t' halverwege was, komt hij daar eene schoone vrouwe tegen: het was als eene rijke koninginne, heel en gansch gekleed in schitterende blanke zijde, met eene gouden kroone op heur hoofd en nog zulk eene in heur' hand, beladen met schitterende gesteenten, alla, 'k en kan 't U niet zeggen, maar zij was heel, heel schoone!

Moeten was heel uit zijn lood geslegen, als hij die rijke, schoone vrouwe ginder zag, en hij en dierf niet voortgaan; maar die vrouwe kwam tot hem.

En *Moeten* zag zulk eenen zoeten glimlach op hare lippen, en zij wenkte hem zoo zachtjes, dat hij stouter wierd en ook nader kwam.

'Ach! mijn lief kind, en vreest toch niet,' zei de schoone vrouwe: 'ik zie U zoo geern!'

En, terwijl zij dat zei, omhelsde zij *Moeten.*

Maar nu had *Moeten* gezien dat er iets op hare kroone geschreven stond: 'Wat staat er daar op uwe kroone, schoone vrouwe?' vroeg *Moeten.*

De schoone vrouwe nam de kroone van haar hoofd en toogde ze aan *Moeten*, en *Moeten* las daarop: 'Ik ben de gehoorzaamheid.'

'Och! dat is schoone!' zei *Moeten*; en voor wien is die andere kroone, schoone vrouwe?

'Ach, de die is voor U, lief kind; zulk eene kroone geve ik aan allen die mijne kinderen willen zijn, gelijk gij. Ik heb U de kroone willen toogen, om U moed te geven. Gaat nu voort in dien weg, en peist telkens gij gehoorzaam zijt, dat gij eene nieuwe perel aan uwe kroon hecht.'

Daarmêe verdween de schoone vrouwe.

Dat was nu wel.

Moeten keerde wêere, en ging *Liever* opzoeken, om hem alles te vertellen. Eindelijk vond hij hem, en, dansende van blijdschap, vertelde hij hem, hoe hij die schoone vrouwe ontmoet hadde, wat zij gezeid hadde, hoe zij hem die schoone kroone gegeven hadde, enzoovoorts.

Hij meende dat *Liever* ook verheugd zou geweest zijn, en dat hij ook zou getracht hebben die schoone vrouwe tegen te komen.

Maar *Liever* was zoodanig kwaad, dat hij *Moeten* eenen eeuwigen haat toezwoer.

En zoo komt het nu, dat gij nooit *Liever* en *Moeten* te zamen en ziet; elk gaat zijnen weg, de eene komt altijd de schoone vrouwe tegen, en de andere nooit.

E.N.

Bulteel

DAAR zijn menschen die aan een bulteel hunnen geslachtname ontleend hebben.

Wat is een *bulteel*? vraagt Edw. Gailliard in zijn *Glossaire Flamand*?

't Is een zeefde om sommige stoffen te verpulveren en door te steken.

't Is een buidel om meel te zichten, bij ons een bulte, een bultemolen geheeten, een slach van grooten, langen trommel met emsgoed overtrokken, dien men ronddraait om de meelbloem van het gruis te scheiden.

De Franschen bezigen sommige dietsche woorden, 't is genoeg gekend; wij ook, wij hebben sedert eeuwen eenige fransche woorden geleend, en zoo is *bulteel* niets anders dan het fransch woord *bluteau*, vroeger *blutel*, bij ons door omzetting *bultel*, *bulteel* geworden.

***

Gij hebt van de prachtige steekspelen gelezen in de voormalige tijden.

Gij weet dat de vensters van de markt verpacht wierden om die schitterende spiegelgevechten te aanschouwen en de glanzende scharen der dappere ridderen door malkanderen te zien wemelen.

't Gene gij misschien vergeet, 't gene de ernstige geschiedschrijvers niet en melden, 't is dat onze vaders daar ook een lacherken moesten bijvoegen, dat er ook vensters op Kranenburg verhuurd wierden om de blinden na het steekspel het zwijn te zien slaan, om kluchtige ridders malkander met loeten of ovenkrabbers te zien bevechten.

In die koddige steekspelen, - behoerden geheeten, - wierden er ook bulteelen gebezigd.

Ze zullen zeker tot schilden gediend hebben lijk de ovenkrabbers tot speren.

Laat de geschiedenis van een woord ons geen kijkje werpen op de geschiedenis van vroeger eeuwen en doet ze geene tafereelen, naar het leven gebeeld, voor onze oogen opdagen?

***

't Woord *bulteel* wordt op twee wijzen uitgeleid.

Ge kent het fransch woord *bure*, dat ook in 't Middelnederlandsch overging en dat eene grove wollen stoffe beteekent.

Die stoffe diende tot tafelkleed en aldus kregen de tafel of de lessenaar waarover zulk een deksel was opengespreid, den name van *bureau.*

Wie zou daar de afkomst der bureelratten en den oorsprong der machtige *bureaucratie* gaan zoeken?

Die stoffe diende ook voor zeefde en zoo kreeg het zichten den naam van *buratare - bureter*, door verwandeling van *r* tot *l*, *buleter*, *bluter.*

Zoo verklaart men den romaanschen oorsprong van *bulteel* en van onzen vlaamschen en brabantschen *bulte*molen.

Franck en kan dat nochtans over zijn herte niet krijgen, en hij gist dat het fransch woord *blutel* van

germaanschen oorsprong is en 't germaansch woord *bûdel*, buidel, bultemolen, tot grondslag heeft.

Daarmêe en zijn wij echter niet veel gekort.

De taalgeleerden en weten geen weg met dien germaanschen bultemolen, *bûdel* geheeten, 't en zij men zou vermoeden dat dit moeilijk woord, mits den uitgaanden *l*-klank, zou afstammen van *bud*, een woord dat in verschillige nederduitsche spraken *mande* beteekent.

J. CLAERHOUT

Mingelmaren

IN de schoone *Geschiedenis van Gheluwe* door Emiel Huys staat er op bl. 319 eene kostelijke lijst der Gheluwenaren aanveerd als buitenpoorters van Kortrijk.

Daarin treffen wij een groot getal namen aan in verkleenvormen, even als in de oudnederfrankische oorkonden.

Wij vinden er ook *Calco's:* 't is een Germaan van dien name dien wij aanzagen als den stamvader van Cachtem.

Tusschen 1424 en 1426 komen zij er te voorschijn volgens de spelling van dien tijd als *Callekin's.*

J. CL.

L*a Langue flamande en France depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours, par Louis De Backer.*

Dit is de hoofdinge van eenen boek die onlangs verschenen is bij A. Siffer, te Gent.

De schrijver is een Vlaming uit fransch Vlanderen, dezelfde die op den 18sten van Meie 1868 eenen leergang van Nederlandsche Letterkunde opende te Parijs in de Sorbonne, onder de bescherminge van het fransch Landsbestier. Hij is opsteller van meer dan 30 boekwerken, die allen handelen 't zij over het germaansch volksleven in 't algemeene, 't zij over het vlaamsche volksleven in Vrankrijk.

De geleerde schrijver bewijst in bovengemeld werk dat men eertijds dietsch sprak, niet alleenlijk in fransch Vlanderen, maar ook nog in Picardien, in Artesien, in Normandien, en tot in de omstreken van Parijs zelve.

Verders, geeft hij de geschiedenisse van de vlaamsche tale en letterkunde in fransch Vlanderen.

Het werk sluit met eene vergelijkende taalstudie tusschen het Vlaamsch en de andere talen die aan den Germaanschen stam toebehooren.

De Franschmans, voor wie dit werk eigentlijk geschreven is, zullen er eenen overvloed van belangrijke wetendheden in vinden. De Vlamingen zullen er min in leeren, zegge de Vlamingen die niet geheel en gansch vreemde en zijn in de geschiedenisse hunner Letterkunde. Trouwens, wat de schrijver zegt over oude Vlaamsche Letterkunde in het hoofdstuk: '*Documents en langue saxonne et flamande*' treft men aan in de eerste geschiedenisse de gereedste van Nederlandsche Letterkunde.

Deze bemerkinge en schendt hoegenaamd de verdienste niet van het werk, daar het geschreven is voor lezers, die de opsteller met recht en reden volstrekt onkundig in der zake mocht oordeelen. Wij schuiven ze hier alleenlijk tusschen om op den onbezonnen geestdrift te wijzen van sommige fransche dagbladschrijvers uit vlaamsch Vlanderen, die het werk aankondigden en die schijnen van hunne vlaamsche Letterkunde maar te weten, wat zij er in fransche gewrochten over lezen.

Bij de lezinge der hoogst belangrijke geschiedenisse van het overouds gesproken vlaamsch in Vrankrijk, stipten wij ter loops de volgende wetensweerdigheden aan:

Eene kerkvergaderinge te Tours gehoudenten jare 812, en eene andere te Arles in 851 bevolen aan de bisschoppen hunne latijnsche preeken in 't romaansch en in 't dietsch te vertalen.

Lodewijk de goedertieren deed den Bijbel in dietsche verzen overzetten.

De H. Adelhart, gestorven in 826 en abt van Corbie in Picardien, prak er in 't dietsch.

In 853 sprak men te Bayeux in Normandiën meer dietsch dan romaansch.

In Normandiën, zijn nog verschillige plaatsnamen die dietsch klinken, en die het onmogelijk is af te leiden van de scandinaafsche tale der Noordmannen, die daar onder Rollo aanlandden: hun oorsprong moet Sassensch zijn.

Te Andresy, tusschen Argentueil en Mantes, heeft men onlangs een geheel Merowingisch begraafhof blootgedolven.

Op het einde der 16de eeuwe, wierden te Rijssel de niet ambtelijke zaken nog in het vlaamsch verhandeld.

Te Lande-de-Cubzac bij Livourne (Gironde), hangen klokken met vlaamsche opschriften.

Lodewijk XIV, die nochtans in het veroverde Vlanderen het gebruik van het vlaamsch verboden had voor ambtelijke stukken, teekende, '*int castel van Versailles den twee en twintigsten Maerte* 1674,' een bevel in het vlaamsch opgesteld.

Den ‘*Littus Saxonicum*’ plaatst de schrijver in Armorica, dat is in het huidige Bortoenjen.

Twee vraagpunten om te eindigen:

Ten eersten, waarom geeft de schrijver het oud dietsch, waarvan ons vlaamsch afstamt, voor eene vertakking van het Sassensch uit, terwijl de taalgeleerden het meestal met het West-frankisch verwantschappen?

Ten tweeden, zou hij niet mis zijn, daar hij den plaatsname *Sandgate* vertaalt door *trou dans le sable*, evenals Br. Alexis in zijne Aardrijkskunde *Cattegat* overzet door *trou du chat*? *Gat* beteekent *doorgang*, *weg*, *pad* en zoo zou *Sandgate Zandweg* zijn, evenals de zeeëngte *Cattegat* de weg is langs waar de noordsche stam der Catten naar het zuiden kwam afgevaren.

DEKEN De Bo, zaliger, in zijn *Idioticon*, spreekt van eenen *hoftei*, eenen *huistei* en van eenen *teihaak.* Bestaat er ievers een woord *teien*? En, zoo ja, wat bediedt het? Kuischen, zuiveren?

TE Rousselaere, op de glasramen van 't spoorhuis, staat *entrée privée* verdietscht door *privaten ingang.* Beteekent dat ingang tot de privaten? Of wat beteekent het, in den naam van al dat vlaamsch is?

Gelde - Gilde

IN eene verdienstelijke bijdrage van Biekorf, T^{k} 18, staan de woorden ‘ec forsacho allum diabol gelde’ vertaald door ‘ik verzake aan allen eeredienst van den duivel.’ Dit is eene vrije doch waarschijnelijk, goede vertaling; maar wat is de eigentlijke beteekenis van *gelde*?

Gelda was, naar onze opzoekingen, de bijdrage tot het feestmaal dat, vooral bij de oude Sassen, driemaal 's jaars de vrijlingen en de adelingen eener marke vereenigde. Het naamwoord daarenboven wierd toegepast (= *metonymia*): b) op het feestmaal zelve; c) op het offer ter eere der Asen, dat vóór het feestmaal gepleegd wierd; d) op de vereenigde weers, weermannen, die er deel aan namen; vervolgens kozen de jonge lieden hunnen hertog en zij beraamden

hunne strooptochten. - Men verstaat gemakkelijk waarom de oude Germanen, bij hunne bekeering, ‘allum diabol gelde’ moesten verzaken.

Waarschijnelijk mocht de gewone bijdrage tot het feestmaal door andere toebehoorten, door evenveel geldende noodzakelijkheden vervangen worden. Van daar eenige afgeleide beteekenissen van *gelda*: vergoeding, vergelding, betaling, loon, kwijting eener offergift, eener belasting, van cijns, enz. tot het *gemunt metaal* van onzen tijd.

Volgens de etymologische woordenboeken, wierd, het oud-sassensch *geld* in het gotisch en het angelsassensch, *gild*, uitgesproken en geschreven. *Gild*, *gilde* beteekende hier insgelijks: bijdrage, inleg, gelag (gelage in westvl.); gemeenschappelijken maaltijd; genootschap, *gilde*, belasting, offer, enz. - Later wierd de beteekenis van *geld* en *gild* volkomen onderscheiden: hier treft men waarschijnelijk hetzelfde taalverschijnsel als bij de woorden *haan hen*, die, van *hoen* (oud *huon*, *hôn*) voortgekomen, tot onderscheiding der beteekenis, van klank verschillen.

Wie geeft er eenen anderen uitleg van *geld* en *gilde*?

DR J.B.

***

Een lezer van Biekorf vraagt ons:

I. Wie verschaft ons eenige inlichtingen over *saxnôte*?

II. Zou Biekorf niet eenige uittreksels der oudste germaansche lettergewrochten kunnen overdrukken? Eenieder en bezit Wulfila, den Beowulf, den Hêljand niet, en menigeen nochtans zou begeeren de taal, de spelling, de gedachten dier gewrochten te onderzoeken.

Antwoorde:

1. *Saxnôte* was gelijk *Thor* en *Woden*, een der drie opperste goden onzer germaansche voorouders, en beteekent zooveel als *zweerdgenoot.*

II. Het ware hoogst wenschelijk dat er eene volksuitgave onzer oude germaansche lettergewrochten in het licht kwame, doch de omvang van Biekorf is te beperkt om aan de begeerte van onzen lezer te voldoen.

TE Temsche, en ook in 't Mechelsche, hoort men van eenen gierigen boer, die zijn' koeien bijkan liet sterven van gebrek:

Ai mij
zeide hij:
zeven brooden at zij,
nog nen bondel hooi daarbij,
wel een' volle mande rapen,
en ze ging dan nog met honger slapen.

[Nummer 22]

Uit Leuven, den 10sten in Slachtmaand 1893.

Heeren van ‘*Biekorf*,’

UW geëerd Tijdblad heeft onlangsleden eene kleene levensbeschrijvinge gegeven van den eerweerden Vader Constant Lievens; zij eindigde met deze woorden: ‘Buigen wij eerbiedig het hoofd voor onzen vlaamschen zendeling, en schenke God hem zijne kostbare gezondheid weder!’

Ach, wij ook hadden gehoopt, gehoopt met geheel Vlanderen, gehoopt met zijne talrijke vrienden, gehoopt met den moedigen, taaien vlaamschen zendeling zelve, gehoopt in den Heere, wanneer alle menschelijke hope bezweken was, gehoopt tot het uiterste toe. Neen, wij en konden ons niet inbeelden dat God zulken jongen machtigen werker aan zijne jonge, noodhebbende zendinge onttrekken zou.

Maar God oordeelt anders en beter als de menschen en wij komen U nazeggen, hetgene door geheel Vlanderen zoo

treurig weêrklonken heeft: onze lieve stam- en taalgenoot, de eerweerde Vader Constant Lievens, is dijsendag laatst, den 7sten in Slachtmaand, ten drie'n 's namiddags, in den Heer ontslapen en gisteren donderdag begraven.

Wij en zullen het nooit vergeten: 't droevig nieuws was toegekomen dat de eerweerde Vader Lievens ziek was, erg ziek, en op weg naar zijn vaderland, om, zoo 't mogelijk ware, aan de frissche lucht van Vlanderland de gezondheid weder te vragen, die de verschroeiende lucht van Indiën hem ontroofd had. En wij verlangden om dien ouden vriend weder te zien en op zijn wezen nog hoopvolle sporen te mogen ontwaren van die bloeiende gezondheid met de welke hij ons verlaten had.

En hij kwam, en wij waren van de eerste om hem te aanschouwen en de eerste indruk was beter als dat wij verwachtende waren. 't Is waar, het wezen was verbruind, verouderd, maar wij vonden dat het mannelijker geworden was, dat zijne magere, hardgebeitelde gelaatstrekken beter de kloeke, vrome kracht zijner taaie en ontembare ziele deden uitkomen; zijne groote, heldere oogen schenen verre van uitgedoofd; zijne gestalte was een weinig gebogen, ja, maar 't en kon niet anders achter den zwaren last van zijn hevig werken en zwoegen. Ten slotte, onze vriend scheen ons nog bestand om de listige kwale te doorleven die hem heimelijk dreigde te verteren.

God zij geloofd! zeiden wij, Vader Lievens *kan* nog herstellen: de lucht van Vlanderen en de gebeden zijner vrienden *zullen* hem herstellen.

Ongelukkiglijk, onze hope en onze begeerte hadden ons oordeel misleid en 't en was maar eenige dagen later, als wij den hollen, droeven klank van zijn pijnlijk en lastig hoesten gehoord hadden, als wij hem gezien hadden op zijnen stok geleund, met zijn mager en bleek wezen, trage en enkellijk bij helder weder zijne kleene wandelinge doende; als wij hem hooren spreken hadden, met zijne doove, heesche stemme, en dat wij van dichte bij de ontmoedigende magerheid van hals en handen bemerkt hadden, 't en was maar dan dat wij de droevige werklijkheid erkenden en bij ons zelven moesten getuigen dat onze vriend erger ziek was als dat wij het eerst en meenden.

En toch en scheen ons alle menschelijke hope niet verloren. Wel is het waar, al de geneesheeren, die hem gezien en onderzocht hadden, waren éénstemmig om zijnen toestand als onverhelpelijk te verklaren, maar het heeft nog gebeurd dat de voorspellingen der wetenschap gelogenstraft wierden.

Zoo oordeelden en zoo spraken wij te Drongen, in ons brandend verlangen naar Vader Lieven 's beternisse. Ten anderen, als wij de keure kregen bij hem te geraken en dat wij hem altijd even vroolijk en even moedig vonden en dat hij ons met zooveel bescheidenheid, met zulk gezond oordeel, en dikwijls met waren geestdrift, over de zendingen van Indiën sprak en over zijn vierig verlangen om welhaast zijn werk te mogen hernemen en voltrekken, het docht ons dat God zijne en onze gebeden moest aanhooren.

Nochtans, onze vriend verslechtte, altijd verslechten. In 't eerste kon hij de algemeene oefeningen van het gemeente bijwonen en alle dage de heilige Messe lezen, maar welhaast en zagen wij hem maar zelden of nooit meer verschijnen; alleenlijk van tijd tot tijd, drie, twee maal te weke, mocht en kon hij nog de heilige Messe opdragen; 't deed ons wel aan 't herte als wij hem ievers van verre ontwaarden, moede, afgemat, zijn ziek en krank lichaam als voortslepende, en wij overdachten treurig, met tranen in de oogen, 't gene wij gelezen hadden over dien vluggen, ontembaren zendeling, die noch hinderpalen, noch vermoeienissen, noch lagen noch listen en vreesde of en kende, als het er op aankwam tot op de uiterste palen van het verre Barwai de ongelukkige, verlatene heidenen te gaan opzoeken en tot het Geloove te bekeeren.

Hoe droevig daar, tusschen de eenzame muren van het Drongensch voedsterhuis, langzamerhand dien heldhaftigen en edelmoedigen man te zien verkwijnen, die eenige maanden te vooren eene machtige uitgestrekte gauwe van Oost-Indiën geheel in beweginge gebracht had; die in eenige jaren honderd duizend menschen bekeerd had; honderd duizenden menschen die van ‘*de groote*

Saheb ofte *Priester*' genoemd wierd, en naar wien zij van dertig en vijftig uren in 't ronde in dichtgeslotene reizende benden toegestroomd kwamen, om eerbiedig zijnen raad te vragen en zijne beslissingen als de uitsprake van God zelve te aanveerden en te volgen!

Hij verging als sneeuw voor de zonne, de krachten verminderden gestadig, 't gezicht wierd bleeker en derf, de hoest lastiger, pijnlijker: willen of niet, wij moesten wel bekennen dat onze vriend ten grave ging.

En toch, was er iemand wiens hope en betrouwen onwankelbaar schenen, 't was de zieke Vader Lievens zelve. Wie weet of de lucht van Leuven, en de ervarene kunde van beroemde heelmeesters misschien geene beternisse en zouden verwekken?

Onze vriend vertrok dan naar Leuven, den 6den in Zomermaand. En waarlijk, na eenige weken ontvongen wij de blijde mare dat Vader Lievens beter was, wel genoeg om eene reize te doen naar zijne geboortestreke, en om zijne magen, vrienden en kennissen te gaan groeten.

Ongelukkiglijk verergerde zijn toestand op nieuw. Vader Lievens wierd gedwongen achter drie weken naar Leuven weder te keeren.

Zijne voorgaande beternisse zal waarschijnlijk het gevolg geweest hebben van de nieuwe wijze op dewelke de geneeswaren toegepast wierden; maar zijn gestel was er ondertusschen gewend aan geworden en ongevoelig.

Eenigen tijd had de geneesheer hem de hope gegeven dat de zuivere en zachte lucht der mexicaansche zendingen hem zou voordeelig zijn. Doch daarop ook en was er weldra niet meer te denken en van dan af was het gestadig, ja, haastig verflauwen en verkwijnen. Welhaast en mocht de beminde zieke zijne kamer niet meer verlaten, welhaast zelfs wierd hem het opzitten zelve teenemaal onmogelijk.

Hij toch bleef hopen, of scheen ten minste zijne hope te bewaren. Was het misschien om onze droefheid te verminderen? Of was het dat hij dien laaienden dorst niet en kon blusschen naar de bekeeringe der ongelukkige wilden van Tsjota-Nagpoer? Hij scheen als lijf om lijf te

vechten met den wreeden kanker die zijne longen verteerde. Al de kunde en de teederste zorge waren vruchteloos; maar in den Hemel had hij nog eene moeder die hem verhelpen kon en die wist hoe zuiver zijne meeninge was, hoe groot de noodwendigheid zijner lieve kinderen van Indiën.

De negendaagsche oefeningen ter eere van 't heilig Herte van Maria volgden elkander op. De eene was ter nauwernood gedaan, als de andere begon. Maar de getrouwe dienaar had zijne take volbracht, God wilde hem beloonen.

‘Den 25sten in Zaaimaand, den laatsten dag eener negendaagsche oefeninge,’ zoo schreef hij zelf in zijn dagboekske, ‘heb ik 's nachts na de H. Communie al met eens zulk eene groote pijne in mijne borst gevoeld dat ik mij bijna niet meer roeren en kon.’

Den 26sten, ontving hij de laatste heilige Gerechten, met eene hemelsche godvruchtigheid.

- ‘Wat denkt gij van mijnen toestand? vroeg hij 's anderdaags aan den broeder die hem bezorgde. Meent gij dat ik allichte sterven zal?’

- ‘Gij verslecht, Vader, en nog al zeere; maar u zeggen hoe lange het nog aanslepen zal, dat en kan ik niet. En, hebt gij, nog het eene of het andere te schikken, zoo zou ik U aanraden het allichte te doen, terwijl gij nog kunt.’

- ‘Danke U, broeder, maar alles is veerdig. Komt God, ik ben gereed en hij zal welgekomen zijn.’

Sedert den nacht van den 25sten leed onze vriend geweldig. Het asemen wierd lastig, allerlastigst, en somwijlen was het noodig de deure of de venster open te houden om hem frissche lucht te bezorgen.

In 't eerste dat de eerweerde lijdende te Leuven was, sprak hij vele en vertelde hij gewillig en geestig over verledene tijden. Sedert zijne reize in Vlanderen, vermoeide hem het spreken. Tot over eenige weken nochtans nam hij deel in de samenspraken; doch altijd min min, naarmate de ziekte toenam. Geern genoeg luisterde hij, maar hij en kon niet meer mededoen. Binst de laatste dagen en sprak hij bijna niet meer: zijn toestand en ver-

mocht het niet; bijna ieder woord verwekte eene hoestvlage, die geheel zijn binnenste scheen te doorscheuren. Zijne gelaatstrekken wierden nog magerder en hoekiger, zijne groote heldere oogen straalden des te klaarder uit dat altijd bleeker en derver wordende wezen. 't Wierd duidelijk voor iedereen: het einde naderde en 't naderde dapper.

Vader Lievens had niet te min nog den moed, den Zondag, 5den in Slachtmaand, twee dagen voor zijne dood, het volgende op zijn dagboekske te schrijven: ‘de geneesheer heeft nog eens bevonden dat de zaken slechter staan. - Menschelijk gesproken dus, geene hope meer.’ En hij schreef erbij: ‘het is Maria alleene die mij redden kan!.... Mijne hope nochtans vermeerdert altijd voort; maar, *zooals God wilt*!’

't Zijn de laatste woorden die hij geschreven heeft! Zondag, Maandag en Dijsendag verslechtte hij voort, hij leed bitter. Van tijd tot tijd had hij aanvallen van eene rouwschen onverdragelijken hoest, die hem den asem afsneed en een koud zweet op zijn geluwendig wezen deed perelen. Ofschoon de toestand op andere oogenblikken herdelijk was, verkeerde onze vriend in gestadig gevaar van sterven: en toch, waarschijnlijk uit vreeze van ons eenen al te zwaren last op te leggen, en wilde hij niet dat er iemand onophoudelijk bij bem bleef. 't En was maar onder voorwendsel van hem luide iets voor te lezen dat wij er in gelukten hem aan die stille, droeve en gevaarlijke eenzaamheid wat te onttrekken, die hij scheen te zoeken om alleene met zijnen God en diens Heiligen bezig te zijn.

Den Dijsendag morgen kon men in zijn asemen het licht schraven beletten van den opkomenden rochel. Na den middag waren er twee vrienden bij hem kunnen blijven, waarvan de eene de geestelijke lezinge voortzette. Eenige stonden voor den drie'n, vroeg Vader Lievens achter den broeder, om hem eenigszins te helpen verleggen. De broeder kwam zoo seffens en begon den zieke op te lichten, als deze al met eens een zacht geschreeuw liet hooren en veranderde van wezen. Een priester wierd geroepen en men begon de gebeden der stervenden te lezen. De priester, die aanstonds toekwam, was een

oude makker van in 't heete Indiën, die ginder ook voor de bekeeringe der heidenen zijne gezondheid verhinderd heeft: niemand en kwam het beter toe de laatste ontslaginge en den laatsten zegen te geven aan den heldhaftigen geloofsbode van Tsjota-Nagpoer.

Twee minuten later, rond den drie'n, was onze edele vriend zachtjes ontslapen en zijne schoone ziele bij den Rechter van hierboven.

Over zijn vroom wezen speelde er een weerglans van zoeten, zaligen vrede.

Donderdage wierd de rouwdienst gedaan en zijn lijk wierd met stille, strenge plechtigheid, in 't gezelschap van honderd vijftig vrienden en kloosterbroeders, naar 't kerkhof gevoerd van Heverlee bij Leuven.

En daar rust hij nu, de edele vlaamsche zendeling, de machtige baanbreker, de vruchtbare beschaver en bekeerder van Tsjota-Nagpoer; daar ligt hij, de edelmoedige, kloeke en onversaagde vaandrig van Christus: daar ligt hij eenzaam en verlaten op vlaamschen bodem, ja, maar uren verre van zijn geliefd Vlanderen, duizend uren verre van het eerlijk slagveld daar hij zoo dapper gestreden heeft.

Doch ja, hij moeste weg van zijne lieve wilden, die, in hunne hevige en woeste liefde en genegenheid, aan het graf van hunnen '*grooten Saheb*' eene halfgoddelijke eere gingen bewijzen; hij moeste in ons midden rusten, opdat zijne landgenooten zijne lessen zouden indachtig blijven en zijn werk ginder voortzetten.

't Is een overgroot verlies voor de indische zendinge, 't is eene zware rampe ook voor geheel Vlanderen, dat met recht en reden Vader Lievens aanzag als eenen der roemrijkste, zoo niet den roemrijkste, aller zendelingen der wereld en als den eervollen navolger dier vlaamsche helden De Vos, Vyncke, Van Hee, Marques en anderen, wier dood de Vlamingen nog betreuren.

Vader Lievens was en blijft een der schitterendste perels in de kroone van het Gezelschap Jesu en in de kroone van Vlanderen!

Wij ook, wij zeggen:

‘Buigen wij eerbiedig het hoofd voor onzen vlaamschen zendeling en schenke God hem den eerlijken loon van zijn manhaftig streven!’

Wij groeten Ued., vriendelijk en genegen.

N.G.J.

Sweven of Swaven in Vlanderen en Friesland.

HOE dieper men doordringt in de Oudheidkunde van Vlamingen en Friesen, hoe meer men allerlei overeenkomstige zaken bij beide volkeren gewaar wordt.

De namen der dorpen Swevezeele en Sweveghem in Vlanderen hebben aanleiding gegeven tot menige verhandeling over den oorsprong en de beteekenis van deze namen. Zij, die het daar voor houden, dat de naam van het Oud-Germaansche volk der Sweven, *Suevi*, Swaven of *Schwaben* deel uitmaakt van deze Vlaamsche plaatsnamen, en dat deze dorpen oorspronkelijk nederzettingen, volksplantingen zijn der Sweven, hebben gelijk, naar mijne meening. Immers vinden wij, bij oude schrijvers, de Sweven vermeld als stamverwanten der Sassen, als goede vrienden over en weêr, van dezen, zoodat zij met hen, met de Friesen en met nog andere verwante volksstammen uit het Oosten, gezamentlijk westwaarts optrokken naar Zuid-Holland, Zeeland, Vlanderen en Artesie, en vooral ook naar Brittannie. Niets verhindert ons om aan te nemen dat eenige Sweven, enkele Swevische gezinnen of maagschappen, met hunne volksgenooten westwaarts trekkende, om de eene of andere reden in Vlanderen zijn achtergebleven, zich voor goed in Vlanderen hebben neêrgezet, en hunnen volksnaam hebben gegeven aan hunne woonsteden: Swevezeele, de zale of halle, het groote verzamelhuis, tevens de woning van het hoofd, den vorst (*voorste* of eerste) dezer Sweven; en Sweveghem, *Swevinga-heim*, de woonstede van de (afstammelingen der) Sweven. Juist zoo, als er eenige Sassen

zijn achtergebleven midden onder de Friso-frankische bevolking van Holland, en daar, tusschen Haarlem en Leiden het dorp Sassenheim hebben gesticht, dat nog heden onder dien naam bestaat. De hedendaagsche ingezetenen van Sassenheim onderscheiden zich in niets van hunne buren in de andere dorpen van die Hollandsche gouw, even min als de bevolking van Swevezeele en Sweveghem heden ten dage in eenig opzicht verschilt van andere vlaamsche dorpelingen in die gouw van West-Vlanderen.

In Friesland ligt ook een dorp dat in zijnen naam den naam der Sweven of Swaven in gedachtenis houdt. Het is een dorp in Noord-Friesland (Westelijk Sleeswijk), dat hoogst waarschijnlijk ook beschouwd moet worden als eene volkplanting, eene nederzetting van Sweven te midden der Friesen, en dat oorspronkelijk *Swavestede* heet. Niettegenstaande de geijkte Hoogduitsche schrijftaal, die in deze eeuw in Noord-Friesland heerscht, den ouden naamsvorm in *Schwabstedt* heeft veranderd, zoo blijft de Friesche en Sassische bevolking in Sleeswijk in heure dagelijksche spreektale aan de oude, de zuivere uitspraak *Swavestede*, *Swaafsteê* getrouw.

Dat men nog langen tijd in de middeleeuwen sommige maagschappen kende en erkende, als gesproten uit den volksstam der Swaven of Sweven, en hen als zoodanig bleef onderscheiden te midden van hunne Friesche en Sassische gouwgenooten in Sleeswijk, blijkt uit eene oorkonde die bewaard wordt in de verzameling van het Genootschap voor Sleeswijk-Holsteinsche Landsgeschiedenis *(Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Landesgeschichte)* te Kiel. Die oorkonde is gedagteekend van den jare 1348, en staat onder de volgende hoofdinge aangeduid in het Tijdschrift des Genootschaps voor Sleeswijk-Holstein-Lauenburgsche Geschiedenis *(Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte)*, Deel VI, Kiel, 1876:

‘*Tymmo*, *Emekinus*, *Marquardus fratres dicti Swaf* verkaufen dem Otto Enendorp und seinen Erben fünf *mansi* in Johanstorp - *feria sec. ante fest. pasche.*’

Dus, *Tymmo* of *Timme*, *Emekyn* (dat is de kleine *Emo*) en *Markwart*, drie gebroeders, die den toenaam van *Swaaf* dragen. Nog heden zijn *Timme*, *Eme* en *Markwart* als mansvoornamen in gebruik bij de Friesen en Sassen van Nederland en Noordwestelijk Duitschland; en talrijke geslachtsnamen en plaatsnamen, in vele Germaansche landen, zijn van deze mansnamen afgeleid.

Ongetwijfeld was de toenaam *Swaaf* aan *Tymmo* en zijne broeders door hunne Friesche en Sassische gouwgenooten gegeven, juist zoo als er nog heden onder ons vele maagschappen zijn die *Fries* of *Vrieze*, *de Vries* of *de Vreeze* heeten, als aanduiding dat zij oorspronkelijk uit het volk der Friesen zijn ontsproten. Trouwens, nog heden bestaan er onder ons, in Noord- en in Zuid-Nederland, maagschappen die den naam *De Swaaf* of *De Swaef* voeren.-

In ISAAC TAYLOR 's uitmuntend werk *Words and Places*: *or*, *Etymological illustrations of history*, *ethnology* and *geography.* London, 1865, lees ik op bladzijde 151: '*That the Suevi were associated with the Saxons in the formation of the Flemish settlement is proved by the names of some fifteen villages in Flanders which contain their name*, *e.g. Suevezele*, *Sueveghem*, *etc.* WARNKÖNIG, *Flandrische Staatsgeschichte*, *vol. I*, *p.* 91.' Vrage: welke zijn die andere dertien Vlaamsche plaatsnamen?

Haarlem
JOHAN WINKLER

Hoe dient onze tale te heeten?

VLAAMSCH? - Neen.
Hollandsch? - Neen.
Nederlandsch? - Neen.
Nederduitsch? - Ook niet.
De reden is gemakkelijk om vatten. Luistert:
***
Vlaamsch, dat is, uitwijzens het woord, de tale der *Vlamingen.*
1/ De eigentlijke Vlamingen wonen in Oost-, West-,

Fransch- en Zeeuwsch Vlanderen. Elders wonen Brabanders, Limburgers, Hollanders, enz., die nochtans altemale inderdaad ééne en de zelve tale spreken als de Vlamingen. Hier is ze meer Friesch, daar meer Sassensch, ginder meer Frankisch geverwd, 't is waar; doch het verschil en is niet groot genoeg om ons de eenheid van tale te doen loochenen. Eéne *tale* dus, maar verscheidene *gouwspraken*; dat moet iedereen aanveerden. Het Vlaamsch en is bijgevolge maar eene onderverdeelinge van de ééne en algemeene tale. Daarom en mogen wij die algemeene tale geen *Vlaamsch* heeten.

2/ Doch ja, het gebruik heeft de beteekenisse van de woorden Vlaamsch, Vlaming, Vlanderen, merkelijk verbreed. De ‘Vlaamsche Taalvroedschap’ is de vroedschap der Brabanders en Limburgers alzoowel als deze der eigentlijke Vlamingen. Limburgers en Brabanders willen zoowel als wij ‘In Vlanderen Vlaamsch’. Wierde onze tale alleenlijk in Noordfrankrijk en Belgenland gesproken, dan zoude ze misschien kunnen Vlaamsch heeten. Zegge ‘misschien’, want menige Brabanders, menige Limburgers en willen dien name niet; wij en mogen ze daarin niet afkeuren.

***

Hollandsch, dat is, uitwijzens het woord, de tale der *Hollanders.*

1/ De eigentlijke Hollanders wonen in Holland, 't is te zeggen in dat geweste van Nederland dat verdeeld wordt in Noordholland en Zuidholland. Noord- en Zuidholland en zijn maar twee van de elf gouwen van Nederland. Daarom en mag de algemeene tale geen *Hollandsch* heeten.

2/ 't Is waar, het gebruik heeft insgelijks den zin van de woorden Hollandsch, Hollander, Holland, merkelijk verbreed. De Franschen zeggen *La Hollande*, de Vlamingen zeggen gemeenlijk Holland als ze willen zeggen Nederland. De Nederlanders zelven missen altemede, bijzonderlijk in het spreken. In hunne hedendaagsche boeken en zult gij het woord Hollandsch in dien breeden

zin niet tegenkomen; maar ten jare 1846 nog, gaf W.G. Brill te Leiden een werk uit dat hij ‘*Hollandsche* Spraakkunst’ noemde.

Nooit nochtans noch nievers en geldt *Hollandsch* voor de tale van Belgenland, en geldt *Vlaamsch* voor de tale van Nederland. Die twee namen zijn dus even slecht geschikt om onze algemeene tale aan te duiden.

***

Nederlandsch. 't Is in de jaren 1500 en oneffen dat men begint te spreken van Nederlandsche tale. Joost Lambrecht van Gent, die in 1550 de eerste spraakkunst uitgaf, hiet ze *Nederlandsche Spellijnghe.* Die name en was niet slecht gekozen: toen immers stonden Belgenland en Nederland onder één Landsbestier en wierden de *Nederlanden* geheeten. 't Schilt nochtans vele dat die name algemeen in voegen was. Meestendeels bezigden de geleerden het woord *Nederduitsch* als ze hunne tale wilden bij heuren name noemen. Ten jare 1813 wierden Zuid- en Noordnederland, die sedert langen tijd gescheiden waren, wederom vereenigd en mieken het Koningdom uit *der Nederlanden.* Van toen af komt de name Nederlandsch eigentlijk in zwange, bijzonderlijk in het Noorden. Niettemin, nog ten jare 1820, gaf G. Bruining te Rotterdam een boek in 't licht, met name ‘De *Nederduitsche* Synoniemen’. Sedert 1830, elkendeen weet het, is en blijft het Zuiden gescheiden van het Noorden. Zulks en belet niet dat men in het Noorden, hedendaags meer als ooit, het woord Nederlandsch aanwendt om onze gemeenschappelijke tale eenen name te geven. In Belgenland, sedert eenige jaren herwaart, doet men dat hoe lang zoo meer achter. 't Is nochtans, voor die de zaken wat min oppervlakkig beschouwt, eene groote en gevaarlijke misse.

Immers, wat is de *Nederlandsche* tale? Dat is de tale van *Nederland*, of, hebt ge 't liever, de tale *der Nederlanden.* Nu, wat verstaat men hedendaags door het woord Nederland? Dáár ligt de knoop. Enwel, Nederland is het land dat de Franschen *La Hollande*, dat de Vlamin-

gen verkeerdelijk *Holland* noemen. Geen ééne der belgenlandsche gouwen en is daar inbegrepen. Hier end daar is er nog wel een liefhebber die somwijlen gewaagt van ‘Noord- en Zuidnederland’, die spreekt van ‘de Nederlanden’ als hij wilt zeggen Nederland en Belgenland; maar die eertijdsche beteekenisse en is niet meer geldig voor de wet. Wilt ge 't bewijs? Vergelijkt een vrijmerk van hier (*timber* of *postzegel* heet dat in schuimtale) met een vrijmerk van ginder. Op het eerste staat er, niet Zuidnederland, maar Belgie, d.i. Belgenland; op het ander staat er, niet Noordnederland, maar Nederland. Zelfs het meervoud heeft den eigensten en den zelfsten zin: Op geldstukken kunt ge lezen b.v. ‘Willem III koning der Nederlanden, 1876’.

Nederlandsche tale is bijgevolge zooveel te zeggen, noch min noch meer, als hetgene Vlamingen, Brabanders en Limburgers, met een onnauwkeurig woord, *Hollandsche* tale zouden heeten.

Indien wij dus de ééne en algemeene tale met den name *Nederlandsch* bestempelen, wat moet er daar noodzakelijk uit volgen? Dat het germaansch gedeelte van Belgenland, ten opzichte van het Nederlandsch, welhaast zal staan daar het waalsch gedeelte staat ten opzichte van het Fransch, 't is te zeggen... daar de bezem staat. Die nog niet genoeg ontworden en zijn om goedsmoeds zulk een knechtschap te aanveerden, die moeten het woord ‘Nederlandsche tale’ naar de mane wenschen.

Hoort nu wat een Brabander, zeer eerw. heer J. Muyldermans, over eenige weken drukte in zijne *Bijdragen tot taal- en stijlzuivering*, bldz. X: ‘Waar spraak is van de taal en den taalschat der Nederlanden, d.i. van de *Nederlandsche* taal, daar bedoel ik de taal van Zuid en Noord, van Oost en West. Moet er de gouwtaal van het Zuiden uitgesloten, dan dient onze taal geen *Nederlandsch*, maar enkel *Noord-Nederlandsch* te worden geheeten. Het Zuiden mag dus niet miskend noch verwaarloosd worden: het heeft zijn recht, zijn onvervreemdbaar recht. Dat recht eischen wij af, en nu meer dan ooit, want nu ook meer dan ooit trekt men in den naam der beschaving tegen ons Zuid-Nederlandsch te velde’.

't Gedacht is goed, maar de bewoordinge is slecht: *Nederlandsch* en *Noordnederlandsch* is in der waarheid één en 't zelfste. Beter hadde zeer eerw. heer Muyldermans gezet als volgt: ‘Moet er de gouwtaal van het Zuiden uitgesloten, dan dient het overblijvende inderdaad *Nederlandsch* geheeten te worden; maar dan en trekken wij ons de Nederlandsche tale niet meer aan, wenschen heur veel welvarendheid en doen voort met de onze’.

't Moet wel zijn dat J. Muyldermans insgelijks bezwaar vindt in dien name Nederlandsch, want in zijn hooger aangetogen werk *Bijdragen* enz., gebruikt hij meer het woord *Nederduitsch* als het woord Nederlandsch. Ten jare 1889 verscheen van hem een ‘Handboek voor het onderwijs der *Nederduitsche* taal’, en in 1892 heeft hij, met medewerkinge van eerw. heer J. Bols, eene ‘*Nederduitsche* Bloemlezing’ uitgegeven.

***

Nederduitsch. Die name is even zoo oud, of liever, even zoo jong als de voorgaande. Ten jare 1581 drukte Pontus de Heuiter, te Antwerpen, zijne *Nederduitse Orthographie*; drie jaar later maakte de hollandsche *Kamer in Liefd' bloeyende* hare *Tweespraack van de Nederduitsche Letterkunst* en Plantyn, in 1573, hiet zijn woordenboek *Schat der Nederduytscher Spraken.* Van toen voort tot den jare 1813, bleef *Nederduitsch* de gewone benaminge in 't Noorden en in 't Zuiden. Sedert 1813 wordt dat woord meer en meer door Nederlandsch vervangen. In Belgenland blijft het, vooral sedert 1830, stand houden; over eenige jaren echter heeft het beginnen te wijken, en wijkt meer en meer.

Is 't jammer? Neen 't.

Die name, ja, is beter als ‘Nederlandsch’ omdat hij de germaansche tale van Noordfrankrijk en van Belgenland niet uit en sluit; maar, is onze tale alzoowel eene Nederduitsche d.i. eene onhoogduitsche tale als deze van Noordduitschland, toch wordt den dag van vandage het woord Nederduitsch, als eigenname, bij duitsche en andere taalkundigen, uitsluitend aan de Sassensche en Frankische

gouwspraken van Noordduitschland toegevoegd. Nederduitsch wordt bijgevolge, om zeggens algemeenlijk, als een beleefde wisselname aanzien van platduitsch. Die tale van Noordduitschland is voor eenen Vlaming tamelijk verstaanbaar. Sommigen besluiten daaruit dat die tale en de onze inderdaad als ééne tale moeten aanzien worden; anderen loochenen zulks. Wie er gelijk heeft en willen wij hier niet onderzoeken. Niemand toch en vindt daar eene reden in om *onze* tale Nederduitsch te noemen. Die *tegen* de taaleenheid zijn tusschen Belgenland, Nederland en Noordduitschland, hebben liever, overmits de tale van Noordduitschland algemeenlijk Nederduitsch genoemd wordt, eenen anderen name voor de tale van Belgenland en Nederland; dat is gemakkelijk om verstaan. Die *voor* die taaleenheid zijn, die zelfs werken om eenheid van spellinge in te brengen, b.v. de heer Hansen, Lid der Vlaamsche Taalvroedschap, heeten die ééne en algemeene tale liever Dietsch als Nederduitsch. Leest o.a., in de Verslagen der Taalvroedschap, 1893, bl. 148, *Over de uitgebreidheid onzer moederspraak* door den heer Hansen.

('*t Slot volgt*)

JAN CRAEYNEST

Ioseph

SINT Joseph was een timmerman
die goed zijn ambacht kon,
en met zijn werk, voor vrouw en kind,
den kost en kleêren won.

Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat,
ja soms tot in den nacht,
was hij aan 't werk, tot dat zijn plicht
ten volle was volbracht.

Ik dacht, geen een in 't hemelrijk
zou dienen als patroon,
gelijk die heilige timmerman,
voor mijnen derden zoon.

Zoo komt het - en 'k vertel het dus
aan ieder die 't mij vraagt -
dat 't jongste van mijn kindertjes
den naam van Joseph draagt.

Weest timmerman gij ook, mijn kind,
en volgt het voorbeeld van
Sint Joseph, die op aarde was
een eerste timmerman.

Maar timmert gij u een gebouw
van deugden rijk en schoon,
dan krijgt gij zeker d'hulpe van
uw meester en patroon.

J. NOTERDAEME

Mingelmaren

AH wat al sotten pracht siet m'op de winckels maecken!
Soo van geborcght sattijn, als on-betaelt Schaer-laecken!
Siet de kalotten eens van ander-landens aert,
Het hooft heeft vranckrijckx hayr, en eenen vlaemschen baert! .....

Laet dan, o edel ziel, uw zinnen hooger sweven,
En yvert voor de deught, en voor een saligh leven,...
Doet, dat het bieken doet; hoe gaet het heele daeghen
Naer bloem, en geurich kruyt soo wasch als honich jaeghen!
En keert vol rijcke vracht. O ziel, maeckt t' allen tijt,
Dat ghij noch vluggher bie, als 't vlughste bieken zijt!

(Uit *het daeghelijcks nieuwe-jaer Spieghelken van Philagie*, *door P. Adrianus Poirters*, *t' Antwerpen*, *Anno M.DC.LXXX. bldz.* 5).

ALS de doodklokke luidt, te Sint Mertens-Lennik, zoo zingen de jongens:

Iemand dood,
klein of groot,
arm of rijk,
al gelijk.

[Nummer 23]

Over de Cholera

WIJ mogen gerust houden staan dat het water de machtigste verspreider van de cholera is. Bij middel van de scheepvaart haalt het de cholerakiemen uit de verste streken, en voert ze geheel de wereld rond; en wij zullen allichte ondervinden, welk eene zware last op het drinkwater weegt, in het voortzetten van de schrikkelijke plage.

Laat ons eens te zamen eenen cholerazieke nagaan, die, uit eene besmette streke, in eene haven toegevaren komt. Wij zullen alzoo zonder veel moeite, ten grooten deele, de verspreidinge van de cholera, voor onze oogen zien gebeuren.

Nemen wij dat een schip, dat cholerazieken aan boord heeft, in eene stad aanlandt. 't En moet zeker niet gezeid worden dat die zieken, gelijk alle cholerazieken, buikloop en brakingen gehad hebben; hunne verscheidene uitwerpsels, hunne kleederen, lijnwaad, beddelakens, bedden, nachtgerief, bedpannen, potten, immers al dat de zieken,

't zij op welke wijze, bevuild en bezoedeld hebben, zit en hangt vol choleralevelingen.

't Kan zijn, en 't gebeurt nu en dan, dat al die zaken, en dat 't schip zelve, nauwkeurig ontsmet geweest hebben, eer zij in de haven kwamen; maar 't gebeurt nog veel meer dat zulks niet gedaan en wordt, of maar half gedaan, ja om de oogen te paaien. Het gebeurt dat de ziekte maar uit en komt, als het scheepsvolk al aan land gezet is. Het is ook mogelijk dat men de ziekte voor iets anders als cholera aanzien heeft, en dat de kranke, vrank en vrij, zijne gangen gaat, zijne belevelingde have, zijn ziek lichaam, met de kiemen van de cholera in de omliggende streken draagt; de besmettinge komt alzoo in 't land, ievers in een huis, en, van dit huis uitgaande, kan de plage verder uitbreiden. 't Gebeurt nog dat de besmette schepen, heel onbelet, de binnenwaters invaren, en, op dergelijke wijze, wordt de cholera nog eens, zonder veel omwegen, in het binnenland gebracht.

Dat wij van het vervoer te schepe zeggen, past evengoed, maar in mindere maten, op vervoer, langs ijzersteen- en andere wegen, van besmette menschen en bezoedelde zaken.

Een cholerazieke zet de plage voort door de levelingen die in zijne uitwerpsels bevat zijn.

De geneesheeren en de ziekendienders, immers al degene die 't hun ambacht is met de zieken omme te gaan, *kunnen* - ik en zegge niet *zullen* of *moeten* - door de minste onvoorzichtigheid, en onmiddelijk van het lichaam van den kranke, de ziekte betrapen.

Zij en moeten nochtans niet vreezen van de cholerakiemen in te asemen: al dien kant en is er geen gevaar; de asem der cholerazieken en draagt die kiemen niet; gevolgentlijk en kan men, bij het asemen alleene, de choleraziekte niet betrapen. Maar de ziekenbezorgers en hebben maar te vele gelegentheid, om, bij voorbeeld, hunne handen, aan 't gene de zieken uitwerpen, te bevlekken, en om alzoo, onverwist, de choleralevelingen, met hetgene zij eten, drinken of anderzins gebruiken, in hunnen mond, en vandaar verder in hunne mage enz.... binnen te laten komen.

't Is gelukkig dat die lieden meest altijd het gevaar kennen, en weten hoe zij moeten handelen om de ziekte te ontgaan; en wij ondervinden inderdaad dat zij gemeenelijk van de plage bevrijd blijven.

Maar de levelingen, zoo wij vroeger vermaand hebben, blijven geern haperen in en aan besmeurde lakens, dekkingen, spree'n, kleederen, huisallaam, enz. enz.; al zulk goed kan besmet zijn en, dikwijls ongezuiverd, uit den huize geraken.

De huisraad kan van een huis in 't andere, van de eene gemeente naar eene naburige, verdregen of vervoerd worden, en alzoo de ziekte voortzetten; besmeurde lappen, doeken, vodden, slunsen, kunnen weggesmeten, van iemand anders opgeraapt en gebruikt, of ook aan den voddeman verkocht worden, en nog eens, op verschillige plaatsen, ziekte doen ontstaan.

Het beddegoed, de lakens, de wollen dekkinge, enz... worden ten huize gewasschen, oftewel zij worden, namentlijk in de steden, naar de wasscherije gezonden.

De uitwerpsels, is 't dat zij bij gelukke in vaatwerk ontvangen en bijeen blijven, geraken, geheel dikwijls, zonder eenig gepoog tot ontsmettinge, in 't gemak gestort.

Aan deze twee laatste doeningen is er al te vele gelegen om ze niet van nader bij te onderzoeken.

't En zal de lezers zeker niet verwonderen, als zij hooren dat de lieden, die 't vuil goed van eenen cholerazieke te wasschen hebben in gevaar verkeeren van door de ziekte aangetast te worden: dat en moet niet nader uitgeleid zijn.

Maar dat waschgoed ongelukkiglijk, al en is het met de eerste looge niet altijd geheel en gansch ontsmet, wordt zoo menigmaal in beken, vaarten, vloeiende of staande wateren gespoeld en uitgewrongen!

Het water ontvangt het afspoelsel van al dat goed, en meteen het cholerazaad; welk zaad in 't water best en spoedigst van al aan 't leven en aan 't vermenigvuldigen valt, bij zooverre dat, in weinige dagen al 't water, uren verre, stroomafwaards besmet en choleravoerend geworden is.

Wordt dat waschgoed, door onvoorzichtige lieden omtrent eene pompe of steenput gespoeld, zoo kan het bezoedeld water, al door den grond, in den pompeput zimperen en daar het dagelijksch drinkwater ontzuiveren.

Is al dat water nu eens met cholerazaad vergiftigd, wij kunnen bij ons zelven overwegen hoe zeere de plage al niet en kan voortzetten en welke uitbreidinge zij in korten tijd al niet en kan nemen.

Beziet onder andere de schippers: hoe menigmaal en hooren wij niet dat het scheepsvolk eerst en vooral, en somtijds zelve geheel alleene, in eene streke, door cholera overvallen worden? Die lieden immers die gansche dagen met het water te doene hebben en zijn in 't algemeene niet al te wantrouwig van dat vocht, en zij halen hun drink- en spoelwater waar het gemakkelijkst te krijgen is uit het vaarwater. Op die wijze komen zij dikwijls zeer genadiglijk aan alle slag van kwalen en bijzonderlijk aan de cholera.

Ik moete 't daarbij zeggen dat de scheepslieden, doorgaans jonste om wederjonste verleenende, honderdvoudig aan het water teruggeven dat zij ervan gekregen hebben; de besmettende levelingen geraken uit hun vaartuig, om zeggens van 's zelfs, door het spoelen, 't kuischen, en op andere wijzen nog, in het water dat de schipbewoners bevarende zijn.

Wij en moeten dus den uitleg van het menigvuldig overvallen der oeverbewoners elders nievers zoeken als in het onvoorzichtig gebruiken van het bevuild vloedwater; en zoo vinden wij de rechte oorzake, bij voorbeeld, van de onverwachte en moorddadige besmettinge van 1892 in Hamburg.

Men beweert dat de Elbevloed stroomopwaards, dat is boven Hamburg, moet bezoedeld geweest hebben door Joodsche uitwijkelingen, die de cholera uit Rusland meegebracht hadden en die eenigen tijd op den oever van den vloed gelegerd lagen.

De uitbreidinge der ziekte toogt ons hier duidelijk de schuld van het water in die besmettinge.

Hamburg bestaat, zooals Brussel, Antwerpen en andere

groote steden, uit eene binnenstad en uit voorsteden. Het ware moeilijk voor iemand die de zaken niet wel en kent van de voorstad uit de binnenstad te onderscheiden, zoodanig nauwe zijn zij met malkaar verbonden. En dat is ook het geval met Hamburg en zijne voorstad Altona. Hun bestier is verschillig, maar het leven, de handel zijn de zelfste; de lieden verkeeren gestadig en hebben gedurige en alledaagsche betrekkingen met malkaar.

Wij zouden moeten peizen, de cholera, eens dat zij in eene dier twee steden begint te woekeren, zal zeker hare slachtoffers langs beide kanten zoeken en, onverschillig, in binnen- en in voorstad grijpen.

In Hamburg en in Altona gaat dat anders, en de oorzake moet alleenlijk in het verschil van drinkwater gezocht worden.

Hamburg immers haalt zijn drinkwater uit de Elbe en levert het Elbewater ongezuiverd, ongevilterd, aan zijne inwoners; overjaar heeft zij bijgevolge water geleverd dat choleralevelingen bevatte en zoo hebben wij de gekende vreeselijke plage zien ontstaan.

Altona daarentegen trekt ook wel zijn water uit de Elbe, maar 't en wordt maar geleverd, als het, behoorlijk gezuiverd en gevilterd, van alle schadelijke stoffen beroofd is.

Ook en hebben er in geheel Altona maar een goed honderd choleragevallen geweest, en meest altijd heeft men kunnen achterhalen hoe de cholera onmiddelijk van uit Hamburg ingebracht was. In een kleen hoekske van Altona waren de choleragevallen talrijk, en 't is rechts in dat deelke van de stad dat de inwoners hun drinkwater uit de waterleidinge der groote stad halen, en niet uit de gevilterde bronnen van Altona.

Kan men klaardere en doorslaandere bewijzen eischen om de schuld van het besmette drinkewater te doen aanveerden?

Dat onzuiver water maakt ook nog op andere wijzen ziek. Hoe menigmaal en zien wij immers, dat water, zelfs als het als drank verwezen is, dan nog niet gebruiken, gerusts herten, om alle slag van allaam te kuisschen en

te spoelen, dat dient om eet- en drinkware te verhandelen.

Hoe menige choleraleveling en blijft er alzoo niet kleven aan kommen, witteberden of *tailloiren*, melkvaten enz., hoevele en kunnen er niet geborgen zitten in afgelangde, gewaterde melk, om maar eenige mogelijkheden op te halen.

En de levelingen die wij op diergelijke wijze met het eten of 't drinken in ons lichaam nemen, kunnen kwaad of even machtig zijn als degene die onmiddelijk met drinkwater in de mage gebracht worden.

Het mesch, de uitworp en andere onreinigheden kunnen op eene eigene wijze de ziekte verspreiden. Zoo genomen al de uitworp van drie weken volgt den gewonen weg, 't is te zeggen hij wordt in 't gemak en daar beneden gegoten en vergaderd; op hoeveel wijzen en kan daar nog eens geen ziekworden uit voortkomen?

Het gebeurt, en niet al te zelden in onze gewesten, dat de ruimput niet geheel waterdichte en is: de levelingen kunnen alzoo uit den put in de aarde zimperen en 't pompe- of 't ander water in het gebuurte besmetten.

Het ruimsel wordt gemeenelijk vervoerd en uitgeworpen om den grond vruchtbaar te maken; en hier kan de choleraleveling, als 't kwalijk wilt, nieuwe perten spelen. Het is haast onnoodig te zeggen dat ruimers, vuilstekers, geluwgieters en al die onmiddelijk met het ruimvocht te doen hebben in groot gevaar zijn van door hun werk zelve - hunne kleederen zijn bezoedeld, zij eten met kwalijk gewasschene handen - de ziekte kunnen betrapen.

Het gebruik van kruiden, moes, groensel, enz.... die mogelijker wijze door dat vocht beroerd en bespeit geweest hebben, kan ook verderfelijk worden.

En al dat nabij en boven den grond wast of niet al te diepe onder de aarde en zit, is aan dit gevaar blootgesteld; ik noeme onder andere: salade, wortels, rapen, eerdappels, eerdbeziën enz....

De gewassen die omtrent dat veigemaakt land staan, en die hunnen top niet al te hooge 'n dragen, kunnen door de opstuivende vetstoffen, bezoedeld worden; hun onzuiver

ooft, namentlijk druiven, appels, peren, enz.... kunnen derwijze nog eens tot de verspreidinge van de cholera helpen.

('*t Vervolgt*)

Dr ALFONS DEPLA

Ooteghem

TEN jare 1748 woonde er op Koudekerke in Walcheren een man, die den name droeg van *Ottinga.*

Dat is een oude naam: oude namen worden soms eeuwen lang ongeschonden bewaard.

't Is mogelijks een oudnederfrankisch woord: 't kan ook van oudsaksenschen of van oudfrieschen oorsprong zijn.

Wat er ook van wezen moge, in die drie zeer verwante talen, waaruit onze moedertaal gesproten is, zou het woord in den eersten naamval meervoud staan.

Die geslachtsnaam beteekent: de afstammelingen van den Germaan die den zeer gemeenen en welgekenden name van *Otto* gekregen had.

Er kunnen in Vlanderen ook *Ottinga* gewoond hebben, lijk in andere germaansche gewesten.

Zaten nu de kinderen van *Otto* op hun vaderlijk erfgoed, naar germaansche geplogentheid, zoo zou die bodem den name verworven hebben van *Ottingaheim* als 't Friesen waren, van *Ottingoheim* als 't Saksen of Franken waren.

Die volle gedaanten zouden weldra voor *Ottingehem* of *Ottinghem* geweken hebben.

***

Ottingaheim is de oorbeeldige gedaante van *Ooteghem*, hetgeen ons leert dat wij hier niet, volgens kanonik Desmet, met de woonstede van *Otto*, maar met de woonplaats der afstammelingen van *Otto* te doen hebben.

E.H.A. Dassonville, in zijn kostbaren opstel over den *klankstand der Westnederfrankische Eigennamen*, vermoedt dat de eerste *o* van *Otto* lang is; wij meenen daaraf een

bewijs te vinden in de huidige gedaante met lange *o* van *Ooteghem* en in eene gedaante van 995, waar de dubbele *t* achterblijft, namentlijk *Otinghem.*

Die oude gedaante toont ons tevens dat wij gelijk hebben *Ooteghem* als de woonplaats der *Ottingen* of *Otingen* te aanschouwen.

***

Eene wisselgedaante van *Otto* is *Odo*, een oudgermaansche voornaam die heden nog bij de Vlamingen - *rara avis* - in zwang is.

De afstammelingen, volgens den gewonen regel, zullen als *Odingen* te voorschijn komen.

't En moet ons dus niet verwonderen dat *Ooteghem* in 1136 als *Odenghem* geboekt staat.

Die name zou in zulker voegen naar verwant zijn met *Oyghem.*

Een *Odo* was voorzeker de stichter van dit dorp, dat vroeger in oorspronkelijken vorm *Odingaheim* en later *Odeghem* moet geheeten hebben.

Odeghem wierd *Oyghem.*

Den zelfsten overgang kunt ge waarnemen in 't oud *Ingodeghem* van Sanderus, dat nu *Ingoyghem* genoemd wordt.

Ge hebt dus op de schilderachtige heuvels van 't zuiden onzer gouwe twee dorpen nevens malkander, die ook geburen zijn van namenswegen.

Ge hebt *Ooteghem*, de fleure van al.

Ge hebt *Odeghem* lang en smal, dat om des wille van die ligging den name van *Ingodeghem*, *Ingoyghem* gekregen heeft.

Ing is immers smal te zeggen; wij lezen bij Dr Verdam van eene *strate*, *die sere inge es ende smal.*

***

De woonplaatsen der *Odingen* zijn dus nog al rijk bedeeld in 't Kortrijksche.

't Hebben elders nog *Odo's*, oude Germanen gewoond die dorpen gesticht hebben, namentlijk te *Odenbüll* op 't eiland Noordstrand in Noord-Friesland, te *Odijk* voluit

Odewijk in 't gewest van Utrecht, te *Udem* vroeger *Odenheim* in Kleefsland, te *Odendorf* bij Bonn.

Odingen, kinderen van *Odo* komen wij ook tegen te *Eddigehausen* bij Göttingen in Hanover; dat dorp droeg in de middeleeuwen den naam van *Odighusen*, dat is in volle gedaante *Odinghusen*, *Odingahusen.*

J. CLAERHOUT

Sint Niklaai

HORKT, kinders, als gij brave zijt,
der komt een heilige man
en brengt u zooveel speelgoed mêe
als Juultje er dragen kan.

Past op! en blijft, den ganschen dag,
lijk nu, zoo stille en fraai
dan zal ik t' avond zeggen dat
die man is Sint Niklaai.

Och! 'k heb het reeds gezeid! Welnu,
die man berijdt een peerd,
in 't goud gekleed, met zilveren maan
en langen zilveren steert.

Hij rijdt door stad, den ganschen nacht,
in volle vlucht, en gaat
van huis tot huis, waar kinders zijn,
zoo 't op zijn boekske staat.

Hij komt dan, binst dat moeder slaapt
en 't kind zijn oogskes sluit,
het huis in, door de breedste schouw,
en deelt zijn speelgoed uit.

Voor elk van u een pakske, maar,
't zal groot zijn of 't zal kleen,
naarmate dat gij wel doet... en...
die droef zijn krijgen geen.

Als Sint Niklaai voor 't peerd, wat groen
in uwe kouse vindt,
dan is hij welgemoed, en zegt:
‘Hier woont het braafste kind,

en 'k geef het, voor mijn wedergunst,
wat lekkernijen meer.’
Zoo doet die heilige man; maar ziet,
'k en zeg u niet wanneer.

Zijt altijd braaf dus; doet hetgeen
uwe ouders u gebiên,
dan zullen zij en Sint Niklaai,
u zeker geren zien.

Vergeet uw kouse niet, en 't peerd;
weest morgend weder fraai,
en droomt van dezen nacht maar veel
van uwen Sint Niklaai.

J. NOTERDAEME

Een nieuwe vlaamsche Bijbel

EEN merkweerdig vlaamsch gewrocht is op het getouwe: de gewijde wetenschap gaat in 't korte verrijkt worden met eene vlaamsche vertalinge mitsgaders vlaamschen uitleg van het heilig Schrift: immers, het alombekende werk van den beroemden hoogleeraar Beelen zaliger, dat door even bevoegde mannen zal voortgezet en voltrokken worden.

Voor wat den trant van de verdietschinge betreft, de strekkinge van den uitleg en de voorwaarden van aankoop, ga eenieder de voorboodschap van het werk te rade: zij belooft bondigen, duidelijken en grondigen arbeid; wij voegen erbij dat de geleerdheid van de uitgevers er ons borge vooren staat.

Het is een allerkostelijkste werk te wege, voor vlaamsche priesters die op degelijke Bijbelgeleerdheid gemunt

zijn, en die, over 't algemeen, klagen dat er geene volledige en voldoende vlaamsche vertalinge met uitleg van geheel het heilig Schrift en bestaat. Nog meer, de vlaamsche Bijbel is een werk, dat aan de begeerte beantwoordt die Z.H. Leo XIII, in zijnen laatsten omzendbrief aan al de Bisschoppen der wereld, uitgedrukt heeft; en ten anderen een werk wiens voorstel door HH. HH. den Aartsbisschop van Mechelen en den Bisschop van Brugge met geestdrift aangemoedigd wierd, en wiens uitvoering, even als het werk van Beelen, met de aanbevelende goedkeuringe van al de Bisschoppen van Belgenland zal voorzien zien.

Doch Biekorf en wilt maar de aandacht van zijne lezers trekken op de aangelegentheid en de belangrijkheid van dezen nieuwen vlaamschen Bijbel voor de vlaamsche beweginge, voor de vlaamsche tale, voor de vlaamsche letterkunde, en voor de vlaamsche wetenschap.

De nieuwe vlaamsche Bijbel is een werk van baanbrekers, van mannen die een gedacht en eene beweginge, zooals het vlaamsch gedacht en de vlaamsche beweginge, meer vooruithelpen dan het geschreeuw of het gejammer van de vier Vlanderens t' hoope: schreeuwen of jammeren en is maar bewegen ter plekke zelve; werken zooals de verdietschers van het heilig Schrift, is vooruitschrijden, en toen nog met reuzenstappen.

De nieuwe vlaamsche Bijbel is een dier werken die doorslaanden invloed hebben op de tale waarin zij geschreven zijn, zoodanig dat zij aan ieder woord en aan iedere wendinge die erin gebruikt zijn als het lood en den stempel geven om als gekeurde en echte stoffe door te gaan. De invloed van zulke grootsche werken op de tale is zoo krachtig dat, komen zij op ten tijde der wordinge eener tale, zij bestand zijn, aan die tale haren plooi te geven en ze voor goed vaste te stellen: zoo is het dat het duitsch door de vertalinge des Bijbels van Luther, en het italiaansch door de *Divina Commedia* van Dante gemerkt en geijkt geweest zijn.

De nieuwe vlaamsche Bijbel is een dier groote wetenschappelijke werken, die in eens eene tale in eeren

en achtinge brengen, bij al wie niet ziende blend of niet stelselmatig vijandelijk gezind en is. Zulke werken geven trouwens getuigenisse dat eene tale werkelijk letterkundig en wetenschappelijk is en geen bargoensch of stratetale.

De nieuwe vlaamsche Bijbel is een dier werken die bewijzen dat er ook eene vlaamsche wetenschap bestaat.

Tot over twee honderd jaren had Vlanderen eene eigene kunste die de wereld door beroemd was. De eigene landsaard in de kunste is verdwenen, in Vlanderen gelijk elders. De wetenschap ook is wederlandsch geworden. Doch men spreekt nog van duitsche wetenschap, fransche wetenschap enz., en om geen andere reden dan dat zij door duitschers, door franschmans in eigene tale beoefend wordt.

Wij zien dus den dag te gemoet dat men ook van vlaamsche wetenschap zal spreken. Want de nieuwe vlaamsche Bijbel getuigt dat er een jong geslacht van vlaamsche geleerden opkomt, die moedig genoeg zijn om den franschen stroom op te varen, onbaatzuchtig genoeg om voor meerdere geldwinste hunne vaderlandsche tale niet te doen zwijgen, ootmoedig dat is grootmoedig genoeg om met geenen vreemden en geleenden blaai te pralen, verstandig genoeg om te weten dat alwie zijne tale meester is nooit duidelijker uiteen en doet noch beter verstaan en wordt dan in zijne eigene sprake, bijzonderlijk daar het vertalingen geldt.

De nieuwe vlaamsche Bijbel is een dier werken die eene eere en een roem zijn voor gansch een volk en voor gansch een land. De Bijbel is de schat en de eigendom der kerke en zoo is de vlaamsche, de duitsche, de fransche Bijbel de eigendom en de schat van het vlaamsch, het duitsch, het fransch katholiek volk. Het is een katholieke landsboek. 't En zijn maar de groote volkeren, of gewezen groote gelijk de Polakken, die hem bezitten: gisteren ontbrak die katholieke landsboek nog aan Vlanderen, morgen zal het hem hebben.

En wat voor eenen uitverkorene! Onder al de vreemde vertalingen met uitleg en bestaat er geen éene, zoo getuigen de deskundigen, die eenigszins te vergelijken is met die van Beelen, den vorst der schriftgeleerden van

onze eeuw, en den vader van ernstige schriftgeleerdheid in ons land. Ongetwijfeld zullen de mannen die zijn werk voltrekken hun uiterste beste doen opdat hun werk niet en zou afsteken bij het zijne en opdat Vlanderen alzoo de uitgelezenste vertalinge en uitleg van het heilig Schrift zou hebben die in de wereld bestaan.

Om te sluiten met eene voorspellinge, wij zijn genegen om te zeggen dat de vervlaamschinge der Bijbelgeleerdheid navolginge zal vinden in andere vakken. Dit is immers de gang der zaken: voorbeelden, bijzonderlijk als zij van zoo hooge komen, trekken; ten anderen, de eene beweginge brengt de andere bij: de vlaamsche Bijbel te wege is er zelf een bewijs van. Het is om zeggens de laatste schok van eene vooruitloopende beweginge, die over twintig jaren de vlaamsche wetenschap begon voorwaard te stuwen. De eerste stoot wierd gegeven aan het uiterste uiteinde der wetenschap, dat is door de wetenschaplooze of liever leerende jeugd. Die stoot heeft de wetenschap zelve in beweginge gebracht en, waar hier waar daar, vlaamsche wetenschappelijke werken doen ontstaan: in de taalkunde, de werken van Gezelle, De Bo, Joos, Craeynest en Dassonville; in de natuurkunde, de werken van Martens; in de kruidenkunde, de werken van Samyn; in het rechtswezen, de werken van Obrie; in de wiskunde, de werken van De Visschere; in de *humaniora*, de vertalingen van Verdoodt; in de staatkunde, de werken van De Gryse. En sedert gisteren, heeft de koninginne der wetenschappen zelve, de Bijbelkunde, den stoot ontvangen.

Maar verhevene en vaste wetenschappen, als de Bijbelkunde, en ontvangen den schok niet, zonder hem weder over te zetten en eene nieuwe beweginge te veroorzaken. Slacht het stoomgevaarte, dat daar op de ijzeren bane, met eenen geheelen sleep wagens bachten hem, stille staat. Een wagen komt op den achtersten gevaren en ge hoort den schok van wagen tot wagen voortzetten, tot dat hij op het zware en rotsvaste viergedrochte stuikt. Dit laatste trilt, ja, maar het ketst de beweginge terug, en ge hoort de wagens weêre, van den eersten tot den laatsten, tegen elkander botsen.

Zoo ook, 't is onze hope, zal het omkomen met de vlaamsche beweginge in de wetenschap. Ze is van omleege naar omhooge gestegen; nu dat zij aan het uiterste toppunt gerocht is, zal zij weêrekeeren, en daar het van omhooge naar omleege is, zooveel te rapper en zooveel te krachtdadiger.

De vakken der wetenschap die nog slapen of wakende rusten, zullen in roeringe geschud worden, en, als de tijd zal gekomen zijn, zullen de stoffen veerdig liggen om het hooger en het middelbaar onderwijs zoo vlaamsch te maken als het leegere.

Dit is de wensch van alle goede Vlamingen, en de bewerkers van den nieuwen vlaamschen Bijbel hebben deftig tot de verwezentlijkinge van dien wensch gewrocht.

Eere aan hen en goed heil aan hun werk!

LEO BEYLS

Doom en Stoom

TOT eenen indogermaanschen wortel *dhu*, *dheu*, *dhou* behoort het grieksche zelfstandig naamwoord θῦμός, het latijnsche *fūmus* (indogerm. grondvorm *dhū-mó-s*), en het germaansche *daumoz* (indogerm. grondvorm *dhou-mo-s*). Het germ. zelfst. naamw. leeft voort in het oudhoogduitsche *taum*, middelhoogd. *toum*, en in het gouwsprakelijk dietsche *doom*, dat in eenen anderen, eveneens gouwsprakelijken vorm voorkomt in het schriftdietsche *opdoemen.*

Het is *a priori* waarschijnlijk dat ons *doom* in etymologisch verband is met *stoom*; maar hoe dit uitgeleid?

Ik vermoede dat nevens het germaansche, of liever het westgerm. zelfst. naamw. *daumoz*, door middel van het voorvoegsel *uz* (gotisch *us*) = uit, een werkwoord *uz-daumjan* zal ontstaan zijn. Daar de werkw. niet op het voorvoegsel, maar op de stamlettergreep beklemtoond wierden, is het gansch natuurlijk dat de stemzaatlooze *u* wegviel (vergelijkt een dergelijk verschijnsel bij het

voorvoegsel *at* in *toogen* en *toonen*, Biekorf, 1ste jaargang, bl. 84); en het werkw. nam, mits de noodzakelijk geworden verscherping der ingaande *zd* tot *st*, de gedaante *staumjan* aan. Dit moet al heel vroeg geschied zijn, voor de wijziging der germ. *z* tot *r.* Naar dit werkw. wierd dan, voor het intreden van den omklank, een nieuw zelfst. naamw. gevormd, te weten *staum*(*oz*), dat vertegenwoordigd is door het dietsche *stoom*, en het angelsaksische *stéam* (ags. *éa* = germ. *au*), nieuw engelsch *steam.* Aan het werkw. *staumjan* beantwoordt het dietsche *stoomen*, en het angelsaks. *stéman* in *be-stéman* (*é = e*, een der angelsaks. omklanksvormen van *éa* < *au*), middelengelsch *stēmen*; het tegenwoordig engelsch werkw. is, zoowel wat (regelmatig) de uitsprake, als wat (onregelmatig) de spelling aangaat, met het zelfst. naamwoord te zamen gevallen.

Op de zelfste wijze wordt *spreiden*, nevens *breed*, door eenigen uitgeleid als ontstaan uit *uz-braidjan* > *spraidjan*; maar dit wordt door anderen, met grondige, doch wel niet beslissende redenen, geloochend. De afleiding die wij hier voor *stoom*, nevens *doom*, aangeven, is ook enkel eene veronderstelling, die zou dienen door andere en zekerder voorbeelden bekrachtigd te worden.

A. DASSONVILLE

Mingelmaren

Geachte Heeren,

ZOUDT gij 't volgende in uwe *Mingelmaren* niet willen inlasschen?

De hoofdzake en is niet: Is die name goed of slecht gekozen, maar is die name *Nederlandsch* voor onze taal in gebruik?

Niemand en zal het loochenen.

Hij geldt in de wetenschap, bij ons bestier in Belgenland, bij 't meestendeel der letterkundigen in Nederland en Belgenland die nooit eenen anderen name en bezigen.

Moeten wij nu opkomen tegen dien naam? Wij en peizen 't niet.

De geschied- en letterkundige Nederlanden en zijn 't huidig koningrijk Nederland niet.

Staatkundige grenzen en zijn geene taalgrenzen.

Sedert wanneer is 't Fransch de letterkundige tale der Walen niet meer en 't Duitsch deze veler Zwitsers?

J. CLAERHOUT

H*UGUENOT*, *origine inconnue*, zegt Brachet's *Dictionnaire étymologique.* Het is de verminkte vorm van het duitsche *Eidgenoss*, eedgenoot. De fransche *Huguenots* deden immers de predikers hunner valsche leeringe uit Geneven komen, waar de Hervormden den name droegen van *Eidgenossen.*

Zoo spreekt Dr. von Weisz, Weltgeschichte, 8ste B. bl. 225.

HARELBEKE,
Vuile streke;
Bavichove,
Vuile stove;
Hulste peerdstal,
en Cuerne 't beste van al.

HEBBEN de Vlamingen gelijk van hunne moedertale te beminnen en vooren te staan en van het fransch in Vlanderen te bestrijden en af te weren?

In een schrijven uit Brussel naar den '*Bien public*' van den 18 in Slachtmaand is er sprake van de wreede ontploffingen die te Barcelona onlangs geschied zijn. 'Het en is nochtans niet te verwonderen, zegt de schrijver, dat zulke aanslagen gedaan worden: Spanjen trouwens is overgoten en vergeven van doorslechte fransche dagbladen, die uit Parijs komen en die schrikkelijk veel kwaad doen, omdeswille dat het fransch, in Spanjen van langs om meer verspreid wordt en in voegen komt.' En hij voegt er nog bij: 'Wat hebben de Vlamingen toch gelijk van dien franschen inval uit al hunne macht te bestrijden en van er hunne schoone moedertale als een onoverwinbaar schutsel tegen te stellen.'

[Nummer 24]

Hoe dient onze tale te heeten?

NOCH Vlaamsch, noch Hollandsch, noch Nederlandsch, noch Nederduitsch. Wij hebben het op bldz. 346-51 bewezen.

Hoe dient ze dan te heeten?

Dietsch.

Dietsch is een zelfstandig gebruikte hoedanigheidswoord, dat gemaakt is van diet + sch, gelijk het woord Brabantsch van Brabant + sch, gelijk het woord wereldsch van wereld + sch.

Diet beteekent ‘volk’ en wierd eertijds vele gebezigd. Jakob van Maerlant, in zijn stuk *van den lande van Overzee*, zegt:

> Daer houdt dat Sarracynsche diet
> Die kerke onder sinen spiet.

Melis Stoke, in zijne *Rijmkronijke*, VII, 1085, spreekt van ‘tflaemsche diet’ en wat verder, in reke 1131, vertelt hij ons dat de Vlamingen storm liepen

> Jeghen dat stoute ze(e)uwsche diet.

In 't zelfste werk, I, 183-85, staat er:

Want Willibrort eñ Wolfram

> Eñ ander volk dat mit hem quam,
> Bekeerden dat vriessche diet.

De dietsche tale of *het Dietsch* is dus de tale van het diet, van het volk; is de volkseigene, de inheemsche, de vaderlandsche tale, de tale die ons volk begrijpt en spreekt.

Hoort nu waarom onze moedertale alzoo dient te heeten.

***

Het spreekwoord zegt: de oude liedtjes zijn de beste. Welnu, Dietsch is de *oudst bekende* name onzer tale van sedert dat ze als zelfstandige tale bestaat. Honderden jaren lang, immers vóór en tijdens de middeleeuwen, hebben onze voorouders hunne tale bij dien name genoemd eer dat er ooit iemand van Hollandsch, van Nederlandsch, van Nederduitsch gerept of geroerd hadde.

Door ‘onze voorouders’ bedoelen wij de voorouders van al de volkstammen die hedendaags in Belgenland, in Vrankrijk, in Nederland onze tale spreken.

Ten jare 1877 heeft Eelco Verwijs, in *Taalk. Bijdr.* I, 217-232, getoogd dat de voorouders der Limburgers, der Hollanders, der Brabanders en der Vlamingen hunne tale Dietsch noemden. Wat wilt gij meer? Om te weten hoe onze vaderen spraken, moet men hunne boekwerken te rade gaan; en de vier voormelde volkeren alleen hebben, tijdens de middeleeuwen, boeken gemaakt in onze tale. Ten anderen, het Brabantsch wierd gesproken niet alleenlijk in de hedendaags belgenlandsche gouwe Brabant, maar ook in de huidige gouwe Antwerpen en in de nederlandsche gouwe Brabant; het Hollandsch was de tale niet alleenlijk van Holland, maar daarenboven van noordelijk Zeeland, van Utrecht, van westelijk en zuidwestelijk Gelderland. Vlaamsch, Brabantsch, Limburgsch, Hollandsch verbeeldden dus al de streken daar het volk, zegt van Helten in 't begin zijner *Mnl. spraakk.*, ‘uitsluitend of overwegend van nederfrankischen oorsprong was’ en meest bijgebracht heeft tot het wezen onzer hedendaagsche boektale.

Nu

1) Limburgers, Hollanders, Brabanders en Vlamingen hieten, door al de middeleeuwen, elk hunne *eigene* tale Dietsch.

a) De Limburgers:

Broeder Geerhard, van Sint Truiden, die leefde tenden de jaren 1300, zegt in het *Leven van de heilige Kerstine*, r. 19-21:

> die edele maghet sinte Kerstine
> dier leven dat ic uten latine
> maken wille in *dietscher* spraken.

Om reden, zoo luidt het in r. 24-28:

> dat veel lieden sijn die engeen
> latijn en connen noch en verstaan;
> daer om so docht mi welgedaen
> dat ict latijn in *dietsche* soud keren,
> der goeder sinte Kerstinen teren.

Een andere Limburger, omtrent Geerhard's tijdgenoot, getuigt in de inleidinge van het *Leven van Jesus*, 1: ‘Ens (= eens) tijds so bat mi een mijn lieve vrint dat ic dewangelie trokke uten latine in *Diedscher* tale.’

Twee eeuwen vroeger reeds, te weten omstreeks 1170, zette Heinric van Veldeken in het leven van den heiligen *Servaes*, I, 679:

> Eyn yeghelijck nae sijnre spraken
> Vernamen sijt bysonder
> (Dit hadde hen allen wonder),
> In Ebreuschen, in *Dietschen*,
> In Walschen ende in Vriesschen.

b) De Hollanders:

Melis Stoke, die leefde van op het einde der jaren 1200 tot in 't begin der jaren 1300 en boekhouder was aan 't Hof der graven van Holland, bericht ons in zijne *Rijmkronijke*, IV, 69, nopens den hollandschen jonkvorst Florens, dat zijne Vrouw moeie hem deed

> Walsch eñ *Dietsch* leeren wel.

In eene oorkonde van het jaar 1083, gehandteekend door den hollandschen grave Diederijk V, staat er te lezen:

‘iudiciariam potestatem in Alcmere, que *ambach* vocatur Teotonice.’ Z. *Taalk. Bijdr.* I, 219.

Teotonice is latijnsch nazegsel van ons woord *Dietsch*, even als *Theodoricus* van ons inlandsch woord *Diederijk.*

Daaruit blijkt dat de Hollanders te dien tijde hunne landseigene mondsprake *Dietsch* noemden.

c) De Brabanders:

Jan Boendale, die omtrent 1280 te Tervueren geboren wierd en in 1351, volgens anderen in 1365, te Antwerpen overleed, zegt in *Melibeus*, r. 35-38:

> Dit boec leghet in latine,
> Dat ic u met mire pine
> In *dietsche* vertrecke so ic best can,
> Eest da God onse Here an[1].

Eenige jaren vroeger, immers tusschen 1291 en 1294, draagt Jan Van Heelu zijn werk over den slag van Woeringen op aan Margriete van Engelland, die getrouwd was met Hertog Jan van Brabant:

> Want si *Dietsche tale* niet en can,
> Daer bi willic haer ene gichte
> Senden van *dietschen* gedichte
> Daer si *Dietsch* in leeren moghe.

Omtrent het jaer 1280 spreekt een Brusselaar, Heinric van Aken, in *Die Rose*, r. 29-30, als volgt:

> Salic u in *Dietsche* ontbinden
> Den droom dien ghi al waer selt vinden.

En verder, r. 9946-48:

> Ende Henrec, dats mi wel cont,
> Die dit *Dietsch* begonnen heeft,
> Willet volenden, opdat hi leeft.

Van den levene ons Heren is een gewrocht dat van vóór 1250 dagteekent en naar alle waarschijnlijkheid uit belgenlandsch Brabant herkomstig is. In r. 41-43 staat er:

> Nochtan leec volk ne can niet wale
> Verstaen wel die latijnsche tale;
> Bedie (= daarom) willicse in *Dietsche* leeren.

(1) Is 't dat het mij God onze Heere gunt.

d) De Vlamingen:

Gillis de Wevele, van Brugge, in het *Leven van Sint Amand*, I, 313, zegt dat hij ‘die oracie die Amand dede in sijns vaders huus’ en die hij ‘int Lattijn seide’ wilt ‘in *dietscher* talen ontbinden’.

Het ware te lang werk, moesten wij al de reken aanwijzen daar onze Jakob van Maerlant, van Damme, zijne tale Dietsch heet. Een enkel voorbeeld zij genoegzaam. Als hij, ten jare 1271, Comestor's *Biblia scholastica* vertaalde, dan zette hij in de voorrede:

> Scholastica wil ic ontbinden
> In *dietschen* worde uten Latine.

Wilt gij nu twee Oostvlamingen hooren die ouder zijn als Maerlant?

Diederijk van Assenede, bij Eecloo, zegt, omstreeks het jaar 1240, *in Floris ende Blancefloer* r. 25-27:

> Dat hiit uten Walsche heeft gedicht
> Ende verstandelike in *Dietsche* bericht
> Dengenen diet Walsche niet ne connen.

En in r. 1361-62:

> Dat seide Diederic die dese aventure
> In *Dietsche* uten Walsche vant.

Willem, die omtrent dien zelfsten tijd leefde en waakte ‘in Waes, in 't soete lant,’ getuigt ter inleidinge van zijn werk *Van den vos Reinaerde*,

> Dat davonturen van Reinaerde
> In *Dietsche* onghemaket bleven.

Weshalve hij zelve hand aan 't werk sloeg

> Ende hise na den Walschen boeken
> In *Dietsche* dus heeft begonnen.

2) Niet alleenlijk hieten onze middeleeuwsche voorouders elk hunne eigene *gouw*tale Dietsch, zooals uit bovenstaande voorbeelden blijkt, maar zij gaven ook dien name aan de gemeenschappelijke *lands*tale van Zuiden en Noorden, Oosten en Westen.

Inderdaad

a) Zij noemden alzoo de tale van andere gouwen.

Van Maerlant, sprekende van de *Eneïde*, een werk des Limburgers Heinric van Veldeken, zegt dat ze 'in *dietsche* wort ghedicht' is Hij erkent dus eenheid van tale tusschen zijn Westvlaamsch en het Limburgsch.

De Brabander Jan Boendale heet den Westvlaming Jakob van Maerlant, in zijnen *Leekenspiegel*, *III*, 15, 119:

'..... vader
der *dietscer* dichter algader.'

Bijgevolge Boendale, die zijne eigene tale ook Dietsch noemt zooals hooger bewezen staat, erkent eenheid van tale tusschen Brabantsch en Westvlaamsch.

Die zelfste Jan Boendale vertelt in *Teesteye*, 756-58, dat de stad Damiate ten jare 1219 door Conradijn

> Ghewonnen wert op enen dach
> Doen dat *dietsche* heere lach
> Voer Damiaten, die stede.

Willem I, grave van Holland, was bij het dietsch leger, dat bestond uit Hollanders, Utrechtenaren en andere manschappen uit het tegenwoordig Nederland.

'*Dietsche heere*' beteekent hier, merkt Snellaert aan, 'het hollandsch leger of de hollandsche vloot, als bij uitnemendheid uit dietschsprekende krijgslieden bestaande.'

Onze middeleeuwsche voorouders aanzagen dus Limburgers, Vlamingen, Brabanders en Hollanders als ééne en dezelfste tale sprekende, te weten de dietsche tale.

b) Jakob van Maerlant onderscheidt heel duidelijk tusschen *Vlaamsch* of gouwtale en *Dietsch* of gemeenschappelijke tale.

In zijn werk *Der Naturen Bloeme*, II, 1769-70, luidt het:

> Een eghel heetment in *dietscher* tale,
> In *vlaemsche* een heerts, dat wetic wale.

En wat verder, II, 2111-12:

> Lewe es hi in *Dietsche* ghenant,
> Ende liebaert heetmene hier int lant.

'hier int lant' beteekent: in Vlanderen.

Eindelijk, wie en kent er de vermaarde reken niet uit zijn *Leven van den heiligen Franciscus*, r. 125-34:

> Ende omdat ik Vlaminc ben,
> Met goeder herten biddic hen
> Die dit *Dietsche* sullen lesen,
> Dat si mijns genadich wesen;
> Ende lesen sire in somich woort
> Dat in haer lant es ongehoort,
> Men moet om de rime souken
> Misselike tonghe in bouken:
> Duutsch, Brabantsch, Vlaemsch, Zeeusch,
> Walsch, Latijn, Griex ende Hebreeusch.

Door ‘Duutsch’ verstaat Maerlant hier geheel waarschijnelijk Hollandsch. 't En is immers niet redelijk dat hij eerst de tale van Duitschland genoemd heeft, eene uitheemsche tale, daarna Brabantsch, Vlaamsch, Zeeuwsch, inheemsche gouwspraken, en daarna wederom uitheemsche talen: Walsch of Fransch, Latijn, Grieksch, Hebreeuwsch.

In steê van *Dietsch*, bezigden de Hollanders gemeenlijk de omklankte wisselgedaante *Duutsch*, even alsdat zij hedendaags l*ui*den zeggen voor l*ie*den, k*ui*ken voor k*ie*ken, best*uur* voor best*ie*r, d*uu*r voor d*ie*re. Maerlant zal hier dus de algemeene landstale, het Dietsch, gesteld hebben tegenover de uitheemsche talen: Fransch, Latijn, Grieksch en Hebreeuwsch, alsook tegenover de vier inheemsche gouwspraken die hem het best bekend waren en daar hij woorden uit opnam in zijn algemeen gangbaar Dietsch, te weten: Hollandsch, Brabantsch, Vlaamsch en Zeeuwsch.

Ten anderen ‘duitsche woorden waren in Maerlant's tijd nog eene onbekende grootheid. De taal, die in Duitschland werd gesproken had hij dus niet noodig te noemen’, zegt Verwijs in *Taalk. Bijdr.* I, 230.

***

Het ware gemakkelijk om weder onze gemeenschappelijke tale overal en altijd bij haren ouden name *Dietsch* te noemen. Immers ‘in onzen tijd’, zoo drukte de Nederlander J. Verdam in zijn *Mnl. Wrdb.*, bl. 183, ‘is het woord *Dietsch* weder in gebruik gekomen (*dietsche*

Warande, *dietsche Verscheidenheden*, enz.) voor *middelnederlandsch*' 't is te zeggen voor onze landsgemeene tale in de middeleeuwen.

Met het zelfste gemak zou dat woord weder in zwange komen in steê van het onnauwkeurige en onaanveerdelijke *Nieuwnederlandsch* of *Nederlandsch.*

Daarom en kunnen wij J.F. Heremans maar halvelinge bijtreden, daar hij zegt in het *Nederduitsch Tijdschrift* van Brussel, 6de jaar, I, 110, zooals volgt:

'Het woord *Dietsch*, dat ouder is dan al de andere (Vlaamsch, Nederlandsch, Nederduitsch) en eigenlijk *volksch* beteekent (van *diet*, volk), ware zeker de schoonste naam voor onze moederspraak, indien zij (= hij?) thans nog algemeen verstaan en gebruikt werd; doch zulks is het geval niet; eeuwen reeds zijn er verloopen, sedert Grimbaard de das aan zijnen oom Reinaard vroeg, die met het Latijnsche *Confiteor pater mater* zijne biecht had aangevangen:

> Oom walschedi?(1)
> Of ghi iet wilt, spreect jeghen mi
> In *Dietsche*, dat ict mach verstaen,

en wij zullen weldoen het woord *Dietsch* te bewaren voor de zoetluidende taal die onze vaderen in de middeleeuwen schreven.'

Zoo sprak Heremans ten jare 1868. Zijn besluit en aanveerden wij niet. Het woord Dietsch verwerpt hij omdat het, alhoewel de beste en schoonste name onzer tale, niet algemeen verstaan en aanveerd en is. Maar dat kan komen. Tot over eenige jaren en was dat woord ook niet algemeen verstaan noch aanveerd om onze middeleeuwsche tale te beteekenen. De eerste stap is dus gedaan. Ten anderen, de name Nederlandsch insgelijks en is in Belgenland op verre na van allen niet aanveerd en is daarenboven onaanveerdelijk. Het eigentlijke volk en weet niet wat ge zeggen wilt als ge spreekt van Nederlandsch. In Nederland zelve zegt de gemeene man immer Hollandsch; daar heeft het woord Nederlandsch 'nog wat te veel boekachtigs' zegt Verwijs.

(1) *Walschedi* = walscht gij, spreekt gij Fransch.

De Nederlander Van Lennep was hevig vijand van de namen ‘Nederlandsch’ en ‘Hollandsch’. Alleenlijk wilde hij ‘Duitsch’ gezeid hebben, geloove ik wel. Doch zulks en kan niet zijn, aangezien dat woord overal, en met recht, gebezigd wordt om de tale van Duitschland aan te wijzen; daarom ook en hebben de Nederlanders de hollandsche woordgedaante *Duitsch* niet weder ingebracht voor de tale der middeleeuwen, maar de vlaamsche en brabantsche woordgedaante *Dietsch.*

* * *

Belet dat het woord Dietsch, als algemeene name onzer moedertale, nog heel dikwijls gebezigd wordt, vooral in Belgenland.

Eenige jaren geleden, gaf eerw. heer P. Baes, een Westvlaming, een boeksken uit dat heet ‘Duitsch’ d.i. Hoogduitsch, ‘en *Dietsch.*’

Wie en kent het schoon stuk niet van Van Droogenbroeck, beginnende aldus:

‘*Dietsch!* - du schoone, du hemelsche taal - ons *Dietsch!*’

In 1885 sprak de Leuvensche hoogleeraar P. Willems over De Bo, zaliger, en zeide:

‘Spruiten der groote *dietsche* familie, bezitten wij, naast ons algemeen erfgoed: onze algemeene *dietsche* spraak, ieder van ons, ons eigen erfgoed: onze moederlijke gouwtaal. Wie haar lief heeft, zal tevens het algemeen erfgoed, onze *dietsche* taal beminnen.’

Op bldz. 82 zijner *Gemengde Taal- en Letterk. Aanmerk.*, zegt D. Claes, ten jare 1891:

> En vel ik op mijn vreemde jacht
> bij vrienden ook al iets,
> 't Is woekerwild slechts dat ik slacht
> op 't altaar van ons *Dietsch.*

Hoogleeraar Bormans zette op bldz. 56 van het *Leven der H. Luidgarde:*

‘Ik doe het voorstel dat wij haer tot Patroonersse der *dietsche* taal en letterkunde verkiezen en midden in onze banier plaatsen!’

Op bl. VI zijner *Dichtoefeningen* drukte Guido Gezelle ten jare 1858: ‘Pogingen zijn het om ons Vlaemsch te doen gelden als meêgeregtigd om deel te maken van de tale des grooten *Dietschsprekenden* Vaderlands’. En bladz. VII ‘..... in Westvlaenderen, zoowel als in andere streken waer men *Dietsch* hoort.’ Z. verders *Biekorf*, *Het daghet in den Oosten* en andere tijdbladen.

Wilt ge nu eenen Nederlander hooren? In *Gesch. der Nederl. Lett.* door W. Everts, 1885, bldz. 2, staat er:

‘De algemeene *Nederduitsche* spraak heeft zich, als zoodanig, nooit tot eene beschaafde schrijftaal kunnen verheffen; maar hare zuiverste bestanddeelen zijn in ons *Dietsch* of *Nederlandsch* (voortaan niet meer in *Hollandsch* of *Vlaamsch* te onderscheiden) overgegaan.’

Zelfs en is het woord Dietsch niet teenemaal uit de volkstale verdwenen. Op r. 37 van *Melibeus* merkte Snellaert aan, ten jare 1869: ‘In Brabant, b.v. omstreeks Hoegaarde, bezigt men nog heden het woord *Dietsch* wanneer men de moedertaal wil aanwijzen.’

* * *

Wij en gelooven niet dat de Nederlanders zoodanig aan dat woord ‘Nederlandsch’ houden.

‘De geijkte schrijftaal’ zegt Johan Winkler, in *Oud Nederland bl.* 6, ‘en gemeene landsspreektaal in beide Nederlanden, heet: de Nederlandsche taal, of zoo men liever de oude en even goede benaming gebruiken wil: de *Dietsche* taal.’

Jonckbloet sluit de voorrede zijner *Gesch. der Nederl. Letterk.*, 1873, met de volgende woorden:

‘Thans, nu Noord en Zuid als evenknieën naast elkander staan, ware zeker de *algemeene* naam *Dietsch*, dat is de overal verstaanbare volkstaal (van *Diet*, volk), het verkieslijkst, en die naam wordt in Vlaanderen niet zelden gebruikt. Maar in het Noorden zoo min als in den vreemde is die uitdrukking vooralsnog gang- of verstaanbaar; wij doen dus best het woord Nederlandsch te bezigen.’

‘Vooralsnog’ zegt hij; alsof hij zeggen wilde: ‘tusschen hier en weinig tijd kan het woord Dietsch overal gangbaar zijn; dan zullen wij het ook bezigen.’

('t Vervolgt)
JAN CRAEYNEST

Aan Alfons...

DE zee is aan 't ruischen zoo zacht ende zoet,
het zonneke glanst op heur glimpenden vloed,
daar spelen de meeuwen!
o Jagerken, jagerken, rap u maar snel,
heel zoetjes en stille! Gij ziet ze daar wel,
daar dansen de meeuwen!

Het jagerke kwam zoo behendig en stil;
het sloop met zijn tweeloop langs duinen en hil,
't zag wiegen de meeuwen!
Het jagerke schoot, maar 't en raakte er geen een;
en ver boven 't zwalpen der lachende zee'n
't zag rukken de meeuwen!

o Jagerken, jager, keer weder, keer weêr,
want verre daar boven het golvende meer
daar vliegen de meeuwen!
Ze zijn toch zoo zalig, uw loosheid ontroofd
ze en hadden u leven noch vlerik beloofd!
Daar zweven de meeuwen!

VINCENT LEFERE

Over den wonderbaren Ring van den H. Edward.

't **B**ESTAAT eene kwellende en jeukende huidkwale, die hier in Vlanderen nog al gekend is. Zij pleegt in eene roodverwige rondsprietelende zeere uit te slaan. De schilderzuchtige verbeeldinge van 't volk

vergelijkt dat gekwel aan het wiel daar de heilige Katharina mede verbeeld staat, en daar het bij die zelfste heilige gediend wordt, en is het niet te verwonderen dat het uit den mond van het volk den name gekregen heeft van Sente Katharinewiel. De wetenschap heet het *struma* en *scrofulae.*

De lieden, bijzonderlijk deze van te lande, kennen verschillige geheimen om die kwale weg te helpen, en de boeken der oude geneeskunde zouden U daarover ook vele weten te vertellen. 't Zij genoeg te vermelden dat het bij het volk algemeen aanveerd is, dat een trouwring daarvoor allerbest geschikt is. Men teekent de randen van de zeere met den trouwring af, en in weinig tijds zal zij verdroogen en weg zijn.

Van den trouwring zegt men nog, dat, zoo iemand den zijnen verliest, zijn huwelijk hem geen geluk en zal bij brengen.

Hebt gij het vier in uwen vinger, in uwen arm of in uw been, wrijft eenen trouwring rond de aangetaste deelen, en de kwale zal staken, zonder nog eenigen vooruitgang te doen.

Daar de middel zoodanig eenvoudig, en zijn uitwerksel, in 't gedacht van sommigen ten minste, zoo zeker is, valt het te verwonderen, dat er nog zoovele menschen met die kwale gekwollen worden, en dat de heilige Katharina nog zoovele gediend wordt in ons Vlanderen. Hoe men hier gestadig spreekt van de kracht van den trouwring, eerder als van eenen anderen ring, is zonder twijfel uit te leggen door de wijdinge die deze ring bij het inzegenen van het huwelijk ontvangen heeft. Maar, hoe het gekomen is, dat men een bijzonder en bepaald uitwerksel van zulk eenen ring verwachten kan, en waar de eerste oorsprong te vinden ligt zoude ongetwijfeld moeilijk te achterhalen zijn.

Misschien zoude de geschiedenisse van den ring van den heiligen Edward daarover eenig licht kunnen spreiden.

***

Luistert dan wat er al verteld en geweten is over den

oorsprong en de wonderbare uitwerksels van den ring, die aan de abdij van Westminster overgelaten wierd, door den heiligen Edward den Belijder, die van 1042 tot 1066 Engelland bestierde.

Het zeisel van den ring is verteld door den onbekenden opsteller van dezen heiligen zijn leven, in een Romaansch-Fransch handschrift dat nog te Cambridge berustende is. Het luidt omtrent als volgt:

‘Terwijl de koning de wijdinge bijwoonde eener kerke, die gebouwd was ter eere ende weerdigheid van den heiligen Jan den evangelist, kwam een arme man hem, in sint Jans name, eene almoes vragen. De koning en hadde geen geld bij hem, en daar hij uit godvruchtigheid tot den heiligen Jan, dien hij zonderling vereerde, besloten hadde nooit aan niemand eene almoes te weigeren die ze in dezes name zoude vragen, zoo trok hij zijnen koninklijken ring, die van grooter weerden was, van zijnen vinger, en hij schonk hem aan den armen bedelaar.

Eenigen tijd later, waren twee engelsche bedevaarders op reize naar het heilig Graf. Bij het doortrekken van eene onbewoonde streke, verlozen zij op zekeren avond hunnen weg en zij gingen aan het dolen zonder te weten waar uit of waarheen.

Zij gerochten in de uiterste verlegentheid, toen zij op het onverwachtste eenen ouden grijsden man tegenkwamen, die ze met deze woorden aansprak: ‘Volgt mij, ik zal u leiden waar gij een goed gasthof vinden zult. Uit liefde voor den heiligen Edward, zult gij slapinge verkrijgen en goede zorgen; en weest noch ongerust noch bedroefd, ik ben Jan de Evangelist. Gij zult tot koning Edward gaan, hem van mijnentwege groeten; en, om hem te bewijzen dat gij waarheid spreekt, zult gij eene getuigenisse mededragen. 't Is een ring dien hij zal bekennen, want hij heeft hem mij geschonken toen hij de wijdinge mijner kerke bijwoonde. Ik hebbe hem daar in eene menschelijke gedaante bezocht, want ik zelve was de arme bedelaar...’ Daarna voorspelde de ouderling, 's Konings aanstaande overlijden, en hielp de bedevaarders uit hunnen dringenden nood. Deze kwamen naar Engelland

weder en vertelden er wat zij tegengekomen en gehoord hadden. Deze ring, zegt men, wierd naderhand onder de heiligdommen der abdije gevonden en gebezigd ter genezinge van *vallende ziekten* en *krampen.*

Iets dat wonder schijnt in den oorsprong dezer ringen, 't is dat ze gewijd wierden, door de zegeninge, niet der priesters maar der engelsche Koningen of Koninginnen. De uitleg van dat wonder ligt hierin. Het volk geloofde dat de vorsten 's heiligen Edwards wonderbare kracht geërfd hadden, en daarom moesten zij jaarlijks, met vele plechtigheid de krampringen wijden die onder het volk als een genees- en beschermmiddel zouden uitgedeeld worden.

Duidelijke bewijzen van 's volks geloove in de kracht van die ringen, klimmen ten minsten op, tot den tijd van Edward II. Deze vorst sproot uit het geslachte der Normaansche Koningen en beheerde Engelland van 't jaar 1307 tot 1327.

In de rekeninge van Johan de Ipres (Jan van Iper ongetwijfeld, wie kent hem?) die toeziener was van den huisraad van Edward III, en die vermeld staat in het zevenste en 't achste jaar van Hendrik III, leest men dat het alsdan het gedacht was van 't volk, '*dat de geneeskracht van het goud en het zilver kwam*, *uit de zalvinge van 's Konings handen bij zijne krooninge*,' en, voegde men erbij, '*vele menschen wierden genezen geheel de wereld door.*'

Onder Hendrik VIII, op den 15sten in zomermaand ten jare 1516, vroeg Anthon Spinelly van Parijs, een twalftal van die ringen aan den cardinaal Wolsey, 'hij wierd er dikwijls gevraagd van wereldsche edellieden.'

Heer Bernes, die hofgezant was bij Karel V te Saragossa in 1518, vroeg er ook aan den zelfsten Cardinaal 'met betrouwen op Gods genade dat hij ze wel zou geven.'

Binst de laatste jaren van Hendriks bestier verdween dat gebruik, maar het herleefde onder het beheer van koninginne Maria. De wijboek dien deze vorstinne plag te bezigen, heeft zijne hoogweerdigheid Card. Wiseman

aan 't Katholijk capitel van Westminster overgelaten. Over de wijdinge dier ringen staat het volgende gekend.

De koning zelve beriep de voornaamste edellieden van zijn rijk tot die plechtigheid, die altijd op Goeden Vrijdag gehouden wierd. De kerkdienst begon met de aanbiddinge van het kruis, en na dat al de aanwezige eere en hulde gedaan hadden aan het teeken onzer verlossinge, wierd 's Konings knielbank met een kussen en een groen tapijt erop, voor het kruis nedergezet. Op dien oogenblik verscheen de hoogjuweelwaarder en hij bracht de krampringen in een zilveren pateel; sommige dier ringen waren van zilver, andere van goud. De Koning ging dan knielen op het kussen. De koster der kerke bracht den boek der wijdinge, en de almoezenier van het hof ging knielen, ter rechter hand van den Koning, en hield den boek open voor zijne hoogmogendheid.

Van zoo dat alles nu gereed en veerdig is, staat de Koning vol weerdigheid op en treedt tot bij den autaar. Een edelman-deurwaarder komt een kussen op den grond leggen, waarop de Koning zal nederknielen; daarna neemt de hoogste edelman het bekken daar de ringen in zijn en hij draagt het achter den Koning ten offeren.

De wijdinge begint met den psalm *Deus misereatur*, met *Gloria*; daarna volgen nog twee gebeden. Hierachter begint de eigentlijke wijdinge der ringen. Eerst leest men twee lange gebeden, daarna komt nog een kort gebed, en eindelinge staat de Koning rechte, hij wrijft de ringen tusschen zijne handen terwijl hij bidt:

‘Heiligt o Heere deze ringen en bedauwt ze genadiglijk met den dauw van uwen zegen, en wijdt ze bij het wrijven onzer handen, die gij ten dienste van ons ambt geweerdigd hebt te heiligen, door de uitwendige zalving der heilige Olie, opdat hetgene de natuur van het metaal onmachtig is te volbrengen, bij den overvloed uwer genade moge uitgewrocht worden. Door Christus onzen Heer. Amen.’

Dan worden de ringen met gewijd water besprenkeld, in den name der heilige Drievuldigheid, en nog drie korte gebeden dienen om de plechtigheid te sluiten.

Deze inlichtingen zijn getrokken uit *The Month* en opgesteld door '*Nathaniel Hone.*'

En zoude er geen verband bestaan tusschen die ringen die, 'vele menschen genezen geheel de wereld door,' en de kracht die men aan sommige ringen in Vlanderen toekent?

C. DELAERE

Mingelmaren

'**V**LAAMSCH en Vrij' een weekblad met prenten, dat te Brussel verschijnt, gaf in zijn talmerk van 19sten der verledene maand het lichtbeeld van Dr Guido Gezelle, met eene zeer lofsprekende bijdrage over zijne taal- en dichtwerken.

'**H**IJ en zal 't met geen spaansch peerd ontrijden,' zegt het volk. Dat *spaansch peerd* is dat een muil? Of hoe hangt die spreuke aaneen?

Hazensprong

IEVERS in *Rond den Heerd* staat een boeksken vermeld onder den name: *Een costelijk Tractaetken inhoudende dye kennisse*, *oorsake en de rechte genesinge des steens inden nieren lendenen... Antwerpen*

Het jaartal 1503 is misdrukt voor 1554.

In dat Tractaetken leze ik:

'Den Hase heeft ook in zijn achtervoeten in elk lidt van den voeten een cleyn beenken soo groot als een redelijke Boone dat het soo den Hasen spronck, dat is bij ons Duytschen in grooten roep voor den steen ten aldercleynsten ghepoedert ende met een droncxken goets stercks outs wyns inghegheven.'

''t **G**AAT waaien,' zei Baaien;
''t gaat reinen,' zei Djeinen;
''t gaat eran,' zei Jan;
''t houdt op,' zei Djob;
''t gaat herbegunnen,' zeien de Nunnen.

Bijblad van ‘Biekorf’ in 't jaar 1893.

Plaatsnamen

IN Biekorf, 4de jaar, blz. 25, wordt voorgesteld de oude vormen der westvlaamsche dorpsnamen te verzamelen en uit te geven. Dit gedacht verdient algemeenen bijval te vinden. Het ware immers een schoon en belangrijk werk de westvlaamsche plaatsnamen taalkundig te onderzoeken en uit te leggen; doch, mist men de oude vormen, zoo stuit men aanstonds, voor een groot deel dezer namen, op het onmogelijke, en die niet te min zijn opzet wil doordrijven, vervalt in blinde gissingen en deernisweerdige dwalingen.

Om tot het weren van dit ongemak, zooveel het in mijne macht is, mêe te werken, en aan den roep van den Heer Seghers te beantwoorden, geef ik hier eene lijste van oude westvlaamsche plaatsnamen. Zij zijn getrokken uit *Les Chartes de Saint-Bertin*, *d'après le Grand Cartulaire de Dom Ch.J. Dewitte*, *publiées ou analysées par M. l'abbé Daniel Haigneré. Tome I. Saint-Omer*, 1886. Dit boekdeel strekt van het jaar 648 tot 1240. Ongelukkiglijk en is het getal oorkonden, die wij vóór de jaren 1100 aantreffen, niet zeer talrijk. Al de oorkonden, waarvan hier de text of de inhoud aangegeven wordt, zijn in het latijn opgesteld: iets waarvan rekeninge moet gehouden

worden voor hetgene de spelling aangaat. De merkweerdigste vormen doe ik klaarder uitkomen; ik voeg er ook het juiste jaartal bij der oorkonde waartoe zij behooren. De lezer zal zelf wel bemerken dat er eenige vormen te voorschijn komen, die enkel als misgrepen kunnen aanzien zijn, en als zulke op de rekeninge moeten geleid worden der schrijvers of afschrijvers der oorkonden die in betref komen.

Ik kan niet nalaten in het voorbijgaan te doen bemerken, voor dezen die zouden genegen zijn dit voorbeeld na te volgen, dat er vele belangrijke oude naamsvormen moeten te vinden zijn in de *Recueil de Chroniques*, *Chartes et autres Documents concernant l'Histoire et les Antiquités de la Flandre*, *publié par la Société d'Emulation de Bruges.*

Hier volgt nu de lijste der westvlaamsche plaatsnamen, die ik in het hooger genoemde werk gevonden heb.

Aertrijcke

Artrike 1222.

Avecapelle

Avencapella 1199, 1227.

Avelghem

Avelinghem 1176.

Bekeghem

Bekinghem 1227.

Beveren bij Kortrijk.

Beverne 1216.

Bovekerke

Bovenkyrke 1119.
Bovenkerke, Bovenkerka, Bovenkerca,
Bovecherca, Bovechercha: dit alles in de jaren 1100.

Brugge

Bruges, Brugas, Brugis, (Brugensis, Brucgensis), sedert het begin der jaren 1100.

Bulscamp

Bulescamp 1227.

Cachtem

Calkingehem 1116.
Cakedhem 1188.
Catechem 1227.

Clemskerke

Clemeskerke 1096.
Klemeskerce, Clemeskerka, in de jaren 1100 en 1200.

Comen

Comines 1138.
Cumines, Cuminis, in het begin der jaren 1200.

Couckelaere

Cocleirs 1106, 1125.
Koclers 1112.
Coclera 1119.
Choclara, Koclare, Coclare, Koclara, in de jaren 1100 en 1200.
Cokelare 1227.
Cloclers 1107.
Roclara 1163.

Coudekerke (tegenwoordig Heyst).

Koudakerka, Coudekerke, Coudekerka, sedert 1221.

Coyghem

Koienghem 1230.

Crombeke

Crumbeke 875, 954.
Crombeke 1215.

Denterghem

Dentringhem, Dentrenghem, sedert 1220.

Dudzeele

Dudeselle 1145.

Eerneghem

Erninghem 1119.
Ernighem 1139 en volgende jaren tot 1163.
Eringhem 1144.
Hernighem 1163.
Erneghem, sedert 1190.

Eggewaertscapelle

Egkefridi capella 1112.
Eckefridi capella 1114.
Eggefridi capella 1119, 1145.
Egefridi-, Eghefridi-, Eggafridi-, Egafridi capella, in de jaren 1100 en 1200.
Egesfindi capella 1156.
Ewifridi capella 1232.

Ettelghem

Adlingeem 1026.
Hetlingehem, Etlingehem, sedert 1095 tot 1144.
Hetlighem 1156, 1163.
Ethelinghem, Ethelinghehem 1227.
Hedingehem 1107, Edingahem 1156.

Ghistel

Gistela 1133.

Harelbeke

Herlebecca 1218.
(Arlebecensis 1225, Herlebecensis 1219).

Hoogstrade

Hostede 857.
Ostade 1227.

Ichteghem

Hinninkehem 1095, 1096.
Hiningehem 1107.
Hittingehem 1139, 1145.
Ihttingehem 1163.
Igtingehem 1227.
Hetthinhem 1156.

Hutingehem 1156.
Hetthinthem 1163.

Kortrijk

Curtracum, sedert 1114.
Curtrai, eens tusschen 1166 en 1173.
Cortracum, sedert 1202.

Knocke

Knoka, Knocka 1227.

Lampernisse

Lampanessa 857.
Lampernesse 1233.

Langemarck

Langhemarc 1219.

Leysele

Lensele 1202.

Lichtervelde

Litthervelde 1197.
Listrevelde 1198.
Ligtervelda, Ligtervelde, sedert 1217.

Lisseweghe

Lisguege 1119, 1124.

Liswege, Liswega 1119 en volgende jaren tot 1188.
Lissewege 1125.
Lisseweghe 1223, 1227.
Lissuge 1126.
Liswegua 1144.
Liesweghe 1227.

Locre

Locra, Locre, in de jaren 1100.

Loo

Lo 1227.

Marcke

Marc 1215.

Meessen

Mesines 1180.
Mechines 1184.
Mecines, sedert 1173 tot 1219.
Mescines 1223.
(Messinensis 1219).

Merckem

Merkhem 1107.
Merchem 1145 en volgende jaren.

Meulebeke

Molenbeka 1233.

Moorslede

Morslede 1219.

Neer-Waesten

Guarneston 1114. 1119.
Warnestun 1119, 1139.
Warnaston 1144.
Bas Warnestun, Bas Warneston, van 1126 tot 1228.
Bas Warnestuen 1218.
Bas Warestun 1218, 1227.
Bas Werenstun 1220.
Ham, name van eenen meersch gelegen op Neêr-Waesten, 1225 en volgende jaren.

Nieuwkerke (Neuve-Eglise)

Niwakerca 1132.
de Niuenkerke 1141.
Nova Ecclesia 1185.

Oost of Westvleteren

Fletrinio (*in loco nuncupante Fletrinio*) 806.
Fleternes 1201.

Ouckene

Hocana 1116.
Okene 1188.

Oudenburg

Aldenburg 1141.
Aldembuch 1152.

Audenborg 1193.
Aldenborg 1197.

Passchendaele

Pascandala, tusschen 844 en 864.
Paschendale 1227.

Pitthem

Pitthem 1218.

Poperinghe

Pupurninga villa, tusschen 844 en 864.
Poparingehem, Poparingahem, van 1040 tot 1187.
Poperingehem, Poperinghem, van 1107 tot 1237.
Popringehem en Popringhem, van 1110 tot 1205.
Poprenghem 1197.
Popringe 1181.
Poperinges 1218, Poperinghes 1219.
Poperingha 1223.
Poparinchahem 1163.
Popeligehem 1097.

Ramscapelle

Rammescaple 1181.
Ramescappla 1227.
Ramscapple 1232.
Boudelins Land en *Scotestic*, twee stukken land op Ramscapelle, 1232.

Reninghe

Rininghe 1192, 1197.
de Rinigis 1122.

Reninghelst

Rinigelles 1107.
Rinigels 1190, 1192.
Rinigeles 1197.
Rinighels 1226.
Reninghels 1226.

Roxem.

Hrochashem (*in loco nuncupante* HROCHASHEM, *sive* HEROALDO LUGO, *in pago Flandrinse*) 745.

Hrocashem (in de oorkonde vindt men *in Heraldo luco*, en *Actum Heroaldo luco.*.) 770.
Hrokashem 877.
Rokashem, Rukeshem, Roceshem, Rokeshem, in de jaren 1000, 1100 en 1200,
Ruxhem 1145, 1156.
Rokesheem 1156.
Rosceshem 1163.

Rumbeke

Rumbeke 1116, 1143.
Rumbecche 1144.
Rumbecca 1145.
Rumbeca 1156.
Rumbeka 1188, 1227.

Ruysselede

Rusleda 1106 en volgende jaren.
Rusleta, Ruslet, Rusleth, Rusleto, van 1120 tot 1174.
Ruslede, Ruselede, Russelede, in de jaren 1200.

Snaeskerke

Snelgerkyrke 1119, 1120.
Snelgirkerke, Snelgerkerke, Snelgerkerce, Snelgercherca, in de jaren 1100.
Slegerkerca 1153.
Slegerkerga 1163.
Snelghierskerke 1227.

Spanje (op Rousselaere)

Spange 1219, 1228.

Staden

Stadhes 1186, 1187.

Steenkerke

Stenkerka, Stenkerca, van 1095 tot 1233.
Stena Ecclesia 1227.

Thorout

Thoroud 1222.
(Thoraltensis, in de jaren 1200).
(Trohaltensis 1233).

Veurne

de Furnis, *apud* Furnes, *de* Furno, in de jaren 1100 en 1200.

Vladsloo

Flardeslo 1176.
In den *Cartulaire de l'ancienne Eglise collégiale de Notre-Dame à Courtrai*, *publié par Ch. Mussely et Em. Molitor*, vind ik: *Fladerslo* 1221.

Voormezeele

Formesel, Formesela, Formesele, in de jaren 1100 en 1200.

Waesten

Warnestun 1227, 1228, 1239.

Watou.

Watawa 1159.
Watewes 1222.
Watewa 1228.

Westkerke

Wistkirka 877.
Westkerka, Westkerke, Westkerca, Westcherca, van 1026 tot 1227.
Guestkerke 1096.
Werkerca 1163.

Westvleteren

z. Oostvleteren.

Woumen

Wouma 1227.

Wulpen

Wlepen of Vulepen 1114.

Wulveringhem

Vulfringahem, 1159.
Vulvringehem, Vulveringhem, Vulvringhem, in de jaren 1100 en 1200.
(*V* voor *u*=*W* Cfr. Wulpen).

Wynendaele

Winendale 1193.

Wynghene

Winghines 1227.

Yper

Ipres 1093.
Ipra, Ypra, in de jaren 1100 en 1200.

Zwijnland (op Poperinghe)

Suinlant 1227.

A. DASSONVILLE

Oordnamen langs de Westvlaamsche kust

WEST-VLANDEREN is de eenige der negen gouwen van Belgenland die van de zee bespoeld wordt; de baren en botsen hier op geene rotsen of klippen gelijk in vele andere landen, maar ze komen tegen den voet van zandduinen of hoogten drommen. Langs onze kust staan bij plekken hooge duinen, aan de Panne b.v. te Adinkerke, waar zij 29 meters hoogte boven de zeevlakte hebben; alsook te Oostduynkerke 32 m.; te Wenduyne 24 m. terwijl ze te Middelkerke en Mariakerke maar 22 m. en tellen; zelfs staan er nog leegere duinen te Nieuwpoort en te Blankenberghe, waar zij niet hooger dan 17 m. en klimmen, evenals te Oostende (Vierbake).

Is er een verschil in de hoogte der duinen, zoo is het ook met hunne breedde gelegen, en met de breedde van het strange.

Onze hillen zijn breedst te Coxyde: zij bereiken er 2200 meters; aan de Panne 2000 m.; 1120 m. ten Westen van Nieuwpoort. Hier beginnen zij te versmallen, tot dat zij op 120 m. gekrompen zijn te Mariakerke.

De breedde der hillen te Blankenberghe en bedraagt maar 60 m. meer.

Wat het strange betreft, de grootste breedde is die van Nieuwpoort, gemeten 430 m. van aan 't water tot aan den voet der duinen.

Te Middelkerke bedraagt de breedde 360 m., te Oostende 430 m. vanwaar zij weder versmaalt tot op 230 m. te Heyst, en 100 m. te West-Capelle. Onze duinen zijn zeer oud en de geleerden beweren dat ze reeds van ten tijde der Romeinen bestonden.

Volgens de overleveringe, klommen onze kustbewoners op de duinen in tijd van overstrooming: en de inbrekingen der zee zijn bij ons talrijk geweest. (Ziet *La Flandre*, T. 4, bldz. 366).

Daarbij komt het dat de duinen van in de vroegste tijden bewoond waren, en dat er nu nog vele bewoonde *pannen* bestaan tusschen hooge duinen gelegen. De visschers en kustbewoners, die dagelijks de duinen op en af loopen, hebben deze willen onderscheiden, door de bijzonderste ervan met eenen eigenen name te doopen.

Deze namen kunnen in algemeene en bijzondere verdeeld worden.

Beide slag heeft eigenaardige en, onder opzicht van tale, kostelijke namen.

De volgende algemeene namen worden gegeven:

Bank	Men zegt ook nog *Barm*, zoo noemt men eene hoogte of duine in zee. Twee banken nevens malkander hebben eene *geule* tusschen hen: den versten bank noemt men dan *Zeebank* en dezen naast het strange *Hinderbank.* Een *Barm* is eene smalle, lange hoogte.
Blekker	Zoo noemt het zeevolk eene duine of eenen hille wier zand van in de verte blekt en uitsteekt.
Geule	wordt gezeid van eene leegte tusschen twee zandbanken.
Hil	of *Hille* is een kleene heuvel.
Kelle	Eene geule of waterdiepte die tusschen twee zandplaten ligt.
Panne	gezeid van de leegte, vlakte of valleie, die tusschen twee duinen ligt.
Zwem	Plas water die op het strand blijft staan, als de zee reeds af is, en die langs een der uiteinden stillekens leegloopt.

Vlugge	De duinenbewoners zeggen ook *Zandvlugge* tegen eene vlakte of plaatse waar 't zeezand in stuift. (Ziet Westvl. Idiot. De Bo).

De bijzondere namen die door 't zeevolk aan onze kuste gegeven worden zijn menigvuldig.

Laat ons langs de kuste van de Fransche grenzen voort noordwaards opgaan tot aan Holland en nemen wij zorgvuldig de namen op van de *banken*, *hillen* enz. die wij in onze wandelinge tegen komen.

Adinkerke.

Banken.

De Oostdijk.
De Bank.
De nieuwe Smalbank.
De Trapegeer.
De Breebank.
De Ezel.
De Ezel ligt vlak voor 't *Pannegat;* zoo heet het gat waar men van de Panne in zee gaat.

Er zijn drie nog al groote banken die strekken van de Fransche grenzen tot aan Nieuwpoort en die tegen de kusten achter 't Westdiep liggen.

De Bank.
't Banksje.
De Breebank.

Hillen.

De Kykhil.	Die Hil is door den wind opengewaaid en maakt twee hooge kegels uit; bij klaar weder kan men van zijnen top heel diepe in 't land kijken; en van daar verwierf hij zijnen name. Die er boven op staat, ziet Nieuwpoort, Oostduynkerke, Wulpen, Coxyde, Veurne, Bulscamp, Houthem, Houdschote (Vr.), Ghyvelde (Vr.), Bredanes (Vr.), Duynkerke (Vr.).
De Persenhil.	Eertijds stonden persen of sperren op dien hil.

De Maseele.

Pietjes Hil.	Hij heeft nog eenen anderen name, maar 'k en ben er niet achter gerocht; weet er hem iemand te noemen?
De Zandpit.	Alzoo noemt men eenen Hil die t' enden de groote Panne staat, op den hoek van den Veurnschen steenweg.

De Kaasboerhille.
De Moerput.
De Groene Hil.
De Verbangswegel.
't Kanon.
De Dooman.

Geulen.

De Brake	ligt Duynkerke waards op.

Het Dweersdiep.

Pannen.

De Panne	of Groote Panne. Als gij op den Kijkhil klimt, ziet gij de Panne van Adinkerke onder en voor u liggen; zij bestaat uit eene groote vlakte die bewoond is en bezaaid wordt; op 3/4 uurs diepe 't land in is zij van eene hooge duinenketen omsingeld. Er liggen verschillige wijken in die Panne.
De Krakeele	of De *Krakeele Vlakte*; die panne is onvruchtbaar en er groeien niet anders in als kraaidoorns.
De Kerkepanne.	
't Kayennegat.	Zoo heet de opening waar men van uit de panne in zee gaat; de schippers aldaar weten 't Kayennegat op hunnen duim liggen.
't Pannegat.	Zie Kayennegat.
De Kordeelbank.	

De Stileede	die verre langs het strange strekt: de visschers zeggen er kortheidshalve de *Stilje* tegen.

Wijken.

Aan de Panne liggen de volgende wijken in de duinen:

De Duinhoek.
De Kerkpanne of
St. Josephsdorp.
De Oosthoek.
De Westduinhoek.

Coxyde.

Banken.

De Kordeelbank.	Hij strekt ook tot op Adinkerke. De Kordeelbank bestaat uit twee oevers en 't zwem drangt denzelfsten name.
De Stakebank.	Op den Stakebank stellen de visschers hunne netten.
De Witbank	ligt achter den Stakebank en verder hebben wij nog den
Spanjaard.	Bij leeg water gaan de visscherspeerden tot op dezen bank.

De Engelschman ligt achter den Spanjaard.
De Bank van Berghen.

Geulen.

Het Dweersdiep: eene geule die diepe in zee ligt.
De groote Oever.

Orteel.	Eene geule die 6 uren diepe in zee ligt, zoo mij een visscher van Coxyde bevestigde.

De Westeinder ligt 7 uren diepe in zee.
De Noordeinder strekt 8 uren verre in zee.

Hillen.

De Kalschaard.	Hij is nu gedeeltelijk weggevlogen en er is eene zandvlugge in geboord die gedurig het zand wegvoert.

Het Pekhol.
Clerk Hille, tegen de kerke van Coxyde.

De Doornhil.
De Zwarte Hille.
De Witte Hille.

De Hooge Blekker.

Deze hil wordt met eerbied en vreeze van het duinenvolk genoemd. Die menschen

zijn waarlijk bang van den Blekker; hij verschuift alle jare en, volgens men beweert, zou de panne: de *Maartenoom* bij name, die west den Hille ligt, geheel uit den Hoogen Blekker komen; deze zou vroeger daar in den Maartenoom gestaan hebben en ware van den fellen westwind weggevoerd geweest tot waar hij nu staat. ‘En,’ zei een geernaartvanger: ‘Ge ziet het, Mijnheer, de Hooge Blekker staat bots en bloot voor den torre van Oostduynkerke, hij zal met der tijd erop loopen.’

Dat de Hooge Blekker verstuift is waar; maar 't is zeker wel eene legende, dat hij van den Maartenoom zou gekomen zijn, en het zal den hil een lastig werk zijn nu nog tot aan Oostduynkerke af te zakken, want hij is er omtrent twee kilometers van verwijderd.

Iets dat wonderlijk is, 't is dat al de duinen die verwaaien, den oosten opgaan, door den fellen westwind gedreven, en als de wind uit het oosten blaast, is hij onbekwaam eenen duine te hinderen. Op den Hoogen Blekker staan sperren geplant die als geschilderd op het blekzand uitkomen.

De Kathrijnhille. — De visschers noemen dien duin ook het Kathrijnsgat.

De Meulewal. — Eertijds stond er een meulen op.

't Schipgat. — Zoo noemt men eenen langen oever duinen.

Pannen.

De Maartenoom. — Eene vermaarde panne, die vele van 't visschervolk bewoond is; 't is in den Maartenoom dat men het lijk van den zaligen Idesbaldus vond. Te dier plaatse staat nu een kruis geplant, en ernevens is eene capelle gebouwd, waar men jaarlijks in beevaart gaat en waar er eene misse gelezen

	wordt; er is alsdan groote toeloop van volk in den Maartenoom.
De Schapepit.	Eene leegte waar veel water in staat.
De Fortpit.	Panne en pit; vroeger dreven de duinenbewoonders en kleene boeren hun vee naar dien waterput, nu ligt hij geheel verzand.
De Lischpanne.	
De Vuilepanne.	
De Doollage.	Die panne was eertijds een leege en zompachtige grond; de bewoonders dier streke zeggen dat er daar peerden en koeien in verzonken liggen; nu is die plaatse verhard en begangbaar.
De Lange Panne.	Eertijds was zij lang, maar nu heeft ze de wind van weerskanten ingekort.

De Doornpanne.
De Kerkpanne.

Wegen.

In de duinen vinden wij drie wegels liggen, die genoemd worden:
De Zanddijkstrate.
Jan Tanghens wegel.
Baaltjes Weg.

Wijken.

De Duinhoek.
De Maartenoom.
De Westhoek.
De Zeepanne.
Isebaldus (Idesbaldus) *Kruis.*

Zwemmen.

De Stilêe.
De Kordeelbank. Beide zwemmen strekken tot voorbij Coxyde.

(*'t Vervolgt.*)

Oost-Duynkerke.

Banken.

't Westdiep.
De Bank.
De Breebank.
Het Terteel.
't Banksje.
De Broersbank.
De Engelschman.
De Stakebank.
De Uitbank.
De Spanjaard.

Geulen.

Het Dweersdiep.
't Westdiep. (De Bo) Dit zal wel het Dweersdiep zijn, aangezien 't Westdiep en het Dweersdiep dezelfste uitgestrektheid hebben.

Hillen.

De Broersduinen.
De Suikeren Hil.
De Witte Buik.
De Voorduinen.
De Boverijhille.
Jan Capponshil.
De Zeeberm.
De Zweet.

Pannen.

De Zeepanne.
De Witte Burg.
De Plaatsburg.

Zwemmen.

De Stilêe.
De Kardeelbank.

't Vloeimerk:

Zoo heeten de visschers het strange van tegen de duinen tot waar de zee bij hoog tij gevloeid komt. Het Vloeimerk teekent hem schoone af, bijzonderlijk in droog weder.

Nieuwpoort.

Banken.

De Bank.
't Banksje.
De Breebank.
Het Terteel.

Dijken.

De Groenendijk: Een weerdijk die eertijds een gedeelte was van den 's Graven Jans dijk.

Geule.

Het Dweersdiep.

Hillen.

De Suikerhil.
't Geldgat.
De Strontput.
De Oostriphil.
De Westriphil.

Lombardzijde.

Banken.

Het Riksje.
Het Slijk.
't Banksje.
De Binnenkwinte.
De Buitenkwinte.
De Kwintebank.
De Buitenratel.

Geulen.

Het Dweersdiep.
't Princeveld.

Polder.

Bassevelde.

Lombardzijde was vroeger eene haven en de kerke stond in den duine; zij stortte in tijdens eene overstroominge. De inwoners toonen nog eene leegte in de duinen oost de Nieuwpoortsche haven, waar eertijds, zeggen zij, de Lombardzijdsche haven was.
(Zie *La Flandre*, 4*de deel*, blz. 410.)

Westende.

Banken.

De evengenoemde banken die voor Lombardzijde liggen strekken tot voor Westende, voegt daarbij den Nieuwpoorbank.

Geulen.

De Driekeersleg.
Het Dweersdiep.

Hillen.

De Sloepen Hil.
De Plombaard.
De Vier-Ossenhil.
De Vlienderhil.
De Oude Haak.
De Nieuwe Haak.

Pannen.

't Princeveld. Eene zandvlakte die tegen de duinen ligt.

Middelkerke.

Banken.

De Stroombank. De landslieden noemen hem meest den Kwâbank.
De Cesardijk.
De Binnenkwinte.
De Buitenkwinte.
De Kwintebank.
De Middelkerkebank.

Dijken.

De Groenendijk.
De Weerdijk.

De 's Graven Jans Dijk.
De Schinkeldijken.

Geulen.

De Driekeersleg.
De Dievegeule.
De Scherpegeule.
De Ruischer.

Hillen.

De Vatjes Hil.	Eertijds was er een smokkelaar die zijne geblauwde ware binnen dien hil in een vat verborg, sedert heet hij Vatjes Hil.
De Lange Hil.	
De Vier-koppenhil.	Op de vier hoeken van den vierkanten hil zou men zeggen dat er vier hoofden staan.
De Manevinkaard.	
De Patattenhil.	Vroeger verdook men gestolen eerdappels in dien duine.
De Kessenhil.	
De Wakershil.	Ten tijde der Franschen stond een waker op den hil, bij middel eener vlagge miek hij van hierop teekens naar den wachter die op den Sluizenhil stond, hij wenkte ook naar den waker die te Mariakerke stond.
De Witte Hil.	Thans schier heel verdwenen: de zee heeft gestadig den duine uitgehaald. Over een 60 tal jaren was het een schoone, hooge hil.
	Volgens de legende, als het op Middelkerke torre 's nachts tien uren sloeg reed er een spook rond dezen hil; het zat op een peerd zonder kop en als het één was, verdween het verschijnsel.
De Dikke Hil.	Deze duine is nu weggesmeten; hij stond rechte voor Middelkerke toren.
De Kreupelhouthil:	ook nog de Krijphouthil genaamd. Die duin is ook verdwenen en daar staat nu het '*Hôtel de la plage*'.
De Boschhil:	die duine wierd in 1876 weggevoerd om den steenweg te leggen die nu van het dorp naar het strange loopt.
De Sluizenhil.	Een Fransche wachter stond eertijds op dien hil.
De Raversijde Hil.	
Mijnheers Hil.	
De Kleene Blekker:	deze blekker staat op Mijnheers Hil.

Pannen.

De Scheepanne.

De Manepanne.
De Doornpanne: zij en bestaat nu niet meer.

De Peerdemart. — Men beweert dat er hier nog eene peerdenmart gehouden wierd. Eenige vluchtelingen uit den patriotentijd verdooken hen in deze panne en wierden er overrast en overvallen.

De Manevinkaardpanne.
De Persenpanne.
De Keunewarande.
De Dijkeput.

De Sluizeput. — Diep stilstaande water. Die put verzandt gedurig, 't schijnt dat die put een overblijfsel der have van Walravensijde is; de oude Sluizevaart ligt recht voor den Sluizeput.

Wegen.

De Schapewegel: — Nu is die weg bijna heel verdwenen. Langs den Schapewegel trok men zeewaard en het vee wierd langs hier geleid en bij leeg water naar Oostende gedreven. Het zeevolk beweert dat er op de klei, langs het strange, nog voetstappen van koeien, schapen en peerden geprent staan.

Wijken.

De Engelsche Hoek.
Walravensijde. Wie bescheed begeert over Walravensijde, leze 't verdienstig werk van den H. Edw. Vlietinck over Walravensijde.

Mariakerke.

Banken.

De Stroombank.

De Binnenkwinte.
De Kwintebank.
De Buitenkwinte.
De Cesarsdijk.

Geulen.

De Scherpegeule.
De Kwinte.

Hillen.

De Hooge Hil (?)

De Spanjaard. Men zegt dat tijdens de belegering van Oostende (1600), de spaansche ruiterij hier kamp nedersloeg; en 't schijnt zoo geweest te zijn, want meermaals heeft men geldstukskes van dien tijd in de Spanjaardspanne gevonden.

Pannen.

De Spanjaardpanne.

Oostende.

Banken.

De Stroombank.
Den Akkaardbank.
De Platte Diepte of nog de Plate Diepte

Geulen.

De Akkaarde.
De Negenvaam.
De Kwinte.
Antena.

Wijken.

De Vierbakehoek.
Oostende is zijne duinen kwijt, en met hen is hun name ook verloren gerocht; wij en konden er geene meer van achterhalen.

Breedene.

Banken.

De Oostende bank.
De Akkaard bank.
De West Hinder.

Dijken.

De Groenendijk.

Geulen.

De Akkaarde.
Antena.
De Negenvaam.
Toria.

Pannen.

De Waterpanne.

Clemskercke.

Banken.

De Oostende bank.
De Oosthinder (ender? einder?)
De Westhinder (ender? einder?)
De Akkaardbank.

Geulen.

De Akkaarde.
Het Scheurleg.
De Negenvaam.
't Rijzeel.

Hillen.

De Hooge Hille. Hij is de hoogste hil dier streke; dient voor bake aan de visschers en wordt nog de Groote Hille genoemd.
De Braambeier.
De Kruiphoutshille.
De Langenhil.
De Plattenduine.
De Blekkaard zoo genoemd van zijn wit blekkende zand.
De Spletterhille.

Kellen.

De Opperkelle.	Dat is de verste kelle in zee.
De Pittekelle.	Alzoo genaamd, omdat die kelle in pitten slaat bij wassende of afstroomende zee, als wanneer er wind is.
De Kruikelle.	In deze kelle worden er geernaarts en kleenvisch gevangen.

Het Grootwater of ook nog 't Grauwater. Die kelle en komt niet altijd bloot bij leeg tij.

De Bank.	Deze kelle en komt maar te voorschijn als het nieuwe en volle mane is; er ligt

nog eene kelle achter den Bank, maar deze en draagt geenen name.

De Uitlaat.

Alzoo noemen onze visschers de uiteinden van iedere kelle, waar het water eerst in de kelle komt en er laatst uitloopt, volgens de zee op- of afgaat.

In die Uitlaten worden de stelnetten gezet bij leeg water; met de wassende zee komt de visch meê, en in 't afgaan van het water blijven zij in de netten van den Uitlaat steken.

Pannen.

De Pauspanne: of nog de Pauspannesteert.
De Krinkelmeulenpanne.
De Doornpanne. Deze panne krielt van de doorns.
De Doômanspanne.
De Groote panne.
De Steenpanne.
De Kruiphoutspanne.
Oudendjillenspanne.

Wijk.

De Haanhoek of den Hane, die nu vele bebouwd wordt. Nevens dien wijk liggen:
De Hanebosschen die tamelijk uitgestrekt zijn.
De Duinhofsteê, eene hoeve die in den duine ligt.

Vlisseghem.

Banken.

De Wenduyne Bank.
De Westhinder (ender? einder?)
De Oosthinder (ender? einder?)
De Wielingen.
De Scheurbank of beter
Het Scheurleg.
De Akkaardbank.

Geulen.

't Scheurleg.
De Akkaard.
De Weele.

Hillen.

De Fransche Batterij.
De Spanjaardshul.
De Lange Leere.

Pannen.

De Zeepanne.
De Zâpanne, of anders nog gezeid,
De Zakpanne.

Wenduyne.

Banken.

De Zuigers.
De Banken.
De Uitligger.
De Pluitardbank.
De Weele.

De Wenduynebank.
De Noordhinder (ender? einder?)
De Westhinder (ender? einder?)
De Oosthinder (ender? einder)
Het Zand.

Geulen.

De Kellen.
De Luizepit.
De Weele.
De Draaipitten
De Klijtepitten.

Hillen.

De Groote Hul.
De Witte Hul.
De Duivels Hul.
De Groene Hul.
't Zwijgertje.
De Kalletjes.

Pannen.

De Kerkpanne.
De Voorpanne.
De Groote Panne.
De Middelpanne.

Blankenberghe.

Banken.

De Weelebank.
Het Rip.
't Zand.
De Kelderbank.
't Hard Zand.

't Steienhoofd.
Blighbank.
De Wenduynebank.
De Thornton-bank.
De Duivelsboei.
De Lucifersboeien.
De Wandelaarsboeien.

Dijken.

's Graven Jans Dijk.

Geulen

Weele.
In de Weele zit veel visch.
De Oostweele.
De Kelder.
't Eersgat.
't Steendiep.

Hillen.

De Hooge Hille.
De Lucifersduine.

Werken.

Als men langs het strange wandelt te Blankenberghe, komt men in wissen gevlochtene *hoofden* tegen, waaronder steen en ciment gemetst liggen en die diep in zee gaan: die barebrekers noemen onze visschers *de werken.* Zij en zijn onder geene andere namen gekend, uitgeweerd twee:

't Heyste Werk, dat tegen Heyst ligt.
Het Houte Werk.

De andere Werken zijn, volgens hunne volgorde, genoemd: 1ste, 2de, 3de enz. Werk. Er liggen zes werken op Blankenberghe.

Heyst.

Banken.

De Wandelaar.
De Kelderbank.
De Lisseweghe bank.
De Gotebank.
Het Gaanpad.
De Wielingen.
De Bol van Hoyst.
De Peerdenmart.
De Rip (buiten- en binnen-).

Dijken.

De Gravejansdijk.
De Evendijk.

Geulen.

De Weele.
De Gote.
't Rip.
De Breê Achttiene.

't Rippegat.
De Kelder.
't Steendiep.
't Eersgat.

Hillen.

De Pasteurs Hille.

Pannen.

De Pasteurs Panne.
Er liggen 5 Werken op Heyst, doch ze en worden niet afzonderlijk genoemd.

Knocke.

Banken.

De Lisseweghe bank.
Wielingen.
Het Ripzand, men zegt ook:
't Rip.
De Droogte van Schoonveld, kortheidshalve van de visschers 't Schoonveld genoemd.
De Zeebank.
De Gotebank.
De Raan.
De Rabsbank.
De Scharbank.
De Sluische Hompels.
De Zeehondenplate.
Cadzand bank.
De Zandplate.
De Walvischstrate.
De Elleboog.
De Rassen.
Zoutelande bank.
De Peerdemart.
De Onderbank.

Busschen (in den duine).

De Kapitbusch.
De Berkenbusch.
De Drooge Hond.
De Singels.
De Eekenbusch.

Dijken.

De Gravejansdijk.
De Evendijk.
De Zeedijk.

De Oude Zeedijk.

Geulen.

't Schoone Veld.
De Gote.
De Oostgote.

De Westgote.
De Kwâgrond.
't West Rippegat.
't Oost Rippegat.
De Nieuwe Geule.

De Vischgeule. Zoo noemt men eene geule waar men veel visch vangt.
De Oostgote is ook eene vischgeule.

Hillen.

De Hooge Duinen.
De Blinkaard.
't Magerschorre.
De IJzerberg.
De Zouteschorre.
De Korte Duine.
De Comedie Hul.
De Drie Hullen.
De Zeeaksterhul.
De Lange Hul.
De Koolschaard.

Kreke.

De Schaperijekreke.

Pannen.

De Kleene Vlakte.
De Brabandsche panne.

De Commandeursplate. Die plate was eertijds zandgrond; in de jaren 70 werd zij uitgedijkt.
De Panne.
De Pastorspanne.

Wijk.

't Zoute De wijk ligt in de duinen.
Er zijn ons voorzeker hier of daar namen ontsnapt en wetensweerdigheden onbekend die eraan vastgehecht zijn; en 't ware ons veel genoegen, wilde de goede

lezer, die zulkdanige onaangestipte namen of wetensweerdigheden kent, de goedheid hebben die naar ‘Biekorf’ te zenden. Hij zou grootelijks bijdragen tot de West-Vlaamsche Oordnamenkunde, die tot nu toe, jammer genoeg, te vele verwaarloosd gebleven is.

ANT. VERWAETERMEULEN

Bijblad van ‘Biekorf’ in Hooimaand, 1893. *Vervolg op 't Bijblad in Wintermaand*, 1892.

Over Klankleer

B. **M**EDEKLINKERS. - Het kenmerkendste verschil tusschen klinkers en medeklinkers (deze woorden in hunnen meest gewonen zin genomen) bestaat hierin: dat, bij de klinkers, de gedaante der mondholte alleenlijk dient om den stemdragenden ademtocht te wijzigen, terwijl, bij de medeklinkers, de klank vooral gesteund is op het verengen of sluiten van den mondloop, waarbij de staat der stemsplete als meer nevenzakelijk mag beschouwd worden.

De medeklinkers kunnen verdeeld worden, volgens de gedaante die de spraaktuigen, die boven de kele gelegen zijn, aannemen en volgens de plaats waar deze spraaktuigen in werkinge gebracht worden.

1° Volgens de gedaante der spraaktuigen onderscheidt men:

a) *Sluitklanken.* - De werkende spraaktuigen worden gesloten, en bij het openen derzelve ontstaat een ontploffend gerucht, waarom zij ook *explosivae* genoemd zijn. Zulke zijn *k*, *t*, *p*, *g* (= fransche *g*(*u*), engelsche *g*), *d*, *b.*

b) *Wrijfklanken* of *spiranten.* - Hier wordt alleenlijk eene engte gemaakt en de adem stroomt er ruischend door heen. Zulke zijn χ (= dietsche *ch*), γ (= dietsche *g*), θ (= engelsche harde *th*), δ (= engelsche zachte *th*), *s*, *z*, *j*, *v*, *f*, *w*.

c) *Neusklanken.* - Bij de overige medeklinkers wordt aan den ademtocht de toegang der neusholte door het ophalen van het week gehemelte afgesperd; bij de neusklanken integendeel is het week gehemelte gezonken en de ademtocht stroomt vrij heen door de neusholte, terwijl de mondloop gesloten is. De neusklanken zijn *m*, *n*, alsook de klank dien wij door *ng* verbeelden, en die, bij voorb., gehoord wordt in het vlaamsche woord *zingen.*

d) *Zijdelingsche klanken.* - De tonge raakt het gehemelte, doch al beide kanten, soms ook langs eenen kant, blijft eene opening, langs waar de lucht ontvlucht. Voorb. *l.*

e) *Trillende klanken.* - Een beweegbaar monddeel wordt tegen eene vaste oppervlakte, of twee beweegbare monddeelen worden tegen elkander in eene rasse, beurtelings op- en neêrslaande, trillende beweging gebracht. Tot deze afdeeling behooren verschillige gedaanten van *r.*

2° Volgens de plaats waar de werkende spraaktuigen '*articuleeren*,' worden de medeklinkers verdeeld in:

a) *Keelklanken*, ook *gutturale* en *velare* klanken genoemd. - Deze worden gemaakt tusschen den tongwortel en het week gehemelte. Binnen de gegeven grenzen blijft nog al veel speelruimte en deze klanken kunnen min of meer diep zijn.

Het diepe zwitsersche *ch* behoort tot het meest achterwaardsche, de dietsche *k*, *ch*, *g*, *ng*, in omgeving van *gutturale* klinkers (*a*, *o*, *u*), tot het meest voorwaardsche slag van keelklanken.

b) *Palatale klanken.* - Deze worden gemaakt tusschen het middelste of het vorenste deel van den tongrugge en het hard gehemelte. Hier geeft het werkingsgebied, dat strekt van het week gehemelte voorwaards tot aan den achtersten rand der tandbussen, nog meer ruimte tot het maken van verschillige soorten van klanken, dan bij de keelklanken. In de omgeving van eenen *palatalen* klinker (*ä*, *e*, *i*, *ü. ö*) worden de dietsche *k*, *ch*, *g*, *ng* wel meest als achterwaardsche, de hoogduitsche *ich*-klank en onze *j* als voorwaardsche *palatale* klanken gesproken.

c) *Tandklanken* of *dentale.* - De tandklanken worden gemaakt met de tongspits, het tongblad of het vorenste deel der tonge op gansch zijne breedte genomen (den ganschen tongzoom) tegen een deel der bovenste tandreke of de daarboven gelegen *alveolen* of tandbussen. Een slag van tandklanken, *cerebrale* genoemd, en hebben wij hier niet te bespreken.

De tandklanken die met de tongspits gemaakt zijn, zijn *alveolaar*, *postdentaal* of *interdentaal.* De engelsche *t*, *d*, *n*, *l*, *r*, ook wel meest de westvlaamsche *l* en *r*, zijn gemaakt tusschen de tongspits en de *alveolen*, en bijgevolg zijn zij *alveolaar.* De westvlaamsche *t*, *d*, *n* worden dikwijls gemaakt met de tongspits tusschen de *alveolen* en den bovensten rand van de oppervlakte der tandreke: men zou ze kunnen *supradentaal* noemen (doch dit woord wordt ook gebruikt in den zin van *alveolaar*), zij worden ook gemaakt met de tongspits tegen de binnenste oppervlakte der tandreke, en alzoo zijn zij *postdentaal* (*superficiaal*). De engelsche harde en zachte *th* is ook gewoonlijk *postdentaal* (*marginaal*), dat is, gemaakt tusschen de tongspits en den ondersten rand der bovenste tandreke. *Interdentaal*, of gemaakt met de tongspits tusschen de beide tandreken, zijn de nieuwgrieksche θ, δ, bij eenigen ook de engelsche *th.*

De *sisklanken s* en *z* worden gemaakt met het tongblad meest tegen de *alveolen* der bovenste tanden.

Bij de *sh*-klanken (eng. *sh*, duitsch *sch*, fransch *ch*, *j*) is een breeder deel der tonge werkzaam dan bij de *s*-klanken, zoo dat de wrijvinge niet alleenlijk over het midden der tonge, maar ook over de zijdskanten plaatse grijpt.

d) *Lipklanken.* - Deze worden gemaakt tusschen beide lippen, en alsdan worden zij *bilabiaal* of *labiolabiaal* genoemd, zooals *p*, *b*, *m*, *w*; ofwel tusschen de onderste lip en de bovenste tandreke: zulke zijn *v* en *f*, die *labiodentaal* genoemd worden.

IV. *Klankduur, sterkte, hoogte.*

Volgens hunnen *duur*, worden de klinkers doorgaans verdeeld in korte en lange. Tusschen beide kan veel afstand zijn, en soms is het noodig nog halflange, overlange, enz. te onderscheiden. - Het verschil tusschen kort en lang treft de medeklinkers zoowel als de klinkers; doch bij de klinkers wordt het lichter waargenomen, omdat het gemeenlijk van een verschil in de hoedanigheid van den klank vergezeld is. Overigens worden de sluitklanken in de tegenwoordige dietsche taal, inzonderheid in het westvlaamsch, zelden lang uitgesproken.

De *sterkte* van eenen klank hangt af van de mindere of grootere kracht, waarmeê de adem uitgedreven wordt, en, bij de medeklinkers, ook van de mindere of meerdere kracht, met dewelke de sluiting of engte der spraaktuigen veroorzaakt wordt. De leeringe over het af- en toenemen der klanksterkte noemt men de leeringe van het *expiratorisch*, *dynamisch* of *emphatisch accent.* In eenen volzin treft dit af- en toenemen op verschillige wijze de deelen waaruit de volzin samengesteld is; in de natuurlijke verdeelingen van eenen gesprokenen volzin, zoowel als in de afzonderlijk gesprokene woorden, zijn het de verschillige lettergrepen die verschillig getroffen worden; in eene en dezelfste lettergreep eindelijk worden ook de verschillige klanken verschillig aangegrepen. - Van de sterkst uitgesprokene lettergreep van een woord wordt gezeid dat zij de stemzate of den klemtoon van het woord draagt. In de dietsche en duitsche talen heeft ieder woord eene vaste stemzate; de lettergreep die ze draagt wordt duidelijk van de overige onderscheiden; de niet beklemtoonde lettergrepen zijn in groote mate aan verdooving en verval onderworpen. Nog klaarder kan dit in het Engelsch bespeurd worden; veel min in het Fransch. In langere woorden nochtans, vooral in samengestelde woorden, kunnen twee even gewichtige, maar vooral, nevens de volle stemzate, eene of meer zwakkere voorkomen. Niet zelden treedt dan verwisseling in van de volle met de halve stemzate, zooals bij voorb. in *koeke-*

boterham, hier gesproken met de volle stemzate op *koe* en eene halve stemzate op *bo*, elders met de volle stemzate op *bo* en eene halve stemzate op *koe.* - In eene en dezelfste lettergreep kan de klanksterkte gelijkmatig afnemend of toenemend zijn, ook gelijkmatig toenemend en dan weder afnemend: zulke lettergrepen worden eenspitsig genoemd, Het afnemen kan ook door het inzetten van eene nieuwe, geringere klanksterkte onderbroken worden, en dan is de lettergreep tweespitsig. Tweespitsige enkele klinkers gaan gemakkelijk tot tweeklanken over. Soms is het moeilijk of onmogelijk te onderscheiden of men met eene tweespitsige lettergreep of met eene opvolging van twee lettergrepen te doen heeft.

Gansch verschillend van de klanksterkte is de *hoogte.* die berekend wordt naar de toonafstanden die in het spreken doorloopen worden. De leeringe over het klimmen en dalen der toonhoogte heet men de leeringe van het *musicaal*, het *chromatisch accent* of van het *toonaccent.* De toon kan van het begin tot het einde op dezelfste hoogte blijven, ofwel van het begin af stijgen of zinken, ofwel ook eerst stijgen en dan zinken, of eerst zinken en dan stijgen. Dubbele toonhoogte wordt gewoonlijk met dubbele (tweespitsige) uitademing verbonden. De toonafstanden bij het uitspreken van woorden en lettergrepen zijn in het Dietsch van weinig of geen gewicht; van meer aangelegenheid zijn zij in het Fransch, van nog meerdere in de zoogezeid zingende talen, zooals het Italiaansch, het Spaansch, het Zweedsch en het Noorweegsch; een gansch buitengemeen spel spelen zij in de talen van het verre Oosten. In den volzin biedt het af- en toenemen van den toon ook nog eenig belang in de dietsche, zoo wel als in de duitsche en engelsche taal. In eenen bevestigenden zin zinkt de toon; in eenen bevelenden, en nog meer in eenen ondervragenden zin, klimt hij.

V. *Klankveranderingen.*

De klankveranderingen, zoo menigvuldig, zoo verschillend van aard en oorsprong, die in eene taal kunnen

voorkomen, kunnen gevoeglijk onder eenige algemeene benamingen gerangschikt worden. Zoo onderscheidt men:

A. Opzettelijke klankveranderingen. - De spreker weert hetgene aanstootelijk of met zijn oogwit strijdig is, of om gelijk welke reden hem overbodig schijnt, of, omgekeerd, brengt bij wat hem sierlijk schijnt, of het doel dat hij beoogt kan dienstig zijn. - In het Westvlaamsch is de *h* in de uitspraak verloren, doch in *hum*, *hummen* laat men ze hooren, om het keelgerucht dat gehoord wordt bij de werking, door deze woorden uitgedrukt, aan te duiden. In andere gevallen, waar klanknabootsing in het spel is, kunnen alzoo nieuwe klanken in het leven geroepen of in de plaats van andere ingeschoven worden. De herhaling van eenen zelfsten klank binnen een zelfste woord, wordt uit bewuste gemakzucht vermeden, als de uitspraak lastig valt, of geweerd, omdat men niet en wil al stamerende spreken. Alzoo kunnen *pateel*, *kandeel*, ook wel *sleuter*, *vleger* ontstaan zijn. In den gemoedelijken, vertrouwelijken, alledaagschen spreektrant, laat men licht de lettergrepen of de woorddeelen varen, die niet noodwendig en zijn om verstaan te worden; zoo hoort men *bo*, voor *boterham*, *kilo* voor *kilogram*, enz. Zoo ook in de engelsche *slang*-sprake *bus* voor *omnibus*, *zoo* voor *zoological garden*, *nob* voor *nobleman*, enz. Uit eerbied is de vorm *moeder* behouden, alhoewel het uitvallen der *d* hier regelmatig ware; doch spreekt men van dieren, zoo zegt men *moer*(*e*; *broeder* is regelmatig tot *broere* samengetrokken, maar, zoohaast er spraak is van de leden van een geestelijk broederschap, zoo zegt men *broeder.* Bij de eigennamen vooral is het dat men de onbeklemtoonde lettergrepen, als nutteloos, ter zijde laat; alzoo *Stijn*, *Staf*, enz... voor *Augustijn*, *Gustaf*, enz... Zelfs heeft men uitdrukkingen om minachting te kennen te geven; alzoo hoort men, in het Kortrijksche, *Foten*, *Leiten*, voor *Ivo*, *Leo.*

Deze vormen zijn overigens bij het gemeene volk de gebruikelijkste. Opzettelijk ingebrachte klank- en woordveranderingen komt men ook tegen in de zoogezeide ‘gebroken vloeken’, waar, uit een gevoel van Godsdien-

stigheid, de name *Gods* vervangen wordt door *Gans*, *Jan*, enz., *sacre* door *sapper*, enz. Hier moeten ook de volksmatige omduidingen (volks*etymologie* en volks*humour*) vermeld worden, die zoo menigvuldig in alle talen voorkomen: *beerwolf* voor *weerwolf*, *vliegenbouter* voor *vijvouder*, *hangmat* uit *hamaca*, enz.

Gewoonlijk en blijft de geschreven tale en de leering in de schole ook niet zonder invloed op de uitsprake, b.v. als een westvlaming de woorden *lijk* en *boek* uitspreekt met *ei* en eene lange *u*, in plaats van ze te spreken met korte *i* en *u*, zooals dit in de westvlaamsche tale algemeen gebruikelijk is. In het zingen worden de klanken ook dikwijls gewijzigd, het zij dit sierlijker of gemakkelijker is, het zij dit ten minste den zanger zoo schijnt. Eindelijk moet er nog een woord gezeid worden wegens het misverstand, dat aanleiding geeft tot het bijvoegen van klanken waar zij niet en behooren, en het afwerpen bij woorden tot dewelke zij behooren. Alzoo hebben wij, met het fransche lidwoord, westvlaamsch *lavoor*, *lommer* uit *l'ivoire*, *l'ombre*; met de uitgangs- *n* van het dietsche lidwoord of van een afgesleten voorzetsel, *navond*, *nuchtend*, *nevens*, enz...; integendeel ontstonden de gedaanten *aak*, *adder* voor *naak*, *nadder*, daar de ingaande *n* valschelijk aanzien was, als behoorende bij het voorgaande, op *n* sluitende woord.

B. Aanpassende (*accommodatieve*) klankveranderingen. - Deze grijpen plaats, wanneer de spreker een uitlandsch woord in overeenkomst brengt met de gewoonten en het klankstelsel zijner tale, dewelke nooit met de gewoonten en het klankstelsel eener vreemde taal volkomen eenvormig zijn. Zoo is het dat vele vroeg ontleende latijnsche woorden, als *scheutel*, *kelder*, *zolder*, enz. hunne stemzate verschoven hebben, omdat de germaansche woorden in den regel hunne stemzate op de eerste lettergreep hebben. Om dezelfste reden zijn niet zelden ingaande, in de vreemde tale onbeklemtoonde lettergrepen, verloren gegaan: dit bespeuren wij in het woord *pulle*, uit het latijnsch *Ampulla.* Worden, van den eenen kant, klanken en lettergrepen weggelaten, zoo worden er, van eenen

anderen kant nieuwe opgenomen: daar *sr* in het dietsch eene ongewone klankverbinding is, zoo wordt in de fransche woorden waar eene *s* met eene *r*, volgens de dietsche uitspraak, in aanraking, komt, eene*t* ingeschoven. Dit ondervinden wij in *castrolle*, *stroop*, *astrant*, uit *casserole*, *sirop*, *assurant.*

Klanken die in de ontleenende tale niet en bestaan, of toch in dezelfste stelling als in de vreemde taal niet gebruikt en zijn, worden vervangen door andere, te weten door deze die meest op de vreemde trekken. Zoo hoort men bij de westvlamingen het fransche woord *fatigue* uitspreken als *fatijke*; zoo worden de fransche *j* en *ch* in het dietsch vervangen door *z*, *zj*, *dj*, *s*, *sj* enz.

Uit den vorm van het ontleende woord kan men gewonelijk besluiten van waar het overgenomen is, hetzij uit eene gouwsprake, hetzij uit eene gansche vreemde taal. *Dooier* en *opdoemen* zijn ontleend aan andere dietsche gouwspraken dan deze die aan de algemeene taal ten grondslag dienen; het uitspreken van *ij*, *ui* en *ou* als korte *i*, *ü*, en *u* verraadt den westvlaming; *ladder*, *hiel* en *eiland* zijn friesch; *gehalte*, *gestalte*, met hun *al* voor eenen tandklank, *versieren*, *onversaagd*, *sop* (=top), met hun *s* uit *ts*, zijn ontleeningen uit het hoogduitsch; *kasteel*, *kapeel*, enz., hebben wij uit het fransch geborgd, en dat wel, wegens het bewaren van den *k*- klank voor *a*, uit het Picardisch. Verders geeft de gedaante der leenwoorden niet zelden het middel aan de hand om met min of meer nauwgezetheid het tijdstip der ontleening vast te stellen: *kelder* en *wikke* zijn reeds van de eerste tijden dat onze voorouders in drukke betrekkingen met de Roomelingen gekomen zijn, in de germaansche talen overgewaaid, alswanneer de latijnsche *c* voor eenen palatalen klinker nog als *k* uitgesproken wierd; *kasteel* is tot ons overgekomen, toen de *s* in het picardisch *castel* nog klonk; woorden zooals *rots*, *toets*, *taats*, *kaatsen* hebben wij geborgd, als de fransche (resp. de picardische) *c*(=*s*), *ch* nog als *ts* of *tch* gesproken wierden. Uit deze en meer dergelijke bemerkingen blijkt dat de leenwoorden meer dan eens over de geschiedenis der leenende, zoowel als der ontleenende taal, een helder

licht werpen, en soms de oplossing leveren van vraagstukken die anders zouden onbeantwoord blijven.

C. Klankveranderingen door analogie of het streven naar eenvormigheid te weeg gebracht. - Hierdoor worden klanken en klankreken van zulke woorden die door herhaald gebruik en overheerschen in het bewustzijn als maatgevend voorkomen, op andere woorden van gelijkdanige beteekenis of bediening overgedragen. Op deze wijze zijn de enkelvoudige gedaanten van den onvolmaakt verleden tijd der werkwoorden van de klasse *binden*, *drinken*, enz., die in het middeleeuwsch Dietsch nog *band*, *drank* klonken, verdrongen en luiden thans (op eenige gouwsprakelijke uitnemingen naar) *bond*, *dronk*, naar het voorbeeld der meervoudige vormen *bonden*, *dronken.* In het Hoogduitsch, heeft bij deze zelfde werkwoorden, het enkelvoud doorgaans de zege behaald over het meervoud: *ich band*, *wir banden*, voor *ich band*, *wir bunden*; doch *ich glomm*, in plaats van *ich glamm*, naar het meervoud *wir glommen*, uit een ouder *glummen.* In het Hoogduitsch is insgelijks onder den invloed van het meervoud, de klinker lang geworden in het enkelv. van den onvolm. verl. tijd der werkw. van de klassen *spreken*, *geven: ich sprâch*, *ich gâb;* in het Dietsch integendeel heeft het enkelv. zijnen korten, het meerv. zijnen langen klinker trouw bewaard. Bij de werkwoorden der klassen *bijten*, *gieten*, behoort in den onvolm. verl. tijd enkelv. eene scherplange *e*, resp. eene scherplange *o*, in het meerv. daarentegen eene zachtlange *e*, resp. eene zachtlange *o*; doch in het westvl. is de klinker van het enkelv. tot het meerv. overgegaan, en wij zeggen *beeten*, *gooten*, gelijk *beet*, *goot.* In de omstreken van Kortrijk, zeggen wij nog regelmatig *ik mag*, *i mag*, *me meugen*; maar in Kortrijk stad, en in het Westen van Westvlanderen, zegt men, naar het voorbeeld van het meerv., *ik meuge*, *i meugt*, en te Brugge *me maggen*, *je magt*, in navolging der enkelvoudige vormen. Hetzelfste lot ondergaat de tegenwoordige tijd van *kunnen*: Westvl. *ik kan*, *i kan*, *me keun*, doch daarnevens *ik keune*, *i keunt* van den eenen kant, en *me kannen*, *je kant* van den anderen. *Ik zijn*, naar het voorbeeld van

wij zijn, is in het grootste deel van Westvlanderen in gebruik; daarentegen *we bennen*, *je bent*, naar het voorbeeld van *ik ben*, in Noorddietsche gouwspraken. In Westvlanderen hebben wij onregelmatig *gevrozen*, naar het regelmatige '*t vroos*; terwijl de 'Nederlandsche taal' het onregelmatige *vroor* naar het regelmatige *gevroren* gevormd heeft. Vergelijkt soortgelijke verwarringen in de vervoeging van *kiezen* en *verliezen.* Te Oostende en te Diksmuide hoort men *ik waar*, *i waar* (gelijk in het Hoogduitsch), ontstaan onder den invloed der meervoudsvormen *wij waren*, *gij waart.*

In Westvlanderen zeggen wij *i wilt*, in plaats van *hij wille*, naar het voorbeeld der andere werkwoorden; *ik wete*, in plaats van *ik weet* (met eene scherplange *e*; deze vorm wordt nog soms gehoord), in overeenkomst met *ik geve*, *leze*, enz. Gelijk men ziet is de vervoeging der werkwoorden door de *analogie* sterk aangetast, en, wel te verstaan, ik bepale mij hier bij eenige voorbeelden, die eerst en ter loops in mijn gedacht oprijzen. Niet min is de verbuiging der naamwoordelijke vormen, onder denzelfsten invloed, gestoord, of, zoo ge wilt, vereenvoudigd; alhoewel dit, door het afslijten der uitgangen, niet altijd even tastbaar voor den ongeoefende voorkomt. Het zij hier genoeg te bemerken dat de meervoudsuitgang *s*, en *en* verre buiten hunne grenzen getreden zijn; zelfs worden zij gevoegd bij woorden die reeds van eenen bijzonderen meervoudsuitgang voorzien zijn; *kinderen*, *kleederen*; verders hoort men te Poperinghe, met eenen dubbelen meervoudsuitgang, *beddens*, *messens.* Door *analogie* is het ook dat de *suffixen* in het gebied der tale rondwoekeren, en, veelzijdig gebruikt, dagelijks nieuwe woorden in het leven roepen. Zelfs worden vreemde (fransche) *suffixen*, zooals *ier*, *ij* aan echt dietsche woorden gehecht. Op dezelfde wijze ontstaan nieuwe suffixen, zooals (*e*) *naar*, (*e*) *ling*, (*e*) *nier*, *ery*, enz, om reden dat zij veelvuldig aangehangen voorkwamen achter woorden, uitgaande op *n*, *l*, *er.* Door *analogie*, dringen klanken in bij woorden waartoe zij niet en behooren; verandert het geslacht, ja ook het getal der naamwoorden; ontstaan

steeds nieuwe reken van woorden en woordgedaanten; in 't korte, de *analogie* is, te zamen met den klankwissel, die zooeven te behandelen is, de rijkste bron van klankveranderingen, en eene der machtigste oorzaken, die tot het ontwikkelen aller talen meêgeholpen heeft, en nog meêhelpt.

D. Mechanische klankwissel. Gelijk de *analogie* het uitwerksel is der *psychische*, zoo is de klankwissel een gevolg der *physische* traagzaamheid, waardoor de hersenen hunne bevelen, onvolmaakt door de zenuwen tot de dienstdoende spieren overzenden. Daaruit en volgt geenszins dat alle klankwissel ook eene klankverzwakking, nooit eene klankversterking zij. Klankwisselingen van allen aard doorkrielen overvloedig de nieuwe zoowel als de oudere talen; het is onmogelijk ze onder eene streng stelselmatige verdeeling te rangschikken: de gronden immers, waarop deze verdeeling zou gesteund zijn, doorkruisen en onderkruipen elkander op zulke wijze, dat het dikwijls moeielijk of onmogelijk is dezen of genen als gewichtigst, en bijgevolg als maatgevend aan te zien. Om nochtans met eene zekere regelmatigheid vooruit te gaan, geven wij hier eene verdeeling, hoe aanrandbaar en onvolledig zij ook zij; men zal gemakkelijk bemerken dat zulk of zulk een der gegeven voorbeelden, met even veel recht, onder eene of meer andere hoofdingen zou kunnen geplaatst worden, ja, dat het noodzakelijk was eenige voorbeelden onder verschillige hoofdingen te herhalen.

Alle klankwissel bestaat in eenen overgang van eenen *terminus a quo* tot eenen *terminus ad quem.* Men kan nu ofwel de maniere beschouwen waarop de klankwijziging geschiedt, ofwel de klankwijziging zelve; deze kan verders beschouwd worden op haar eigen en afzonderlijk, of in betrek met de uiterlijke omstandigheden of ook met *physiologische* werkingen, waarmede zij verbonden is.

1° Naar de wijze waarop een klankverandering tot stand komt, onderscheidt men den springenden en den langzamen, trapswijs volbrachten klankwissel.

Tot den springenden klankwissel behooren de klankverplaatsing of *metathese*, hetgene vooral met de *r* het

geval is: *bersten* voor *bresten*, *vrucht* voor *vurcht*; de ontlijkinge of *dissimilatie: sleuter*, *vleger* voor *sleutel*, *vlegel*; en, zoo 't schijnt ook, eenige gevallen van inlijking of *assimilatie*: *pelgrim*, uit *peregrinus*, waar de uitgaande *n* veranderd schijnt in *m*, onder den invloed van den ingaanden lipklank. Langzamen wissel hebben wij in de verandering der *a* van het oudere *badjo-*, die door eene onafzienbare reke van allerminst onder elkander verschillende tusschenklanken, de dietsche *e* in *bedde* geworden is. Dit laatste slag van klankwissel volgt vaste mate en regel; op deze klankwijzigingen is het dat men de benamingen klankwet en klankwettelijk toepast.

2° Beschouwen wij de klankwijzigingen in hun eigen, zoo vinden wij verwisselingen van de klinkers onder elkander: van *a* in *o: was*, *wos*, van *u* in *i: put*, *pit*, van *i* in *e: zilver*, *zelver*, enz.; vertweeklankingen van enkele klinkers en samentrekkingen van tweeklanken in enkele klinkers: de germaansche *ô* wierd de tweeklank *uo*, later *oe*, nu weder gesproken als een enkele *u: grôtian*, *groeten;* samensmeltingen van twee klinkers, oorspronkelijk tot verschillige lettergrepen behoorende, zooals in *zien* uit *sehan;* verlengingen en verkortingen van klinkers: *ē* uit *e* voor *r* in *eerde* voor *erde; a* uit *ā* in *bracht*, *dacht*, *zacht;* uitval en indringen van klinkers: *kerk* uit κυριακόν, doch *kerrek*, *zellef* uit *kerk*, *zelf;* veranderingen van medeklinkers in klinkers en van klinkers in medeklinkers: *hout* uit *holto-*, *meid* uit *maged*, *zwijn* uit *suîno-*; bij de medeklinkers, verandering van eenen innewaardschen klank in eenen uitewaardschen en omgekeerd: in de fransche gouwspraken *cintième* voor *cinquième;* in het Dietsch *lucht* uit *luftus;* verandering van eenen sluitklank in eenen wrijfklank en omgekeerd: *recht* uit *rektos*, *broeder* uit *brôθar;* verandering van eenen stemdragenden klank in eenen stemloozen en omgekeerd: *wij bonden*, *ik bond* (gesproken *bont*); *vreezen*, *hij vreesde* (gesproken *vreezde*) nevens *hij vreest;* verlenging en verdubbeling van korte, enkele medeklinkers, en omgekeerd: westgerm. *nattjo-* uit germaansch *natjo-*, doch uit westgerm. *nattjo-*, met eene lange, op twee lettergrepen verdeelde *t*, dietsch

net(*te*) gesproken met eene enkele, korte *t*; uitval en indringen van medeklinkers: *weêr* uit *weder*, *schoonder* uit *schooner*, enz., enz.

3° Beschouwen wij eenen klank in zijne betrekkingen met de omgevende klanken, zoo ondervinden wij dat hij kan veranderingen ondergaan, die afhankelijk of onafhankelijk zijn van deze omgeving. Onafhankelijk zijn de veranderingen der indogerm. *o* in germ. *a: oinos*, *ainaz*; der germ. *aē* in westgerm. *â: saēdiz*, *sâd*; der lange en gerekte dietsche *a*, in den westvlaamschen *a*°-klank. Afhankelijk zijn de verschillige soorten van inlijking of *assimilatie*, waardoor de klinkers, zoowel als de medeklinkers, getroffen worden. Men onderscheidt gedeeltelijke en volledige inlijking: gedeeltelijk is zij in *beter*, met *e* uit *a* onder invloed eener eertijds volgende *i*, in *schande* (behoorende bij *schamen*), met *n* uit *m* voor den volgenden tandklank; volledig is zij in germ. *isti* uit indogerm. *esti*, in *das* uit *dachs*, vgl. Hoogd. *Dachs.* De inlijking is vooruitwerkend of *progressief*, zooals in *lam* uit *lamb*; achteruitwerkend of *regressief*, zooals in de vorige gevallen; wederzijdsch, zooals in de verandering van *ai* door *ei* in *ê*, van *au* door *ou* in *ô*: germ. ɣ*aut*, oudsaks. *gôt*, germ. ɣ*raip*, oudsaks. *grêp.* De inlijking kan voor uitwerksel hebben het veranderen van eenen keelklank in eenen *palatalen*, *dentalen* enz. of omgekeerd, van eenen sluitklank in eenen wrijfklank en omgekeerd; van eenen harden in eenen zachten klank en omgekeerd, van eenen stemloozen in eenen stemdragenden, enz. Eindelijk grijpt de inlijking niet alleenlijk plaats tusschen de klinkers van den eenen kant en de medeklinkers van den anderen, onder elkander, maar ontstaat ook door onderlinge werking der klinkers op de medeklinkers en der medeklinkers op de klinkers.

4° Nu blijven ons nog de veranderingen te onderzoeken in de *physiologische* werkingen, waardoor de wijzigingen in de klanken veroorzaakt zijn. Vestigen wij eerst onze aandacht op den ademstroom, dan op de werking van het strottenhoofd en eindelijk op deze der spraaktuigen die boven het strottenhoofd gelegen zijn, en die wij onder

den gemeenschappelijken naam van ademloop samengevat hebben.

a) *Ademtocht.* - Door de kracht van den ademtocht veranderen de zachte medeklinkers, b.v. *g*, *d*, *b*, in harde: *k*, *t*, *p;* door vermindering dezer kracht grijpt het tegenovergestelde plaats. Wordt de ademstroom in zijne volle kracht scherp afgesneden, zoo wordt de klinker verkort, zooals in het Hoogduitsch *Blätter*, *gesotten*, en ook wel in het dietsch *wit* insteê van *wijt*; verzwakt echter de ademstroom vooraleer hij afgesneden wordt, zoo wordt de klinker verlengd: dit is het geval met al de klinkers die in het Dietsch in eene opene beklemtoonde lettergreep komen; in de onbeklemtoonde lettergrepen integendeel worden de klinkers verkort, verdoofd of vallen teenemaal weg. Rust op eenen zelfden klinker eene dubbele ademdrukking, dan gaat hij over tot eenen stijgenden of zinkenden tweeklank: *uo*, *oe* uit *ô: sôkjan*, *suokjan*, *zoeken; ia*, *ie* uit *ê: hêr*, *hiar*, *hier; ei*, *ai* uit *î*: Brabandsch *bijten* (gesproken *beiten*, *bäiten*, enz.) uit *bîten.*

b) *Strottenhoofd.* - Van het meê werken van het strottenhoofd, tot het voortbrengen of niet voortbrengen van het stemgeluid, hangen de talrijke wisselingen af tusschen stemlooze en stemdragende klanken; b.v. tusschen *s* en *z*, *f* en *v*, *t* en *d*, enz.

Hier moet ook het inzetten of niet inzetten van het strottenhoofdgeruisch, bij den *spiritus asper* en den *spiritus lenis* vermeld worden.

Volgens het vroeger of later inzetten van het stemgeluid, resp. van het strottenhoofdgeruisch, kan b.v. het eerste deel eener *d*, eener *a* stemdragend zijn en het tweede deel stemloos, of omgekeerd het eerste deel stemloos en het tweede stemdragend.

c) *Ademloop.* - Volgens dat er in den mondloop, naar de omstandigheden, een geruisch voortgebracht wordt of niet, verandert een geruischdragende klank in eenen geruischloozen en omgekeerd: het eerste geval hebben wij in de verandering van *g*, *j*, in *i* van *w* in *u*; het tweede in de wijziging van *i* tot *j*, van *u* tot *w.* Door de afwisseling van den vorm der werkende spraaktuigen,

sluiting, engte, volle opening, komen afwisselingen te voorschijn van sluitklank, wrijfklank en klinker: θ en *d*, *t*; *k* en *ch*, *j* en *i.* Volgens de spraaktuigen die in werkinge zijn en de plaatse waar zij werken, vinden wij verandering van mondklank in neusklank: westvlaamsch *zwolme* uit *zwaluwe*, van neusklank in mondklank: westvlaamsch *beshanden* voor *mishanden*; afwisseling van *gutturaal*, *palataal* en *dentaal*, van *labiolabiaal* en *labiodentaal*, van *labiaal* en *dentaal.* Bovendien moet bij de tonge, buiten de kimrechte richtinge, waardoor *a* verandert in *e*, nog rekeninge gehouden worden van de loodrechte beweging, waardoor *e* verandert in *i* en omgekeerd. Om te eindigen moet nog gelet worden op den tijd waarop het een of ander spreektuig begint te werken: wanneer het latijnsche *sopnus* verandert in *somnus*, dit geschiedt door voortijdige zinking van het week gehemelte; wanneer de fransche *l*, in de omgeving van een *i*, verandert in eene '*gemouilleerde*' *l*, zoo volgde dit uit de daadzaak dat de werking die noodig is tot het uitbrengen der *j* verricht wierd, niet afzonderlijk voor of na, maar binnen den zelfsten tijd die tot het uitspreken der *l* vereischt is.

A. DASSONVILLE

Bijblad van ‘Biekorf’ in Slachtmaand 1893.

Westvlaamsche Oordnamenkunde

DE achtbare schrijver der belangrijke bijdrage tot de studie der plaatsnamen der vlaamsche kust, over korten tijd in *Biekorf* verschenen, doet, op het einde van zijn verdienstig werk, eenen oproep tot de medewerking zijner lezers, om de leemten, welke zij daarin zouden kunnen ontwaard hebben, aan te vullen. Dit verzoek beantwoordende, vragen wij oorlof om eenige terechtwijzingen en aanvullingen in de lijst van den Heer Verwaetermeulen te doen, namentlijk nopens den *Sluisput* van Middelkerke en de oordnamen van Lombardsyde en Oostende.

Bladzijde XXI noemt de schrijver den *Sluizeput* welken hij als een overblijfsel der haven van Walravensyde meent te mogen aanschouwen.

Dat er te Walravensyde ooit eene haven bestaan heeft, zou, dunkt ons, zeer moeilijk zijn om bewijzen.

Ons dunkens, is de Sluisput, - put zonder grond, beweren de eenvoudige lieden der streek, - niets anders dan het overblijfsel der sluis van het gewezen Camerlinksambacht, dienende, zooals die van het Woutermansambacht (te Albertus) - ook verdwenen, - om het opperwater in zee te lossen.

Van daar de namen van *Sluisvliet*, die de sluis in betrekking stelde met den Yperleet, en waarvan het bed nog zienlijk is, en van *Sluisdijk*, in de nabijheid van Sluis gelegen.

Die sluis had eene lengte van ongeveer 57 roeden[1].

Men vindt in de keuren der wateringe van 't Camerlinksambacht[2] verscheidene schikkingen betreffende deze sluis. Artikel 25 verbood binnen de sluis te gaan om mosselen, paling of andere visschen te vangen; 'barderen' of planken te breken; eenige 'zoute ofte varssche dueren' - die met de *zoute* en *versche sluis* overeenkwamen, - te openen of te sluiten.

Omstreeks het jaar 1562 verklaarden de bestuurders dezer watering dat het noodzakelijk was de sluis zuidwaarts een paar roeden te verlengen, om de verzanding ervan te bestrijden. Jaarlijks hadden zij aanzienlijke kosten om het 'pooten' van rijs en strooi op en omtrent den nabij gelegen grooten *bleckaert* ende *zandvlage*, opdat 'de *Wale* ofte den waterloop tusschen huerlieder zouten ende versschen sluys niet vervullen en zoude'[3].

De rekening dezer watering over het jaar 1581, vermeldt groote herstellingen aan de sluis, ten gevolge eener overstrooming[4].

De sluisdeuren vielen op het laatste der verledene eeuw in, zoo vertelde ons een ouderling van Middelkerke, over eenige jaren.

***

De oordnamen van Lombardsyde zijn nog al talrijk. Wij geven hier de ons bekende benamingen die in de lijst van den Heer Verwaetermeulen niet voorkomen:

Pannen.

Kruiphout
Parisis.

(1) Charterboek der stad Oostende, f° 105.
(2) Coutume du Franc de Bruges.
(3) Charterboek, f° 105.
(4) Staatsarchief van Brugge.

Been.[1]
Brouwerij.
Water.
Perse.

De pannen liggen tusschen Lombardsyde en de zee en wierden, - vertelt men, - eertijds door de zee bevloeid: de schelpen die men erin vindt bewijzen het.

Wijken.

Hooge stad. Een zeeader, - nog zichtbaar, - lag eertijds bij de *hoogte*, en was voor schuiten bevaarbaar.

De leege stad, (ook *Basseville* genoemd), staat in de lijst van den Heer Verwaetermeulen aangeteekend.

Straten.

Er bestaat ook eene straat die *Basseville* heet.
Kerkstraat.
Galgestraat. Deze laatste naam wordt niet meer gebruikt.

Hofsteden.

Stadshofstede.
De Hem, verbrand, zegt men, in 1754.[2].

Wegen.

Zevecoteweg. (van Lombardsyde zeewaarts loopende).
Haak. (zelfde richting en *optrek* genoemd).
Bergeweg. (zelfde richting).

(1) Die naam moet waarschijnlijk in verband gebracht worden met den slag van Nieupoort. Het schijnt dat men niet zelden menschenbeenderen aldaar uit den grond haalt.

(2) In verleden tijden lag er over de haven van Nieupoort een land de *Hem* geheeten en door die stad verpacht: Rek. Nieupoort 1490 'Van Pieter Vanderhoutte, pachtere van den *Hemme* over dhaven, omme alleenlic scapen daerup te doen weeden, de stede behoudende de zaten omme scepen te moghen legghene ende zaden daar of te doen steken ende te doene halene omme tanderhout van der havene, eene termijn van zes jaren omme XXXII lib. par. sjaers.'

Hillen.

Sloepeil. (Sloephil?)
Hoogenhil.
Spelnil.
Bekensnil.
Landnil.

De PESTEKAAI. Op den Oostkant der haven van Nieupoort, in tijd van pest tot *quarantaine* of 'bijvak' gediend hebbende.

Wat Oostende betreft, in de naamlijst moeten geschoven worden, onder de Geulen en de Kreken: de *Noordheede* en de *Sinte Katherine kreek.* Deze laatste reeds verouderde benaming wordt nog gegeven aan eenen breeden gracht, nabij het Sint Vincentius gesticht gelegen, het laatste overblijfsel der kreek van Sinte Katherine, voortkomende van eenen gewezen watergang die van de XIIIde eeuw dagteekent en in de XVde en XVIde eeuwen de *Oostendsche Watergang* genoemd wierd.

Te recht bemerkt de schrijver dat Oostende zijne duinen kwijt is, en dat hunne namen verloren gegaan zijn.

De aanzienlijke veranderingen welke onze stad met den geuzentijd en de vermaarde belegering van 1601-1604 ondergaan heeft, hebben menigen plaatsnaam den weg van den doodboek doen inslaan.

Wie weet er nog te spreken van de wijken genaamd: *Clockedorp*, *Heulbrugghe*, de *Ceure*, *Blutsyer*, het *Moerlemaey*, de *Myncke*, en andere plaatsnamen waarvan onze oorkonden melding maken?

Doch, deden de daareven bedoelde gebeurtenissen vele namen verdwijnen, zij gaven ook het bestaan aan verscheidene nog gekende plaatsbenamingen, en onder andere aan die van *Lissemoris.* Zoo heeft men altijd den wijk genoemd, welke in den Heer Verwaetermeulen's lijst ten onrechte onder den naam van *Vierbakehoek* voorkomt, en heden de viertorre, of kortweg, de hoek genoemd wordt, zulks sedert het oprichten aldaar van den nieuwen vuurtoren (1861). Vroeger echter zei

men, en zeggen vele lieden nog *Lissemorris* of *Lissemorrishoek.*

De doorsnijding der oostduinen van Oostende, binst den geuzentijd (1584 of 1586) en de daardoor veroorzaakte overstrooming der omliggende landerijen, deden rondom de stad moerassen en schorren ontstaan, en onder deze, die van *Lissemorris*, ook *Lisse Moris*, op sommige kanten *Leefken Moris* of *Liefken Driesch* (driesch is eene weide die men in zaailand verandert) geheeten, - ten gevolge van verwarring tusschen de letters s en f - de weergâ waarschijnelijk van *Wisse Morris* bij Duinkerke, en die niet anders beteekenen kan dan eene moerassige streek, een schorrestuk, waar riet of lisch groet.

'De schorre genoemt *Liske Mores*, vloeyende sedert den jaere 1584' zegt eene kaart der verledene eeuw; 'landen gelegen in het schorre genaamt *Lijsken Morres*' zegt eene kerkrekening van Breedene (1754, f° 61.)

Schorre en moeras zijn nu in wei- en zaailand herschapen en een aanzienlijk wordend gehucht bedekt eenen wijk die langen tijd voor eene soort van roovershoek bekend is geweest. Getuige daarvan de spreekwijzen: 'Wacht u van Lisje-Morris, de bende van Lisje-Morris.' Nog een ander spreekwoord luidt: ''t Zal komen in de dagen van Lisje-Morris'; doch de beteekenis ervan is ons niet bekend. De inwoners der streek kennen verscheidene rooversvertellingen betrekkelijk dezen wijk, waarvan de aloude naam op zijne beurt dreigt in vergetenheid te geraken, even als die van 't *Wegstekertje*, omtrent dezelfde plaats.

EDW. VLIETINCK

Nog Vlanderens Ruste

IN zijnen belangrijken opstel over ‘Oordnamen langs de Westvlaamsche kust, - Bijblad van Biekorf 1893, - drukt heer Ant. Verwaetermeulen, al eindigen, zijn vermoeden uit dat er hem voorzeker hier en daar namen ontsnapt, en wetensweerdigheden onbekend gebleven zijn.

En wel, wij zijn ook van dat gedacht. Ja-'t; daar liggen er nog menige! En, wilt hij te goeder bronne gaan putten, hij raadplege en doorsnuistere: ‘*Carte de la Pêcherie de Blankenberghe et de Heyst...* enz. *Imprimerie Ed. Neut-Janssens*, *Bruges.*’ Een kleen boekske dat vol zit van vlaamsche wetensweerdigheden. 't Is in 't fransch uitgegeven; wilt gij den waarom weten? Leest er de hoofdinge af van de voorrede.

Daarnevens gaat eene ‘Zeekaart der Visscherie van Blankenberghe,’ een afdruksel in zonneprintsel van eene groote, merkweerdige kaarte, de volledigste, naar 't zeggen van deskundigen, die bij den vreemde, tot hier toe uitgekomen is.

Misschien zal het den lezers van Biekorf aangenaam zijn te vernemen dat de visschers van Vlanderen dat verdienstelijk werk te danken hebben aan eenen wakkeren vlaamschen priester, den E.H.G.A. Carlier, onderpastor van Blankenberghe.

Het zij nog toegestaan, ter loops, eenige bemerkingskens te laten volgen, nopens voornoemden opstel van Biekorf:

1° Met die *leegere duinen op Blankenberghe*, bl. X, bedoelt schrijver voorzeker die van Lisseweghe, deze namentlijk waar de voorhaven van den Brugschen Zeevaart, te wege, zoude liggen.

2° De breedte der hillen te Blankenberghe, bl. X, zou, om reden van nauwkeurigheid en waarheid, moeten vervangen worden door: De breedte der hillen *op Uitkerke* en bijzonderlijk *op Lisseweghe.*

3° Bl. XI gewaagt van de breedte van 't strange *te Westcapelle.* Dat moet eene vergissing zijn, aangezien *Westcapelle* aan de zee niet en paalt!

4° Nievers en vinden wij de banken, dijken, geulen en duinen van Uitkerke en van Lisseweghe opgegeven, alhoewel dat deze twee dorpen te zamen wel een vijf kilometers zee hebben. - De visschers weten nochtans genoeg te spreken van den *Polder David* op Uitkerke, en van de *Twee groote Duinen* van Lisseweghe, die onder andere tot baken dienen voor de visschers.

5° Bestaat er wel, voor Blankenberghe, een BANK met name de Lucifersboeien (bl. XXV)? Wij twijfelen eraan. Wat tot dien naam aanleiding zal gegeven hebben, is misschien dat er vóor den duine, den Lucifer, eene boeie, fr. *bouée*, eng. *buoy*, of drijfton te zwemmen ligt, die de visschers 'De boeie van Lucifer' noemen.

6° Zou de opgegeven *bank*, de Wandelaarsboeien, (bl. XXV), de *boeie* of drijfton niet zijn, die bij den Wandelaar ligt?

7° Op bl. XXIV staat de *Uitligger* onder de *banken* van Wenduyne; dat moet wel de *Uitligger*, in 't fr. *bâteau-phare*; eng. *lightboat* zijn, zeker, die rechtover Wenduyne ligt. Vergelijkt Deken De Bo 's Idioticon, woord: Uitligger, Uitlegger.

Hoe men dat al voor banken zou nemen!

Vele andere zaken, daar duister aangegeven, zullen in den klaren getrokken worden door de klaarheid dier zeekaarte.

Ziedaar eenige bemerkingen; vele andere laten wij aan mannen van 't vak, en van de streke.

Uit gemeld boekske zal eerzame schrijver nieuwe benamingen leeren kennen, andere opgegevene zal hij onderzoeken, betwijfelen en herzien, of, als onnauwkeurig van kante laten.

Om degelijk werk te leveren,

> hersmede hij dus zijn Runenzweerd,
> want, 't is 't hersmeden weerd!

V.B.

Oude Spelling der Dorp- en Steênamen van West-Vlanderen.

DE eerw. H. Dassonville schenkt ons in Biekorf een lijste oordnamen; zijn goed voorbeeld navolgende, zal ik eene andere geven, zeer dienstig, verhoop ik, aan de West-Vlaamsche oordnaamkunde.

Deze lijst is meestendeels getrokken uit *Annales de la Société historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres et de l'ancienne West-Flandre, T. 7 et* 8, en onderteekend van A.-G. CHOTIN.

Adinkerke.

Adingahem 959. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Atingahem 992. *Chron. van St Pieters te Gent.*
Adinkercke 1560. *Mir. op. dipl.*

Aelbeke.

Aubek 1328. *Cart. der graven van Vlaanderen.*
Aelbeke 1350. *Meyer*, *Ann. Fl.*

Aerseele.

Baudeloo (gehucht aldaar) *Miraeus*, *Ann.* 961?

Aertrycke.

Artiriacum 905. *Ch. van Karel den eenvoudige.*
Artrica 961. *Mir. op. dipl.*
Aertryck *Mir. op. dipl.*
Eertrycke, Artricke 1089. *Arch. de la Ch. des comptes van Rijssel.*
Aertrycke 1407. *Arch. de la Ch. des comptes van Rijssel.*

Alveringhem.

Villa Adalfredi 661. *Act. Ss. Belg. Leven van St Omaars.*
Alveringhem 1058. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Adalfringahem. *Vredius en Malbrancq*.
Alfringhem 1066-1080. *Mir. op. dipl.*
Alverghem 1391. *Arch. van Loo.*

Anseghem.

Ansdighem, Ansoldingim. Waar en wanneer?

Ardoye.

Hardoya 847. *Ch. van Karel-den-Kaluwaard.*
Hardoha 1107. *Bulla van Paus Pascalis.*
Hardoia 1116-1141. *Mir. op. dipl.*
Hardoye 1560. *Mir. op. dipl.*

Assebroucke.

Astbroeck. Waar en wanneer?
Assenbroeck 1382. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Assenbrouck 1560. *Mir. op. dipl.*

Autrive of Outrive.

Outreve 963. *Ann. S. Petri Gand.*
Hautrive 1119. *Mir. op. dipl.*
Alta ripa 1220. *Cart. der graven van Vl.*

Avelghem.

Avelghem 988. *Mir. op. dipl.*
Rugga 994. *Mir. op. dipl.*
Aulinghem, Aulinghein 1130. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Rucga, Rugge, villa Rucga, was in 994 een deel der gemeente.

Avecapelle.

Avecapel, Avencapel 1199. *Meyer*, *Ann. Fl.*

Bavichove.

Bavinchove 1163. *Arch. van Harlebeke.*
Bavechove 1189. *Arch. van Harlebeke.*
Bawichove 1278. *Warnkoenig*, *hist. de Fl.*

Becelaere.

Bieselaere. Waar en wanneer?
Bevenslaere, Biendselaere 1152. *Mir. op. dipl.*
Becelaere 1160. *Cart. van St Baafs.*
Bekelaere 1160. *Mir. op. dipl.*

Beernem.

Bernehem 847. *Ch. van koning Karel-den-Kaluwaard.*
Berneham 1117. *Mir. op. dipl.*
Bernehem 1242. *Ch. van Walter de Marvis*, *bisschop van Doornijk.*
Beernem 1382. *Arch. van W. Vl.*

Beerst.

Beerst 1161. *Ann. Sti Petri.*
Le Bers 1272. *Chartrier de Namur.*
Bierst 1285. *Cart. der graven van Vl.*
Bersta, Beerst 1383. *Meyer*, *Ann. Fl.*

Bekeghem.

Bekeghem 1180, 1260. *Mir. donationes pioe.*

Belleghem.

Bellinghem 1320. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Belleghem 1328. *Mir. op. dipl.*

Beveren (bij Rousselaere).

Beveren 1011. *Cart. van St Baafs.*
Beveren 1130. *Cart. van O.L.V. van Doornijk.*
Beverhem. Hier en daar. (Waar is dat?)

Bisseghem.

Bichengen 1107-1116. *Mir. op. dipl.*
Bisseghem 1202. *Cart. van St Baafs.*

Bixschote.

Bixscote 1275. *Mir. op. dipl.*
Bixscoote 1301. *Cart. der graven van Vl.*
Bixscote 1560. *Mir. op. dipl.*

Blankenberghe.

Ziet Nieupoort.

Boesinghe.

Bosinga 804. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Boeseghem 1065. *Ch. van Baldwin*, 1 *sten Gr. van Vl.*
Bosinga, Boesinghe 1107-1123. *Mir. op. dipl.*
Boesinghe 1560. *Mir. op. dipl.*

Boitshoucke.

Badshoek, Batshoek. Eertijds. (Wanneer en waar?)
Boikenshoc 1239. *Cart. van St Niklaas te Veurne.*
Boidekenshoc 1250. *Cart. van St Niklaas te Veurne.*
Bendshoucke 1560. *Mir. op. dipl.*

Bossuyt.

Bosgut 974. *Ann. S. Petri.*
Bussuth 995. *Ann. S. Petri.*
Bussutum, Bussetum 1132. *Mir. op. dipl.*

Bovekerke.

Bovekerke 1119. *Mir. op. dipl.*
Fanum superius 1150. *Mir. op. dipl.*
Bouvenkerka 1278. *Chart. de Namur.*

Breedene.

Brede 1130. *Mir. op. dipl.*
Breedene 1200. *Mir. op. dipl.*
Breedene 1227. *Vredius.*
Bredain 1273. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Bredeene 1420. *Chron. van Jan van Dixmude.*

Brielen.

Briella 1241. *Meyer. Annal. Fl.*

Brila 1560. *Mir. op. dipl.*

Brugge.

Is genoeg gekend.

Bulscamp.

Brueria de Bulscamp 1242. *Ch. van Walter de Marvis*, *bisschop van Doornijk.*
(*Waarschijnlijk Bulscampveld*, *te Wynghene.*)

Bulscampus 1297. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Bulscamp 1378. *Arch. van Loo.*
Bulscamp 1560. *Mir. op. dipl.*

Cachtem.

Cachtem 1080-1121. *Cart. der Gr. van Vl.*
Curia de Cattem 1167. *Mir. donationes pioe.*
Caecten 1560. *Mir. op. dipl.*

Caeskerke.

Nicasii Fanum 1180. *Cart. van St Baafs.*
Casinskerke, Casenskerke 1209. *Ann. Fl.*
Caeskinkercka 1560. *Mir. op. dipl.*

Caneghem.

Caningaheim 956. *Mir. op. dipl.*
Caningahim 967. *Cart. van St Baafs.*
Caninchem 1121. *Cart. van St Baafs.*
Caneghem 1560. *Mir. op. dipl.*
Caninghem, Canenghem (hier en daar; waar?)

Caster.

Caster 1120. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Caster 1560. *Mir. op. dipl.*

Clemskerke.

Klemiskerke 1002. *Ann. Sti Petri Gandav.*
Clemeskerke 1096. *Mir. op. dipl.*
Clemeskerka 1177. *Mir. op. dipl.*
Cleemskerke 1329. *Cart. der Grav. van Vl.*

Clercken.

Clara 961. *Mir. op. dipl.*
Clarc 1089. *Arch. van Rijssel.*
Clarc 1110. *Mir. op. dipl.*
Clarcq 1237. *Mir. op. dipl.*
Clarckem 1560. *Mir. op. dipl.*

Comen.

Comen 299-302. *Acta ss. Belg. et Fasta Mir.*
Cominium 840-899. *Mir. en Meyer*, *Ann. Fl.*
Cominium 1111. *Mir. op. dipl.*
Comines 1176. *Mir. op. dipl.*
Comen 1199. *Warnkoenig. Hist. de Fl.*

Coolscamp.

Coloscampus 836. *Mir. op. dipl.*
Coloscampus 847. *Chart. van Karel-den-Kaluwaard.*
Colescamp 1163. *Ch. van Gerard*, *bisschop van Doornijk.*
Colescamp 1167. *Mir. op. dipl.*
Coolscampus 1373. *Mir. op. dipl.*

Couckelaere.

Kokenlaere 836. *Cart. der Gr. van Vl.*
Kokenlaer 847. *Ch. van koning Karel-den-Kaluwaard.*
Coclers, Kokelare 1107. *Mir. op. dipl.*
Coclera 1119. *Mir. op. dipl.*
Coclers 1270. *Cart. der Gr. van Vl. et Chart. de Namur.*

Kortrijk.

Corturiacum 7^{e} eeuw. *Act. ss. Belgii.*
Curtriacum 847. *Ch. van koning Karel-den-Kaluwaard.*
Cortrai 1165. *Mir. op. dipl.*
Curtrai 1176. *Ch. van Gerard*, *bisschop van Doornijk.*
Cortracum 1199. *Annal. S. Petri.*

Coxijde.

Coxide 1194. *Arch. van West- Vl.*
Coxijde 1390. *Cart. der Gr. van Vl.*
Coxide 1420. *Chron. van Jan van Dixmude.*
Coxida 1560. *Mir. op. dipl.*

Coyghem.

Coienghem 1226. *Cart. van St. Baafs.*
Coenghem 1246. *Arch. van Harlebeke.*
Coyeghem 1301. *Meyer*, *Annal. Fl.*

Crombeke.

Crombeka 868. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Crombeca 875. *Cart. de Folcuin.*
Crumbecca 1119. *Mir. op. dipl.*
Crombeque 1561. *Mir. op. dipl.*
Curvotorrentium. *Grammaye.*

Cuerne.

Cuerne 1129. *Mir. op. dipl.*
Heurne 1175. *Cart. van O.L.V. Doornijk.*
Keurna 1200. *Mir. op. dipl.*
Huerna 1280. *Cart. van O.L.V. van Doornijk.*
Cuernem 1321. *Mir. op. dipl.*

Dadizeele.

Dadizeele 1079. *Cart. der Gr. van Vl.*
Dadizele 1121-1560. *Cart. der Gr. van Vl.*

Damme.

Hunddammum. *Malbrancq. De Mor.*
Dam 1000-1180. *Meyer*, *Annal. Fl*
Dammum 1213. *Meyer*, *Annal. Fl*
La Dam 1236. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*
Lou Dam 1294. *Chartier de Namur.*
Aggero. Hier en daar (Waar?)

Deerlijck.

Trellenghem 1063. *Ch. van Philippe*, *koning van Vrankrijk.*
Terlecha 1177. *Arch. van Harlebeke.*
Terleche 1190. *Bul. van Paus Clemens den III.*
Derlijk 1287. *Cart. der Gr. van Vl.*
Deerlicke 1402-1422. *Cart. der Gr. van Vl.*

Denterghem.

Denterghem 1319. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Denterghem 1560. *Mir. op. dipl.*

Desselghem.

Desselghem 1560. *Mir. op. dipl.*

Dickebusch.

Thicabusca 916. *Mir. op. dipl.*
Thiggabuscum 1072. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Thicanbusch 1116 *Mir. op. dipl.*
Dicebusch 1116 *Mir. op. dipl.*
Dikbusc 1177. *Mir. op. dipl.*
Dickebusch 1200, 1237, 1560. *Mir. op. dipl.*

Dixmuide.

Dicasmutha 958,-961 *Mir. op. dipl.*
Dicasmuda oppidum 1120. *Mir. op. dipl.*
Dixmutha 1167. *Mir. op. dipl.*
Dikesmuta 1177. *Mir. op. dipl.*
Dikemude 1199. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*
Dicasmuda, Diquemue, Dijkemue 1225. *Warnk.*
Duxmude. 1561. *Mir. op. dipl.*

Dottignies.

Dotongies, Dotengies 1230. *Cart. van St Baafs.*
Dotegnies 1275. *Arch. van Doornijk.*
Dotenijs 1339. *Arch. van Harlebeke.*

Dranoutre.

Drawanultra 1143. *Mir. op. dipl.*
Dranouter 1279. *Bul. van paus Celestinus II.*
Oultra 1339. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Dranoutre 1560. *Mir. op. dipl.*
Drauwenoutre Hier en daar (Waar?)

Dudzeele.

Dudece (in Rodenburgh) 704. *Arch. van St Pieters van Gent.*
Dudzela 961. *Mir. op. dipl.*
Dudzeele 1086. *Arch. van Rijssel.*
Dudezela 1110. *Mir. op. dipl.*
Dudazela 1177. *Vredius en Mir. op. dipl.*

Dutziele en Dutzeele 1281. *Arch. van Rijssel.*

Eeghem.

Heeghem 1560. *Mir. op. dipl.*

Eerneghem.

Erneghem 1080. *Mir. op. dipl.*
Ereghem 1170. *Mir. op. dipl.*
Erninghem 1190. *Mir. op. dipl.*
Eereghem 1278. *Chart. van Namen.*

Eessene.

Eessen, Esna 961. *Mir. op. dipl.*
Eches in menpisco 1066-1080. *Mir. op. dipl.*
Esnes 1089. *Arch. de la Ch. des C. van Rijssel.*
Esna 1177. *Mir. op. dipl.*
Essene 1278. *Chartrier de Namur.*

Eggewaertscappelle.

Ingerici Capella 1119. *Mir. op. dipl.*
Eggefridi Cappella 1120. *Mir. op. dipl.*
Eggafridi Sacellum 1150. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Godefridi Capella 1560. *Mir. op. dipl.*

Elverdinghe.

Elverdinghes 1066. *Chambre des Comptes te Rijssel.*
Elverdingen 1322. *Cart. der Gr. van Vl.*
Elverdinghe 1383. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Elverdinghe 1560. *Mir. op. dipl.*

Espierres.

Spira 814. *Dipl. van Louis le Pieux.*
Spiere 1107. *Bulle van paus Pascalis II.*

Espire 1226. *Cart. van St Baafs.*
Spire 1284. *Mir. op. dipl.*
Espier 1293. *Cart. der Gr. van Vl.*

('*t Vervolgt*)

Bijblad van ‘Biekorf’ in Wintermaand 1893.
Vervolg op 't Bijblad in Slachtmaand, 1893.

Westvlaamsche Oordnamenkunde

Ettelghem.

Hethingehem 1096. *Mir. op. dipl.*
Ettelghem 1135. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Etelghem en Itelghem 1136. *Vredius.*
Ettelghem 1406-1486. *Arch. van W.-Vl.*

Veurne.

Furnae 870. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Furnae, Fornes 1086-1188. *Mir. op. dipl.*
Fornes 1193. *Mir. op. dipl.*
Veurne 1420. *Ch. van Jan van Dixmude.*

Gheluwe.

Gheluwe 333. *Leven van den H. Guduval*, *Act. ss. Belg.*
Gheluwe 1016. *Cart. der Gr. van Vl.*
Geluw 1560. *Mir. op. dipl.*

Gheluvelt.

Gelevelt 1110. *Mir. op. dipl.*
Ghelevelt 1179. *Cart. van St Medard.*
Gheluveld 1434. *Arch. van W. Vl.*
Ghelevel *Arch. van Iper.*

Ghistel.

Gistella 1080. *Mir. op. dipl.*
Gastella 1150. *Baldwin van Ninove zijn Chron.*

Ghistella, Gistella 1180. *Mir. op. dipl.*
Guistella 1226. *Warnkoenig. Hist. de Fl.*

Gits.

Giddis 1088 *Mir. op. dipl.*
Ghidis 1143. *Mir. op. dipl.*
Ghidts 1560. *Mir. op. dipl.*
Ghidts 1600. *Molanus Nat. Lib.*
Sancti Tillonis. *Malbrancq.*

Gulleghem.

Gulleghem 1560. *Mir. op. dipl.*

Ghyselbrechteghem.

Giselbrechteghem 1560. *Mir. op. dipl.*

Ghyverinkhove.

Ghirrinchove 1560. *Mir. op. dipl.*

Haeringhe.

Heringhe 1160. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Haringa 1297. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Haringhe 1560. *Mir. op. dipl.*
Halecia *Grammaye.*

Handzaeme.

Hansaine 1560. *Mir. op. dipl.*

Harelbeke.

Harlebeca 691. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Arlabeca 836. *Annal. St Petri Gand.*
Harlabeca 1063. *Chr. van Philips*, *koning van Vrankrijk.*
Arlebec 1183. *Cart. van St Baafs.*
Herlebiek. *Arch. van Doornijk.*

Heestert.

Hestrud 1108. *Bul. van paus Pascalis II.*
Hester 1186. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Villa Hestrudis. (Waar en wanneer?)

Helchinghem.

Helchinium 1200. *Mir. op. dipl.*
Helcinium 1224. *Mir. op. dipl.*
Helcinium 1232. *Cart. van St Baafs.*
Helcim 1300. *Chron. de li Muisis.*
Helchinium Episcopi 1347. *Meyer*, *Ann. Fl.*

Herseaux.

Hersels 1108. *Bul. van paus Pascalis II.*
Hersials 1190. *Bul. van paus Clemens III.*
Hierseaus, Hersau 1272. *Cart. van 't gasthuis van Doornijk.*
Hersiaux 1440. *Geschiedenis van St Baafs.*

Heule.

Hule 1122. *Cart. van St Baafs.*
Heula 1226. *Mir. op. dipl.*
Heyla 1300. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Huela 1412. *Mir. op. dipl.*

Heyst-aan-Zee.

Schoororde 1188. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Heis 1301. *Ch. van Lod. Van Moerkerke.*
Heyst 1560. *Mir. op. dipl.*

Hollebeke.

Hulosbeka 969. *Mir. op. dipl.*
Holebeca 1166. *Ch. van Gerard*, *bissch. van Doornijk.*
Hotsubecce 1157. *Ch. van Baldwin IV Grav. van Henegauw.*
Hollebeke 1185. *Meyer en Sanderus.*

Hooglede.

Ledda 847. *Ch. van koning Karel-den-Kaluwaard.*
Ledda in Menpisco 899. *Ch. van Karel den Simpele.*
Ledda 1116. *Mir. op. dipl.*
Hoeglede 1284. *Arch. van Harlebeke.*
Hochlée. *Act. SS. Belgii.* (Waar? Wanneer?)

Hoogstade.

Hogestaede 1560. *Mir. op. dipl.*
Hogstadium. *Grammaye.* (Waar?)

Houcke.

Houckwic *Oulings*, (d.i. oudelings, over *oude* tijden). (Wanneer en waar?)
Le Houcke 1282. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Houka 1403. *Mir. op. dipl.*
Houckem 1490. *Arch. van W. Vl.*
Houcke 1560. *Mir. op. dipl.*

Houthem.

Holthem 956. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Houthem 1176. *Mir. op. dipl.*
Houtem 1202-1560. *Mir. op. dipl.*

Houthem (bij Iper).

Holtkem 1030. *Mir. op. dipl.*

Houthave of Houttave.

Holtava 961. *Mir. op. dipl.*
Holtava 1002. *Ann. Sti Petri.*
Holtawa 1030. *Mir. op. dipl.*
Hotawe 1089. *Arch. der Rekenkamer van Rijssel.*
Houttawe 1207. *Arch. van W. Vl.*
Houthave 1560. *Mir. op. dipl.*

Hulste.

Hulsholt 810. *Mir. op. dipl.*
Hulsta 1063. *Ch. van Philips*, *koning van Vrankrijk.*
Hautulstum. *Malbrancq de Morinis.*

Ichteghem.

Itgem 1220. *Chron. van St Baafs.*
Ichteghem 1420. *Chron. van Jan van Dixmude.*

Ichteghem 1560. *Mir. op. dipl.*
Ichtenghem, hier en daar. (Waar?)

Ingelmunster.

Ingelmunster 1080. *Mir. op. dipl.*
Ingelmunstra 1160. *Arch. van Harlebeke.*
Ingelmonstra 1165. *Ch. van Gerard*, *bissch. van Doornijk.*
Inglemoustier 1297. *Cart. der Gr. van Vl.*

Ingoyghem.

Huinguddeghem 1179. *Cart. van St Medard.*
Ingoneghem 1182. *Cart. van St Medard.*
Ingoighem 1201. *Arch. van W. Vl.*
Ingondenghien 1240. *Cart. van St Medard.*

Iseghem.

Isenghem 1066. *Arch. van Rijssel.*
Yssenghem 1122. *Cart. van St Baafs.*
Isenguin 1237. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*
Isenghem 1267. *Arch. van Harlebeke.*

Isenberghe.

Ysenberg 1322. *Mir. op. dipl.*
Ysenberg 1337. *Arch. van Loo.*
Mons Isidis 1560. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Isenberghe 1560. *Mir. op. dipl.*

Jabbeke.

Jabeca 961. *Mir. don. pioe.*
Jatbeka 961. *Ann. Sti Petri Blandiniensis* (*Gent*).
Jabecca 1167. *Cart. van St Medard onder Doornijk.*
Jabbeca, Jabbiecca 1180-1196. *Mir. op. dipl.*
Jabbecca 1249. *Ch. van Walter de Marvis*, *bisschop van Doornijk.*

Kemmel.

Ecclesia de Kemlis 961. *Mir. op. dipl.*
Kemmela 1089. *Arch. der Rekenkamer van Rijssel.*
Kemla 1110-1177. *Mir. op. dipl.*
Lou mont de Kemble 1280.
Kemle, Kemble 1237-1333. *Mir. op. dipl.*
Kemmele, Kemble 1560. *Mir. op. dipl.*

Kerkhove.

Kerckhove 1560. *Mir. op. dipl.*

Keyem.

Keiham 962. *Mir. op. dipl.*
Keiham 977. *Mir. op. dipl.*

Keyem, Kleiham. *Ann. Sti Petri Blandin.*
Keijem 1560. *Mir. op. dipl.*

Knocke.

Knok 1135. *Vredius.*
Cnocke 1560. *Mir. op. dipl.*
Knockem 1614. *Gazet.*

Lampernisse.

Lampus, Lampas *Oulings*,. (Waar en wanneer?)
Lampanesse 857. *Cart. Sitiense.*
Laminechem Scuot 1119. *Mir. op. dipl.*
Lampernissa 1130. *Mir. op. dipl.*
Lampernesse 1172. *Mir. op. dipl.*
Lampernesse 1226. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*

Langemarck.

Langemarcq 879. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Marc 1102. *Chron. van Voormezeele.*
Langhemarck 1258. *Mir. op. dipl.*
Langhemarc 1309. *Mir. op. dipl.*
Langhemarck 1560. *Mir. op. dipl.*

Lapscheure.

Cambingascura *Oulings*,. (Waar en wanneer?)
Combescura 945. *Mir. op. dipl.*
Bescura 950. *Mir. op. dipl.*
Cambescura 963. *Ch. van Koning Lotharis.*
Lappescura, Lapscura 1030-1122. *Mir. en Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*

Lauwe.

Lauwe 1328. *Cart. der Gr. van Vl.*

Ledeghem.

Ledda 1107. *Mir. op. dipl*.
Ledhem 1179. *Cart. van St Medard onder Doornijk*.
Ledde 1183. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*
Leddeghem 1210. *Mir. op. dipl.*
Legem (?) 1560. *Mir. op. dipl.*

Leffinghe.

Leffinghe, Leffinga 1172. *Mir. op. dipl.*
Lefhinga 1247. *Act. SS. Belg. en Mir. op. dipl.*
Leffinghe 1269. *Cart. der Gr. van Vl.*

Leke.

Leka 1382. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Leke 1420. *Ch. van Jan van Dixmude.*

Lendelede.

Lendelede 1302. *Cart. der Gr. van Vl.*
Lendelede 1560. *Mir. op. dipl.*

Leyseele.

Lenselles 1560. *Mir. op. dipl.*
Leniselles. *Mir. op. dipl.*

Lichtervelde.

Lichtervela 1122. *Act. SS. Belgii.*
Listrevelde 1198. *Mir. op. dipl.*
Ligtervelde 1246. *Arch. van Harlebeke.*
Lichtervelda 1373. *Arch. van Harlebeke. en Meyer.*
Lichtervelde 1560. *Mir. op. dipl.*

Lisseweghe.

Liswega 961. *Mir. op. dipl.*
Lisweghe 1089. *Arch. der Rekenkamer van Rijssel.*
Lisowega 1119. *Mir. op. dipl.*
Liswegha 1122. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*
Lissewega 1247. *Act. SS. Belg.*

Locre.

Locra 1126. *Mir. op. dipl.*
Locra 1138. *Mir. op. dipl.*
Locrae 1172.*Mir. op. dipl.*
Locrae 1332. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Locre 1560. *Mir. op. dipl.*

Lombartzijde.

Lombardorum Ida *Oulings*,. (Waar en wanneer?)
Lombardie 1220. *Cart. der Gr. van Vl.*

Lombardica 1307, 1348. *Arch. van W. Vl.*
Lombardi Ida 1383. *Meyer*, *Ann. Fl.*

Loo.

Lo 961. *Mir. don. pioe.*
Lo 1089. *Arch. der Rekenkamer van Rijssel.*
Loo 1093. *Mir. op. dipl.*
Lo, Villa Loa 1119. *Mir. op. dipl.*
Loh 1128. *Arch. van W. Vl.*

Lophem.

Lopem 1110. *Mir. op. dipl.*
Lopehem 1187. *Mir. op. dipl.*
Loppen 1421. *Chr. van Jan van Dixmude.*

Luigne.

Lugne 1117. *Chron. de Li Muisis.*
Lugine 1119. *Bul. van Paus Clemens III.*
Luigne 1328. *Cart. der Gr. van Vl.*
Luwigne, Loinge, Loingne, Lowinghe. *Cart. van 't Bisdom van Doornijk*.

Mannekensvere.

Mannechinoverva 1172. *Mir. op. dipl.*
Viruli Trajectum 1383. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Mannekinsvere 1560. *Mir. op. dipl.*

Marcke.

Marcke 1242. *Rekenkamer te Rijssel.*
Marca 1262. *Mir. op. dipl.*
Marcke 1328. *Cart. der Gr. van Vl.*

Markeghem.

Marchegem 1116. *Mir. op. dipl.*

Mariakerke.

Parochia Stae Mariae 961. *Mir. op. dipl.*
Notre-Dame 1089. *Arch. der Rekenkamer te Rijssel.*
Mariekercke 1560. *Mir. op. dipl.*

Meetkerke.

Madkerka 961. *Mir. don. pioe.*
Matkerka 1041. *Ann. Sti Petri Gandavensis.*

Madkerka 1089. *Arch. der Rekenkamer van Rijssel.*
Meetkerke 1129. *Chron. van Jan van Dixmude.*

Meenen.

Meeningen 1161. *Mir. op. dipl.*
Meenen 1201. *Mir. op. dipl.*
Meninae 1225. *Cart. der Gr. van Vl.*
Meenen 1316. *Cart. der Gr. van Vl.*
Menin 1459. *Chron. de Li Muisis.*

Merckem.

Merchem 1099. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Merchem 1117, 1144. *Mir. op. dipl.*
Merkerias ante Normannos, zegt *Malbrancq.*
Merckhem 1560. *Mir. op. dipl.*

Meessen.

Messchem. *Oulings.*
Mescinae 1062. *Mir. op. dipl.*
Mecinae 1065. *Mir. op. dipl.*
Meessenem 1065. *Mir. Fast. Belg.*
Meschines 1169. *Mir. op. dipl.*

Meulebeke.

Molenbeke 1165. *Ch. van Gerard*, *bissch. van Doornijk.*
Meulebek 1560. *Mir. op. dipl.*

Middelkerke.

Midekerck 1560. *Mir. op. dipl.*

Moen.

Meune 1105. *Mir. op. dipl.*
Moudes 1224. *Arch. der Rekenkamer te Rijssel*, *roode Cart.* 80*ste stuk.*

Moere.

Moer, Moera 1182, 1336, 1339. *Mir. en Warnk.*

Moerkerke.

Moerkercke 1249. *Mir. op. dipl.*
Mourkerque 1284. *Rekenkamer te Rijssel.*
Moerkerke 1448. *Arch. van W. Vl.*
Meerkercke 1560. *Mir. op. dipl.*

Moorseele.

Morcella 1165. *Arch. van Harlebeke en Mir. op. dipl.*
Morselle 1167. *Rekenkamer te Rijssel.*
Moorsele 1215. *Mir. op. dipl.*
Morcele 1234. *Cart. van St Baafs.*

Moorslede.

Morselede 1160. *Arch. van Harlebeke.*
Morselede 1176. *Chron. van Li Muisis.*
Morslede 1213. *Arch. van Harlebeke.*
Moorslede 1226. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*
Morselade 1236. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*
Moorle 1560. *Mir. op. dipl.*

Moescroen.

Moschole. *Oulings*,. (Waar en wanneer?)
Moscre 1198. *Mir. op. dipl.*
Moschre 1201. (Samengetrokken uit Mosch-ere). *Mir. op. dipl.*
Muscra 1225. (Voor Musci era). *Warnk.*
Muschere 1236. *Ann. Sti Petri*, *Gand.*
Moscrum 1246. *Arch. van Harlebeke.*
Moskre 1250. *Arch. van Harlebeke.*
Moskere 1267. *Arch. van Harlebeke.*
Mousqueron, Moscron, Moschron 1310.

Munikereede.

Munikerede 1038, 1282. (Waar?)
Monachoreda 1320. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Muenecrede 1420. *Chron. van Jan van Dixmude.*
Monniken-Ide, Monniken-Rode. (Waar, wanneer?)
Munikerede 1560. *Mir. op. dipl.*

Nieuwkerke (Neuve-Église).

Nova Ecclesia 1080. *Mir. op. dipl.*
Nepeclesia 1084. *Arch. van W. Vl.*

Nieuwkerka 1110. *Mir. op. dipl.*
Neppa Ecclesia 1388. *Arch. van W. Vl.*

Nieucapelle.

Novacapella 1231. *Arch. van Loo.*
Nieuwcapella 1407. *Arch. van Loo.*
Noencapelle 1560. *Mir. op. dipl.*

Nieuwpoort.

Sandeshoved 1112. *Mir. op. dipl.*
Novus portus 1163. *Mir. op. dipl.*
Sandeshoveda 1165. *Cart. der Gr. van Vl.*
Novumburgum, Neufbourg 1183. *Mir. op. dipl.*
Neufport 1296. *Cart. der Gr. van Vl.*
Noefport 1306. *Mir. op. dipl.*

Nieuwmunster.

Nieuwmunster 1107. *Cart. der Gr. van Vl.*
Nieuwmunster 1560. *Mir. op. dipl.*

Noordschoote.

Nortscotes 1147. *Ch. van de Abdij van Zonnebeke.*
Nordschote 1221, 1320. *Cart. der Gr. van Vl.*
Noordschoote 1560. *Mir. op. dipl.*

Oedelem.

Udelhem 906. *Malbrancq*, *de Morinis.*
Oedelhem 1165. *Ch. van Gerard*, *bissch. van Doornijk.*
Odelhem 1242. *Ch. van Walter de Marvis*, *bissch. van Doornijk.*
Oedelhem 1258. *Mir. op. dipl.*
Oedelem 1377. *Arch. van W. Vl.*
Oelem 1560. *Mir. op. dipl.*

Oeren.

Oeren 1065. *Ch. van Baldwin Gr. van Vl.*
Oeren 1560. *Mir. op. dipl.*

Oostcamp.

Orscamp 961. *Mir. don. pioe.*
Orscamps 1110. *Mir. don. pioe.*
Orscamp 1242. *Ch. van Walter de Marvis*, *bissch. van Doornijk.*
Oorscamp 1324. *Cart. der Gr. van Vl.*
Orscamp 1470. *Arch. van W. Vl.*

Oostduynkerke.

Dunia 1086. *Mir. op. dipl.*
Dunacapella 1120. *Mir. op. dipl.*
Dunkerka 1136. *Mir. op. dipl.*
Oost-Duinkerke 1560. *Mir. op. dipl.*

Oostkerke bij Brugge.

Oostkerka bij Budanvliet 961. *Mir. op. dipl.*
Oistkerkae 1062. *Mir. Fast. Belg.*
Oostkerque 1089. *Arch. van Rijssel en Cart. van St Baafs.*

Oostkerke bij Veurne.

Oeskerka 1237. *Warnkoenig.*

Oostnieuwkerke.

Oostnieuwkerka 1091. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Oosnoeeglise 1290. *Cart. der Gr. van Vl.*

Oost-Roosebeke.

Rosbeka 1060. *Mir. op. dipl.*
Rosebeca 1080. *Mir. op. dipl.*
Roosbeke 1090. *Mir. op. dipl.*
Roosbeke 1220. *Cart. van St Baafs.*
Otteca is de naam van een pachthof aldaar; Meyer spreekt ervan op 't jaar 1097 onder den naam van Otega.

Oost-Vleteren.

Oostvletteren 1080. *Mir. op. dipl.*
Curtis de Fleterne 1141. *Mir. op. dipl.*
Oostvleterna, Fleternes 1201. *Arch. van Rijssel.*
Gehuchte Elsendamme. Miroeus op 't jaar 1080 spreekt ervan.

Ooteghem.

Hodenghem 1179. *Ch. van Gerard*, *bissch. van Doornijk.*
Odeghem 1190. *Arch. van Harlebeke.*
Odenghem 1202. *Arch. van Harlebeke.*
Ooteghem 1329. *Meyer*, *Ann. Fl.*

Oostende.

Ostende 814. *Ann. Sti Petri.*
Testerep 1065. *Cart. van Baldwin.*
Testerep 1071. *Ann. Sti Petri.*
Villa Testerepli 1115. *Chron. van Baldwin van Ninove.*
Villa Testerep 1138. *Ch. van Gerard*, *bissch. van Doornijk.*
Testerep = Ter streep, d.i. op de striepe.

Ouckene.

Oukene parochia 1252. *Arch. van Harlebeke.*

Oudenburg.

Olburg 690, 793. *Ann. Sti Petri.*
Oldenburg 1122. *Mir. op. dipl.*
Adenburg 1163, 1180. *Mir. op. dipl.*
Aldenborg. *Vredius.* (Wanneer?)

Ousselghem.

Ousselghem 1117. *Cart. der Gr. van Vl.*
Hutselenghien 1190. *Bul. van paus Clemens III.*
Oeselghem 1560. *Mir. op. dipl.*

Oyghem.

Oyghem 1031. *Cart. der Gr. van Vl.*
Oyghem 1560. *Mir. op. dipl.*

Passchendaele.

Pascandala 855. *Malbrancq.*
Pascendala 1012. *Chr. de Li Muisis.*
Paskendala 1180. *Mir. op. dipl.*
Paeschendale 1560. *Mir. op. dipl.*

Pervyse.

Provise 1063.	*Mir. op. dipl.*
Parevis, Parvis 1120.	*Mir. op. dipl.*
Paradisus 1147.	*Mir. op. dipl.*
Parvisia 1560.	*Mir. op. dipl.*

Pitthem.

Putthem 840. *Cart. der Gr. van Vl.*
Pythem 1013. *Cart. van O.L.V. van Doornijk.*
Pitthem 1560. *Mir. op. dipl.*

Ploegsteert.

???

Pollinchove.

Pollinchovia 1312. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Polinchove 1433. *Arch. van Loo.*
Pollinckhove 1560. *Mir. op. dipl.*

Poperinghe.

Pupurningaheim 636.	*Meyer*, *Ann. Fl.*
Pupurningahem 636.	*Meyer*, *Ann. Fl.*
Poperingahem 636.	*Meyer*, *Ann. Fl.*
Poperinghem 877.	*Meyer*, *Ann. Fl.*
Pouperinghe 1127.	*Meyer*, *Ann. Fl.*

Poperinghem, Poperingen 1227. *Bij Warnk.*

Proven.

Provene. *Grammaye.* - 't Jaar dezer spellinge is onbekend.
Provenda 1560. *Mir. op. dipl.*

Ramscapelle bij Nieupoort.

Ramescapella 1120.	*Mir. op. dipl.*
Ramscapelle 1136.	*Mir. op. dipl.*

Ramscapel 1138. *Mir. op. dipl.*

Sanctae Mariae capella 1172. *Mir. op. dipl.*

Sicella Ramaea. *Grammaye.* (Wanneer?)

Ramscapelle bij Brugge.

Ramscapele 1135. *Mir. op. dipl.*

Reckem.

???

Reninghe.

Regniacum 877. (Waar?)
Renengens 1065. *Ch. van Baldwin I*, *Gr. van Vl.*
Rininga Villa 1123. *Bulle van paus Calistus II.*
Renigensis pagus 1161. *Ch. van Diederik van Elsaten.*
Reineghem, Rening 1379. *Meyer*, *Ann. Fl.*

Reninghelst.

Rinigellae 1120.	*Mir. op. dipl.*
Rinengellis 1130.	*Mir. op. dipl.*
Reinigels 1132.	*Mir. op. dipl.*
Reninghelst 1560.	*Mir. op. dipl.*

Rolleghem.

Ricoluvingahem 847. *Ch. van Karel-den-Kaluwaard.*
Rolinghem 1103. *Mir. op. dipl.*
Rolleghem en Rollenghem 1146. *Mir. op. dipl.*
Rolinghem 1167. *Arch. van Rijssel.*
Nemus de Rolenghem 1252. *Arch. van Harlebeke.*

Rousselare.

Ruslar 828. *Ch. van keizer Lodewijk-den-Goede.*
Rollare 847. *Ch. van koning Karel-den-Kaluwaard.*
Roslaere 899. *Mir. op. dipl.*
Ruslaer 1110. *Mir. op. dipl.*
Allodium de Ruslar 1159. *Ch. van Gerard*, *bissch. van Doornijk.*
Roeslaere, Rolers, Rolres. *Cart. der Gr. van Vl.* (Welk jaar?)

Rousbrugge.

Roesbroec 1220. *Cart. van St Baafs.*
Pont Rohard 1227. *Cart. der Gr. van Vl.*
Pons Rohardis, Pons Roardi 1236. *Warnk. Hist. de Fl.*
Pons Ruardi. *Meyer*, *Ann. Fl.* (Welk jaar?)

Roxem.

Rochasem, Roecheshem 745. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Hrochashamum, Rochashem, Therealdus Lucus, Rokeshem.
Rukeshem 1096. *Mir. op. dipl.*

Roxhem, Roxem bij Thorolt 1160. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Rokashem, Rokahemum. *Malbr. de Morinis.*
Roxhem 1406. *Arch. van W. Vl.*

Ruddervoorde.

Ridervoorda 961. *Mir. op. dipl.*
Redravorda 1089. *Arch. der Rekenkamer van Rijssel.*
Ridervoorde 1110. *Mir. op. dipl.*
Redervoorde en Ridervoorda 1180. *Mir. op. dipl.*
Ruddervoorde 1242. *Ch. van bissch. Walter de Marvis.*

Rumbeke.

Rumbeca 1116. *Mir. op. dipl.*
Ransbeka 1176. *Chr. van den bissch. van Kamerijk.*
Rumbeke 1252. *Arch. van Harlebeke.*

Ruysselede.

Ruslede 1001. *Mir. op. dipl.*
Ruslethe 1119. *Mir. op. dipl.*
Russelede 1220. *Cart. van St Baafs.*
Ruisselede 1242. *Ch. van Walter*, *bissch. van Doornijk.*

's Heerwillemscapelle.

Sti Guillielmi Capella 1560. *Mir. op. dipl.*

St Andries.

Bethfferkerk 1098. *Arch. van W. Vl.*
Bethfurkerka 1100. *Arch. van W. Vl.*
Straten 1105. *Mir. op. dipl.*

Ste Cruys.

Parochia Sanctae Crucis 961. *Mir. op. dipl.*
Sancta Crux 1110. *Mir. op. dipl.*

Sint Denys.

Fanum Dionisii 1287. *Cart. der Gr. van Vl.*
Sanctus Genecius 1293-1296. *Cart. der Gr. van Vl.*
Parochia Sti Genesii 1314. *Cart. van 't Gasthuis van Doornijk.*

Sint-Jooris ten Distel.

????

Sint-Jooris ten Dijke.

Sti Georgii in nova terra 1560. *Mir. op. dipl.*

Sint-Jacobs Capelle.

Eene capelle wierd op die plaats gebouwd, van daar de gemeente haar name.

Sint-Michiels.

S^{tum} Michel 961. *Mir. op. dipl.*
S^{tum} Michael 1110. *Mir. op. dipl.*
Ook Wemebriga, Winebriga, Weinebriga. *Rekenkamer van Rijssel.*

St Pieterscapelle en St Pieter op den Dijk.

???

Sint-Ricquiers.

Sti Richarii capella 1560. *Mir. op. dipl.*

Schoore.

Parochia de Schora 1176. *Cart. van St Michiels van Veurne.*
Schora 1183. *Mir. op. dipl.*
Schora, Scora 1187-1190. *Mir. en Meyer.*
Scora 1207. *Mir. op. dipl.*

Slype.

Slipiae 840. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Villa Slipi 1119. *Mir. op. dipl.*
Parochia Slypen 1172. *Mir. op. dipl.*
Nova terra de Slypis. 1298. *Arch. van W. Vl.*

Snaeskerke.

Snaeskerke 1017. *Cart. der Gr. van Vl.*

Snelleghem.

Snettinghem (?) 929. *Ann. Sti Petri.*
Snellingehim 951. *Ann. Sti Petri.*
Snellingehem 963. *Ch. van koning Lotharis.*
Snelleghem 1207. *Chr. van St Andries.*
Snelgekerke, Svelgekercke, Swergirkerke. *Cart. van St Berten.*

Staden.

Staden 1109. *Cart. der Gr. van Vl.*
Stades 1146. *Chron. van Li Muisis.*

Stades 1321. *Cart. der Gr. van Vl.*
Staten 1425. *Chr. van Jan van Dixmude.*

Stalhille.

Stalhille 1249. *Ch. van Walter de Marvis*, *bissch. van Doornijk.*
Stalhille 1560. *Mir. op. dipl.*

Stavele.

Stapla 1119. *Mir. op. dipl.*
Stavelen 1191. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Stavele 1560. *Mir. op. dipl.*

Steene.

Steenen 1172. *Mir. op. dipl.*
Parochia de Steen 1279. *Mir. op. dipl.*
Steena, Stena 1383. *Meyer*, *Ann. Fl.*

Steenkerke.

Stankerka 1132. *Mir. op. dipl.*
Steenkercke 1560. *Mir. op. dipl.*

Stuyvekenskerke.

Stavekens, Stevenkenskerke. *Grammaye.* (Wanneer?)

Sweveghem.

Capella Suevengehem 1063. *Ch. van koning Philips.*
Zweveghem 1225. *Arch. van Harlebeke.*
Zueveghem 1379. *Meyer*, *Ann. Fl.*

Swevezeele.

Suevensela 1117. *Mir. op. dipl.*
Swevensela 1233. *Mir. op. dipl.*
Zwevezeele 1242. *Ch. van Walter de Marvis.*

Sysseele.

Sisela 1184. *Mir. op. dipl.*
Riedesele 1189. *Mir. op. dipl.*
Zizeel, Ziesseele, Ziessela 1240. *Vredius.*
Ziescele, Zierselle, Ziseele 1241, 1250. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Siesselle 1258. *Mir. op. dipl.*
Ziescele 1265. *Mir. op. dipl.*
Sysseele 1560. *Mir. op. dipl.*

Thielt.

Thiletum 1071. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Tiletum, Tilet 1105. *Mir. don. pioe.*

Thorhout.

Turholtum 650. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Thoroaldi Lucus 744. *Ch. van St Bertin en Malbrancq.*
Turhold 840. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Turoltum 1086. *Mir. op. dipl.*
Thorolt 1180. *Mir. op. dipl.*
Thorolt 1236. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*
Thourout 1280. *Ch. van Gwijde van Dampierre.*

Tieghem.

Tilleghem, Tietbodeghem, Tiedeghem 1560.

Uitkerke.

Utkerka 961. *Mir. op. dipl.*
Uukerka 1089. *Arch. der Rekenkamer van Rijssel.*
Ukerka 1122. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*
Ukerka 1112. *Mir. op. dipl.*

Varssenaere.

Versnara 1119. *Mir. op. dipl.*
Varssenaere 1207. *Chron. van St Andries.*
Varsnaere 1240. *Vredius en Meyer.*

Vichte.

Vichtem, *Oulings.* (Wanneer?)
Vichte 1135. *Mir. don. pioe.*
Ter Wicht 1175. *Ch. van Evrard*, *bisschop van Doornijk.*

Vincte 1190. *Bulle van Paus Clemens III.*
Vichte 1379. *Meyer*, *Annal. Fl.*

Vinckem.

Vinckem 1560. *Mir. op. dipl.*

Vyve-St-Baafs.

Viva 1139. *Mir. op. dipl.*
Fivia 1146. *Mir. op. dipl.*
Fivie 1190. *Bulle van Paus Clemens III.*
Sint-Baefs-vive 1560. *Mir. op. dipl.*

Vive-St-Eloy.

Villa Sti Eligii 1072. *Mir. op. dipl.*

Viva 1139. *Mir. don. pioe.*
Fiva 1240. *Chron. van St Denis en Brocqueroie.*
Viven 1425. *Chron. van Jan van Dixmude.*
Sint-Eloi's-vive 1560. *Mir. op. dipl.*

Vladsloo.

Flodersloo 992. *Ann. Sti Petri.*
Vladseloo 1278. *Chart. van Namen.*
Vladsloo 1285. *Cart. der Gr. van Vl.*
Vlargloo, Vlergloo 1329. (Waar?)

Vlamertinghe.

Flambertenghes 1142. *Mir. op. dipl.*
Flamertinghem 1274. *Mir. op. dipl.*
Vlambertinghem 1373. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Vlareldi Colonia 1383. (Waar?)

Vlisseghem.

Vlisseghem 1329. *Cart. der Gr. van Vl.*
Vlisseghem 1420. *Chron. van Jan van Dixmude.*
Vlisseghem 1560. *Mir. op. dipl.*

Voormezeele.

Formezelle 961. *Mir. op. dipl.*
Voormezeele, Formisela 1068. *Mir. op. dipl.*
Formesele 1161. *Cart. der Gr. van Vl.*
Formasela 1177. *Mir. op. dipl.*
Formoiselles 1226. *Warnkoenig*, *Hist. de Fl.*

Wacken.

Wackin 800. *Ann. Sti Petri Gandensis.*
Waknina 1010. *Ann. Sti Petri Gandensis.*

Wackene 1560. *Mir. op. dipl.*

Waerdamme.

Wara 961. *Mir. op. dipl.*

Waereghem.

Waereghem 1007. *Mir. op. dipl.*
Waerenghem 1187. *Arch. van Harlebeke.*

Waermaerde.

Wermerda 1072. *Mir. op. dipl.*
Wermarde 1560. *Mir. op. dipl.*

Waesten.

Warnasthum 1007. *Annal. Sti Petri Gandensis.*
Warneston 1066-1080. *Mir. op. dipl.*
Warneston 1103. *Ch. de Manesses. bissch. van Kamerijk.*
Warnestun 1118. *Mir. op dipl.*
Garneston, Guarneston 1126. *Mir. op. dipl.*
Garneri Fortitudo 1347. *Meyer*, *Annal. Fl.*

Watou.

Watoue 1560. *Mir. op dipl.*

Wenduyne.

Wendune 1110. *Mir. op. dipl.*
Wendune 1140. *Mir. op. dipl.*
Weendune 1425. *Ch. van Jan van Dixmude.*

Wercken.

Werkin, Werkine 1278. *Chartrier van Namen.*
Werken 1278. *Cart. der Gr. van Vl.*
Werkin 1281. *Cart. van Namen.*
Werken 1299. *Mir. op. dipl. en Malbrancq.*
Steenwercke. 1560. *Mir. op. dipl.*

Wervick.

Viroviacum, *Oulings.* (Welk jaar?)
Viroviacum 879. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Wervhic 1143. *Mir. op. dipl.*
Weerveken, *Vredius.* (Wanneer?)

Westcapelle.

????

Westende.

Westenda de Testreep 1163. *Mir. op. dipl.*
Westendae 1383. *Meyer*, *Ann. Fl.*
Westerholt. *Kaarte van Malbrancq.* (Wanneer?)

Westkerke.

Guestkerke 1096. *Mir. op. dipl.*
Westkerka 1160. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Weskerka 1180. *Mir. don. pioe.*

Westoutre.

Westoutre 1069. *Malbrancq de Morinis.*
Westoutre 1560. *Mir. op. dipl.*

Westroosebeke.

Westroosebeke 950. *Mir. op. dipl.*
Rosebeka 1060. *Mir. op. dipl.*
Roosbeke le sec, *Oulings.* (Wanneer en waar?)

Westvleteren.

Fletrinium 806. *Cart. Sitiensis en Malbrancq.*
Fleternes 1085. *Mir. op. dipl.*
Westvleterna 1560. *Meyer*, *Annal. Fl.*

Wevelghem.

Wevelghem 1099. *Mir. op. dipl.*
Weflenghem 1202. *Arch. van Harlebeke en Mir. op. dipl.*
Wevelghem 1212. *Mir. op. dipl.*

Wielsbeke.

Wilesbeche 1075. *Mir. op. dipl.*
Wielsbeke 1170. *Arch. van Harlebeke.*
Willebeka 1180. *Mir. op. dipl. en Meyer.*
Wielsbeke 1425. *Arch. van Harlebeke.*
Wiesbeke 1560. *Mir. op. dipl.*

Wilskerke.

Willekinskerke 1560. *Mir. op. dipl.*

Woesten.

Woestijne, Wastinae 1560. *Mir. op. dipl.*

Woumen.

Woume 1226. *Mir. op. dipl.*
Woma 1300. *Mir. op. dipl.*
Woma 1353, 1560. *Mir. op. dipl. en Meyer*, *Annal. Fl.*

Wulpen.

Wulpi 961. *Mir. op. dipl.*
Wulpis 1089. *Arch. van Rijssel.*
Gulpen 1102. *Molanus in Natalibus.*
Wulpen, Vulpan 1120. *Mir. op. dipl.*
Wlpen 1257. *Vredius.*

Wulverghem.

Wulferisele 703. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Wulpheri Cortis 1030. *Mir. op. dipl.*

Wulveringhem.

Wulfringhem 1128. *Arch. van W. Vl.*
Wulfrighem 1128. *Arch: van Loo.*
Wulveringem 1346. *Arch: van Loo.*

Wynghene.

Winlindechim, *Oulings.* (Wanneer?)
Wenginas 847. *Ch. van Karel-den-Kaluwaard.*
Winghem 1160. *Mir. op. dipl.*
Wyngene 1242. *Ch. van Walter de Marvis, bisschop van Doornijk.*

Wytschaete.

Ecclesia de Widgat 961. *Mir. op. dipl.*
Widescat, Widescas, Wideschat 1066. *Mir. op. dipl.*
Witeschate 1089. *Arch. van Rijssel.*
Widescate 1123-1146. *Chron. van Voormezeele.*
Schate 1177. *Ch. van Philippe van Alsaten.*
Widelgat, Wilscata 1237. *Mir. op. dipl.*

Iper.

(is genoeg gekend).

Zandvoorde, bij Iper.

Zandfordia 1383. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Zande, Zanda *Meyer*, *Annal. Fl.*

Zandvoorde bij Oostende.

Santfort 1102. *Mir. op. dipl.*
Sandfoord 1200. *Mir. op. dipl.*

Zarren.

Villa Sarra 961. *Mir. op. dipl.*
Villa Sara 1089. *Rekenkamer van Rijssel.*
Sarra 1112. *Chron. van Li Muisis*, *abt van St Maarten te Doornijk.*
Sarrem, Sarna. *Vredius en Meyer.* (Wanneer?)

Zedelghem.

Sedelenghem 1107. *Bulle van Paus Pascalis.*
Sedelenghem 1116. *Mir. op. dipl.*
Sedelghem 1230. *Annal. Sti Petri.*
Sedelenghem 1257. *Vredius en Jan van Dixmude.*

Zerkeghem.

Zarkinghem 961. *Mir. op. dipl.*
Sarkenghem 1089. *Mir. op. dipl.*
Zerkeghem 1560. *Mir. op. dipl.*

Zevecote.

Zevencote 1200. *Annal. Sti Petri.*
Cevecote 1307. *Cart. van St Baafs.*

Zillebeke.

Zillebek 1170. *Sanderus*, *Fl. illustr.*
Sillebeka 1200. *Mir. op. dipl.*
Selebeke. *Meyer*, *Annal. Fl.*

Zoetenaye.

Zoutena 1261. *Rekenkamer van Rijssel.*
Zoutenay 1560. *Mir. op. dipl.*

Zonnebeke.

Sinnebeca 1072. *Arch. van W. Vl.*
Sinebeca 1110. *Arch. van W. Vl.*
Sonnebeca 1142. *Mir. op. dipl.*
Sonnebeca 1172. *Ch. van Philips van Elsaten.*
Sonnebeek 1179. *Cart. van St Medard onder Doornijk.*
Sonnebeke 1223. *Arch. van Loo.*

Zuydschoote.

Suyscot 1119. *Malbrancq*, *de Morinis.*
Zucota 1324. *Meyer*, *Annal. Fl.*
Zuidschote 1560. *Mir. op. dipl.*

Zuyenkerke.

Sumkerka 1117. *Mir. op. dipl.*
Suumkerka 1182. *Mir. op. dipl.*
Suwenkerka 1207. *Arch. van W. Vl.*
Suenkerke 1257. *Vredius.*
Souwenkerk 1333. *Meyer*, *Annal. Fl.*

't Ware te wenschen dat eene vermeederde en gansch volledige lijste uitgegeven wierde.

ANT. VERWAETERMEULEN

Bladwijzer van woorden en zaken

Aardrijkskunde

	Bladz.
Kuste van Vlanderen	X
Oordnamen langs de Westvlaamsche kuste	X

Boeken

NIEUWE	
Cornelius Nepos, vertaald door E.H.A. Verdoodt	319
Dagboeksken voor 't jaar 1894	253
Duikalmanak van Guido Gezelle	94, 286
Geschiedenis van Gheluwe door Em. Huys	14, 333
Kanker onzer eeuw, de Gilde en de Vlaamsche beweginge	320
Langue flamande en France depuis les temps les plus reculés juqu' à nos jours, par Louis De Backer	333
Liederen, Eerdichten en Reliqua van G. Gezelle	159
Oud-vlaamsche zeisels en vertellingen, door J. Leroy	271
Rozeliederen door K. de Gheldere	31
Tijdkrans van G. Gezelle	159
Vlaamsche zitdag van Brugge, zijn verslag	288
Words and Places door Is. Taylor	346
Zendinge der staatsmacht, door J. Dryvers	254
Oude	
Chartes de St Bertin	I
Corpus juris nautici, door J.A. Engelbrecht	292
Dat hogheste waterrecht	280
De Casibus, van Pater Stalpaert	215
De ghebenedijde voester, door Pater Stalpaert	215
De Godt-soeckende siele quelende van Liefde, door Pater Stalpaert in 1706	215
Den Nouwen wech, van Pater Stalpaert	215
Den wech des Doodts, van Pater Stalpaert 1687	215
Des weirelds Idelheydt Pynelyck geniet ende ellendigen uyt-ganck, door Vanderlepe	247

De waere kercke triumpherende over De Valsche, door L. Vanderlepe 245

Dry vermaeckelycke t' saemenspraeken... van P. Oliverius 118

Een exempler, van Anthonis De Rovere 225, 226

Genoveva, 't spel van Sinte- 286

	Bladz.
Ghescreven bouck vande geleerde mannen ende constenaren van Brugghe, door S. en J. van Male	244
Ghetiden Boec	49
Het daeghelycks nieuwejaer spieghelken van Philagie, door A. Poirters	352
Hüllmans städtewesen des Mittelalters, *van Lappenberg*	292
Janssens en Vandaele. Bijdragen tot de oudheidkunde en geschiedenis van Zeeuwsch Vlaanderen	246
Nederlants zeerechten, avarijen en bodemerijen	291
Oud Nederlandsch zeerecht, door Biben	292
Quoerens Deum anima, van Pater Stalpaert in 1682	215
Rollen van Oleron	291
Sermoen van den gulden berghe	225, 228
Van onser vrauwen Maria, door Anthonis de Rovere	225, 230
Vonnissen van Damme	290
Werken van Anthonis de Rovere	135, 169

Brieven

Dood van E.V. Lievens	337
Uit West-Bengalen, van Vader Van den Bon	191

Dicht- en spraakveerdigheid

Desschen	128
Eerdappels planten	128
Hij en kan van zijn goed niet spuigen	111
Kind dat schreit paaien	192

Vrouwken, voor den tweeden keer getrouwd	192
Weêrekennis	128
Zijn tanden toogen, is pateelen op den boord zetten	192

Eigennamen

Absthulst	256
Antwerpen, naamuitleg	27
Asso of Anso	283
Beusichem	26
Biso, Buso	25
Bisseghem	26
Bissezeele	25
Boeseghem	26
Boesinghe	26
Buyse, Buyssens	26
Cachtem	250
Calberg (van)	250
Calco	333
Callens	250
Calmeyn	250
De Swaef	346
De Vreeze, enz.	346

	Bladz.
Geslachtnamen, hunne verwordinge	32
Huguenots = eidgenossen	368
Ingoyghem	360
Joenens	28
Landas	285
Landuyt	46
Mechelijnck	256
Notebaert	234
Olevier	287
Oordnamen langs de Westvlaamsche kust	X
Oordnamen, van steden en dorpen in West-Vlanderen	I, XLIII
Ooteghem	359
Oyghem	360
Sassenheim	345
Sela in oordnamen	25
Sweveghem	344
Swevezeele	344
Thor	283
Tourcoing	166
Turco, oudgermaan	167
Vlaamsche eigennamen misvormd bij de Walen	255
Wittendaele	32
Wyckstandt	32

Fransch Vlanderen

Boeseghem, naamuitleg	26
Boven een wegcapelleken	127

Gedichten

Aan Alfons	379
Creator alme siderum, verdietscht	261
Die laatste Zonnestraal	154
't Dooit	58
Eerw. Moeder van 't ziekenhuis te Ronse	63
Eeuwigheid	248
Heer Pastor	285
Het leven	249
Houtreuke	304
Jeroon, zijn naamdag	126
Jhesus es een zoete gast	136
Joseph	351
Komt en vereenigt uw' herten	251
Minnezanger	151
o Blommeke lief	121
O Maghet Maria	171
Panem de Coelo	165
Paus Leo	78
Rozewijding in Vlanderen	31

	Bladz.
Schoemaker voor Pastor De Haene	112
Sint Niklaai	
Slaapt gij nog	88
Spellewerk	23
Spero lucem	110
Stabat Mater, verdietscht	232
Vier levenstijden	127
Vier maal twintigste verjaardag van H.V.Th.	324
Voor een O.L. Vrouwebeeld	215
Waar vandaan	142
Zeewijdinge	182
Zieldichtje op het afsterven van eenen jongeling	318

Geplogentheden

Donderdag	284
Kalf, den vasten verbeeldende	158
Kinders die geld vragen	256
Koolzaad derschen	277
Onnoozele kinderendag	158
Processien in de middeleeuwen	101
Spaansche snof	91
Steekspelen te Brugge in de XV^{de} eeuw	99
Zaadfooie	277

Geschiedenis

Bisschoppen te Brugge verblijvende in de XV^{de} eeuw	100
Brugge in de jaren 1790	222
Brugges verval	19, 33, 65

Brugge, Vlanderens hoofdstad in de XV^{de} eeuw	97
Damme, vonnissen van	290
de Doppere zijn dagboek	6, 17, 33, 65, 97
Duine, laatste abt van den	309
Fransche omwentelinge, hoe de namen der straten en markten van Brugge veranderden	222
Fransche omwentelinge in Vlanderen	311
Geschiedenis van Gheluwe	14
Got- of Gutaland	262
Hanse	263
Hogheste waterrecht	280
Huguenots = eidgenossen	368
Iper en Hervormden	288
Maurus De Mol, laaste abt van den Duine	309
Maximiliaans bestier over Vlanderen	21
Memlinc, verjaardag zijner dood	6
Oleron, rollen van	291
Ooge der Oostzee	262, 278, 289, 313
Philips van Cleven	33

	Bladz.
Sint Salvators verkocht in den Beloken tijd	174
Steelgard	265
Sweven of Swaven in Vlanderen en Friesland	344
Thor, zijn eeredienst	283
Tinteville, Jan de-, verdrukker van Brugge	35
Vlaamsche hanse	264
Vander Lepe, Laurent, schrijver	243
Waterrecht van Wisbij	280
Wisbij, oude Hansestad	263
Zeerechten van Nederland	291

Gods lieve Heiligen

Edward (H.) zijn ring	381
Idesbaldus (Z.), gevonden in den Maartenoom	XV
Lydwina van Schiedam	325

Kinderwereld

Doodklokke, kinderdeuntje	352
Hemelbeestje vangen	32

Kunst en Wetenschap

Angelica Sylvestris	38
Cholera	257, 273, 305, 353
Cholera, kenmerken der ziekte	305
Cholera leveling	273
Cholera, voortzettinge der ziekte	307

Claus Emile, schilder	216
Dynamitis	139
Franken in't Waleland	152
Ganzerik	84
Germaansche Godenleer	282
Kneipp's geneeskruiden	84
Kokte	38
Memline, zijn kunstwerken	11
Nobel's Sprengolie	139
Oorkomste der gewassen	104, 113
Potentilla anserina	84
Rededeelen min talrijk	186
Schaaptenkte	84
Spraakkunstwoorden vereenvoudigen	186
Verdonderde menschen, hoe ze geholpen?	211
Verwordingsleere	113
Vlaamsche Bybel, nieuwe	362
Vlamingen en Walen	152
Volkenkunde	152
Wapenschild van Maurus De Mol	311

Oorkondschap

	Bladz.
Alcarazza	268
Beckx Pater, zijn gedacht over 't Vlaamsch	304
Bedinghe, gedicht door Anthonis de Rovere	169
Bedwarmpanne, opschrift	47
Dagboek van R. de Doppere	17, 33, 65, 97
Ghetiden Boec	49
Grafschrift van Maurus De Mol, te Altona	312
Harensprong	384
Herbergopschrift	93, 112
Kinderspelen in de XVI^{de} eeuwe	219
Lijkvaten	268
Manten en Kalle te Dijon	287
Memlinc's herkomste	8
Oorkonde van Hertog Jan van Beyeren, over Lydwina van Schiedam	325
Opschrift op een ligger	160
Oude geldstukken	94
Schikkingen voor eenen ommegang in 1491	102
Spel der neghen stecken	219
Spellenspel	219
Vlaamsche tale, haar nut	368
XXIIe Nederlandsch Congres te Arnhem	300

Taalkunde

Achtervoeginge van *t*	234, 235
Baar in samenstellingen	235
Bigot = bij God	255
Bulteel	331
Cachtem	250

Calle	250
Callens	250
Dietsche tale, vroeger gebruik van den name	370
Dietsche tale, hedendaagsch gebruik	377
Dietsch afleidinge van 't woord	369
Doom en Stoom	366
Gelde-Gilde	335
Hem, heim in eigennamen	250
Hoe dient onze tale te heeten	346
Inga in de eigennamen	250
Ingoyghem	360
K-ko-co, verkleinuitgang	250
Klankduur, sterkte, hoogte	XXXII
Klankleer	XXIX
Klankveranderingen	XXXIII
Kokte	40, 89

	Bladz.
Maandbenamingen	240
Medeklinkers, hunne verdeelinge	XXIX
Name onzer tale	346, 368
Nederduitsche tale	350
Nederlandsche tale	348, 367
Nieuwe Spellinge	63
Notebaert	234
Ode = ôd	235
Olivier	287
Omklank van *ie* is *uu*	375
Oordnamen van steden en dorpen	I
Ooteghem	359
Ottebaert	236
Oyghem	360
Uz germaansch voorvoegsel	366
Vlaamsche tale	346
Voorvoeginge der *n*	234
Wabbeke	118

Verdietschingen

Agenda = dagboeksken	253
Anekdoot = zeisel, zeise	319
Anima Christi, gebed verdietscht	52
Bevelen voor de lijfoefenaars	237
Censor = tuchtwaarder	319
Coccinella Septempunctata = hemelbeestje, enz.	32
Conséquent = volgmatig	287
Eerste-*Communie* = eerste Goede dag	190
Eerste-*Communie* = eerste Heilige nuttinge	190
Etamine = bloei	39
Familie = maagschap	287

Herbaristen = kruidkundigen 287
Luitenant = stadhouder 319
Maandbenamingen verdietscht 240
Magnificat verdietscht 51
Parapluie = reinwere 39
Sapinen = houtjesschoen 91
Spraakkunstwoorden, verdietscht 186
Verdietschingen besproken in het Congres van Arnhem 300

Verhalen

De duivel had hem beet 241
Govaert, het kind met den helme 145, 161, 177
Jaaksken en Jakinneken 81
Kalewala 122
Lievens, zijne dood 337
Liever en Moeten 329

	Bladz.
Tooverlapkes	293
Verzonken Casteel	129
Wäinömöinen	123

Vlamingen

Anthonis de Rovere, schrijver der XV^{de} eeuwe	134, 169, 225
Claus, Emiel	216
de Doppere, dagboekschrijver	6, 17, 65, 97
de Gheldere	49
Maurus de Mol, laatste abt van den Duine	309
Memlinc, schilder	6
Oliverius a S. Anastasio	118
Vander Lepe, Laurent	243
Van Lede	174
Van Male S. en J.P.	244
Van Severen, 52ste abt van den Duine	310
IN DEN VREEMDE	
Blanca van Namen, koninginne van Zweden	278
Vlamingen in 't Noorden	279
OVERLEDEN BINST HET JAAR	
Lievens Constant	337
Marques	79
ZENDELINGEN	
Banckaert	176
Lievens, S.J.	1, 54, 71, 240, 337
Roelens, provicaris in Opper-Congoland	175
Van den Bon	191

Volkswetendheid

A.B.C	48
Casteel van Templiers te Rousselare	94

Donder en weerlicht	209
Geniver drinken	242
Hooge Blekker verschuift, zegt het volk	XV
Sproeten verdrijven met ganzerik	88

Volkszeg

Antwerpen, zijn wapenbeeld	27
Bavichove	368
Cuerne	368
De duivel had hem beet	241
Dierentrekken	48
Ezels van Cuerne	28
't Gaat waaien	384

	Bladz.
Handwerpsche zakneusdoeken	27
Harelbeke	368
Herbakken, menschen	29
Hulste	368
Koe, van de	336
Laureyns, S., bluscht den brand	128
Liever en Moeten	329
Meerlare	128
Moesprochie is Westvleteren	62
Over dorp en stêe	26, 44, 59, 368
Raadsels	127, 176
Roste te Cachtem	28
Sente Katharinewiel zegt het volk tegen *Struma*	380
Snik kwijt geraken	111
Tooverlapkes	293
Veemol, blaast hij?	31
Waardamme, vroeger Waaromme	61
Waarom en eten de Joden geen zwijnevleesch?	96

Vragen en Antwoorden

Aardhoop te Rousselare	93
Atteljaan, welke soort van leeuwerik?	127
Bekomen lijk water en wind?	I60
Hangel keeren, beeldsprake	160
Heirstrate van Rijssel op Brugge?	94
Hervormden rond Iper	288
Hoe de haan den leeuw overmant	48, 126, 144, 288
Hoogte te Rousselare, wat?	111
Le Lubre, oorsprong?	156
Loeverig, 't woord, zijn oorsprong	111, 156
Saxnôte, bediedenisse van 't woord	336

Spaansch peerd?	384
Teien, beteekenis van 't woord	335
Welke zijn de 15 vlaamsche dorpen in wier name de Zweven komen	346
1817 is te Mechelen het duur jaar, waarom?	287

Vreemde Landen

Catalaansch	168
Genoveva, spel overgezet in 't Malabarsch	286
Kalewala	122
Laulaja, of volkzanger der Finnen	123
Letterkunde der Finnen	123
Manten en Kalle te Dijon	287
Ring van den H. Edward	379
Shakespeare, dichter en schrijver	159

Wangeloove

	Bladz.
Akster, ongeluksvogel	47
Betooverde appels	93
Bezem brengt geheimen uit	47
Boterham laten vallen	93
Brandwonden genezen	176
Doo koppen	252
Donderbare	210
Eiers op goeden vrijdag geleid	47
Goeden Vrijdag, zijne kracht	252
Hond breekt vriendschap	47
Keerskes onsteken de dieven	93
Klaveren vier, middel tegen begoochelinge	191
Kudde schapen ontmoeten of achterhalen	47
Lauwerboom bevrijdt tegen den donder	210
Lindeboom beschut tegen den donder	210
Neusdoek scheef dragen	93
Spook rond den witten hil	XX
Spijze geven aan de overledenen	269
St Jans kruid	210
Tooverie verdrijven met wilde *angelica*	44
Tooverspreuken der Finnen	122
Trouwring, zijn gewaande kracht	380
Vlas, toegewijd aan den donder	210

Wansprekendheid

Verminkte tale	64

Wetensweerdigheden

Dagbladen, de oudste	17
Kruisduivel, in den Beloken tijd	175
Nieuwsbladen in de dietsche taal verschijnende	158
Raadselvertalinge	48
Rechten van 't vlaamsch handhaven	126
Ring van den H. Edward, dienende om krampe te genezen	371
Stafrijmen	128
Tweetalige sermoenen en gazetten	63
Vlaamsche katholieke zitdag	191, 288
Wel schrijven	16

Woorden en Wendingen

Barbakanen	266
Bezinkgrond	114
Brekkelinge	105
Brueeuws, meikevers	144
Djakken	28

	Bladz.
Gegrootmacht	78
Gelde-gilde	335
Gisper	92
Hansegrave	264
Kleenweerdig	212
Kramen	212
Kwaadgeld	212
Lucht	212
Machtallaam der Bloeme	104
Mistroosten	213
Ondiep	213
Ongedoevig	213
Ongoddeloos	213
Onmogenheid	214
Ontroost	214
Opslijten	214
Oude woorden opzoeken	62
Overtalen	214
Peerlamoentje	32
Raven	214
Slagbrekkelinge	105
Uitlaat	XXIII
Vandinge	50
Verkalfloozen	16
Vermijd	214
Verpijzen	139
Vertijen	139
Vloeimerk	XVII
Vonkdrooge	119
Wabbeke	118
Wagh-beeksken	119
Wijkbeeld	289
Zanevat	61